

Széchenyi István Egyetem
Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola

Galántainé Máté Zsuzsanna
okleveles közgazdász - tanár

Problémák és újabb törekvések az Európai
Unió a társasági adózásában

Doktori (PhD) értekezés

Konzulens: Dr. habil Losoncz Miklós DSc

Győr
2008. szeptember

Tartalomjegyzék

Ábrák jegyzéke	4
Táblázatok jegyzéke	4
1. Bevezetés	5
1. 1. A kutatás témaválasztása, előzményei	5
1. 2. A kutatás fő célkitűzései	6
1. 3. A kutatás módszerei	7
1. 4. A kutatás hipotézisei	8
2. Adóztatási alapelvek, az adórendszerrel szembeni elvárások.....	10
2. 1. A klasszikus és modern alapelvek	10
2.1.1. Gazdasági hatékonyság, semlegesség	13
2.1.2. Igazságosság, méltányosság	16
2.1.3. Egyszerűség, érvényesíthetőség, gazdaságosság	19
2.1.4. Rugalmasság	21
2.1.5. Stabilitás	22
2.1.6. Adóképeség, fizetőképesség.....	22
2.1.7. Politikai felelősség	23
2.1.8. Konzisztencia elve	23
2. 2. Néhány trade-off az adóztatás elvei között	24
3. Az adóverseny elméleti háttere.....	27
3.1. A klasszikus közgazdasági elméletek az adóversenyről	27
3.2. A fiskális föderalizmus elmélete	27
3.2.1. A közpénzügyi elmélet megközelítése	29
3.2.1.1. A Tiebout modell.....	29
3.2.1.2. Az adóverseny, mint „fogolydilemma” helyzet	34
3.2.1.3. A haszonelvű adózás feltételének feloldása.....	35
3.2.2. A közösségi választások elmélete	37
3.2.2.1. A Leviathán állam koncepciója.....	38
3.2.2.2. Az innovatív verseny koncepciója	38
3.2.3. Van-e „arany középút” a fiskális föderalizmuson belül?	39
3.3. Az adóverseny elmélet	40
3.4. A vizsgálat irányainak kijelölése	42
4. Az adóverseny szerepe és problémái a gyakorlatban	44
4.1. Az adóverseny kialakulásához vezető folyamatok	44
4.2. Az adóverseny lényege, értelmezése	46
4.3. Az adóverseny jelentősége, és felerősödésének tényezői az EU-ban	48
4.4. Adóverseny – áldás vagy átok?	52
4.5. A káros adóverseny problémája és kezelése	58
5. Adóharmonizációs törekvések és eredmények az Európai Unióban	60
5.1. Az adóharmonizáció célja és eszközei.....	60
5.2. Adózási rendelkezések a Római Szerződésben	64
5.3. Röviden a közvetett adók harmonizációjáról	65
5.4. A közvetlen adók harmonizációja napjainkig	66
5.5. Egyéb közösségi adóügyi együttműködések	69
5.6. Quo vadis uniós adóharmonizáció?	70
6. A társasági adó, mint a legfőbb adóverseny terület.....	74
6.1. Társasági adózás a személyi jövedelemadóhoz való viszony alapján	74
6.2. A társasági adórendszerek számvitellel való kapcsolata.....	77
6.3. A hagyományos társasági jövedelemadó alapja	83

6.3.1. Értécsökkenés elszámolása	84
6.3.2. Készletek elszámolása	87
6.3.3. Céltartalékok	88
6.3.4. Veszteségek elhatárolása	90
6.4. A társasági adó mértéke	91
6.4.1. Adókulcsok típusai és a főbb tendenciák	92
6.4.2. A társasági adó effektív kulcsai	99
6.4.3. A vállalatokat terhelő egyéb adók.....	108
7. A határokon átnyúló tevékenységek társasági adózási problémái.....	110
7.1. Alternatív rendszerek határon átnyúló befektetések adóztatására	110
7.2. Adóakadályok az EU belső piacon	113
7.2.1. Adókonszolidáció, határokon átnyúló veszteséglevonás	113
7.2.2. Tőkeilletékés tőkekivonási adó.....	117
7.2.3. Kettős adózás, határokon átnyúló akvizíciók és osztalékfizetések ...	118
7.2.4. Megfelelési költségek, belső elszámoló árak kezelése.....	119
7.3. Adóelkerülés nem kooperatív társasági adórendszerekben.....	119
7.3.1. Transzferárazás	120
7.3.2. Alultőkésítés	123
7.3.3. Ellenőrzött külföldi társaságok	126
8. Az európai közös konszolidált társasági adóalap	129
8.1. A CCCTB kidolgozásának folyamata.....	129
8.2. Közös adóalap – milyen elvek mentén?.....	132
8.2.2. Kezdeti munkák - alapelvek nélkül?	134
8.2.3. Alapelvek az egységes konszolidált társaságiadó-alaphoz.....	137
8.3. CCCTB és a nemzetközi számviteli standardok kapcsolata	138
8.4. A CCCTB általános jellemzői	141
8.4.1. A CCCTB tárgyi hatóköre: érinti-e az adórátákat?.....	142
8.4.2. A CCCTB személyi hatóköre: kötelező vagy választható?.....	143
8.5. A CCCTB strukturális elemei.....	146
8.5.1. Eszközök és adóleírásuk, tőkenyereségek és tőkeveszteségek	147
8.5.2. Tartalékok, céltartalékok, kötelezettségek.....	148
8.5.3. Az adóköteles jövedelem tartalma	149
8.5.4. A közös konszolidált adóalap nemzetközi vonatkozásai.....	150
8.5.5. Az adóalap konszolidációja – kettős küszöb?.....	152
8.5.6. Az adóalap megosztás mechanizmusa	154
8.5.7. Adminisztratív és jogi keretek	160
8.6. CCCTB és a kapcsolt felek – kell-e transzferár szabályozás	161
8.7. Torzítási lehetőségek, adóverseny és adóbevételek a CCCTB alatt.....	163
8.8. A közös konszolidált adóalap értékelése.....	167
8.8.3. A CCCTB SWOT táblája	171
9. Cash flow, mint lehetséges társasági adóalap	173
9.1. A cash-flow adóról általában.....	173
9.2. A cash-flow adó mérési bázisának alternatívái	174
9.2.1. R-bázisú cash flow adó.....	176
9.2.2. S-bázisú cash flow adó és az ASE adó.....	177
9.3. Az adóalap lokalizációja, eredet/ rendeltetési hely elvű CFT	180
9.4. A cash-flow adó beruházásokra gyakorolt hatásainak modell-szerű összehasonlítása.....	182
9.5. Adminisztráció és adóelkerülés néhány aspektusa	187
9.6. A cash flow adó néhány nemzetközi vonatkozása.....	191

9.7. A CFT hatása az adóbevételekre. Előnyök és korlátok	193
10. Összefoglalás, az értekezés fontosabb megállapításai.....	197
11. Következtetések, az értekezés új és újszerű eredményei	203
Felhasznált irodalmak	209
A kutatási témában megjelent saját publikációk	218
Mellékletek.....	220
Függelékek	227
Rövidítések.....	229

Ábrák jegyzéke

1. ábra Az adóverseny "fogolydilemmája".....	34
2. ábra Az adóztatás szerepének változása.....	47
3. ábra Az implicit adóráták alakulása EU-átlag (%).....	54
4. ábra A társasági adóbevételek szerepe a 25 EU államban 1995-2004 átlag	57
5. ábra A strukturális adókoordináció egymásra épülő feltételei	73
6. ábra Törvényi adókulcsok az Európai Unió államaiban	94
7. ábra A törvényi társasági adókulcs alakulása az EU-ban (%).....	95
8. ábra Implicit adókulcsok alakulása Németországban	96
9. ábra Implicit adókulcsok alakulása Írországban.....	96
10. ábra A tőke implicit adókulcsa néhány tagállamban 2005 %.....	97
11. ábra Az effektív társasági adókulcs alakulása régi és az új tagállamokban ...	98

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat Adózási területek harmonizáltság foka	71
2. táblázat A beszámításhoz társasági adórendszerek	77
3. táblázat Az adózás és a számvitel kapcsolata	78
4. táblázat Ingatlanok adócélu értékcsökkenési periódusai néhány tagállamban .	86
5. táblázat Adó szerinti értékcsökkenési leírás módszerei a tagállamokban	86
6. táblázat A készletek adóalapnál érvényesíthető értékelési módszerei	88
7. táblázat Céltartalékok adócélu elszámolása a tagállamokban	89
8. táblázat A veszteségek kezelésének adószabályai az EU-tagállamokban.....	91
9. táblázat Az adókulcsok fő típusai	93
10. táblázat Az adóverseny és adóráták típusainak összefüggése	108
11. táblázat A társasági adó néhány gazdasági hatékonysági kritériuma.....	113
12. táblázat Adókonszolidáció, konszernadóztatás az EU államokban	114
13. táblázat Főbb transzferár képzési módszerek	121
14. táblázat Transzferárazási szabályok néhány EU-tagállamban.....	123
15. táblázat Alultőkésítésre vonatkozó szabály néhány EU tagállamban	124
16. táblázat Transzferárazás és alultőkésítés fő jellemzői.....	125
17. táblázat IFRS-re alapozott és IFRS-től független társasági adóalap	140
18. táblázat A CCCTB-tervezet megosztási tényezői és fő jellemzőik	159
19. táblázat A társasági jövedelemadó és cash flow adók fő jellemzői	194
20. táblázat Adókonszolidációs szabályok az EU-tagállamokban.....	222
21. táblázat A CCCTB-vel foglalkozó főbb munkadokumentumok	223

1. Bevezetés

1. 1. A kutatás témaválasztása, előzményei

A globalizációs folyamatok elindították, az Európai Unió bővülése pedig felerősítette az adóztatás terén megnyilvánuló versenyt. Napjaink adóreform törekvéseiben is fontos szerepet játszik, az európai uniós adóharmonizációs folyamatokra is hatással van az adóverseny. A nemzetközi gazdasági tevékenység adózási hatásai mind világviszonylatban, mind az európai közösség szintjén igen aktuális, sőt az európai uniós tagság okán magyar szempontból is fontos kérdéseket vetnek fel. Az adóverseny megítélése ellentmondásos, felszínre kerülnek a nemzetek érdekkülönbségei, megoldandó problémák sora, útkeresés jellemzi a témát. Az adóztatásbeli differenciák jelentősége az Európai Unió egységes belső piacán sokkal nagyobb, mint a nemzetek feletti megállapodással nem egységesített piacok esetében. Kutatási tevékenységemet - közel tíz évvel ezelőtt - az európai *uniós adójog-harmonizáció* vizsgálatával kezdem, majd a folyamatokat követve automatikusan fordítottam figyelmemet az *adóverseny* területére. A kormányzatok versenye a tőkejövedelmek vonatkozásában a legintenzívebb, és azon belül is a működőtőke vonzása a kitüntetett cél, ezért kutatásomat a *társasági adózásra* koncentráltam. Természetesen nem tévesztve szem elől, hogy ez csak egy eleme egy szerteágazó rendszernek, és a hatásokat átfogóan kell értékelni. Eleinte a hazai helyzet elemzésére helyeztem a hangsúlyt, majd - mivel elsősorban a környezetünkben lévő, hasonló fejlettségű nemzetek jelentenek számunkra versenytársakat – a közép-kelet európai országokat tettem vizsgálódásom középpontjába. Az európai adóharmonizáció folyamatában nagy jelentőségű előrelépésnek ígérkezik a közös konszolidált társasági adóalap tervezete, amely sajátosan érinti mind az adóharmonizáció, mind az adóverseny kérdését. A közelmúltban ez vált kutatási tevékenységem központi kérdésévé. Azt gondolom, hogy jelenleg ez a legaktuálisabb, új tudományos eredmények megfogalmazására alkalmas területe a közös európai adózásnak, amit az is érzékeltet, hogy nem találok jelentősebb hazai publikációval e témában. Könyvvizsgálóként, gyakorló adószakértőként régóta foglalkoztat a társasági adózás és a számvitel kapcsolata, és ehhez kapcsolódóan az a kérdés, hogy a

társaságok adózása milyen elvi alapokon történhet. Kutatásaimban ezekre a területekre is kitértem: a számvitel alapú nemzeti társasági adók vizsgálatán túl foglalkoztam a tervezett közös konszolidált társasági adó számvittel való kapcsolatával, valamint egy számviteltől független cash flow típusú adó lehetőségeivel (előnyeivel, hátrányaival) is.

A rövidítések kifejtését a Függelék tartalmazza. A Függelékben található az EU tagállamok pénzügyminisztériumának honlapcíme is, ami néhány esetben (MOF jelöléssel) információk forrásául is szolgál.

Az általánostól eltérő hivatkozást (végjegyzet helyett lábjegyzetes formát) két esetben használok. Egyrészt a könnyebb áttekinthetőség érdekében a közösségi dokumentumok hivatkozásait (jelölésükkel) lábjegyzetben helyeztem el, a jelölések pontos forrását pedig a felhasznált irodalmak külön részben adtam meg. Másrészt lábjegyzetben szerepelnek az olyan irodalmak adatai, amelyekre tájékoztató jelleggel csak utalni kívánok (pl. kik, milyen művekben foglalkoznak bővebben adott témával).

1. 2. A kutatás fő célkitűzései

a) Az adózással, adórendszerekkel szembeni követelmények összefoglalásával alapvető viszonyítási pontokat kívánok szolgáltatni a további vizsgálatokhoz. (Kifejtése a disszertáció 2. fejezetében.)

b) Az adóverseny elméleti hátterének rendszerezett összefoglalására törekszem, amellyel célom a gyakorlati kérdések vizsgálatának megalapozása. (Kifejtése a disszertáció 3. fejezetében.)

c) Az adóverseny gyakorlati szerepének és problémáinak, azok megoldási lehetőségeinek feltérképezése. (Kifejtése a disszertáció 4. fejezetében.)

d) Az európai uniós adóharmonizáció eredményeinek, nehézségeinek és perspektíváinak bemutatása. (Kifejtése a disszertáció 5. fejezetében.)

e) A hagyományos társaságok jövedelemadózással kapcsolatos problémák áttekintése – különös tekintettel a határokon átnyúló tevékenységekre - annak

érdekében, hogy ezzel viszonyítási alapot szolgáltatassak a vizsgált két új adózási lehetőség – a tervezett közös konszolidált társasági adóalap, valamint egy lehetséges cash flow adó - értékeléséhez. (Kifejtése a disszertáció 6. és 7. fejezetében.)

f) A tervezett közös konszolidált társasági adóalap - mint az adóharmonizációt és az adóversenyt sajátos aspektusokból érintő új megközelítés - részletes vizsgálata az elkészült munkadokumentumok alapján. Az lehetséges előnyök és hátrányok összefoglalása, SWOT analízis készítése. (Kifejtése a disszertáció 8. fejezetében.)

g) Egy cash flow alapú társasági adó különböző megoldási lehetőségeinek hatáselemzésével arra keresek választ, hogy a hagyományos társasági adózás problémái kiküszöbölhetőek-e egy CFT-vel, illetve a társasági adóalap egységesítésére reálisan alkalmazható lenne-e egy nemzeti számviteli szabályoktól független, önálló elszámolási bázisra épülő cash-flow típusú adó. (Kifejtés a disszertáció 9. fejezetében.)

1. 3. A kutatás módszerei

Kutatásom *elméleti megalapozása* céljából áttekintettem a téma nemzetközi és hazai közgazdasági elméleti szakirodalmát. A terület fogalmi alapjait és összefüggéseit rendszerszemlélettel és a szintetizálás igényével közelítettem meg. A terület konkrét gyakorlati kérdéseinek feltárása érdekében *forráskutatást* végeztem, számos európai uniós jogforrást, közösségi munkadokumentumot, valamint nemzeti jogszabályt vizsgáltam meg, nemzetközi egyezményeket, OECD iránymutatásokat tekintettem át. A *meta-analízis* módszerével az egymástól független tanulmányok megállapításainak összegzésén és rendszerezésén túl az azok tárgyát képező folyamatokról további következtetések megfogalmazására is törekedtem. Kutatásom gyakorlati kérdéseit *több szinten közelítettem meg*, vizsgálatot folytattam EU szinten, bizonyos országok vonatkozásában és konkrét vállalati döntések tekintetében, amelyek jelentősége a konkrét kérdés jellegétől függően más és más volt. A vizsgálat *szempontrendszer*e alapvetően kettős, egyrészt jogi (nemzeti és közösségi jogi normák, nemzetközi egyezmények stb. vizsgálata), másrészt közgazdasági (az érintett makro- és

mikrogazdasági hatások időbeli és térbeli elemzése). Az elemzések *időbeli kerete* (a kérdés jellegétől függően) egyfelől statikus (állapot, illetve helyzetelemzés), másfelől dinamikus (tendenciák, fejlődési irányok bemutatása). Különösen a hagyományos társasági adózás kritikai elemzésénél adótanácsadóként és gyakorló könyvvizsgálóként szerzett *empirikus tapasztalataimra* is támaszkodtam. Elemzéseimet *értékelő jelleggel* végeztem, a vizsgált rendszerek (hagyományos társasági jövedelemadó, cash flow adózás, CCCTB) előnyeinek és hátrányainak mind szélesebb feltérképezésére törekedtem. A közös konszolidált társasági adóalapra elkészítettem a *SWOT-analízis* szempontjainak megfelelő tényezőrendszert. A helyzetelemzések, illetve a főbb tendenciák alátámasztására hivatalos információkat, adatokat használtam. A kutatásom részterületeit *két fő szempont* szervezi egységbe, egyrészt az adózás és a számvitel kapcsolatának vizsgálata, másrészt az adózási elvek, illetve az adórendszerrel szembeni követelmények érvényesülésének vizsgálata.

1. 4. A kutatás hipotézisei

1. Bár a nemzetközi számviteli standardok térhódítása és gyors fejlődése automatikus kapcsolódási pontokat kínál a vállalatok számvitelre alapozott adóztatásához, ez egyik területen sem eredményez hatékony megoldásokat. Az adóztatás szempontjait jobban szolgálja a számviteltől független társasági adó, valamint az adórendszerek összehangolására is nagyobb az esély egy számviteli szabályoktól független közös bázison.
2. A közös európai konszolidált társasági adóalap kidolgozásának folyamatát a „felpuhulás” jellemzi, a kiinduló koncepcióhoz képest a munkálatok során számos vonatkozásban kerül sor engedményekre.
3. A tervezett közös társasági adóalap a meglévő rendszerhez képest jobban szolgálja a hatékonyság követelményét, a méltányosság kérdése nehezen értelmezhető, és háttérbe szorul az adózás politikai felelőssége és gazdaságpolitikai szerepe.
4. A CCCTB tervezete nem alkalmas a nemzetközi szintű forráselosztás adók okozta torzulásainak megszüntetésére, illetve újabb torzításokat hozhat létre.

5. Egy cash flow típusú adó - a hagyományos társasági jövedelemadóhoz képest – számottevően csökkentené az adózás megfelelési terheit. Jelentősen mérsékelné az adó - befektetési és a finanszírozási döntésekre vonatkozó - torzító hatásait. Érvényesíthetőség vonatkozásában: az adóalap értékelési nehézségeit kihasználó adókikerülési lehetőségek CFT esetében sokkal kisebbek, ugyanakkor a veszteség elszámolásának konkrét módjai újabb adókikerülési formákat teremhetnek.

6. Egy cash flow adó esetén - az adó fogyasztási jellege okán - a hagyományos társasági jövedelemadóhoz képest közvetlenebbül juthat érvényre a méltányosság elve. Jobban teljesülne az adóképesség elve, viszont veszélyeztetné a fedezet elvének érvényesülését, és összességében nagyobb kockázatot jelentene a kormányzatok számára.

7. A halasztott S-bázisú cash flow adó (ASE) adórendszerek egységesítésének a szolgálatába állítása számos előnnyel járna, ugyanakkor több nehezen megoldható problémát is okozna. CFT esetén a megfelelési költségek kedvezőbben alakulhatnak a CCCTB-hez képest is, elkerülhető az egyének és a társaságok közötti adóarbitrázs, és más torzítások is mérsékelhetők (miközben újabbak is keletkezhetnek), viszont az adózás egyének szintjén való egységesítése a tagállamok még nagyobb politikai ellenállásba ütközhet.

2. Adóztatási alapelvek, az adórendszerrel szembeni elvárások

Az adórendszerek illetve azok változási irányainak vizsgálata nem nélkülözheti az adózás alapelveivel való foglalkozást, hiszen ezekből vezethetők le az adórendszerekkel kapcsolatos elvárások. Ezért az elméleti áttekintést a klasszikus és modern adózási alapelvek és követelmények tisztázásával kezdem. Ezzel fontos viszonyítási pontokat jelölök ki nemcsak az adóharmonizáció és az adóverseny adórendszerekre gyakorolt hatásainak vizsgálatához, hanem a tervezett közös társasági adóalap, és egy lehetséges cash flow alapú társasági adó várható következményeinek, előnyeinek és hátrányainak feltérképezéséhez. Az adózási elvek kérdését a disszertáció egyik vezérfonalaként kezelem. A tárgyalt elvek megvalósulására, gyakorlatban való érvényesülésére nem itt, hanem az értekezés gyakorlati fejezeteiben, a konkrét problémák tárgyalása során térek ki. Ezekkel a visszacsatolásokkal kívánom megteremteni az elméleti és gyakorlati részek kapcsolatát.

2. 1. A klasszikus és modern alapelvek

Az adófizetők pénzéből a közhatalmat gyakorló állam egyrészt olyan közjavakat biztosít, közszolgáltatásokat nyújt, amelyek csak ilyen konstrukcióban működtethetők (közbiztonság, honvédelem stb.), vagy amelyekre azért van szükség, mert jelentős társadalmi rétegek csak bizonyos mértékű jövedelem újraelosztásával juthatnak hozzá – akár elemi szintű humán reprodukciós javakhoz (közegészségügy, közoktatás). Bizonyos állami nagyrendszerek adókra épülő működtetése az alacsonyabb tranzakciós költségek miatt célszerűbb, illetve a magántőke érdektelensége miatt szükséges (hosszú és bizonytalan megtérülésű alpinfrastruktúra). Az állam által az egész közösség érdekében nyújtott szolgáltatásokat finanszírozni kell, ennek pedig legfontosabb forrásai minden társadalomban a különböző adóbevételek. Az adófizetés tehát *egyedi*, a befizetések felhasználása viszont *közösségi* – ez az alapvető forrása az adózás körül mindig létező konfliktusoknak. Valamint az, hogy az adózás - mint a közterhek elosztására irányuló viszony - egyfajta „zéró-összegű játszma”: adott

költségvetési bevételi szükséglet mellett a minden egyes résztvevő csak a többi hátrányára szerezhethet előnyöket (Galántainé, 2005a:19).

Az adóztatás a történelem kezdeteitől része volt a szervezett emberi csoportosulások, államok gazdasági életének, de csak a XVIII. századtól használják az adórendszer fogalmát, vizsgálják a piaci mechanizmusok működésére és a gazdaság szereplőire gyakorolt hatását. Ebben az időszakban fogalmazták meg először az adózás alapelveit, amelyek az idő előrehaladtával újabbakkal bővültek. Az 1800-as évek egyik nagy gondolkodója, Jakob Friedrich van Bielfeld báró még nem kifejezetten az adózás, hanem az állami bevételek beszedésének optimális jellemzőit határozta meg (Heilmann, 1984:249). Szerinte minden polgárnak (lehetőség szerint az idegeneknek is) vagyonuk és gazdaságuk arányában kell a terheket viselniük, a befizetés a lehető legkisebb mértékben zavarhatja az egyéneket, a beszedés módja és időpontja, pedig a polgárok számára a legkényelmesebb kell, hogy legyen. Ezt követően a közgazdasági irodalomban sokan és sokféleképpen fogalmazták meg az optimális adóztatás követelményeit, amelyek közül *Adam Smith* klasszikus elvrendszere (Smith, 1940) a legismertebb. Smith optimális adórendszere:

- *arányos, igazságos* (a fizetőképességhez igazodó),
- *meghatározott, kiszámítható* (egyértelmű és reális),
- *kényelmes* (az adózó számára gazdaságilag alkalmas időben fizetendő),
- *gazdaságos vagy hatékony* (az adóztatás minimális költségű).

A XX. század két meghatározó közpénzügyekkel foglalkozó személyisége Musgrave és Stiglitz fejlesztette tovább az adórendszerrel szemben támasztott követelményeket. Mindkét gondolkodó hasonló eszmerendszerben, de más tényezőket előtérbe helyezve határozta meg az általa leghatékonyabbnak tartott adózási alapelveket. *Musgrave* adórendszerének (Musgrave–Musgrave–Kullmer, 1994: 9):

- igazságosnak;
- minimális holtteher-veszteséggel járóknak;
- más gazdaságpolitikai célok befogadása esetén az igazságosságot legkevésbé zavaróknak;
- fiskális és stabilizációs politikát lehetővé tevőnek;
- hatékony adminisztrációt és egyértelműséget biztosítóknak;

- minimális igazgatási és adminisztrációs költségekkel beszédhetőnek kell lennie.

Stiglitz optimális adórendszere is hasonló jellemzőkkel bír, bár a hangsúlyok nála máshol vannak, valamint új elemeket is tartalmaznak. *Stiglitz* szerint (*Stiglitz–Schönfeld*, 1996:408) az adóztatás akkor jó, ha

- gazdaságilag hatékony,
- adminisztratíván egyszerű,
- rugalmas,
- politikai felelősséggel járó,
- és igazságos.

A követelmények sorrendjéből is látható, hogy *Stiglitz* mindenekelőtt a gazdasági hatékonyságot, a piaci érdekeket tartotta szem előtt, míg *Musgrave* az igazságosság elvének elsőbbségével nagyobb hangsúlyt adott az állam szociális kötelességének. E két szempont közötti választás napjainkban is nehézségeket okoz az adórendszerek alakítóinak. *Musgrave* „optimális adórendszere” elsősorban igazságos, és minimális holtteher-veszteséggel jár. Az adó holtteher-veszteségén, vagyis többletterhén „azt az összeget értjük, amely azon felül veszik el, amit az állam behajt.” (*Auerbach*, 1985:67). Továbbá a jó adórendszer az egyéb gazdaságpolitikai célokat (politikai preferenciákat) is az igazságosságot legkevésbé zavaró módon szolgálja. A *fiskális és stabilizációs politika közvetítésére* akkor alkalmas egy adórendszer, ha felfutó gazdaság esetén az elköltendőnél több bevételt biztosít, míg visszaesés esetén lehetőség van kevesebb adóbevétel szedésére, a korábban el nem költött - vagy (hitelfelvétel révén) a későbbi - bevételek terhére. *Musgrave* az adórendszer *hatékony adminisztrációján* azt érti, hogy az államnak tisztában kell lennie azzal, hogy kitől mit kell beszélnie. Az *egyértelműség* követelménye pedig azt jelenti, hogy az adószabályoknak lehetőleg ugyanazt kell jelentenie mind az adózók mind az adóhatóság számára. Mindeközben az adózással kapcsolatos *adminisztrációnak* úgy kell a szükséges információkat szolgáltatnia, az *adóigazgatásnak* pedig úgy kell működnie, hogy az a lehető legkevesebbe kerüljön.

A következőkben részletesebben foglalkozom az adóztatás alapelveinek kérdéseivel. A vizsgálódást *Stiglitz*nek egy tetszőleges adórendszerre megállapított öt célszerű alaptulajdonságára alapozom, amelyek mellett

természetesen a modern adórendszerekre vonatkozó követelményeket is tekintetbe veszem. Az adóztatás modern elveivel részletesen foglalkozik még többek között Samuelson-Nordhaus (1990), Balogh (2004a), Hetényi (2004).

2.1.1. Gazdasági hatékonyság, semlegesség

Az adók az elfogadott célok, deklarált funkciók teljesítése során számos nem kívánt mellékhatást idézhetnek elő. Minél több funkciót telepítenek egy adónemre, adórendszerre, az annál több ponton befolyásolja a gazdaság részterületeit, és annál nagyobb, sokrétűbb torzítást okozhat, ami hatékonyságvesztést eredményez. A kiváltott negatív hatások sokféle konkrét formában jelentkezhetnek, és számos tényezőtől – többek között a környezettől, a gazdasági szereplők reagálási módjától – függenek. A gazdasági hatékonyság követelménye ezeknek az általánosan kiváltott negatív hatásoknak az elkerülését, minimalizálását célozza. Azt jelenti, hogy az adórendszer ne (illetve a lehető legkisebb mértékben) zavarja az erőforrások hatékony allokációját. Ennek megítélése azonban igen összetett kérdéseket vet fel. Az adóztatás ugyanis hatással lehet a megtakarítási hajlandóságra, a termelésre, a fogyasztásra, a munkavállalásra, azon keresztül a tanulmányokra és – a részletszabályoktól függően - közvetetten egy sor egyéni döntésre. Továbbá az adóztatás befolyásolhatja a kockázatvállalási hajlandóságot, a K+F erőforrások allokációját, a vállalati beruházások nagyságrendjét és formáját, a természeti erőforrások felhasználását, és hosszú távon, végső soron a gazdasági növekedés ütemét is. Stiglitz szerint „Aligha van olyan fontosabb erőforrás-allokációs döntés a gazdaságban, amelyre az adóztatás nem gyakorol ilyen vagy olyan formában hatást.” (Stiglitz, 2000:402). Tehát minden adórendszer így vagy úgy, kisebb vagy nagyobb mértékben befolyással van a gazdasági viselkedésre.

Az adók semlegességi kritériuma a piacgazdaság működésében kiváltott zavarok minimalizálását követeli meg. A semlegesség szigorúan véve akkor lenne igaz, ha az adóztatás egyáltalán nem befolyásolná a gazdasági szereplők piaci mechanizmus által létrehozott egymáshoz viszonyított helyzetét, pozíciójuk sorrendjét, ami a valóságban nehezen érvényesíthető. A *torzításmentes adórendszer* követelménye ezért reálisan nem azt jelenti, hogy az adó semmilyen

reakciót ne váltson ki az egyénekből. „Egy adó akkor és csak akkor mentes a torzító hatásoktól, ha az egyén semmit sem tehet adófizetési kötelezettségének megváltoztatására.” (Stiglitz, 2000:403). Enyhébb értelmezésben egy adórendszer akkor semleges, ha nem változtatja meg a piaci szereplők vagyoni pozíciójának sorrendjét. Balogh (2004b:27) a döntéssemlegesség közgazdasági és üzemgazdasági fogalmát különbözteti meg. Közgazdasági szempontból döntéssemlegesnek tekinti az adót (adórendszert), ha azzal kapcsolatban adott piacon csak jövedelmi hatás mutatható ki, helyettesítési hatás (és ennek következtében holtteher-veszteség) viszont nem. Üzemgazdasági döntéssemlegesség jellemzi az adót (adórendszert), ha semmilyen termelési tényező vonatkozásában nem változtatja meg a vállalat számára optimális döntést az adózás előtti állapothoz képest. A döntéssemlegességnek két fontos dimenziója van, az egyik a szektorális semlegesség (pl. a beruházási, finanszírozási döntések, a vállalkozási formaváltoztatások tekintetében), a másik az intertemporális semlegesség (amely a megtakarítási-fogyasztási választásokra vonatkozik).

A torzítás lényegében abból adódik, hogy az adóalany mérsékelni próbálja adófizetési kötelezettségét. Magas adókulcsok esetén természetesen az adózási kérdések nagyobb jelentőséggel bírnak, ugyanis az adóalany jobb anyagi helyzetbe kerülhet azáltal, hogy adófizetési kötelezettségének csökkentésére törekszik, mintha többet dolgozna, illetve termelne, jobban gazdálkodna. Néha az adózás közvetlenül nem egy tranzakció lényegét, reáltartalmát befolyásolja, „csak” annak formájára gyakorol hatást, ami közvetetten további reálhatásokat indukálhat a gazdaságban. Például adózás szempontjából egyáltalán nem mindegy, hogy egy magánszemély nyugdíjas éveire egyénileg közvetlenül takarékoskodik, vagy egy nyugdíjprogramba fizet be. Hasonlóan a kamat és az osztalék eltérő adózása jelentős hatással lehet a vállalkozói szektor finanszírozási döntéseire és pénzügyi struktúrájára (forrásszerzés hitelfelvétellel vagy részvénykibocsátással kérdése).

A nem torzító adókat a szakirodalom *egyvösszegű adóknak* nevezi. Ilyen lenne például a jövedelemtől és vagyoni helyzettől függetlenül mindenki által fizetendő, rögzített összegű fejadó (poll tax), vagy valamilyen megváltoztathatatlan jellemzőtől (pl. nemtől, életkortól) függően megállapított adó. A fogyasztásra,

jövedelemre, vagyonra kivetett – napjainkban szokásos - adók torzító adók, hiszen az adózó csökkentheti adókötelezettségét, azzal, hogy kisebb mennyiséget vásárol az adott termékből, kevesebbet dolgozik, kevesebbet takarít meg stb. Az erőforrások elosztását ez eltéríti az optimálistól, ami végső soron – adott erőforrások esetén - csökkentheti az elosztható javak mennyiségét. Logikusan ennek esélye a gyakorlatban úgy mérsékelhető, ha azonos vagy minimális különbségű adókulcsokat mind szélesebb adóalapra alkalmaznak. A torzítások csökkentésére Alm (1996:130) a direkt és indirekt adók egyidejű alkalmazását ajánlja, szerinte így a határadókulcsok csökkenthetők, ami az adófizetési hajlandóságra is kedvező hatással lehet.

Másfelől az adók tárgyalt befolyásoló szerepe - pozitív módon - az egyes piaci kudarcok (externáliák) korrekciójára is alkalmazható. Ilyen adók az úgynevezett *korrektív adók*, amelyek állami bevételt jelentenek, miközben javítják az erőforrás-allokáció hatékonyságát. (Pl. pazarló energiafelhasználás, környezetszennyezés mérséklése energiaadó, környezetterhelési díjak, termékdíj révén).

Stiglitz (2000:560) arra is felhívja a figyelmet, hogy a tőkehozamra vagy a bérekre kivetett adók megváltoztathatják a gazdaság egyensúlyi állapotát. Például egy kamatot terhelő adó csökkentheti a megtakarításokat, ami végső soron mérsékelheti a tőkekínálatot, ez pedig a munkatermelékenység és a bérek csökkenését eredményezheti. Az adók ilyen közvetett *általános egyensúlyi visszahatásai* elosztási következményekkel járnak, esetleg olyan irányban fokozzák az egyenlőtlenség mértékét, amelyek ellentétesek a törvényhozó szándékaival.

Egy új adó bevezetésére a gazdaság nem feltétlenül reagál azonnal, és nyilvánvaló, hogy a gazdaság hosszabb távon teljesebb mértékben képes igazodni az új adók által teremtett helyzethez. Bizonyos adók egyes hatásai azonban már annak hatályba lépése előtt érezhetők (*bejelentési hatás*). Ennek lehetünk tanúi, ha a kormányzat bejelenti egy aktív adózási feltételeinek változását, ami közvetlenül befolyásolja az aktív értékét. Amennyiben egy aktívával kapcsolatban a növekvő adóteher várakozása lesz meghatározó, az eszköz ára jelentősen visszaeshet, ami egyrészt méltányossági kérdéseket vethet fel (a

bejelentéskor az aktívák tulajdonosaira telepítik a fő adóterheket), másrészt az aktíva kínálatát is befolyásolhatja. A torzítás gyakorlati problémáira utalok még a konkrét adózási megoldások vizsgálata során, a disszertáció 6., 7., 8. és 9. fejezeteiben.

2.1.2. Igazságosság, méltányosság

A klasszikus szakirodalmakban a tisztességes adózás feltételeire vonatkozóan két fogalom alakult ki: a horizontális méltányosság és a vertikális méltányosság. Egy adórendszer akkor *horizontálisan méltányos*, ha a minden releváns szempontból azonos adóalanyokat egyenlően kezeli (egyenlő mértékben adóztatja). Ez elviekben jó gondolat, de nem ad választ azokra a kérdésekre, hogy konkrétan hogyan kell érteni a minden szempontból releváns egyéneket, és pontosan miben áll azonos kezelésük. A *vertikális méltányosság* szerint a nem egyenlőket különbözőképpen kell adóztatni, vagyis aki másokhoz képest több adóteher viselésére képes, azoknak nagyobb adófizetési kötelezettséget kell vállalniuk (Szalai, 2002:429). Ezzel kapcsolatban is több gyakorlati kérdés merül fel, például, hogy pontosan kik viseljenek nagyobb adóterhet, és ténylegesen mennyivel fizessenek többet. Mindez a fizetési képesség, a gazdasági jólét stb. mérésének problémáját is felveti. Bár vitatott, hogy mi képezze a tisztességes adóbázist - a gazdasági lehetőségek, a keresőképesség vagy a gazdasági jólét, az elért jövedelem, illetve a fogyasztás – a gazdasági jólét mértékéül a legtöbb fejlett országban a tényleges jövedelem (pontosabban valamilyen korrigált jövedelem) szolgál. A fizetőképesség elve szerint az adófizetés nem veszélyeztetheti az adóalany létfenntartását, ezért a személyi jövedelemadózásban fontos követelmény a létminimum adómentessége. Alm (1996:129) szerint az igazságosság érvényesítésének a legegyszerűbb módja az, ha az egységes határadókulcs csak egy viszonylag magas jövedelem felett lép életbe.

Más közgazdászok (például Hobbes, Fisher, idézi: Erdős, 2006:29) szerint a társadalom jólétéhez való hozzájárulásuk helyett tisztességesebb az egyéneket az alapján adóztatni, hogy mennyi gazdasági kibocsátást vesznek igénybe, vagyis a fogyasztás jobb adóalap a jövedelemnél. Mivel a jövedelem és a fogyasztás a megtakarítások összegével tér el egymástól (az öröklés esetétől eltekintünk), igen

fontos kérdés, hogy a megtakarításokat, illetve azok hozamát (a kamatot, a tőkenyereséget, az osztalékot) adóztatják-e vagy mentesítik az adó alól. Ha a megtakarítások is adóterhet viselnek, akkor a megtakarító (pl. nyugdíjas éveire takarékoskodó) egyén több adót fizet, és közvetetten hozzájárul a megtakarítással nem rendelkező jóléti támogatásához. Egyes közgazdászok - például Rose (1991) – véleménye szerint e méltánytalan helyzetre megoldást jelenthet, ha az adó alapját az egyén életjövedelme, vagyis jövedelmének diszkontált jelenértéke adná, ami (az örökhagyás és öröklés esetét figyelmen kívül hagyva) szükségképpen megegyezik az egyén életút-fogyasztásával (életútja fogyasztásának diszkontált jelenértékével).

Ricardo és Adam Smith szerint is a legigazságosabb adó az, amit a luxuscikkekre vetnek ki, mert áremelkedésük csak azoknak a jövedelmét befolyásolja, akik ezeket a termékeket fogyasztják, a többi terméket, az átlagos jövedelmet nem érinti (Solt, 2006:29).

A fogyasztáson alapuló közteherviselés továbbvitele az *ellenszolgáltatás szempontú adózás* gondolata, amely szerint az adóalanyoknak az állami bevételekhez annak arányban kellene hozzájárulniuk, amelyen mértékben a közszolgáltatási szektorból hozamot nyernek. Alapjául az úgynevezett *ekvivalencia elv* szolgál, amely az igénybevett közszolgáltatások, és azok finanszírozásához való hozzájárulás közötti megfelelés kívánalmát mondja ki. Konkrétabb megfogalmazásban ez a *haszonelv*, amely azt a követelményt fejezi ki, hogy a különböző személyeket, szervezeteket a társadalmi tevékenységükből rájuk jutó „haszon” arányában kell megadóztatni. A magán-fogyasztásban az elfogyasztott jószág arányában fizetünk a magán-jövedelmünkből, éppen így kell érteni ezt a közfogyasztásra is: aki több közjószágot (pl. közutat) használ, az több adóval kell, hogy „fizessen” érte. Ez is az igazságos adózás egy lehetséges megközelítése, széles körű gyakorlati alkalmazása azonban szinte lehetetlen, mert az egyes egyének által nyert hozamok egzakt módon *nem mérhető*k (nem állapítható meg például, hogy milyen mértékben veszik igénybe az egyes adóalanyok a honvédelmet, közvilágítást stb.). A haszonelvűség továbbá *nem egyeztethető össze az állam elosztási funkciójával, és sérti a globális fedezet elvét*. Ez utóbbi lényegében azt jelenti, hogy az államháztartás egy-egy alrendszerének összes bevétele kell, hogy fedezze annak összes kiadását, az alrendszereken belüli

horizontális mérlegek azonban közgazdaságilag nem értelmezhetők. Mindemellett a közjavak használatához kötődő adók *torzító hatásokkal* járnának, ami a források allokációjában hatékonyságvesztést okozhat (például a híd, út használatának megadóztatása csökkentheti annak kihasználtságát). Az adók ellenszolgáltatás szempontú működtetése általánosan nem képzelhető el, csak részleges megoldások lehetségesek, jellemzően olyan javak és szolgáltatások esetében, amelyek fogyasztásából lehetőség van a kizárásra. Ilyen adók, illetve díjak hiányában viszont a közjavakat a mindenki által fizetett általános adóbevételekből finanszírozzák, amit az adott közszolgáltatást igénybe nem vevők méltánytalannak érezhetnek. A haszonelv leginkább a *használói díjakban* ölt testet, amit jellemzően a helyi kormányzatok alkalmaznak. Előnye, hogy olyan esetekben is testre szabható, amikor az általános adó keresztfinanszírozást eredményezne (például a helyi lakosok támogatják a nem helybeliek helyben igénybe vett fogyasztását), sőt az is megoldható, hogy magasabb díjat fizessenek azok, akik számára egy szolgáltatás csak magasabb határkölség mellett nyújtható. A használói díjak azt is lehetővé teszik, hogy a közjavakat ilyen módon igénybe vevők visszajelezzenek a döntéshozóknak (például arról, hogy adott díj mellett a közjószágból túlkínálat van). Mindemellett a használói díjak hatékony alkalmazása kérdéses, ha túlárazzák (például a közszolgáltatók monopoljára), vagy (a politikai támogatás reményében) túl alacsonyan állapítják meg a díjat.

Az is méltányossági kérdés, hogy ki viseli az adózás költségeit. Az incidenciának a vizsgálata, hogy a kormányzati politika következtében hogyan változik meg a reáljövedelem elosztása. A jogi incidenciát (a szabályok szerint ki kötelezett az adó megfizetésére) és a közgazdasági incidenciát (az adózás terheit a valóságban kik viselik) jelentősen eltérhet egymástól. Annak megállapítására, hogy végső soron kiket terhel az adó, olyan bonyolult elméleti modellek születtek, amelyek gyakorlati alkalmazása szinte lehetetlen. Közben felmerül az a kérdés is, hogy a döntéshozókat milyen érdekek motiválják, foglalkoznak-e az aktuális gazdaságpolitika alakítása kapcsán ezzel a kérdéssel.

2.1.3. Egyszerűség, érvényesíthetőség, gazdaságosság

A hatékonysági és méltányossági kérdéseken túl figyelemmel kell lenni az adóztatás adminisztrációs költségeire, ami az adóbevételek alakulását is jelentősen befolyásolhatja.

Az adórendszer adminisztrációja egyrészt az adóhivatalok működtetését szolgáló *közvetlen* és az adófizetők által viselt *közvetett költségekkel* jár. Ez utóbbiak igen összetettek, (pl. a nyilvántartások vezetésének és az adóbevallások elkészítésének időigénye és költsége, a számviteli és adójogi szakemberek díjazása stb.), és mértékük becslések szerint legalább ötszörösen meghaladja a közvetlen költségeket (Stiglitz, 2000:407).

Az adminisztrációs költségek mértékét nagyban befolyásolja az *adórendszer komplexitása*. A szabályok bonyolultsága és a speciális rendelkezések nagy száma jelentős megfelelési terheket ró az adózókra. Adminisztrációs költsége van az *adóarbitrázs*nak, az adózó adóminimalizáló törekvéseinek is, amellyel például jövedelmét az alacsonyabb sávban adózó családtaghoz, vagy enyhébb adóteher alá eső jövedelemkategóriába tolja át, sőt, adóigazgatási (jogszabály kialakítási, érvényesítési, ellenőrzési) költsége van annak, ha ezt a gyakorlatot az adójog meg kívánja akadályozni.

Egyes adónemek működtetése olcsóbb, mint másoké. Például az indirekt adóké a direkt adókhoz képest, illetve a munkára kivetett adók adminisztrációs költségei alacsonyabbak, mint a tőkére kivetett adóké. A tőkenyereséget terhelő adók nyilvántartása általában azért jár több költséggel, mert hosszú időszakra kiterjedő kimutatásokat kell vezetni. Az automatizált számítógépes rendszerek világában az adórendszer – különösen a nagyvállalati szférában – kis mértékben növeli meg a bérjövödelmekkel kapcsolatos adminisztrációt. Számos kisvállalkozó és háztartás esetében viszont nem feltétlenül igaz ez az állítás. Az indirekt adók alkalmazása kisebb adminisztrációs költséggel, és mérsékeltebb torzító hatásokkal jár. Alm (1996:121-122) az adminisztrációs terhek visszaszorítására a kivételek és a kedvezmények számának csökkentését, illetve jogosultsági szabályaik egységesítését ajánlotta, bár ez véleményem szerint a méltányosság ellen hat.

A jutányosság elve *gazdaságossági* szemléletet tükröz, megköveteli, hogy az adóból származó költségvetési bevételek és a megszerzésük érdekében felmerült

ráfordítások racionális arányban álljanak egymással. Nem egyszerű megválaszolni azonban azt a kérdést, hogy mit tekinthetünk az adózás költségének. Nyilvánvaló, hogy a tényleges adóteher több mint amennyi adóbevételként a költségvetésbe befolyik. Az adózás jóléti határköltségén (holtteher-veszteségén) túl jelentkező költségeket - Cullis és Jones (2003:274-275) megállapításait tekintetbe véve és kiegészítve - az alábbi csoportokba sorolom:

- *adminisztratív költségek*: az adó meghatározása, nyilvántartása, beszedése és ellenőrzése által indukált ráfordítások;
- *teljesítési költségek*: az adófizetőket terhelő bevallások, nyilvántartások, fizetések stb. időigénye és konkrét (dologi és személyi jellegű) költsége;
- *lobbiköltségek*: a transzferek megszerzése érdekében a tisztviselők meggyőzésére fordított kiadások;
- *a bizonytalanság költsége*: az adók változó világában az adóalany várható jövedelme a jelenlegitől eltérhet, az ezzel összefüggő kockázatkerülés csökkenheti a hasznosságot;
- *a jogérvényesítés költsége*: az adójogszabályok térbeli és időbeli alakítása (a jogalkotó oldaláról) és követése (a hatóságok és az adóalanyok szempontjából), szakértők igénybevétele, ügyvédi díjak, eljárások költségei.

A széles adózói kört érintő, nagy bevételt hozó adónemeknél a költségmegtakarítások abszolút összege is jelentős nagyságrendet képviselhet, a legfontosabb cél azonban az egységnyi adóbevételhez szükséges ráfordítások minimalizálása. (Magyarországon például az ebadót azért szüntették meg, mert a beszedő apparátus fenntartása többbe került, mint a befolyt adóbevétel.)

Fontos követelmény az adók könnyű *teljesíthetősége*. Ehhez az szükséges, hogy az adószabályok *áttekinthetőek, egyértelműek, egyszerűen* alkalmazhatóak legyenek, és lehetőleg az adókötelezettek számára legkedvezőbb helyen és időben irányozzák elő a fizetési kötelezettséget. Egyértelmű adórendszerben minden helyzetben könnyen megállapítható, hogy van-e adófizetési kötelezettség, valamint az adóalap és az adó is félreérthetetlenül meghatározható. Minél egyszerűbb egy adórendszer, annál könnyebben érvényesíthető, kisebb igazgatási és teljesítési költségekkel jár, az adófizetők számára átláthatóbb. A bonyolult

szabályrendszerekben való eligazodás útvesztői, a köznapi fogalmak eltérő értelmezései sok hibalehetőséget rejtenek. Minél összetettebb a rendszer - ceteris paribus -, annál magasabb az információk költség, illetve racionális ráfordítással annál kisebb információmennyiség szerezhető meg. Az érvényesíthetőséghez tartozik az az elvárás is, hogy az adórendszert *ne lehessen kijátszani*, az adófizetést ne lehessen elkerülni.

2.1.4. Rugalmasság

A gazdaság változásai az adószabályok módosítását is szükségessé tehetik. A rugalmasság követelménye a gazdasági-társadalmi változásokhoz való zökkenőmentes alkalmazkodás képességét jelenti. Egyes adórendszerek viszonylag egyszerűen, míg mások csak széleskörű politikai vitákat, érdekegyeztetéseket követően módosíthatók. A rugalmasság követelménye szerint a jó adórendszer könnyen (egyes esetekben automatikusan) a változó gazdasági feltételekhez igazítható (igazodó). Az adórendszer flexibilitása jelentős szerepet játszhat a gazdaság stabilizálásában. Árstabilitás esetén a progresszív adó automatikus stabilizációt biztosít: recesszió idején a visszaeső jövedelmek után kisebb átlagos adókulccsal kell adózni, az alacsonyabb adóteher elősegíti a fogyasztást, ami kereslet oldaláról segíti a növekedést, fellendülés esetén a hatás fordított: a jövedelmek emelkedésével az átlagos adóteher is nő. Amennyiben a jövedelmek növekedését nem fellendülés, hanem infláció eredményezte, gyakran az adósávok indexálására kerül sor, ami mérsékli a jövedelemadó beépített stabilizátor szerepét. Rugalmasság szempontjából az időzítés a fontos, hogy az adórendszer milyen gyorsan képes változni (a törvénykezés által elfogadott módon), és, hogy milyen ütemben folynak be az adófizetések. Amennyiben az adóbevételek befizetése késedelmes a gazdaság jövedelmének fluktuációjához képest, akkor e késedelmek korlátozhatják a jövedelemadónak a gazdaság stabilizálásában betöltött szerepét, hatékonyságát.

2.1.5. Stabilitás

Keynes is aktív stabilizáló szerepet tulajdonított az állami költségvetésnek, és a potenciális kibocsátások szintjének “beállításában” az adókra, mint a finomhangolás eszközeire tekintett. A makrostabilitást elősegítő szerepén túl azonban magának az adórendszernek is viszonylag stabilnak kell lennie. A kiszámíthatóság, stabilitás elve azt a kívánalmat fogalmazza meg, hogy – különösen a vállalkozások biztonsága és ösztönzése érdekében – az adórendszer ne változzon túl gyakran, alapelvei, megoldásai hosszú távon, az adóterhek középtávon viszonylag *stabilak* és legalább *tendenciájukban kiszámíthatók* legyenek. Egy ilyen rendszer a nem várt negatív hatások kiküszöbölése terén is jobb teljesítményt nyújthat. A sok bizonytalansági tényezővel működő adórendszerek ellehetlenítik a hosszabb távú gazdasági kalkulációt és prognózisokat, ami a befektetések visszafogását (és ezen keresztül a gazdasági növekedés mérséklődését stb.) eredményezheti. Egy gyakran változó, több hibalehetőséget hordozó struktúra a kiskapuk keresésére, az adózás alóli kibújásra is több alkalmat kínál.

A viszonylagos stabilitás követelménye különösen a transzformációs országokban fontos, ahol az adószabályok gyakori módosítása szükséges (Balogh, 2004a:30).

2.1.6. Adóképeség, fizetőképesség

Az adóképeség elve az adóterhek biztonságos megfizetését feltételezi. Azt a követelményt fogalmazza meg, hogy az adó nem haladhatja meg azt a mértéket, amit az adózók már nem tudnak megfizetni. A túlságosan magas közterhek gátolják a hatékony tevékenységeket, az ésszerűtlen adóteher „pszichológiai” oldalról az adózási hajlandóság csökkenését idézheti elő. Az adóprés alkalmazásának közgazdasági korlátai is vannak, hiszen a „túladóztatás” hosszú távon az „adóbazisok” csökkentésével magának az adózásnak a lehetőségét szűkíti. *Jonathan Swift* „*adózási egyszeregynek*” nevezte azt a jelenséget, amikor az adómértékek kétszeresére emelése már nem jár az adóbevételek megduplázódásával, sőt a bevétel esetleg még vissza is eshet a túlzott adóterhelés következtében. A „Swift féle egyszeregy” visszafelé is igaz lehet, vagyis az

adó mérték csökkentésével akár az adóbevételek növekedését is elérni lehet. Enyhébb adóteher esetén ugyanis nagyobb az adófizetési hajlandóság, kevésbé erős a szándék az adó elkerülésére, az adóalapok eltitkolására.

2.1.7. Politikai felelősség

Az adó kivetéssel járó kötelezettségeket politikailag felelősen kell vállalni és vállaltatni a polgárokkal, ami azt jelenti, hogy átláthatóvá kell tenni az adóalanyok számára adó befizetéseik célját és sorsát, adóterhek tényleges mértékét, annak érdekében, hogy a rendszer egyéni preferenciáikat jobban tükrözhesse, és azt figyelembe vehessék politikai döntéseik során. Transzparensnek kell lennie a kialakított adórendszer működésének, és a kormánynak valósághűen kell bemutatnia a nyújtott szolgáltatásainak költségét. Ha átláthatatlan, követhetetlen a rendszer (az adóforintok útja), az adófizetők még nehezebben fogadják el az adózás kötelezettségét, a rájuk nehezedő terheket. Az adórendszer kialakításakor minden kormányzat politikai felelősséggel tartozik azzal kapcsolatban, hogy önértéküket követő szűkebb csoportok vagy többségi csoportosulások ne élhessenek vissza az adórendszerrel. Az egyértelműség, a transzparencia megvalósulása az adózási morált is javíthatja. Ahhoz azonban, hogy a kormányzatok vállalhassák adópolitikájuk politikai következményeit, kellő önállósággal kell rendelkezniük adóbevételeik alakulását illetően.

2.1.8. Konzisztencia elve

A modern alapelvek közül a konzisztencia elve sem hiányozhat. Ez egyrészt az adórendszer *belső* harmóniájának, a többi gazdasági szabályozóval való összehangoltságának, valamint a *nemzetközi szabályokhoz*, szokásokhoz való illeszkedésének követelményét fogalmazza meg. Az gondolom, hogy napjainkban az elv nemzetközi vonatkozása egyre fontosabbá válik, különösen az adóharmonizáció által érintett európai uniós tagállamokban. A különböző adórendszerek inkonzisztenciája számos problémát, adóelkerülésekben, kettős adózásban, továbbá növekvő megfelelési költségekben megnyilvánuló hatékonyságvesztést okozhat, amellyel a disszertáció 7. fejezetében foglalkozom részletesebben.

2. 2. Néhány trade-off az adóztatás elvei között

Az adózási alapelvek alkalmazása során több probléma adódhat. Már a különböző állami funkciók is eltérő követelményeket támasztanak. A redisztribúció az igazságosság elvét preferálja, a különböző jövedelmű, vagyonú, személyeknek teherbíráshoz igazodó adóztatását kívánná meg. Ezzel ellentétben az allokáció a közjavak fogyasztását az azok érdekében viselt adóteherrel állítja arányba. Nem csak az állami szerepek kívánnak más fontossági sorrendet, hanem a gazdasági élet szereplői is, hiszen más érdekek motiválnak egy elmaradott térségben élő munkanélkülit, mint egy vagyonos vállalkozót. Az alapelvek érvényesülésének arányát a hatások mérhetőségének időigényessége és egyéb korlátai miatt nehéz jól megállapítani. Megjegyzem továbbá, hogy sok esetben az adóztatást politikai eszközként használják, és nem gazdaságilag optimális módon alakítják ki a rendszerét.

A legnehezebben kezelhető „trade-off” az igazságosság és a hatékonyság közötti választás kérdése. A két elv a gyakorlatban nehezen egyeztethető össze, leginkább csak egymás rovására érvényesíthetők. A kormányzat, az adóhivatal az adóztatással kapcsolatos erőforrásköltségeket igyekszik minimalizálni, míg a polgárok elsősorban az adórendszer igazságosságát szeretnék, akkor is, ha az, közgazdasági értelemben hatékonyságvesztéssel jár. A jóléti közgazdaságtan a méltányosság szempontját helyezi a középpontba, de kérdés: az igazságosság hogyan mérhető egzakt módon, milyen szabályok, módszerek alapján található meg. Stiglitz (2000:272-274) is hangsúlyozza az igazságosság fontosságát, ugyanakkor rámutatott, arra is, hogy kritikus helyzetben alaposan meg kell fontolni: a hatékonyság helyett választható-e az igazságosság. A dilemma nem válaszolható meg általános érvénnyel, hiszen a jó (vagy kevésbé rossz) megoldás egy ország társadalmi-gazdasági helyzetének is függvénye. Egy fejlett országban kisebb probléma, ha az igazságosság érdekében a hatékonyság csorbát szenved, míg egy fejlődő állam gyors növekedése (és ezzel a legrosszabb pozícióban lévők helyzetének tartós javulása) érdekében a hatékonyságot kell szem előtt tartani, akár átmeneti méltánytalanság árán is. Megítélésem szerint is egyre inkább a hatékonysági szempontok dominálnak, és nemcsak a növekedésorientált fejlődő országok adórendszerében. A nemzetközi folyamatok (mint az MNE-k

szerepének, a határon átívelő tevékenységek jelentőségének növekedése) új kihívások elé állítják az adórendszereket, valamint az igazságosság mérési problémái is a hatékonysági szempontokra irányítják a figyelmet. Ez azt jelentené, hogy a hatékonysági szempontok fokozatosan „leigázzák” az igazságosság követelményét? Nem feltétlenül. Balogh és Meyer (2003:2-3) hívta a fel figyelmet arra, hogy a tőkejövedelmek kedvező adóztatása is hozzájárulhat a gyorsabb gazdasági növekedéshez, és ez oldhatja a két követelmény közötti ellentmondást, vagyis gyorsabb növekedés mellett egy statikusan kevésbé méltányos elosztással is javítani lehet a kedvezőtlenebb jövedelmű adóalanyok helyzetén.

A követelmények közötti átváltások sorában fontos megemlíteni, hogy a hatékonyság, illetve a semlegesség elve (enyhébb felfogásban is) korlátozza az adóztatás befolyásolási és redisztribúciós szerepét.

Továbbá a befektetések ösztönzését előtérbe helyező adópolitikák nagyobb súlyt fektetnek a gazdasági stabilizációra, és háttérbe szorítják a méltányossági szempontokat. Az adórendszerrel szemben támasztott hatékonysági és méltányossági követelmény ellentmondása vélhetően hosszabb távon - egy magasabb jólét szintjén - lesz oldható (Deák, 2005:18).

Az egyszerűség és az igazságosság is ellentétes követelményeket támaszt, hiszen minél több szempontot vesz figyelembe - azaz minél igazságosabb – általában annál bonyolultabb is egy adószisztéma. Végtelenül egyszerű például egy egykulcsos jövedelemadó rendszer, ekkor azonban a fentebb tárgyalt „fizetőképesség elve” nem érvényesül, mert az alacsony jövedelmű adózók is jövedelmüknek pontosan ugyanakkora hányadát fizetik be adóként, mint a sokkal tehetősebb polgárok. A „szegényebb” adózók ezt nyilván nagyobb teherként élik meg, és igazságosabb közteherviselésre szavaznának. Az adórendszer egyszerűsége és egyértelműsége a teljesítési költségek viselhetősége szempontjából is érintheti az igazságosságot (azzal például, hogy a számviteli és adószakértők igénybevétele - akár az adókötelezettségek pontos teljesítése, akár az adókikerülés céljából - nem egyformán elérhető minden adóalany számára.)

Optimális adóztatás nem létezik, ideális adórendszer a gyakorlatban nem valósítható meg. Mivel az adók kényszerjellegű terhet rónak a gazdaság szereplőire, képtelenség mindenki számára maradéktalanul jó rendszert

kialakítani. Több kritérium erősen ellentmond egymásnak, és bár az elvárások teljesülése számos tényezőtől függ, egyes szembenállások nem oldhatók fel, bizonyos követelmények csak egymás rovására érvényesíthetők. A fontos, kiemelt követelmények teljesülését – azok szembenállásai miatt – társadalmi konszenzussal elfogadott súlyrendszer szerint ajánlott megvalósítani. Továbbá tekintetbe kell venni a konkrét gazdasági környezetet, és egyéb specialitásokat is annak érdekében, hogy egy adórendszer a tőle várt funkciókat sikeresen elláthassa.

A konkrét adórendszerek a fenti elveket többé – kevésbé figyelembe véve, némelyiknek nagyobb, másoknak kisebb jelentőséget tulajdonítva, politikai-hatalmi, gazdasági valamint praktikus szempontokat is mérlegelve, jellemzően érdekkonfliktusok és kompromisszumok közepette jönnek létre, alakulnak és funkcionálnak.

3. Az adóverseny elméleti háttere

A kutatásom egyik célja, hogy feltárjam az adóverseny belső összefüggéseit, hatásmechanizmusát, és feltérképezzem a gyakorlati problémák megoldási lehetőségeit. Ennek érdekében feltétlenül szükségesnek tartom a kapcsolódó elméleti szakirodalom, nézetek, modellek megismerését és összehasonlító vizsgálatát, amelynek lényeges pontjait ebben a fejezetben foglalom össze. Az elméleti modellek gyakorlati érvényesülésére nem itt térek ki, hanem a téma praktikus kérdéseinek megválaszolásával foglalkozó 4. fejezetben teszek utalásokat.

3.1. A klasszikus közgazdasági elméletek az adóversenyről

A nemzetközi adóverseny a nemzetközi kapcsolatok szélesedése, intenzitásának növekedése, a termékek és termelési tényezők nemzetközi áramlásának liberalizálása eredményeként alakult ki. Az országok adórendszerei közötti versengés jelentős hatással lehet nemcsak az abban érintett államok gazdaságának hatékonyságára, de az állampolgárok jólétére is. A klasszikus közgazdasági elméletek ugyan vizsgálják az adóztatás gazdasági hatékonyságra és a társadalmi jólétre gyakorolt hatásait, azonban azt jellemzően *egységes és központi adópolitikát alkalmazó* zárt gazdaságok keretei között teszik. Ilyen feltételrendszerben a gazdaság szereplői csak tevékenységük fokozásával, vagy visszafogásával tudnak reagálni az adópolitika változásaira, nincs lehetőségük arra, hogy tevékenységüket, vagyonukat más kormányzat területére helyezték át. Mivel az adóverseny hatásainak vizsgálata során kiemelkedő jelentősége van *a kormányzati beavatkozás spill over hatásának* (a nemzetközi tényező-mobilitásra, beruházási döntésekre, az államok adóbevételeire stb.), a klasszikus közgazdasági elméletekre csak korlátozott mértékben lehet támaszkodni.

3.2. A fiskális föderalizmus elmélete

A fiskális föderalizmus hagyományos elméletének kidolgozása Oates és Musgrave nevéhez fűződik, a téma korai kutatói közé tartozik még többek között

King, McLure, Wildasin, Wilde, és Rubinfeld. (Bird, 1999:151). A fiskális föderalizmus vizsgálódásai kezdetben az *országon belüli* kormányzás különböző szintjeinek elemzésére irányultak, a többszintű kormányzással kapcsolatos következtetések azonban jó eredménnyel alkalmazhatók a versengő-együttműködő nemzeti kormányok, illetve az államok feletti föderatív képződmények vonatkozásában is. Témám szempontjából kiemelném a fiskális föderalizmus arra irányuló vizsgálatát, hogy több egymás mellett létező és különböző fiskális politikát folytató kormányzat hogyan befolyásolja a telephelyválasztást. Pontosabban: milyen hatással van az adóalanyok telephelyválasztási döntésére egyrészt az, ha decentralizálják az adóztatási funkciókat, miközben minden szint saját, önálló adópolitikát folytathat; másrészt az, ha az adópolitikát a terület egészén egységes elvek alapján központi irányítással alakítják ki. Az elmélet képviselői azzal érvelnek a kormányzás több szintre telepítése mellett, hogy bizonyos jellegű közfeladatok ellátására egyes kormányzati szintek alkalmasabbak, mint mások. Ez a költségvetési kiadásokról való döntési jogosultságot jelent, ami szükségessé teszi, hogy a feladatok ellátását szolgáló bevételekről is önállóan dönthessenek (vagy legalábbis az ne kizárólag egy másik kormányzati szinttől függjön). A közszolgáltatásokra fordított kiadások, és az azokhoz szükséges adóbevételek feletti illetékesség összekapcsolása mögött a *haszonelvű adóztatás* gondolata húzódik meg, amely szerint egy közszolgáltatásért annak kell fizetnie, akinek haszna van belőle. Ebből több előny származhat: a kormányzati szintet magasabb színvonalú és hatékonyabb közszolgáltatás biztosítására *ösztönzi*, és a *politika felelősségét* közvetlenebbé teheti. Az adófizető ugyanis a saját bőrén érzi, hogy az egyes közszolgáltatások mibe kerülnek, így a számára nem megfelelő mennyiségben, minőségben és hatékonysággal közszolgáltatást biztosító kormányzati erőt a továbbiakban nem fogja támogatni. Természetesen az állami feladatok köre tágabb a közszolgáltatások előállításánál (ami más adózási elvek hangsúlyosabb figyelembe vételét is kívánja), a fiskális föderalizmus azonban a redistribúciós és a stabilizációs funkciót hagyományosan a központi kormányzatra telepíti, és a közszolgáltatásokat az alacsonyabb (helyi) szintekre osztja. Ez lehetővé teszi, hogy a *haszonelv* legyen a szubnacionális kormányzatok adóztatásának hangsúlyos alapelve.

Témám szempontjából felmerül a kérdés, hogy a fenti érvelés alapján *a nemzeti társasági adókra is igaz-e a haszonelv* kiemelt követelménye. Egyfelől több közgazdász - köztük Brown (1948), Cullis és Jones (2003) - is éppen a haszonelv működtetésében látja a társasági adó önálló létezésének fő érvét: mivel a vállalatok is közjavakat, kormányzat által nyújtott szolgáltatásokat vesznek igénybe, elvárható, hogy fizessenek is érte. (E kérdés részletesebb tárgyalásával az értekezés 6.1. pontjában foglalkozom.) Másfelől szerintem az adóverseny elemzésekor azért is fontos a haszonelvet elméleti súlypontként tekinteni, mert maguk az adóalanyok is ennek alapján hozzák meg döntéseiket: telephelyválasztásukkal kapcsolatos költség-haszon elemzés során a kormányzati szolgáltatásokat (infrastruktúra, jogi környezet, gazdaságpolitika stb. jellemzőit) az azokért fizetendő adóval vetik össze.

3.2.1. A közpénzügyi elmélet megközelítése

A fiskális föderalizmus (elméleti-módszertani szempontból) két különböző ága a *normatív* közpénzügyi megközelítés és a *leíró* illetve *pozitív* közösségi választások elmélete. A közpénzügyi elmélet alapfeltevése, hogy a kormányzatok a közjó érdekében tevékenykednek. A társadalmi jólét szempontjából optimális kormányzati politikát kutatják, arra keresik a választ, hogy *mit kellene tenniük* a kormányzatoknak, hogy a társadalmi jólétet maximalizálják. Kompetitív kormányzatok esetén máris felvetődik a kérdés, hogy csak a saját területükön élők vagy a tágabb közösség jólétét kell-e szem előtt tartaniuk. A szakirodalom jóindulatú kormányzatnak azt tekinti, amely a saját országa jólétét tartja szem előtt (mint később látni fogjuk, a politikai felelősség miatt is ez reális). Ezzel szemben a közösségi választások elmélete gyarló, önös érdekeit követő politikai döntéshozókat feltételez, a döntések motivációit, folyamatát és *várható következményeit* vizsgálja.

3.2.1.1. A Tiebout modell

Charles *Tiebout* eredetileg a közjavakkal kapcsolatos preferenciák kinyilvánításának kérdését kutatta. A magánjavakkal kapcsolatos fogyasztói preferenciák a vásárlással egyszerűen kifejezhetők, de mi a helyzet a közjavakkal? A politikai választások nem alkalmasak a közkiadások részletkérdéseiben

történő véleménynyilvánításra. A közjavak modern elméletének alapjait lefektető *Samuelson* (1954:388) állítása szerint az egyének sohasem tárják fel közjavakra vonatkozó preferenciájukat, hiszen úgysem lehet azok fogyasztásából kizárni őket (potyautas probléma). *Tiebout* (1956:418) szerint azonban decentralizált közjavak esetén az egyének a „*lábukkal is szavazhatnak*”, vagyis megváltoztathatják lakóhelyüket. Az egyes kormányzatok különböző mennyiségű és színvonalú közszolgáltatást nyújtanak a területükön élők, tevékenyekedők részére, és természetesen azok költsége (és a fizetendő adó is) eltérő. A polgárok választhatnak a különböző „helyi közjóság – helyi adó” kombinációk között, és oda költöznek, ahol a kormányzat szolgáltatáscsomagja leginkább kielégíti egyéni preferenciájukat. Elegendő számú önkormányzat esetén valószínűleg mindenki talál igényeinek megfelelő lakóhelyet (telephelyet). Tiebout mobilitási hipotézise értelmében (a modell *egyszerűsítő feltételeinek* ismertetésétől itt eltekintek) érdemes a kormányzat alsóbb szintjeinek is közjavakat, közszolgáltatásokat nyújtaniuk, mert e közösségeknek az állampolgárok (befektetők) kegyeiért folytatott versengése az adófizetői igények jobb figyelembe vételére, és hatékonyabb erőforrás-felhasználásra ösztönöz – a termékpiacon versenyéhez hasonlóan - optimális elosztáshoz vezet. Hatékony allokációról akkor beszélhetünk, ha az erőforrások megoszlása biztosítja, hogy az adott erőforrással elérhető határhozám mindig ugyanakkora legyen, függetlenül attól, hogy azt hol (mely kormányzat területén) használják fel. Tiebout valójában a jóléti közgazdaságtan „láthatatlan kéz” tételét írja le a kormányzati versengés esetére: bár a kormányzatok a saját területükön élők jólétét szem előtt tartva kínálnak különböző közjóság-adó csomagokat, kompetitív tevékenységük azonban valamennyi adózó összjólétének maximumát is eredményezheti.

A Tiebout-modell eredetileg az egyének (háztartások) lakóhelyváltásával foglalkozott, majd a későbbiekben a tőke telephelyválasztására is kiterjesztették. Ez akkor lesz optimális az elmélet szerint ha – az egyénekhez hasonlóan – a vállalatokra is semleges, az általuk igénybe vett közjavak költségeit fedező, fejadót vetnek ki. Véleményem szerint azonban ennek gyakorlati megvalósíthatósága – különösen nemzetközi vonatkozásában - nem sok remény van. A modell *az adóverseny jóléti hatásainak* vizsgálatára is alkalmas lehet, ehhez azonban az alábbi megszorító feltételezésekkel kell kiegészíteni:

- saját területükön az egyes *kormányzatok kizárólagos adóztatási joggal* bírnak;
- a kormányzatok közszolgáltatásait a hozzájuk befolyó *adóbevételekből finanszírozzák*;
- az egyes kormányzatok *adóalapjai mobilak*.

A valóságban számos tényező és körülmény akadályozza a modellfeltételek teljesülését. Miként a magánjavak piacai is csak bizonyos helyzetekben működnek hatékonyan, úgy a kormányzatok versengése is csak szigorú tényállások esetén lesz optimális. A továbbiakban a kudarcok lehetséges okai közül mutatok be néhányat, Boadway–Flatters (1982), Inman-Rubinfeldet (1996), Wildasin-Wilson (2001), Szalai (2002) felhasználásával.

A) Az erőforrások szabad áramlásának korlátozása

A kormányzati szintek a saját területükön lévő - a saját választóik által birtokolt - erőforrások megtartása céljából a szabad erőforrás-áramlás korlátozásában érdekeltek, amit általában támogatásokkal, adózásbeli kedvezményekkel, vámokkal, monopoljogokkal stb. igyekeznek elérni. Az ilyen versenyt akadályozó magatartás eltéríti az erőforrások allokációját a jóléti optimumtól, megfélemezése a magasabb szintű kormányzatok feladata. Ez a probléma természetesen nemcsak az államokon belül jelentkezik, hanem nemzetközi viszonylatban is, ami érvként szolgál a nemzetközi kereskedelmi egyezmények, vagy az Európai Unió törekvései mellett.

B) A nettó fiskális hasznok eltérése

A hatékony allokáció értelmében – egységes piac és egységes kormányzat esetén - az erőforrásoknak a túlkínálat miatt alacsony hozamú területekről a magas hozamúak irányába kellene áramolniuk, amíg a határhozamok ki nem egyenlítődnek. Az erőforrás-áramlást azonban nemcsak a tőkekínálat által befolyásolt hozameltérés motiválja, hanem az ún. *nettó fiskális haszon* (net fiscal benefit) különbözősége is. Ennek értelmében az adófizetők nemcsak az elérhető jövedelem alapján választanak telephelyet, hanem azt is figyelembe veszik, hogy hol mekkora az igénybe vehető közszolgáltatások és az értük fizetendő adó különbsége (Boadway – Flatters, 1982:631). Amennyiben a nettó fiskális előny adott kormányzat hatékonyabb működéséből fakad (adott adóbevételekből magasabb közjóságot kínál), akkor az általa indukált mobilitás *hatékonynak*

tekinthető (Szalai, 2002:6). A gondolat folytatásaként azonban hozzá kell tenni a következőket is: ha az eltérést az okozza, hogy a kormányzat olyan forrásokat birtokol, amelyek – közvetlenül (magát a tényezőt adóztatva) vagy közvetve (más tényező hozamát és így adóját növelve) – magas bevétel elérését teszik lehetővé számára, akkor a nettó fiskális haszon indukálta mobilitás *hatékonyságvesztést eredményez*. A nettó fiskális haszontöbblet ekkor abból ered, hogy a nagyobb adóalap okán alacsonyabb adókulcsok mellett ugyanolyan szintű közszolgáltatást tud nyújtani a kormányzat.

C) A mobilitás externális hatásai

A modell feltételezései szerint az adóalanyok a lakó- illetve telephely-változtatás minden hasznát és költségét figyelembe véve hozzák meg döntésüket. Ez a valóságban nem így történik, hiszen a mobilitás a közösség szintjén olyan hatást is gyakorolhat az elhagyott és az új lakóhelyen (telephelyen) élőkre (működőkre), amit az elvándorló a döntése meghozatalakor nem vesz figyelembe, ő ugyanis csak saját jólétének változásait követi. A *klubjavak* esetén jelentkező ilyen externális hatás a *zsúfoltság* problémája.¹A klubjavak fogyasztása során nincs ugyan versengés a fogyasztók között, de csökken az igénybe vevők hasznossága, ha azt (például a közúthálózatot) egy bizonyos szinten túl többen használják. Amikor egy adófizető egy kormányzat területére költözik (települ), akkor ott a közszolgáltatásokat igénybe vevők száma is nő, ami - klubjavak egy határon túli használata esetén – a fogyasztók összhasznának csökkenését okozhatja. *Közjavak*, illetve olyan javak esetében, amelyek előállításakor méretgazdaságossággal is kell számolni, egy adófizetőnek egy másik kormányzat területére költözése az új helyen csökkentheti a közszolgáltatások egy főre jutó költségét. Ez az externális hatás az adott kormányzat területén lévő adófizetők számának (és az adózható adóalap) növekedéséből fakad, aminek köszönhetően adott közösségben ugyanazon közjóság-mennyiség kisebb adókulcs mellett finanszírozható. A közjavak fogyasztásából az egyes egyének nem (illetve csak aránytalanul magas költséggel) zárhatók ki, és fogyasztásuk nem versengő, a fogyasztók számának gyarapodása nem igényli a közjóság mennyiségének növelését, tehát a közjóság, közszolgáltatás igénybe vétele minden újabb fogyasztó számára pótlólagos költségek nélkül lehetséges.

¹ A klubjavak elméletének kidolgozója James M. Buchanan (1965): „An Economic Theory of Clubs.” *Economica* 32, pp. 1-14

D) A túlcsordulási (spill over) hatások

Túlcsordulási hatáson a szakirodalom azt érti, amikor egy kormányzat adópolitikája nemcsak saját adóalanyaik helyzetét, jólétét befolyásolja, hanem hatással van más kormányzatok fiskális politikájának mozgásterére. A spill over hatások két típusa ismeretes (Inman-Rubinfeldet, 1996) az egyik a *bevételei hatás*, ami akkor következik be, ha például a kormányzat egy mobil adóalap adóját megemeli, aminek hatására az adóalap egy része áttelepül egy másik kormányzat fennhatósága alá, növelve ezáltal az ottani adóbevételeket. A másik a *költséghatás*, amely akkor áll elő, ha például a kormányzat egy mobil termelési tényező adóterhét emeli meg, aminek hatására az adóalap egy része átáramlik egy másik kormányzat területére, és ezáltal ott csökkenti a közjavak létrehozásához szükséges inputok költségét

A Tiebout-modell ezeket a hatásokat is figyelmen kívül hagyja. A túlcsordulási hatásoktól eltekintő, csak a saját adófizetőik helyzetével törődő, egymással versengő kormányzatok jóléti szempontból túl alacsony adókulcsokat alkalmaznak. Mivel a Tiebout-modell azt feltételezi, hogy a közszolgáltatások finanszírozása kizárólag a mobil adóalapokra kivetett adókkal lehetséges, így a közszolgáltatás szintje is a kívánatosnál alacsonyabb lesz.

E) Az adóteher exportálása

Az adóteher „exportja” során az adófizető (például egy monopolhelyzetű multinacionális vállalat) piaci helyzeténél fogva képes növekvő adóterhét (vagy annak egy részét) az áraiban továbbhárítani. A cross-border tevékenységet folytató cég ezzel a telephelyén igénybe vett közszolgáltatások költségeit más kormányzatok polgáira terheli. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a másutt lakóktól támogatást kényszerítenek ki a telephelyül szolgáló ország közjavainak finanszírozásához, vagyis a telephely állam „exportálja” adóterheinek egy részét (Wilson-Wildasin, 2001: 9-10).

Összefoglalásként megállapítható, hogy az adópolitikai döntések ilyen externális hatásai miatt a kormányzatok versenye nem eredményez jóléti optimumot, a kivetett adó és a közszolgáltatások szintje is szuboptimális lesz.

3.2.1.2. Az adóverseny, mint „fogolydilemma” helyzet

A játékelmélet eszköztára segítségével jól modellezhetők az olyan gazdasági-társadalmi helyzetek, amelyekben két vagy több racionális döntéshozó szereplő stratégiája mindegyik fél magatartását kölcsönösen egymástól függő módon befolyásolja.²Nyitott gazdaságok adóérzékeny és mobil adóalapjai esetén a kormányok adópolitikai „túlsordulnak”, amelynek révén a kormányzatok kölcsönösen hatással vannak egymás fiskális politikájának mozgásterére. A probléma a játékelmélet fogolydilemmájaként modellezhető. Két, minden fontos vonatkozást tekintve azonos kormányzatot feltételezek, amelyek az adóterhek különbségeire érzékenyen reagáló, a két ország között szabadon áramló tényezőre (adóbazisra) vetnek ki adót. A „játék” rentabilitási mátrixát (a szerkezetet kifejező fiktív adatokkal) az 1. ábrán mutatom be.

1. ábra Az adóverseny "fogolydilemmája"

		II. kormányzat	
		kooperál	nem kooperál
I. kormányzat	kooperál	<i>A</i> 4 4	<i>B</i> 6 -2
	nem kooperál	<i>C</i> -2 6	<i>D</i> 0 0

A „D” négyzettel jelölt esetben, amikor egyik kormányzat sem veszi figyelembe az általa kivetett adó túlsordulási hatását, mindketten rosszabbul járnak, mint az „A” négyzetben szemléltetett helyzetben, amikor kooperációjuk eredményeként mindkét kormányzat egyformán magas adóterhet ró ki. Ez utóbbi esetben ugyanis az egyik kormányzat magas adója nem készíti a tényezőtulajdonosokat elvándorlásra, hiszen másutt (a másik kormányzatnál) is ugyanakkora az adóteher. Bár a közös, együttes eredmény (adóbevétel) itt lenne maximális (4+4=8), az „A”

² A közösségi cselekvéseket a fogolydilemma keretei között vizsgálta például Brown és Jackson (1986): Public Sector Economics. 3rd edn. Oxford: Robinson.

négyzet *nem teremt stabil egyensúlyt*. A kormányzatok saját érdekeiket szem előtt tartva hozzák meg döntéseiket. Amennyiben az I. kormányzat biztosan tudná, hogy II. kormányzat megmarad a megállapodásuknak megfelelő adó mellett, akkor nyerhetne azzal, hogy saját adómértékét csökkenti, így megszerezve II. adóbázisának egy részét („C” négyzet). A II. kormányzat rosszabbul járna, ha tartaná magát a megállapodáshoz, reagálása erre a lépésre az, hogy ő is csökkenti az adót, aminek eredményeképpen a „D” négyzetbe jutunk. Itt az eredmény mindkét fél számára zérus, a kompetitív megoldás stabil, *Nash-féle egyensúly* áll fenn. A Nash-féle egyensúly tulajdonsága az, hogy amennyiben bármelyik fél stratégiáját adottnak tekintjük, a másik félnek nincs jobb választása ennél (Samuelson-Nordhaus, 1990: 785). Nash féle-egyensúly tehát akkor jön létre, ha a két részvevő (jelen esetben I. és II. kormányzat) olyan stratégiát választ, amely – ha a másik fél stratégiáját adottnak veszik – mindkettőjüknél optimális döntést eredményez. Ha tehát csak az egyik fél tartja az egyezségnek megfelelő szinten az adót, akkor ő rosszabbul, míg az alacsonyabb adókulccsal operáló, az egyezséget megszegő kormányzat jobban jár annál a helyzetnél, mint amikor egyikük sem tartja be a megállapodást. A nagyobb veszteség veszélyének elkerülése érdekében mindkét kormányzat a megállapodástól való tartózkodás mellett dönt, a „nem kooperál - nem kooperál” lesz a domináns stratégia, és egy nem kooperatív, kompetitív egyensúlyi helyzet jön létre.

A fogolydilemma-modell esetében is az a következtetés adódik, hogy a mobil adóalapokra vonatkozóan az adóversenybe beszálló kormányzatok túl alacsony adómértéket állapíthatnak meg. Természetesen, ez a modell is figyelmen kívül hagy lényeges megfontolásokat. A legfontosabb ezek közül talán az, hogy nem elégséges az adóterhet önmagában, a közszolgáltatások szintjétől elszakítva megítélni, a racionális vállalatok telephelyválasztáskor a „közjóság – adóteher” kombinációk között választanak (Mike, 2003:261).

3.2.1.3. A haszonelvű adózás feltételének feloldása

A közpénzügyi megközelítés kiinduló feltételezése alapján az egyes nemzetgazdaságok adórendszereiben az adóterhek a haszonelv alapján kerülnek felosztásra a gazdaság szereplői között, vagyis egy közszolgáltatás terhét azon

adófizetői csoport viseli, aki annak hasznát élvezi. A haszonelvű adóztatás dominanciája mellett az a következtetés adódott, hogy az adóverseny a társasági adókulcsok csökkenéséhez, és a társasági adóbevételek mérséklődéséhez vezet, ami a kormányzatokat a vállalatok által fogyasztott közjavak szintjének illetve minőségének visszafogására kényszerítheti. Amellett, hogy a haszonelvű gyakorlati alkalmazásának számos akadálya van (a közszolgáltatások határkölsége és határhaszna nem ismert, nem megoldható a kizárás-potyautas problémája stb.), a kormányzatok sem érdekeltek minden esetben a haszonelvű adóztatás megvalósításában. Telephelyválasztáskor a cégek az adózással kapcsolatos terheket az igénybe vehető közszolgáltatások mennyiségét és színvonalát figyelembe véve mérlegelik. A külföldi beruházások ösztönzését szem előtt tartó kormányzat tehát nem csak a társaságok adóterheinek mérséklésére törekszik, hanem a vállalatok által igénybe vett közjavak magas színvonalú biztosításában is érdekelt. E kettős cél megvalósítására viszont a haszonelvű keretei között nincs lehetőség, hiszen csökkenő társasági adóterhek esetén, a vállalatok által használt közjavak szinten tartása is csak a más adófajtákból befolyó bevételek növelésével valósítható meg.

Továbbá azt is tekintetbe kell venni, hogy a társasági adó az *adópolitika eszköztárának* csupán egy eleme, az arra vonatkozó döntések nem függetleníthetők a gazdaságpolitika más területeitől. Egy kormányzat tehát „kényszer” és „kísértés” is érezhet arra, hogy bizonyos közjavak biztosításához szükséges adóbevételeket ne az azokat igénybevevőktől szedje be. Ha a kormányzatok többféle adóeszköz közül választhatnak, és számolnak a mobilabb adóalapok nagyobb túlcsoportulási hatásával, akkor azokra kisebb adót vetnek ki, így az adóteher nagyobb része a kevésbé mobil adóbázisokra (munkaerő, fogyasztás) helyeződik át. A mobil külföldi befektetésekért folyó versenybe a kormányzatok nemcsak adóeszközöket vethetnek be, hanem a *kiadási politikájuk* révén – például a társaságok termelékenységét növelő közszolgáltatások kínálatával – is beszállhatnak. Mindez nemcsak az adószervezet, hanem a kiadások szerkezetének torzulását is eredményezheti.

A közpénzügyi elmélet sok olyan tényezőre mutat rá, amely befolyásolja az adóverseny jóléti hatásait. Ha a nemzeti adópolitikák jelentős negatív jóléti hatásokat indukálnak, akkor felmerül nemzetek feletti összehangolásuk igénye.

Egy nem kooperatív egyensúlyi állapotban a nemzeti kormányok megkísérelhetik a kooperatív helyzet fenntartását oly módon, hogy adópolitikai jogosítványaik egy részét felsőbb döntéshozatali szintnek adják át, mint ahogy azt többek között Janeba és Schjelderup (2002) is javasolja. Kérdés, hogy ez a gyakorlatban kivitelezhető-e.

3.2.2. A közösségi választások elmélete

A közösségi döntések iskolája górcső alá veszi azokat a szavazási rendszereket, amelyek a közszektort érintő döntéshozatal során alkalmazhatók. Bár Arrow tehetetlenségi törvénye szerint nincsen olyan szavazási rendszer, amely egyidejűleg képes megfelelni valamennyi egymással összefüggő feltételnek, a közösségi döntések iskolája azt állítja, hogy a többségi szavazás intézménye szinte törvényszerűen vezet az állami költségvetés túlzott növekedéséhez (Cullis-Jones, 2003:136).

Az adóverseny vonatkozásában az iskola azt hangsúlyozza, hogy a döntéshozatal centralizációja jóléti veszteségeket okoz. A magasabb szintre kerülő döntéshozatal egyrészt csökkenti az adóemelések politikai költségeit azzal, hogy a döntéshozók messzebb kerülnek választóiktól (így azok ellenőrzési, véleménynyilvánítási, tiltakozási esélyei rosszabbak), másrészt növeli a kormányzatok mozgásterét, mert a választók csak nagyobb információs költségek árán tudnak tájékozódni. Véleményük szerint, ha egyre több ország folytat ilyen politikát, akkor egy idő után a választóknak nem lesznek valós választási lehetőségei. Az adópolitikák nemzetek feletti összehangolása pedig azt a célt szolgálja, hogy a kormányzatok – mintha kartellbe szerveződnének – adóztatási monopoljogukat kollektív formában érvényesíthessék (Mike, 2003:262). A fiskális illúzióval (fiscal illusion) foglalkozó elmélet viszont éppen a fenti állítást – ami szerint a döntéshozók és a választók közelebb kerülése növeli az egyének tájékozottságát – kérdőjelezi meg. A költségvetési illúzió álláspontja szerint ugyanis az egyének hajlamosak arra, hogy a kormányzat által nyújtott közjavak költségét és ezzel összefüggésben a tőlük beszedendő adók összegét alulbecsüljék (Szalai, 2002:429). A közösségi döntések iskolájának egyik legjelentősebb tézise a „Leviathán-koncepció”, amelyet Brennan és Buchanan dolgozott ki 1980-ban.

3.2.2.1. A Leviathán állam koncepciója

A Leviathán koncepció szerint az egyes kormányzatok saját érdekeiket szem előtt tartó, bevétel-maximalizáló egységek, az ezek mögött álló politikusok és bürokraták a választók kizsákmányolására szövetkeznek. Ha az adófizetőknek nincs lehetőségük arra, hogy helyzetükön változtassanak, akkor a kormányzatok adóztatási monopólióját semmi nem korlátozza, ami a kormányzat túlzott növekedését eredményezi. A túlságosan magas adóterhek nem a közjót szolgálják, hanem azt a politikusok saját járadékuk, fogyasztásuk növelésére fordítják. Ezzel a kormányzati szereplők jelentős veszteséget okoznak a társadalom többi tagja számára.

A Leviathán hipotézis értelmében az *adóverseny hasznos* lehet a kormányzatok túlzott expanziós törekvéseinek letörésében. Ha ugyanis az adóbázisok tulajdonosainak lehetőségük van alacsonyabb adóterhet kivető másik kormányzat területére települniük, az fegyelmező erővel hat a Leviathán-típusú államokra. Az adóalapok mobilitása révén a kormányzatok adócsökkentésre kényszerülnek, ami a fölösleges kiadások mérséklését (többek között a politikusi járadékok csökkenését) eredményezi, az adóverseny jóléti hatásai – e nézet képviselői szerint - kedvezőek (Wildasin -Wilson, 2001:10).

3.2.2.2. Az innovatív verseny koncepciója

A közösségi döntések elméletének egyik megközelítése, az innovatív verseny koncepciója is a kormányzati döntéshozatal tökéletlenségeit tekinti kiindulópontjának, vizsgálódásainak fókuszában a kormányzatok közötti verseny innovációt ösztönző hatása áll. Az elmélet szerint az adóverseny elsősorban azért tekinthető pozitív jelenségnek, mert a versengés innovációra készíteti, az adóztatás eszköztárának megújítására, alternatív adózási megoldások keresésére ösztönzi a kormányzatokat, ami nagyban hozzájárul az adórendszerek hatékonyabb működtetéséhez, és így az adóztatás által okozott jóléti veszteség mérséklődéséhez. Ezzel szemben az adópolitikák egységesítése „ellustítja” a kormányzatokat, ekkor nincs kényszerítő erő az adóztatás hatékonyságának növelésére, az adóztatási gyakorlat fejlesztésére (Oates, 2006:24).

Nem szabad szem elől téveszteni azonban, hogy az innovatív verseny

hatékonyságát is rontja az externális hatás. Bár az elmélet a magánjavak piacán működő vállalatok mintájára fogalmazza meg az innovatív verseny tételét - a magánpiacokon szokásos szabadalmakkal ellentétben - a kormányzatok nem formálhatnak tulajdonjogot adóztatásbeli újításaikra. Így innovációik gyorsan közjavakká válnak, annak hasznai is csak korlátozottan jelentkeznek az újító kormányzatnál, ami mérsékli innovációra való ösztönözöttségüket. A kormányzatok stratégiája egyre inkább mások újításának átvétele (a „potyázás”) lehet (Szalai, 2002:427).

3.2.3. Van-e „arany középút” a fiskális föderalizmuson belül?

A fiskális föderalizmus tárgyalt két ága – a közpénzügyi elmélet és a közösségi választások elmélete – a kormányzati szereplők eltérő motivációiból és viselkedéséből kiindulva, az adóverseny jóléti hatásaira vonatkozóan ellentétes következtetéseket fogalmazott meg. A köztes megoldás keresésére vállalkozott *Edwards és Keen* (1996) egy olyan modell megszerkesztésével, amelyben részben a jóindulatú, részben a Leviathán kormányzat jellemzői szerepelnek. A szerzőpáros nemcsak az adófizetők jólétét állította be magyarázó változóként a reprezentatív versengő kormányzat függvényébe, hanem azokat a közkiadásokat is, amelyeket az önérdelvezérelt kormányzati döntéshozók saját személyes fogyasztásukra fordítanak. Feltéve, hogy az adóalap az adószintnek csökkenő függvénye, az Edwards-Keen modell alapján a következő szabály állapítható meg: az adókoordináció akkor növeli a társadalmi jólétet, ha az adóalap adórátára vonatkozó rugalmassága nagyobb, mint a kormányzati döntéshozók azon hajlandósága, hogy a többletbevételeket saját célra fordítsák. (Mike, 2003:264)

Ezzel a tétellel sajnos az arany középút nem találtatott meg, és a döntéshozók sem lettek okosabbak. A legnagyobb problémát a kormányzati döntéshozók „önzési hajlandóságának”, másként fogalmazva a kormányzat jóindulatának megítélése, illetve mérése jelenti. E tényező központi kezelése ellentmondásban van a modern közgazdaságtan módszertani individualizmusával, amely szerint a társadalmi-gazdasági jelenségek magyarázatát végső soron az egyének döntéseiben, cselekvéseiben kell keresni. Ráadásul a modellek szempontjából exogén is, hiszen „a kormányzat jóindulatát” mindkét irányzat egyrészt igen nagyvonalúan,

másrészt gyakran ideológiai beállítottságtól függően ítéli meg. A problémák megoldására kiutat a kormányzati működés és a kívánatos gazdaságpolitikai döntések elméletének összehangolása kínálhatja, amelyre már folynak kísérletek.

3.3. Az adóverseny elmélet

A jóléti közgazdaságtanra építő adóverseny elmélet – a fiskális föderalizmussal ellentétben – nem a telephelyválasztás kérdését helyezi vizsgálódásai középpontjába, hanem az adókulcsok nagyságának tulajdonít kitüntetett jelentőséget. Többek között arra a kérdésre keresi a választ, hogy az adóztató kormányzatok száma és nagysága milyen hatással van a mobil tényezőkre kivetett adók szintjére, és az ebből befolyó adóbevételből mennyit és milyen arányban költenek a lakosság által fogyasztott, illetve termelői inputot jelentő közjóságra, közszolgáltatásra. Az adóverseny modellek egyik központi kérdése a fiskális externáliák problémája: amikor az emelkedő adóteher miatt az egyik helyről távozó tőke másutt adóalapot teremt. A legismertebb adóverseny modell a *Zodrow–Mieszkowszky modell*, más néven ZM-modell, amely több kisebb régiót és (adóbevételeik alapjaként) közöttük szabadon áramló, de *fix* mennyiségű tőkét feltételez. Ezek értelmében a tőke adózás utáni hozama minden régióban adott. Az egyetlen homogén output mind magán-, mind közfogyasztásra felhasználható, így a magán- és a közjóság költségaránya 1:1. Ha a tőkére az egyik régióban adót vetnek ki, akkor az a máshol elérhető adózás utáni hozamot már nem kapja meg, és elvándorol onnan. A mobilitás addig tart, amíg a régióban maradó tőke adózás előtti hozama és az egyébként mindenütt azonos adózás utáni hozam plusz az adó összege egyenlő nem lesz. Az adó a modellben értékarányos, a tőkekereslet rugalmassága az adózás előtti hozamra negatív (adóemelés miatt kiáramlik a tőke), az adóemelés határkölsége nagyobb, mint egy, aminek következtében az előállított közjóság mennyisége túl alacsony lesz. A tőkemobilitás tehát a közjavak szuboptimális kínálatát eredményezi. A tőkemobilitás hiányában elérhető optimum a modell szerint megteremthető úgy is, ha a régiók harmonizálják adópolitikájukat. Az adóemelésnek nincs a tőke áttelepülését ösztönző hatása, ha közösen, minden régióban egyszerre növelik az adókulcsokat (Wilson-Wildasin, 2001: 35-36). A fenti egyszerű modellhez több kritikai

észrevétel is fűzhető, amelyek közül kiemelek néhányat (Szalai, 2005 nyomán):

- Az adóverseny modellek általában tökéletesen mobil adóbázist feltételeznek, ami az adózás utáni hozam eltéréseire azonnal elvándorlással reagál. A valóságban azonban a költözésnek van egy kritikus *tranzakciós költsége*, amely felett a mobil tényező már nem vállalkozik lakó-, illetve telephely-változtatásra.

- Ha feloldjuk a ZM-modell fix tőkekínálatra vonatkozó feltételezését, akkor a közös és egységes adóemelés hatására is csökkenhet a rendelkezésre álló tőke mennyisége.

- A haszonelvű adózást hangsúlyozó *Oates-Schwab modell* hívja fel a figyelmet arra, hogy az adóverseny nem szoríthatja le a tőkeadót zérusra, hiszen a mobil tényezők is igénylik a közszolgáltatások bizonyos szintjét. Szerintük az adóverseny alapvetően a termeléshez nem szükséges közszolgáltatásokra fordítandó adóbevételekre irányul. A tőkére kivetendő adó Oates-Schwab modelljében a vállalat termelési tényezői között megjelenő közjavak határhasznával egyezik meg.

- Előfordulhat, hogy ha egy kormányzat elég nagy, akkor adóemelése az adóbázist kevésbé csökkenti, mint egy kisebb kormányzat esetében, az *adóemelés* ugyanis *tőkésül*, a tőke elvárt hozama csökken. Ha ez igaz, akkor a kevésbé adóérzékeny adóbázisú nagyobb kormányzatok magasabban tarthatják adómértékeiket, mint a tőkékért velük versengő kisebbek. Ez az ún. *aszimmetrikus verseny*, amelynek elemzése Bucovetsky és J.D. Wilson nevéhez fűződik (Wilson, J.D., 1999).

Végül a közpénzügyi szakirodalom két fontos modelljére utalok Wilson-Wildasin (2001) és Szalai (2005) alapján:

a) A *stratégiai verseny modellje* abból a feltételezésből indul ki, hogy az egyes kormányzatok saját adóikat egymás adókulcsaira reagálva állapítják meg. A kormányzatok pusztán azt kívánják elérni, hogy a többi (versengő) kormányzatnál alacsonyabb adókulcsot alkalmazzanak. Ha másutt magas az adó, akkor ők is csak olyan mértékben mérséklék az adókulcsokat, hogy az a többi kormányzathoz képest alacsonyabb legyen. Tipikus feltételezése, hogy az egyes kormányzatok adókulcsai egymás „stratégiai kiegészítői”, a többi kormányzat magas vagy alacsony adója miatt adott kormányzat is emelheti, illetve csökkentheti

adómértékét. A modell a tőke rugalmassága szempontjából két fontos feltételezésen alapul: az egyik az adóemelés (illetve az emelés egy részének) *tőkésülése*, ami szerint visszaesik a tőke elvárt hozama, és a vizsgált kormányzatok közös adóemelésére a tőke nem teljes kivonulással reagál, vagyis az általuk elérhető összes tőke rugalmassága nem végtelen. A másik feltételezés azonban az, hogy a tőke nem is teljesen rugalmatlan, egy részük az adócsökkentés hatására másik kormányzat területére vándorol.

b) A *kompetitív modell* értelmében az adóversenybe beszálló kormányzatok mindaddig adókulcsuk csökkentésére törekcsenek, amíg bevételeikből biztosítani tudják a közjavak és közszolgáltatások befektetők által elvárt szintjét. Ezek szerint az adókulcsok – függetlenül a környező kormányzatok adópolitikájától – egy feltételezett közös („optimális piaci”) szinthez közeledve mérséklődnek. A modell szerint az adóverseny az adókulcsok csökkenésében nyilvánul meg. Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy az adókulcsok csökkenését a kiinduló szint is jelentősen befolyásolja. Egy eleve alacsony szintről várható (esetleg újabb) csökkenés természetesen lényegesen kisebb. A tőkemobilitás és az adóverseny erősödésével – ha arra kellően alacsony adószint mellett kerül sor – (ceteris paribus) maga az adócsökkentés mértéke és aránya akár mérséklődhet is. A fokozódó adóverseny következménye tehát nem feltétlenül az adókulcsok csökkenése, hanem inkább az adókulcsok alacsony szintje.

Az adóverseny klasszikus elmélete rámutatott arra, hogy ha az adó alapja mobil, akkor az adószint nem emelhető az optimális szintre, mert ezzel erősödik az adóbázis más területre való áttelepülésének veszélye. Az elmélet ebből azt a következtetést vonja le, hogy a tőke mobilitásának növekedésével egyidejűleg a tőkére kivetett adóknak is csökkennie kell. Ez az adóbevételek visszaeséséhez vezet, ami vagy a közjavak mennyiségének, illetve minőségének csökkenését eredményezi, vagy más – kevésbé mobil – termelési tényezők (pl. a munka) adóterhének növekedését vonja maga után.

3.4. A vizsgálat irányainak kijelölése

Az adóversenyt vizsgáló szakirodalmak vertikális és horizontális adóversenyt különböztetnek meg. A vertikális versengés a különböző kormányzati szintek

közt zajlik, a horizontális az azonos szintű kormányzatok között. Vizsgálatom a *horizontális* adóverseny elemzésére irányul.

Az erőforrások megszerzésére irányuló verseny elhatárolható az ún. összehasonlító versenytől (yardstick competition). Összehasonlító adóversenyen azt értjük (Wilson – Wildasin, 2001), amikor nem a tőke megszerzése vagy megtartásának érdekében, hanem valamely más okból, például a politikai támogatás (megszerzése illetve megtartása) érdekében csökkenti a kormányzat a relatíve magas adókat (ami például a lakossági ingatlanadóknak érhető tetten). Az adóverseny e két típusa az alapján is megkülönböztethető, hogy az adó- (illetve a költségvetésben bekövetkező) változás hogyan érinti a tőkét és a lakosságot terhelő adókat, valamint a közjavak szintjét. Az összehasonlító verseny ugyanis erőteljesebb hatással van a lakosságot terhelő adókra, és a közjavak, közszolgáltatások mennyiségére illetve minőségére. A továbbiakban adóversenyen a mobil erőforrásokért folyó versengést értem, és elsősorban a működő tőke megnyerésére irányuló adópolitikát vizsgálom. Bár az adóverseny felerősödése világméretben érzékelhető, figyelmemet az Európai Unión belüli folyamatokra fordítom. Fontos szerepet töltenek be az adóversenyben a foglalkoztatáshoz kapcsolódó közterhek, amelyek mind a vállalkozás fizetési kötelezettségei között, mind a költségvetés bevételei szintjén jelentős arányt tesznek ki Európa szerte. Bár a foglalkoztatás közterhei a cégek telephelyválasztási döntéseiben is meghatározó jelentőséggel bírhatnak, részletes elemzésükre nem térek ki, figyelmemet a társasági adóra koncentrálok.

4. Az adóverseny szerepe és problémái a gyakorlatban

Ebben a fejezetben célokom annak lényegre törő bemutatása, hogy a zárt (elszigetelődött) gazdaságok keretei között kifejlődött adórendszerekre milyen világgazdasági folyamatok milyen hatást gyakorolva alakították ki az adóverseny lehetőségét. Az adóverseny jelentősége körüli viták bemutatásán túl foglalkozni kívánok az adóverseny megjelenési formáinak, hatásainak és kezelésének vizsgálatával is. Szándékom az általános - pozitív és negatív – hatások mind teljesebb feltérképezése. Olyan kérdéseket is feszegetek, mint: miért és mennyiben káros az adóverseny? Nemzetközi szinten milyen intézkedések születtek/születnek a káros adóverseny megfékezése érdekében, ezeknek milyen hatásai vannak (államra - adózóra, belföldire - külföldire, munkára – tőkére), milyen további lépések várhatók illetve szükségesek ezen a területen?

4.1. Az adóverseny kialakulásához vezető folyamatok

Az országok ma is létező direkt adóztatási szisztémái jellemzően a második világháborút követő években, az akkori gazdasági környezet igényeinek megfelelően jöttek létre. Erre az időszakra a világháborúk és az 1920-as évek gazdasági válságai – a politikai szembenállás, a hadigazdálkodás finanszírozási terhei, az aranystandard rendszer felbomlása, a fokozódó egyensúlyi problémák - következtében protekcionista gazdaságpolitika, a nemzetgazdaságok elszigetelődése volt jellemző, ami egészen az 1950-1960-as évekig fennmaradt. A napjainkban is működő adórendszerek tehát a mainál sokkal zártabb gazdaságok keretei között fejlődtek ki. A vállalatok jellemzően még székhelyük országában tevékenykedtek, oda fektették be tőkéjüket, a magánszemélyek is saját országukban szereztek jövedelmüket, a székhely állam elvének alkalmazása az adóztatásban nem jelentett problémát, és nem okozott konfliktust más országok adóhatóságaival. A nemzeti adórendszerek formálásakor nem kellett figyelembe venni más államok adózási intézkedéseit, azok ugyanis nem voltak jelentős hatással a helybéli gazdasági szereplők döntéseire, nem befolyásolták a hazai adóbázis alakulását. Az adóztatás tehát az államok szuverén jogaként kizárólag a saját kormányzati célok elérését szolgálhatta anélkül, hogy az adórendszerek

paramétereinek alakítása jelentősen befolyásolta volna a gazdaság versenyképességét, az erőforrások nemzetközi allokációját, a nemzetgazdaságok egymás közti viszonyát.

Az országok közti tőkeáramlás akadályai fokozatosan lebomlottak, és a tőkepiacok is nemzetközivé váltak. Az országhatárokat átszelő áru- és szolgáltatásforgalom, valamint a tőkeműveletek ugrásszerű növekedése, a technikai fejlődés és az új technológiák gyors terjedése felerősítette a nemzetgazdaságok kölcsönös függését.

A világgazdaságban a XX. század második felében végigsöprő liberalizációs hullám a gazdaság szinte minden szektorát érintette, és szabadkereskedelmi övezetek létrejöttét eredményezte. A globalizációs folyamatok felgyorsulása következtében nemcsak a kereskedelem válik nemzetközivé, hanem a befektetések, a termelés is több országon átnyúló jellegűt ölt, lebomlanak a határok, felgyorsul a technikai fejlődés, általánossá válnak a különböző régiók közötti feladatáthelyezések, tulajdonosváltások, a kommunikáció és a közlekedés fejlődése is felgyorsul. Mindez azt eredményezi, hogy a földrajzi egységek körvonalai elmosódnak, és a versenyképesség is globális jellegűt ölt. A mai kor gazdasági szereplői nagy szabadságfokkal választhatják meg, hogy melyik nemzetgazdaság területén szeretnének dolgozni, vásárolni, hol kívánják tőkéjüket befektetni, vagy hogyan akarják vállalkozásuk termelését allokálni.

A globalizáció térhódításával földrajzilag mobilabbá válik a tőkepiac, ami az adóalapok mozgékonyágát is magával hozza. A nemzetközi tőkemozgás lényeges változást hozott a nemzeti adópolitikák kialakításában is, amíg korábban az adótípusokra, adószervezetre vonatkozó döntés kizárólag a belső, nemzeti gazdasági és szociális megfontolásokra épült, addig napjainkban egyes országok adópolitikájukban arra törekcsenek, hogy másoknál *kedvezőbb adózási környezetet* teremtsenek a mobil tőkék vonzására. A beruházási és pénzügyi döntéseknél egyre nagyobb szerepük van az egyes országok adózásbeli különbségeinek, a beruházási helyek megválasztásában fontos szerepe lett az adózási megfontolásoknak.

4.2. Az adóverseny lényege, értelmezése

A vázolt folyamatok eredményeként kialakul egy speciális piac, az államok piaca, amit „a szuverenitás piacának” is nevezhetünk. Az államoknak a befektetőkért, munkahelyekért, adófizetőkért folyó harca új alapokra helyeződik. Az államok piaca létrejöttének *politikai alapját* az emberi jogok elsődlegességének elve adja, amely szerint az állampolgárok jogai fontosabbak, mint az állam önrendelkezése, szuverenitása. Az euroatlanti közösség is ilyen rend kiépítésére törekszik, ahol a természetes és jogi személyek szabadsága előbbre való a nemzetállamok korlátlan szuverenitásánál. A „szuverenitás piacának” *gazdasági alapját* az teremti meg, hogy egyre kisebb költséggel lehet kilépni egy országból, így annak adórendszere alól is, ha másutt előnyösebb gazdasági viszonyokat találunk (Mázsa, 2001). Az adóalapok mobilitása tehát valószínűleg tovább nő, amit jelentősen felerősíthetnek az Internet kereskedelmi-pénzügyi innovációi. Az államok piacán ezért a teljesítmény mérésének hagyományos politikai szempontjai (mint pl. igazságosság) mellett hangsúlyosan jelenik meg a hatékonyság követelménye is.

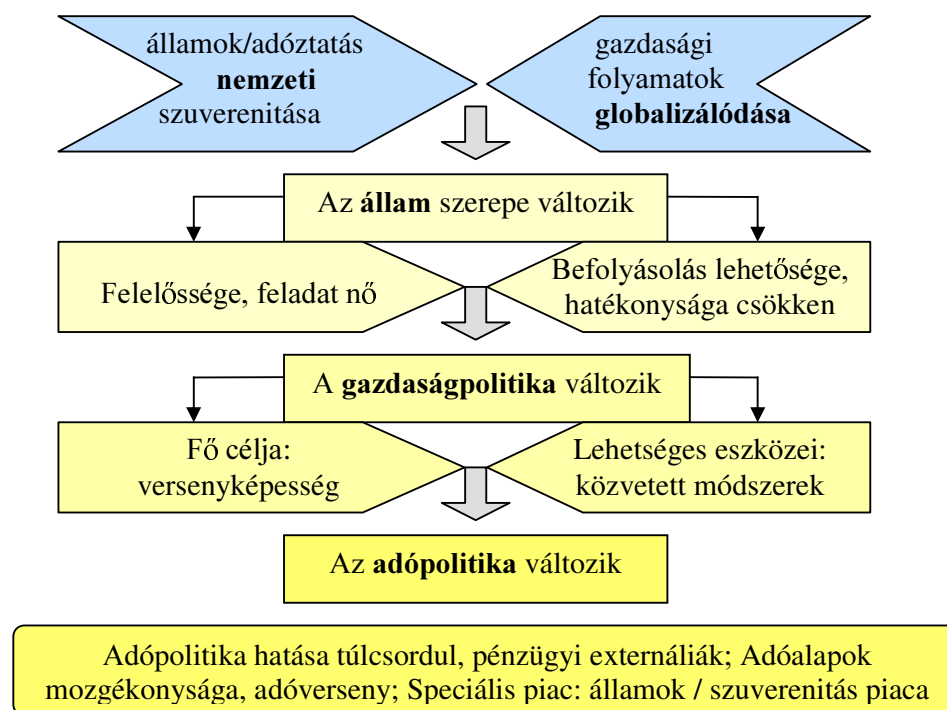
A gazdasági kapcsolatok nemzetközivé váltak, az azokat szabályozó legtöbb intézmény és a gazdaságpolitikai döntéshozatal azonban továbbra is nemzeti hatáskörben maradt. A felgyorsuló globalizációs és integrációs folyamatok jelentős befolyást gyakorolnak a nemzeti gazdaságpolitikákra és annak hatásaira. Ugyanakkor jelentős kihívást jelent, hogy a gazdaságpolitikát alakító döntéshozóknak már nem elegendő csak a hazai gazdasági követelményekhez igazodniuk, hanem figyelembe kell venniük más államok hasonló intézkedéseit is. Mindemelllett a gazdasági szereplők reakciói nehezebben prognosztizálhatók, aminek következtében a meghozott intézkedések szándékolt és tényleges hatásai eltérhetnek. Ez a konfliktus, amely az országhatárokon átívelő gazdasági kapcsolatok és a nemzeti gazdaságpolitikák között húzódik, igen erősen jelentkezik, és különös jelentőséggel bír az adórendszerek vonatkozásában.

Az „adóverseny” kifejezés – ugyan világviszonylatban közhasználatúvá vált – nem pontos terminológia a mögötte meghúzódó jelenség leírására. A valós gazdasági verseny tipikus jellemzői (nyereségorientált hatékonyság, cél-eszköz racionalitás, önszabályozó, áralakító piac, helyettesíthető versenytárgyak stb.) a nemzeti jogrendszerek viszonylatában nem, vagy csak szűk körben értelmezhetők. Az adóztatási verseny lényege az államok szemszögéből abban áll, hogy egyes

országok adóztatási szuverenitásukat kihasználva a többi államhoz képest kedvezőbb adószabályok kialakításával igyekeznek a befektetőket magukhoz vonzani, illetve megtartani. Az adóverseny valójában a szabályozó hatalom, pontosabban „a gazdasági viselkedésbe való intézményes állami beavatkozás kérdése” (Deák, 2005:19), annak problémája, hogy az adózás terén megvalósuló nemzeti törvénykezés és az arra irányuló (tag)államok feletti szabályozás hogyan egyeztethető össze. A probléma abból fakad, hogy míg az adórendszerek továbbra is nemzeti kompetenciába tartoznak, addig hatásaik immáron nemzetközivé válnak. Befolyásuk hatóköre nem ér véget az országhatároknál, a szuverén adópolitikák pénzügyi externáliákat okoznak (Inman-Rubinfeldet, 1996:307).

2. ábra Az adóztatás szerepének változása

Saját szerkesztés Deák (2005), Inman-Rubinfeldet (2006), Mázsa (2001) alapján

4.3. Az adóverseny jelentősége, és felerősödésének tényezői az EU-ban

Az adóverseny jelentőségének megítélése igen eltérő. Találkozhatunk kitüntetett szerepét hangsúlyozó álláspontokkal, míg más vélemények szerint fontossága a gazdálkodók befektetési döntéseiben túlhangsúlyozott, szerepe periférikus. A szakirodalomban egységes vélemény szerint a multinacionális vállalatok befektetési hely döntéseiben a legfontosabb tényező a fogadó ország gazdaságának általános állapota. A befektetés típusától függően eltérő súllyal latba eső ilyen tényezők a politikai és gazdasági stabilitás, az infrastrukturális ellátottság, a humántőke jellemzői (termelékenység, szakképzettsége, relatív költsége), a piac nagysága, a jövedelmi szint, a gazdaságpolitikai, szabályozási környezet, intézményi háttér jellemzői stb. (Antalóczy-Sass, 2003:15-16). A konkrét befektetés-ösztönző és szabályozó eszközök szerepe leginkább akkor erősödik fel, ha a fenti általános állapotjellemzők közül fontosnak ítélt tényezőkben azonosság mutatkozik. Ez történik, amikor a befektető a gazdaság állapotát, intézményrendszerét, infrastruktúráját stb. tekintve két ugyanolyan minősítést elérő helyszín közül a kedvezmények alapján választ. A világgazdaság fejlődésének folyamatai, a globalizáció, a regionalizáció - integráció éppen ebbe az irányba, az egyéb versenyfeltételek kiegyenlítésének irányába hatnak. A befektetési kedvezmények szerepének ehhez igazodó változása a szakirodalomban is tetten érhető.

A Világbank a 2002-ben „Investment Climate Surveys” kutatást végzett 58 ország több mint 26 ezer vállalatának megkérdezésével a befektetési környezetet befolyásoló fő akadályok feltérképezése céljából. Az összes országra vonatkozó válaszok átlaga alapján megállapítható, hogy különösen az adómérték („Tax rate”) de az adóadminisztráció („Tax administration”) is a vizsgált tényezők igen széles palettáján (50-60 indikátor közül) lényeges befektetési klímát befolyásoló tényezőnek bizonyult, a legtöbb ország esetében szerepel a „Top 10” listában. Az adórátát a megkérdezett vállalkozások több mint 40 %-a, az adóadminisztrációt több mint 30 % azonosította fontos vagy nagyon szigorú gátló tényezőként. Az egyes országokban mért konkrét értékek természetesen ehhez képest szóródnak. Az adórátát illetve az adóadminisztrációt megjelölő cégek aránya (az említett

sorrendben) Lengyelországban 63,31% és 39,63%, Észtországban 16,67% és 4,55%, Magyarországon 30,24% és 13,65%.³ Mindez empirikus oldalról támasztja alá az adózás befektetési környezetet befolyásoló szerepének fontosságát.

Az utóbbi időszakban egyre jelentősebb mértékeket öltenek az *európai vállalatok termelési központjainak áthelyezései*. Erre egyrészt az Európai Unió bővítése teremtett alkalmat, de számottevőek az ázsiai országokba irányuló áthelyezések is. A folyamatot ösztönző tényezők leginkább a tranzakcióban érintett országok gazdasági közti egyenlőtlenségekből adódnak. Az Európai Bizottság problémaelemzése⁴ szerint a vállalatáthelyezések főbb motiváló tényezői az alábbiak lehetnek:

- olcsóbb beszállítási lehetőségek megszerzése
- *adóelőnyök kiaknázása*
- (nagy növekedési potenciállal bíró) új piacokra való bejutás lehetősége
- technológia alkalmazása
- alacsonyabb munkaerőköltségek kihasználása.

Az adórendszerbeli eltérések szerepe tehát tetten érhető a vállalatok európai államokból való kivonulásában is.

Az adóverseny a Közösségen belül a nyolcvanas években került érzékelhetően napirendre, amikor – elsősorban a külföldi tőke vonzása, a befektetések preferálása érdekében – néhány kisebb tagállam lényeges adóteher mérsékléssel lépett elő. Az adózásbeli ösztönzők ilyen alkalmazásában az élen járó *Írország* volt. Az írek gazdasági sikereinek alapját az elmúlt évtizedekben az „olcsó tőke politikája” képezte, amikor is a gazdasági növekedést biztosító külföldi tőke becsalogatására kedvező adóztatást, beruházási juttatásokat, kedvezményeket (a társasági adó általános mértékének fenntartása mellett az exportcélú feldolgozóiparra és szolgáltatásokra kedvezményes adókulcsot) alkalmazott. A külföldi tőke preferálása természetesen nem jogszabályi szintű megkülönböztetésben nyilvánult meg, hanem azon keresztül valósult meg, hogy a feldolgozóipari exporthoz kapcsolódó kedvezmények feltételeit jellemzően a tőkeerős külföldi vállalatok tudták teljesíteni. Bár Írország továbbra is az EU-15

³ 2002. évi adatok. Forrás: <http://iresearch.worldbank.org/InvestmentClimate>

⁴ EB <http://www.euroinfo.hu/europaszerver/3fej/kihvall.htm>

legkisebb adóterhelésű állama, újabban gazdaságpolitikájában erősödik a törekvés a vállalatoknak nyújtott adózási kedvezmények mérséklésére, valamint a külföldi és a hazai tőke azonos kezelésére. Írország esete kapcsán a többi tagállam számára az a következtetés adódhat, hogy a perifériális helyzetű, illetve fejlettségbeli hátránnyal rendelkező nemzetek következmény nélkül alkalmazhatnak adózásbeli ösztönzőket versenyhelyzetük javítása érdekében. Véleményem szerint az íráspéldát nem szabad túlértékelni, az ugyanis abban a formában, akkor és ott volt kivitelezhető, azóta Írország helyzete és lehetőségei is változtak. A téma mélyebb elemzésével nem foglalkozom.

Miért érdemel kitüntetett figyelmet az adóverseny kérdése az Európai Unióban?

- a) A tőkevonásban akkor értékelődnek fel az adóelőnyt biztosító adórendszerek, amikor - a régiókon belül vagy a szélesebb világot illetően – a befektetési célpontok általános jellemzői közel azonosak. Mivel az országok konvergenciája, a piacok egységesítése az Európai Unió szintjén előrehaladottabb, a nagyon hasonló adottságokkal rendelkező új tagállamok csatlakozása a befektetés-ösztönzési versenyt élénkítheti.
- b) A piaci integrációk háttérbe szorítják a piacnagyság, mint befektetési szempont szerepét, növelik az exportra termelő beruházások jelentőségét, ami a kisebb országok tőkevonó esélyeit is kedvezően befolyásolhatja.
- c) Európa az új évezred tőkevesztése, globális versenyképessége romlik. A különböző világgazdasági hatások következtében a működő tőkeintenzitással⁵ mért tőkevonó képesség csökkenése az EU-15 tagállamok mindegyikében jellemzővé vált a kétezres évek elején. Magyarországon az EU-15 átlagát meghaladó mértékű volt a visszaesés, miközben néhány versenytársunknál – pl. Szlovákiában, Csehországban – számottevő növekedés következett be e téren (Szabó, 2004:20-21). A szűkülő külföldi működő tőke importjáért tehát egyre erősebb verseny alakul ki a tagállamok között. Mivel a közvetlen állami támogatásokkal való tőkevonás alkalmazására az Európai Unióban egyre kisebb a lehetőség, a konkurenciában a bér-, anyag- és energiaár- versenyképesség mellett nagyobb szerepet kapnak az adóeszközök is.

⁵ Egy adott év során az országba bejövő (inward) és onnan kimenő (outward) tőke különbségének a GDP-hez viszonyított aránya.

- d) A befektetéseket ösztönző adópolitika elsősorban a kevésbé fejlett országok esetében vetődik fel, ezért az unió kelet-európai bővítésével ennek jelentősége felerősödött. Az újonnan csatlakozott államok számára kézenfekvő megoldásnak tűnt/tűnik, hogy - miután adórendszerüket a csatlakozásig az elvárt közösségi normákhoz igazították - az egységes belső piacon való versenyképességük javítása érdekében (az addig sem túl magas adómértékeiket tovább mérsékelve) tőkevonzó adópolitikát folytassanak. Az átmeneti gazdaságokban – megfelelő belső erőforrások hiányában - a külföldi működőtőke beáramlása különösen fontos tényező a hosszú távon fenntartható növekedés megteremtésében, nagyban hozzájárulhat e gazdaságok modernizációjához, elősegítheti szorosabb világgazdasági integrációjukat. Az EU tagállamainak gyarapodásával ugyanakkor az adóverseny megfékezését célzó adóharmonizációs előrelépések realitása is csökken.
- e) Az elméleti modelljek szerint is fontos tényező az adóversenyben az ország mérete. A kisebb, nyitott gazdaságokban az alacsonyabb adókulcs gazdasági hatásai jelentősebbek, így általában ezek az országok nyernek a versenyben (Losoncz, 2006b:481). A kis országok nagy számban történt csatlakozása tehát az Európai Unióban felerősíti az aszimmetrikus versenyt.
- f) Az adóztatási verseny számára a mozgástér viszonylag tág, hiszen mindössze a Magatartási Kódex káros adóversenyre vonatkozó elvi szintű követelményeit és a szigorában sokkal erősebb állami támogatások közösségi szabályait kell tiszteletben tartani. A direkt adókra vonatkozó közösségi szabályozás egyelőre sem az adóalapokra⁶, sem az adómértékekre nem tartalmaz előírást, így a nemzeti adórendszerek szabadsága igen nagy, szabályozásuk során csak arra kell ügyelni, hogy ne tartalmazzanak hátrányos megkülönböztetést, vagy a versenyszabadság korlátozását eredményező rendelkezést, illetve vegyék tekintetbe az állami támogatásokra vonatkozó közösségi előírásokat. Ezen túlmenően az adószuverenitás gyakorlása során a tagállamoknak a közösségi lojalitás elvét (EK szerződés 10. cikke) kell még tiszteletben tartaniuk. Széles tehát a lehetőség az adóversenyre. Ez különösen

⁶ A közös társasági adóalap tervezetével a 8. fejezetben foglalkoztam.

azon régi tagállamok számára jelent problémát és kihívást, amelyek nem szándékoznak beszállni a felfokozott adóversenybe.

Előre lépni e téren a tagállamok konszenzusára alapján vagy a nemzeti jogszabályok tételes közelítésével, vagy pedig új közösségi szintű jogforrások megalkotásával lehet. Az ilyen mélyre ható összehangolást, az egyeztetett közösségi adópolitika esélyét a kibővült/tovább bővülő Európai Unióban nagyban nehezítik a fejlettségbeli különbségek, és az adóügyekben fennmaradt egyhangú szavazás intézménye.

4.4. Adóverseny – áldás vagy átok?

A gazdasági kapcsolatok fejlődése és az azokat szabályozó intézmények – köztük az adórendszer - közötti késleltetett alkalmazkodás egyrészt lehetővé teszi, hogy a piac szereplői gazdasági előnyökre tegyenek szert az adórendszerek eltéréseinek kihasználásával, másrészt, a kormányzatok számára is módot teremt arra, hogy kedvező adófeltételek megállapításával a nagy mobilitású termelési tényezőket saját területére vonzzák, és ezzel adóbázisokat nyerjenek. Ezen kormányzatok adóbevételei nőnek (exportálják adóterheik egy részét), miközben kárt okoznak más országoknak, amelyek erodáló adóbázisuk miatt csökkenő adóbevételekkel szembesülnek (Wilson-Wildasin, 2001:10). A továbbiakban az adóverseny lehetséges pozitív és negatív következményeit annak alapján tekintem át, hogy a vizsgált hatások miként érintik az adózási alapelveket, az adórendszerek követelményeit.

A globalizációnak az adórendszerekre gyakorolt összhatásában pozitív és negatív elemek is megjelennek. *Pozitívan* értékelhető, ha a versenysemlegességet előmozdító *hatékonyabb adózás* kerül előtérbe, és a reformfolyamatok az adórendszereket a kereskedelmi és beruházási korlátok csökkentése irányába mozdítják el, és így az egészséges verseny az erőforrások jobb allokációját, a jólét növekedését eredményezheti. A korábbinál szabadabb tőke mozgás azonban új lehetőséget kínál a versenyben részt vevőknek a fizetendő adó minimalizálására és az adóelkerülésre is (Sivák, 2001:397-398). Egyes országok kormányai által nyújtott jelentős adóelőnyök kihasználásával az abban érdekelt befektetők a

teljesítményüket meghaladó adózott nyereségre tehetnek szert, ami – azon túl, hogy sérti az adóztatás *méltányosságát* - sokszor nem kívánatos, ellenőrizhetetlen pénzügyi és tőkeműveleteket indíthat el. Az adóverseny torzíthatja az erőforrások, a beruházások térbeli megoszlását. Az adóarbitrázs lehetősége hatással lehet a vállalatok vertikális és horizontális szerveződésére, befolyásolhatja a nemzetközi tőkeáramlás irányát, ütemét, nagyságát - persze vitatott, hogy mindez mennyire adófüggő. A folyamatok kárvallottjainál alacsonyabb felhalmozási ráta alakulhat ki (tőkebefektetések visszaesése, „tőkekifektetések” és annak következményei). A vállalatok delokalizációjának közvetlen hatása a munkahelyek megszűnése, a munkalehetőségek romlása (egyéni és állami szintű következményeivel együtt, amire nem térek ki). Ezek a folyamatok ellentmondanak az adózás *hatékonyságának és semlegességének*. A munkaerő-piaci helyzet romlása, a munkaerőköltséggel való takarékoskodás a belső kereslet alakulására is befolyással lehet, annak csökkenését, és végső soron a gazdasági növekedés mérséklődését is előidézheti. Ebbe az irányba hat a vállalatáthelyezések azon következménye is, amikor az alacsonyabb költségű vállalkozásokkal való versengésben a cégek kutatásra fordított kiadásai mérséklésére, vagyis a jövőjüket megalapozó innovációs kapacitásaik csökkentésére kényszerülnek.

Az adóversenynek természetesen az EU-n belül is vannak nyertesei, az adózás *befolyásolási szerepének* fokozottabb kihasználása, a kedvező adópolitika – a külföldi működőtőke vonzása révén - a kevésbé fejlett országok számára eszköz lehet a felzárkózásban. A beáramló tőke javíthatja a foglalkoztatást, gyorsíthatja a gazdasági fejlődést, elősegítheti a technikai fejlődést és az innovációt. A fejlett információs technológiák elterjedése a vállalati döntésközpontokhoz kötődő fejlesztési központok hagyományos szemléletmódját is megtörni látszik. Egyre több helyen telepít a befektető az új termelőbázis mellé fejlesztési részleget is, amelyek a befogadó ország K+F tevékenységének motorja lehet. (Rechnitzer, 2005:25-26). Mindezek a pozitív hatások elmaradnak, sőt a hazai termelők piaci pozícióit ronthatja is, ha a külföldi tőkegyarapodás csak fúziós vagy felvásárlási célokat szolgál, amire mind gyakrabban kerül sor (Pitti, 2007:17).

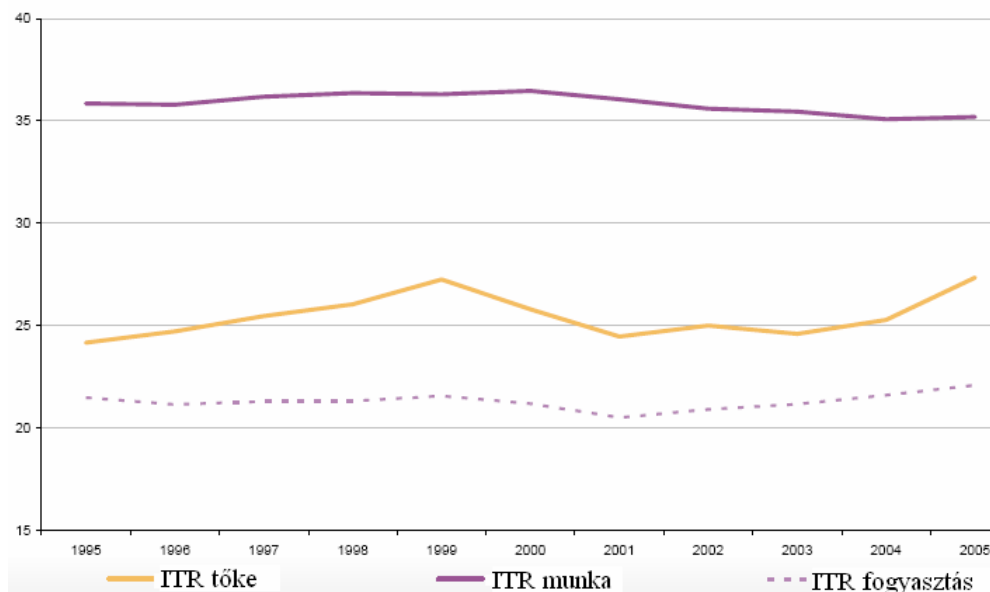
Az adóztatási verseny az államok adórendszerére is hatást gyakorol. Az adóteher a mobil termelési tényezőkről az immobil, illetve kevésbé mobil adóalapokra helyeződik át, az *adószerkezet torzul*. A munkaerő (bár manapság egyre mobilabb

tényező, de mozgása egyelőre kevésbé adóérzékeny) és a fogyasztás, vagyis a helyi polgárok adóterhelése nő meg. Losoncz (2006b:482) szerint bizonyítható a társasági adónak a bérek alakulására gyakorolt hatása: a vállalatok adóterhe nem nő arányosan a nyereségadókulcs növekedésével, mert a terhek egyre nagyobb része helyeződik át a munkaerőre. Az implicit adóterhek egyértelműen a tőke kedvezményezett helyzetét, és az élőmunka magas adóterheit szemléltetik (3. ábra).

A gazdasági incidencia ilyen alakulása rontja az adózás igazságosságát. A munkaerő drágulása ráadásul (ceteris paribus) csökkenti annak versenyképességét is. Teljesítményösztönzési problémákat is felvet, ha a munkajövedelmek részaránya a tőkejövedelmekhez képest nő, miközben adóterhelésük fordítottan alakul. Az adóverseny hosszabb távon nemcsak az adóstruktúrákat, hanem az adóztatás szintjét is befolyásolhatja, és rosszul érintheti az adózás befolyásolási szerepét.

3. ábra Az implicit adóráták alakulása EU-átlag (%)

Forrás: Eurostat (2008:53)

Az *adóbazisok eróziója* csökkentheti az érintett ország adóbevételeit, és veszélyeztetheti az állami feladatok ellátását, a közjavak biztosítását, ami nyilvánvalóan sérti az adók *fedezeti elvét*. Az egyes országok közfeladatainak ellátása továbbra is a kormányok feladata, érdekük a finanszírozási forrásul szolgáló adóalap védelme. Könnyen kettős szorítás alá kerülhetnek: miközben az állami szerepkör bővülése és az ellátások költségeinek igen jelentős növekedése miatt többletbevételre lenne szükségük (Vigvári, 2005),⁷ egyidejűleg mérsékelniük kellene a befektetések adóterhét, hogy tőke beáramlását elősegítsék, illetve kiáramlását megakadályozzák. Bár a tapasztalatok azt mutatják, hogy a nyereségadókulcsok mérséklődése nem eredményezte a társasági adóbevételek visszaesését az Európai Unió államaiban. Ez valószínűleg annak tudható be, hogy közben szélesedtek az adóalapok, és szűkültek az adókedvezmények, valamint az adóversenyben érdekelt kis országok kisebb hazai adóalapját kiegészítették a gyarapodó külföldi adóalapok (Losoncz, 2006b:483).

A kedvezőbb társasági adómérték továbbá a személyi jövedelemadóval való arbitrázslehetőségek kihasználását is vonzóvá teheti. Ausztriában például a társasági adókulcs 2005. évi (34 %-ról 25 %-ra történő) mérséklése óta közel 30%-kal emelkedtek a társasági adóból (KöSt) származó bevételek, miközben ugyanezen időszak alatt a személyi jövedelemadó (ESt) bevételek alig változtak, illetve csökkentek.⁸ Feltételezhetően több személyes vállalkozás társasággá alakulása, a korábbi munkajövedelmek tőkejövedelemmé transzformálása húzódik meg a folyamat mögött.

A versenyben előfordulhat olyan helyzet, hogy bizonyos befektetők adóparadicsomok adóelőnyeit élvezik (ez akár 0 adófizetést is jelenthet), miközben használják azokat a hazai közszolgáltatásokat, amelyekhez adóelkerülésük folytán nem járultak hozzá (Sivák, 2001:398). A nagy nemzetközi vállalatok rugalmasabb alkalmazkodásra képesek, speciális adótechnikákkal (pl. elszámoló árak alkalmazásával stb.) minimalizálni tudják adófizetési kötelezettségüket, ezért valószínűleg kevésbé adóérzékenyek. Ugyanakkor az adóverseny a globális tőkestruktúrák érdekeit szolgálja, ami az alacsony adó, bér és szociális szabályozás viszonyait preferálja. Ha a helyi társadalmak

⁷ Az kormányzati szerepek növekedésével összefüggő okokat egyrészt az utóbbi hat évtized távlatában, másrészt jövőorientáltan foglalja össze Vigvári András (2005).

⁸ Forrás: Világgazdaság, 2008. április 29. „Szia bevételeket nyelt el a társasági adó”

folyamatosan azzal kívánják versenyképességüket növelni, hogy egymással rivalizálva egyre kevesebb adót szednek, akkor lemondanak a globális tőke által használt tényezők újratermelési költségeinek egy részéről. Hosszabb távon így valójában a helyi adózók, a polgárok fizetik azt meg a munkaerő és a fogyasztás magasabb közterhe által. Az adózási elvek szempontjából ez azt jelenti, hogy nem érvényesül az *ekvivalencia és a haszonelv*, az adóteherexport pedig sérti az *igazságosságot*. (A nemzetközi vállalatok potenciális kedvező és más téren jelentkező kedvezőtlen hatásaival nem foglalkozom.)

Az adóverseny ugyanakkor spontán módon erősítheti az *adórendszerek konzisztenciáját*. Az adókulcsok általános csökkenése, a közeledő adószintek hozzájárulhatnak az EU, mint globális üzleti partner versenyképességének növekedéséhez. Az stratégiai adóverseny az országok adópolitikái között szorosabb összefüggést, kölcsönhatást eredményez, így a piaci folyamatok révén az adószabályok integrációt akadályozó eltérései részben spontán módon kiküszöbölődhetnek.

Az elméletben bemutatott *Leviathan koncepció* gyakorlati tanulsága lehet, hogy az állami bevételek mérséklődését előidéző adóverseny a hatékonyabb állami működés kényszerét is magával hozza, ami az adófizetők szempontjából az állam költsége és haszna tekintetében kedvezőbb arányt eredményez. Azt gondolom, hogy ennek hatása meglehetősen mérsékelt. A pazarló állam problémája kisebb-nagyobb mértékben mindenütt felmerül, hiszen a kormányok természetének jellemzője az expanzió, a terjeszkedési hajlam. Az adóversenybe beszálló országoknak ügyelniük kell arra is, hogy költségvetési egyensúlyuk tartósan ne bomoljon meg.

Az adóztatás terén folyó versengés a jogforrások gyakori változásával jár, országonként különböző és sokszor egymásnak ellentmondó adószabályokat eredményez, ami érezhető többletterhet jelent az üzleti világ számára. Egyet értek Pitti Zoltánnal (2007:21-22) abban, hogy az adóverseny mozgatói a transznacionális és multinacionális vállalatok, amelyek akár a gazdasági szabályok alakulására is hatással lehetnek (e probléma részletes tárgyalására nem térek ki). A taktikai adóváltozások, a jogi környezet sokfélesége, nehéz összeegyeztethetősége és folyamatos változása az adókikerülések melegágya. Többletköltséget jelent az adózó és az adóhatóság oldalán is a megnövekvő

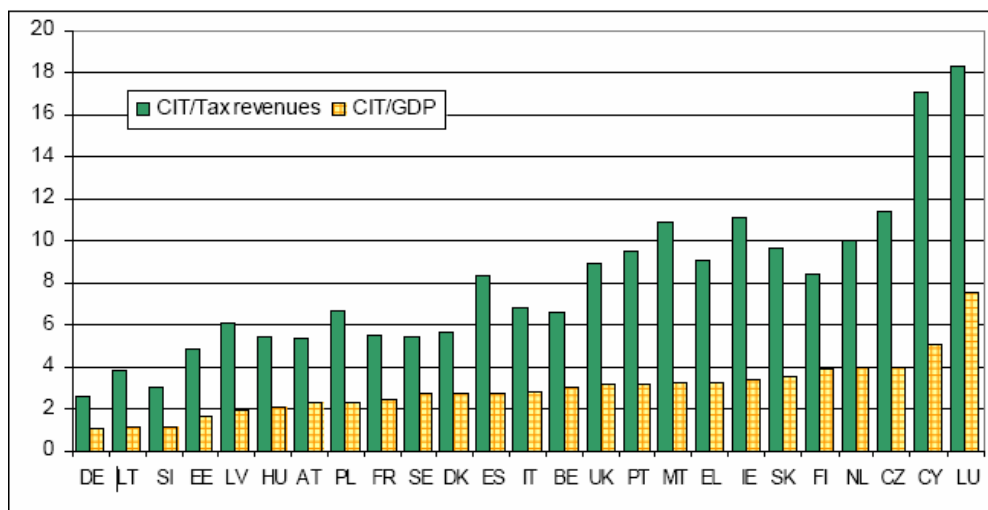
adminisztráció és a fokozódó ellenőrzés. Emellett a szabályozási rendszer összetettsége, inkonzisztenciája és változékonysága nehezen kiszámíthatóvá teszi a gazdasági környezetet, rontja a gazdálkodás tervezhetőségét. Az adóverseny tehát rontja az adóztatás *egyszerűségét, gazdaságosságát*, valamint az adórendszerek *konzisztenciája és stabilitása* ellen hat.

Az *innovatív adóverseny* – amelynek koncepciója alapján a versengés az adóztatás eszköztárának megújítására, alternatív adózási megoldások keresésére készíti a kormányzatokat, ami hozzájárulhat az adórendszerek hatékonyabb működtetéséhez, az adóztatás jóléti veszteségének mérséklődéséhez - véleményem szerint a gyakorlatban csekély mértékben érvényesül. Kérdés, hogy mi lesz az adóztatás *politikai felelősségének* követelményével. Ahhoz, hogy a kormányzatok vállalhassák adópolitikájuk politikai következményeit, kellő önállósággal kell rendelkezniük adóbevételeik alakulását illetően, autonómiájukat viszont korlátozzák más kormányzatok fiskális externáliái. Az adóztatás spill over hatásai miatt tehát áttételesebbé válik az adózás politikai felelőssége.

Végül utalni kívánok arra, hogy az adóverseny vélt és valós hatásai nagyban függenek attól is, hogy a társasági jövedelemadó milyen szerepet tölt be egy országban, annak bevétele hogyan alakul az állam összes adóbevételéhez, illetve a GDP-hez mérten (ezt szemlélteti a 4. ábra).

4. ábra A társasági adóbevételek szerepe a 25 EU államban 1995-2004 átlag

Forrás: Eurostat (2006:230-231 alapján)

A társasági adó részesedése az adóbevételekből igen eltérő képet mutat, nem lehet a régi és az új tagállamok csoportjaira vonatkozó általános következtetéseket levonni. A CIT bevételek GDP-hez mért arányát tekintve is hasonló a kép, 2% alatti aránnyal szerepel Németország mellett Lettország, Szlovénia, és a 4% felettiek között találjuk Luxemburgot, valamint Ciprust is. Fontos megjegyezni, hogy számos országban a vállalatok egy része a személyi jövedelemadó hatálya alatt adózik. Jakubiak - Markiewicz (2007:6) szerint Németországban a vállalatok 85%-a, Lengyelországban pedig 93%-a nem fizet társasági adót.

4.5. A káros adóverseny problémája és kezelése

Vitatott, hogy definiálható-e egyáltalán (általános érvennyel) a káros adóverseny fogalma. Meddig nem káros, illetve honnan kezdődően minősül káros adóversenyt lehetővé tévőnek egy adóösztonzó? Egyes nézetek szerint nincs ok arra, hogy a káros adóversenyt a nem károstól megkülönböztessük, ha a nem káros adóversennyel összefüggésben is megállapítható, hogy torzítja a szabad versenyt (Deák, 2005:20). Végtelenen szemlélve a piactgazdaság körülményei között maga az adóztatás ténye is a „normálistól eltérő” viszonyokat eredményez. Mivel az adópolitika nem függetleníthető a konkrét kormányzatoktól, Bird (1999) az adóverseny hasznos vagy káros volta feletti vitát ideológiai kérdésnek tekinti. A káros adóverseny kritikai megközelítésének tekinthető Oates és Schwab modellje (idézi: Szalai, 2002:432), amely szerint a relatíve magas adók csak akkor eredményezik az adóalapok elvándorlását, ha annak mértéke nem áll arányban a kapott közszolgáltatásokkal.

A káros adóverseny elleni nemzetközi fellépésben vezető szerepet tölt be az *OECD*, amely kiemelt projekt keretében foglalkozik a témával. Az *OECD* jelentése szerint az adóverseny akkor lehet potenciálisan kárt okozó, ha eltorzítja a pénzügyi és a beruházási folyamatokat, ezáltal aláássa az adószervezetek igazságosságát, rontja az adófizetési morált. Megváltoztatja az adók és közkiadások kívánatos szintjét és struktúráját, az adóterhek egy részét az olyan adóalapok irányába tolja el, mint a munkaerő, az immobil vagyion és a fogyasztás, ami megnöveli az adóhivatalok és az adófizetők adminisztratív költségeit és a behajtással kapcsolatos terheket (*OECD*, 1998:16).

A probléma az *Európai Unióban* is napirendre került, a tagországok adórendszereinek különbözőségéből fakadó adóverseny első közösségi szintű empirikus elemzését a Ruding bizottság végezte el, majd az Európai Unió Tanácsa 1997 végén egy Magatartási Kódexet (*Code of Conduct*) fogadott el az üzleti adózásról.⁹ Ennek értelmében a tagországok vállalhatják (a kódex előírásai nem kötelező jellegűek), hogy jövőbeli adószabályozásukban egyrészt tartózkodnak a káros adóverseny kialakulását lehetővé tevő megoldásoktól, másrészt visszavonják azokat a korábbi szabályait, amelyek a vállalkozások telepítését befolyásoló, egymással konkuráló kedvezményeket adnak az EU-ban. A kódex *akkor tekint egy tevékenységet sérelmesnek*, ha – konkrét formájától függetlenül – az adott országban szokásos adómértéknél alacsonyabb tényleges adóterhet eredményez. Ez azt is jelenti, hogy a minden vállalkozás számára azonos feltételekkel igénybe vehető mentességek, kedvezmények, amelyek a tagállamok közötti kereskedelmet nem befolyásolják, nem sértik a kódex előírásait.

Az EU kódex és az említett OECD irányelvek fő megállapításaikban kompatibilisek, eltérés abban van, hogy amíg a kódex hatóköre általában az üzleti - különösen a mobil - tevékenységekre terjed ki, addig az OECD iránymutatások kifejezetten a pénzügyi és egyéb szolgáltatások adózására irányulnak. Ezen kívül az OECD jellemzően az adóparadicsomi (nullához közeli) adómértékeket tekinti károsnak, az Európai Unióban viszont csak a vizsgált országban alkalmazott átlagos adómértékhez viszonyítva állapítható meg az adóztatás alacsony (káros) szintje. Ezzel összhangban a közösségi joggyakorlat (EK bírósági döntések) az olyan egyenes adóra vonatkozó jogi előírást tekint károsnak, amely tartósan és szisztematikusan sérti a fiskális semlegességet, illetve nem felel meg „az adórendszer természetének vagy belső szerkezetének”¹⁰ Ennek alapján azt kell vizsgálni, hogy a konkrét adójog előírásai szervesen illeszkednek-e az azt körülvevő adórendszerbe. (Deák, 2005:18). A társasági adózásban a kivételes preferenciák, a szelektivitás nemcsak az adók tekintetében, de a közösségi versenyjog előírásai alapján is meg nem engedett eszközöknek számítanak.

Az adóverseny megállításának egyik módja a nemzeti adórendszerek harmonizációja lehet, ez viszont sok esetben – különösen a közvetlen adó terén - politikai ellenállásba ütközik (Galántainé, 2003b:57).

⁹ EC (1998) C 2/1-2/2.

¹⁰ 173/73, Italian Republic v Commission, ECR (1974), p. 709.

5. Adóharmonizációs törekvések és eredmények az Európai Unióban

Az európai adóverseny számára a mozgásteret alapvetően az adóharmonizáció teremti meg, ezért a gondolatmenet logikus folytatása az adóharmonizáció módszereinek, eredményeinek, problémáinak és lehetséges fejlődési irányainak bemutatása - különös tekintettel a társasági adózás terén zajló folyamatokra. Mindez kiindulási alapot képez annak továbbgondolásához is, hogy miként hat az adóversenyre és az adóharmonizációra a tervezett közös európai társasági adóalap bevezetése. Kérdés továbbá, hogy az új tagállamok csatlakozása által a Közösségben felerősödött adóverseny hogyan befolyásolhatja az uniós adóharmonizáció jövőjét?

5.1. Az adóharmonizáció célja és eszközei

„Az adók harmonizálásának általában az a célja, hogy az adók semlegesek maradjanak.” (Cullis–Jones, 2003:539). Az Európai Unióban zajló jogharmonizáció legfőbb szándéka, hogy a közös belső piac működése érdekében azonos versenyfeltételek megteremtésével biztosítsa az áruk, a szolgáltatások, a személyek (munkaerő) és a tőke szabad mozgását, vagyis az ún. négy alapszabadság érvényesülését. Már az 1958-ban hatályba lépett Római Szerződés megfogalmazta a közös piacon a szabad áramlást leginkább akadályozó forgalmi adók, jövedéki adók, és egyéb közvetett adók közösségi szintű összehangolásának igényét. A közösségi adójog-harmonizáció tehát több mint 30 éves múltra tekint vissza, kézzel fogható eredmények az 1980-as évek közepéig azonban csak a forgalmi adózás terén születtek. Áttörést a folyamatban az 1985-ös év hozott, amikor az EK Bizottsága kiadta az integráció minőségileg új tervét tartalmazó Fehér Könyvet a Belső Piac létrehozásáról. A terv megvalósítása során mind a közvetett, mind az egyenes adók területén felgyorsult a harmonizálási folyamatok üteme, és megszülettek az egységes belső piac megvalósulásához szükséges minimális közösségi szabályok (Galántainé, 2003b:58).

A nemzeti adópolitikák a tagállamok gazdaságpolitikájának eszközei, amelyekre mindeddig az Európai Unió, mint a gazdasági környezet fontos befolyásoló

tényezőire tekintett. A tagállamok nemzeti adópolitikáját kifejező eltérő adórendszerek valószínűleg a későbbiekben is fennmaradnak, ezekre építve a Közösség alapvetően három területen: a forgalmi, a fogyasztási és a társasági adók terén törekszik harmonizált rendszer létrehozására. A folyamatokat nagyban hátráltatja, hogy a nagyobb mértékű összehangoláshoz - különösen a közvetlen adó vonatkozásában - még mindig hiányzik a tagállamok egyeztetett akarata. Nincs egységes álláspont arra vonatkozóan, hogy milyen mélységig lehet összehangolni az adópolitikákat a nemzetgazdaságok költségvetési önállóságának sérelme nélkül. Az adóharmonizáció még korántsem ért véget, és elvileg igen különböző kifutása lehetséges. Számítani lehet arra, hogy nemzetközi versenyképességük javítása érdekében a tagállamok lemondanak a túlzott mértékű jövedelem-elvonásról, és a harmonizált közösségi adók jelentős adóbevétel mérséklődést eredményeznek. A közösségi adóterhek jelentős csökkenése azonban problémákat okozhat a költségvetési követelmények teljesítésében (Galántainé, 2003b:64-65). A *közösségi döntések iskolájának elmélete* szerint azonban az adók harmonizációja a kartellekhez hasonlóan növelheti is az adóterheket, ha az államok összejárásznak, és az adózásban „monopolhelyzetet” teremtenek.

A *harmonizáció célját* tekintve lehet *teljes*, ha egységes európai adók bevezetését kívánja megteremteni (pl. ilyen elképzelés volt a Neumark jelentésben szereplő egységes európai társasági adó), illetve *részleges*, amennyiben csak az adóalapok közelítése, az adómértékek és adóelőnyök összehangolása a cél. Más elméleti megközelítésben az ún. „*kiegyenlítő típusú*” adóharmonizáció a mind teljesebb egységes szabályozással (adóalapok, adómértékek, adóelőnyök szabványosításával) kívánja elérni a versenysemleges adózási környezetet, és a gazdaságpolitikai célok szolgálatát. Ezzel szemben a „*differenciáló típusú*” adóharmonizáció tiszteletben tartja a nemzetállamok adózási szuverenitását, megengedi az adózási feltételek (adóalapok, adómértékek, adóelőnyök, adóelőjárások) különbözőségét, ugyanakkor elvárja a közösségi célok figyelembevételét, a nemzeti adórendszer más államokra gyakorolt hatásának minimalizálását.

Az *adóharmonizáció módszerére* vonatkozóan a tagállamok adózási rendszerének összehangolására *két nézetrendszer* alakult ki az Európai Unióban. Az egyik szerint az adózási rendszereket – az EU közös céljait figyelembe véve, és a

tagországok egyéni érdekei elé helyezve – „felülről” vezérelten kell szabványosítani. Ez esetben a közösség szintjén kell eldönteni, hogy milyen adózási típusok, adóalapok és adómértékek kívánatosak annak érdekében, hogy legkevesbé torzuljon a piaci egyensúly, és leginkább fokozódjon a társadalmi jólét. A tagállamok adószabályainak tudatos és tervszerű egymáshoz közelítése a *közösségi adóharmonizáció* módszerével valósul meg. A *másik* megközelítés szerint az adórendszerek különbözőségét a verseny önmaga fogja megszüntetni. A széles adóalapokat és magas adókulcsokat alkalmazó országok ugyanis versenyhátrányba kerülnek, és adók csökkentésére kényszerülnek, aminek viszont gátat szab az állami kiadások forrásigénye. E nézetet képviselők szerint a két ellentétes szempont *spontán módon* a konvergencia irányába tereli az adórendszereket, amellyel kapcsolatban csak *adókoordinációs* feladatok merülnek fel. Az adók összehangolásának üteme és annak konkrét eszközei attól függenek, hogy melyik módszer jut érvényre (Galántainé, 2003b:57).

Az *adóharmonizáció - eszközét* tekintve - alapvetően kétféle lehet. A *pozitív* (szándékolt) harmonizáció *jogszabályokon* alapul, tételes jogi eszközökkel (közösségi szabályozók bocsátásával) tudatosan közelíti a tagállamok adószabályait. A *negatív* (nem kifejtett) harmonizáció elsősorban *tilalmakon keresztül* valósul meg, és csak azt célozza, hogy a nemzeti adószabályok megkülönböztetésekkel ne korlátozzák a szabad versenyt. Ez az út a harmonizáció minimum programját valósítja meg, amely során az adópolitika csak a nemzeti jogszabályok ekvivalenciáját és átláthatóságát követeli meg. A két módszer egyidejűleg is érvényesülhet, a közösségi általános forgalmi adó és jövedéki adó vonatkozásában pozitív harmonizáció érvényesül, a jövedelemadók terén viszont negatív harmonizáció valósul meg (Losoncz, 2003:60).

A közösségi jogharmonizációs politika lényeges változásokon ment keresztül az évek során, a *korábbi* átfogó és közvetlen közösségi jogalkotási szándékkal szemben a *nyolcvanas évektől* új megközelítés vette kezdetét, amelynek értelmében elsősorban a tagállamok jogalkotásán keresztül kívánják elérni, hogy a nemzeti adószabályok kompatibilisek legyenek egymással. Az összhang megteremtésében követendő fő elvek a transzparencia és az ekvivalencia követelménye, a kölcsönös elismerés igénye, valamint a szubszidiaritás. Ez utóbbi értelmében az Európai Unió nem kompetens olyan esetekben, amikor a nemzeti

szintű fellépés hatékonyabb.

Az *adóztatási felségjog* a nemzeti fiskális szuverenitás egyik legfontosabb eleme, amelyről egyik állam sem hajlandó lemondani. Ezen a területen nem történt meg az egyes tagállamok hatáskörének átruházása az Európai Közösségre, az EK maga nem adóztat, nem rendelkezik önálló, átfogó adópolitikával, adózási joghatósággal. A közösségi adóharmonizáció végső soron nem egy közös szövetségi adórendszer létrehozását célozza, hanem arra irányul, hogy adóügyi területen a nemzeti elbánás követelményének maradéktalan megvalósulását biztosítsa, a közös piac megfelelő működését elősegítse (Erdős et.al. 2000:17). Ha az adók kérdésében az EU továbbra is a *fokozatos konvergencia* lassabb útját követi, akkor várhatóan még hosszú ideig jellemzőek maradnak az egymástól igen eltérő nemzeti adórendszerek.

A harmonizálás legfőbb jogforrása az EK-Szerződés, amely a belső piacról, és ezzel összefüggésben elsősorban az adózási semlegesség követelményéről, illetve az adózási diszkrimináció tilalmáról rendelkezik. Ez az alapdokumentum biztosít felhatalmazást (limitált jogalapot) a Közösségnek, hogy a tagállamok jogi normáinak harmonizálására intézkedéseket fogadjon el. Az EK-Szerződés írja elő, hogy a tagállamok jogszabályainak közelítésére a Tanács (a Bizottság javaslata alapján) irányelveket bocsásson ki. Az irányelv (directive), az adóharmonizálás jellegzetes eszköze, ami az elérendő *célok* tekintetében minden címzett tagállamot köt, de nem közvetlenül kötelező érvényű, a *módszerek és eszközök* tekintetében ugyanis a tagországok szabadon döntenek. Az irányelv szabályainak az átvételére és végrehajtására a tagoknak általában egy-három év áll a rendelkezésére. A rendelet (regulation) valamint a határozat (decision) kötelező érvényű jogforrások, míg az állásfoglalások-vélemények (opinion) és az ajánlások (recommendation) nem kötelező – bár a gyakorlatban is ritkábban előforduló – aktusok. A rendelet a Közösség legszigorúbb jogalkotási eszköze, a határozatok általában kisebb jelentőségű és általában igazgatási jellegű rendelkezéseket tartalmaznak, címzettjei lehetnek tagállamok, természetes és jogi személyek. A másodlagos jogforrások körébe nemcsak a jogi erővel rendelkező források tartoznak, hanem a közösségi jogi vívmányok (acquis communautaire) teljes köre is, vagyis minden olyan szabály illetve gyakorlat (pl. az Európai Bíróság döntései is) a részét képezi, amely az Európai Közösség adóharmonizációs tevékenységével összefüggésben

kialakult. Az Európai Közösség „adója” tehát főként irányelv vagy ajánlás formájában meglévő jogi halmaz, amely nem azonos a belső jog szerinti adójoggal (Erdős et.al., 2000:31-33). Fontos rendező elv, hogy a közösségi jog elsődlegességet élvez a nemzeti joggal szemben. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti jog nem akadályozhatja a közösségi jog alkalmazását, mert ezzel veszélyeztetné az EK-Szerződésben megfogalmazott alapvető célok megvalósulását.

5.2. Adózási rendelkezések a Római Szerződésben

Az alapokmány rögzíti az adóharmonizáció alapelveit, amelyek közül a hátrányos megkülönböztetés tilalmára és az egyenlő elbánás elvére vonatkozó rendelkezések a legfontosabbak. A „*hátrányos megkülönböztetés tilalma*” a tagországok közötti árumozgást érintő diszkriminatív adószabályozást tiltja. Ennek értelmében a tagállamok sem közvetlenül, sem burkoltan nem vethetnek ki magasabb adót más tagállamból származó termékekre, mint a hasonló hazai termékekre vonatkozó adó mértéke. (Őry, 2005:4). Tilos továbbá a más tagállambeli árukra olyan adót kivetni, amely közvetve más termékek védelmét szolgálja. Az „*egyenlő elbánás elve*” szerint a hazai termékek nem élvezhetnek adópreferenciákat a más tagállamokból származó termékekkel szemben. A tiltott adóügyi kezelés nemcsak a különböző adómértékekben nyilvánulhat meg, hanem az eltérő adóalapok, a differenciált mentességi és kedvezmény szabályok, az eltérő adófizetési mód is hátrányos megkülönböztetést eredményezhetnek. Az egyenlő elbánás elvét sértik az úgynevezett „*megkülönböztető adórendszerek*” is. Megkülönböztető egy adórendszer például, ha olyan termékekre nyújt adókedvezményt, amelyek kiemelkedően magas arányt képviselnek a *hazai* termelésben, vagy amikor a hazai adórendszer szerkezetéből adódóan a hazai termékeket részesíti előnyben, illetve kizárja az importtermékeket a nyújtható adókedvezmények köréből. Diszkriminációt jelent az is, ha a hazai termékek egyike jut csak bizonyos adóelőnyhöz. Az alapokmány a tagállamok közötti áruforgalomhoz kapcsolódó *adó-visszatérítés* kérdésében is állást foglal: amennyiben egy terméket más tagállam területére adnak el, akkor a - belső adóztatásban az exporttermékekre járó - adó-visszatérítés összege nem haladhatja meg a termékekre közvetlenül vagy burkoltan kivetett belső adók összegét. A termelőket érintő közvetlen adók túlsúlyának kivédése, és ezzel az egyenlő versenyhelyzet biztosítása érdekében az

EK-Szerződés kimondja, hogy a közvetett adózástól eltérő közterheket illetve adóelőnyöket *az export és az import* tekintetében a tagországok csak a Tanács jóváhagyásával vezethetnek be (Erdős et.al., 2000:42-50).

5.3. Röviden a közvetett adók harmonizációjáról

Az adószabályok összehangolása elsősorban a közvetett adókra irányult, legmagasabb fokú harmonizáltság a Közösségen belül a hozzáadott-érték típusú forgalmi adózásban valósul meg. A tagállamok konkrét adóztatási gyakorlatának egységesítése az általános forgalmi adó terén a hatodik áfa irányelvvel¹¹ vette kezdetét, amely létrehozta e fogyasztást terhelő adó egységes kivetési bázisát, és átfogó keretbe foglalta a harmonizációt. Az irányelv minden lényeges adózási körülményre kiterjed (az adókulcsok mértékére, a hatályuk alá tartozó termékek és szolgáltatások körére, az adómentességek feltételeire, a beszedés, ellenőrzés, visszatérítés szabályozására stb.). 1993. január elseje jelentős mérföldkövet jelentett az Európai Közösség történetében és az adóharmonizáció terén is, hiszen kezdetét vette az egységes belső piac, megszűntek a tagországok közötti belső gazdasági határok, köztük az adóhatárok is. A forgalmi adózás terén ez nagy kihívást, újabb megoldandó feladatokat eredményez, amelyek közül a legjelentősebbek a származási ország szerinti adóztatási rezsim kérdése és az adómértékek összehangolásának problémája.

Az eltérő történeti fejlődés következtében a tagországok jövedéki szabályozásaiban is jelentős differenciák alakultak ki, a közeledést a nemzetek egészségügyi, környezetvédelmi és energiapolitikájában meglévő különbségek nehezítik. A jövedéki adó közösségi szintű szabályozása a termékkörök és a hozzájuk kapcsolódó minimális adókulcsok, a kötelező adómentességek meghatározására, az adóstruktúrák harmonizációjára, valamint a közösségi szintű adóraktári rendszer és az adó-felfüggesztési eljárás alkalmazására terjed ki. (Óry, 2005:12).

Az EU tagországok mindegyikében szednek a kormányok a fogyasztáshoz kapcsolódóan környezetvédelmi adókat (a skandináv államokban a „zöldadók”

¹¹ 77/388/EGK irányelv (HL L 145/1., 1977. május 17.) A hatodik irányelv a második irányelv helyébe lépve elvi jelentőségű és alapvető jogforrása az áfa harmonizációjának, döntő részben ez képezi tárgyát az Európai Bíróság áfa hivatkozásainak is.

száma a 20-at is meghaladja), az energiatermékek környezetvédelmi célú adóztatása már a Közösség szintjén is szabályozott. Az energiaadóról szóló közösségi irányelv¹² valamennyi energiatermékre kiterjedő egységes adót vezetett be. Az irányelv meghatározza a kötelezően alkalmazandó adóminimumokat, ugyanakkor a termékminőség alapján, a felhasznált mennyiséghez kötötten vagy a felhasználási módtól illetve céltól függően viszonylag tág teret enged az eltérő adómértékek, a csökkentett adók, illetve az adókedvezmények alkalmazásának (Galántainé, 2006a:64-65). Vizsgált témám szempontjából a közvetett adók harmonizációja kevésbé fontos, ezért ezzel a területtel a továbbiakban nem foglalkozom.

5.4. A közvetlen adók harmonizációja napjainkig

(Galántainé, 2006b:65-68)

A közvetett adókkal ellentétben a közvetlen adók terén nem létezik az *egész területet átfogó* harmonizálási folyamatra vonatkozó közösségi jogalkotás, inkább egyes kiemelkedő jelentőségű vagy gyakran felmerülő problémák rendezésére született néhány irányelv vagy ajánlás. Nagy ezen a területen az országok ellenállása, a pozitív harmonizáció alacsony fokú, a tagállamok jövedelem- és vagyonadóit tekintve jelentősek az eltérések. Az egyenes adók közösségi összehangolásában fontos szerepe van a tagországok *adóhatósági együttműködésének*, az erre vonatkozó - zömmel eljárási szabályokat tartalmazó – *Adóügyi jogsegély irányelv*¹³ az országok illetékes adóhatóságainak kölcsönös tájékoztatási és segítségnyújtási kötelezettségét írja elő, amely lehetővé teszi, hogy egy adóhatóság az adóalanyok adóügyi nyilatkozatainak valódiságát a másik adóhatóság vizsgálata segítségével ellenőrizze és az adócsalásokat kiszűrje.

A *társasági adózásban* a nemzetközi tőkeáramlás zavartalanságának biztosítása érdekében a Tanács 1990-ben két irányelvet és egy egyezményt fogadott el. A „*Fúzió-irányelv*”¹⁴ célja, hogy az Európai Unióban végbemenő akvizícióknak, a különböző tagállamok vállalkozásai átalakulásának, vagyonátruházásának és részvénycseréjének ne legyenek adózási akadályai. A versenysemlegesség

¹² 2003/96/EK irányelv: Az energiatermékek és a villamos energia közösségi adóztatási keretének átszervezéséről (HL L 238, 2003. október 27.)

¹³ 77/99/EGK (HL L 336/15, 1977. december 27.)

¹⁴ 90/434/EGK (HL L 225/1, 1990. augusztus 20.)

érdekében az irányelv értelmében az átalakulási tőkenyereség adója halasztható. Az irányelv szándéka az, hogy ha két (vagy több) európai uniós tagállam vállalata között történik átalakulás, eszközátruházás vagy részvénycsere, akkor ezek adózási szempontból ugyanolyan megítélés alá esnek, mint amikor ezek a műveletek egy tagállamon belüli társaságok között jönnek létre. A szabályozás értelmében az ilyen esetekben keletkező számviteli (ún. „papír”) nyereség társasági adókötelezettségét az adóalanyok halaszthatják a nyereség tényleges realizálásáig (vagy az adózó jogutód nélküli megszűnéséig, átalakulásáig). Az „*Anya-leányvállalati irányelv*”¹⁵ a különböző tagállamokban működő anya- és leányvállalataik számára biztosít egységes adózást, célja a tőkeáramlás szabadságát akadályozó esetleges *kettős adózás elkerülése*. Az irányelv szerint a leányvállalat nyereségét annak *tevékenysége helyén kell megadóztatni*, az anyavállalat országa erre az adózott nyereségre további adót nem vethet ki, vagy a már megfizetett adót beszámíthatja. Az irányelv értelmében az anyacégek és leányvállalatok belső viszonyában az osztalék nem adóztatható. 2003-ban született meg a „*Kamat és jogdíj irányelv*”.¹⁶ Ennek a célja az, hogy a különböző tagállamokban rezidens kapcsolt vállalkozások közötti kamat- és jogdíjfizetéseket terhelő forrásadó megszüntetésével csökkentse a kettős adóztatás lehetőségét, illetve az adminisztratív terhek mérséklésével hatékonyabbá tegye az Európai Unión belüli vállalatcsoportok finanszírozását.

A harmonizációs folyamat további fontos jogforrása a „Választott Bírósági Egyezmény”,¹⁷ amely a Közösségen belül alkalmazható multilaterális egyezmény, melynek célja az elszámolási árak hatósági felülvizsgálatának egyeztetésével a kapcsolt vállalkozások kettős adóztatásának elkerülése. A közvetlen adók harmonizációjában fontos szerepet tölt be az ún. „*Code of Conduct*”, Magatartási Kódex az üzleti adózásról (amit a 4.5. fejezetben már tárgyaltam). A szabad vegyes-vállalati együttműködés érdekében a Bizottság több más területen is készített adóharmonizációs irányelv javaslatot (pl. a veszteség-elhatárolásról, a befektetések veszteségeinek beszámíthatóságáról), ezek azonban – az országok ellenállása miatt - nem kerültek elfogadásra.

¹⁵ 90/435/EGK (HL L 225/6, 1990. augusztus 20.)

¹⁶ 2003/49/EK irányelv (HL L 157/49, 2003. június 26.)

¹⁷ 90/436/EGK egyezmény (HL L 225/10 1990. augusztus 20.)

Az Európai Unióban az általános *társasági adó kulcsok* nagy szóródást mutatnak. A magasabb kulcsot alkalmazó országok – különösen Németország, Svédország és korábban Franciaország – a káros adóversenyre hivatkozva közös minimális adómérték megállapítását szorgalmazták, erre azonban az erős érdekellentétek okán nem született megállapodás. A bővüléssel ennek esélye tovább csökkent, az adóharmonizációt ellenző Anglia és Írország mellett az újonnan csatlakozott országoknak sem áll érdekében a társasági adómérték egységesítése.

A természetes személyek jövedelemadózása a legkevésbé harmonizált terület a közösségi jogalkotásban, *pozitív* (szabályozáson keresztül megvalósuló) harmonizáció nincsen, mindössze egy ajánlás és egy irányelv van érvényben. *Negatív* (tilalmakon keresztül megvalósuló) harmonizáció a jellemző, amely során az Európai Bíróság joggyakorlatának figyelembevétele bír kiemelt jelentőséggel, de ez önmagában nem jelent jogközelítési kötelezettséget. A jogesetek többségében az alapvető szabadságok – köztük a munkavégzés szabadságának – és a hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének érvényesülését vizsgálják, jogalapjukat a Római Szerződésnek a négy szabadság elvének érvényesülésére vonatkozó előírásai adják.¹⁸ *Az egyenlő elbánás elvével foglalkozó ajánlás*¹⁹ értelmében: a külföldi magánszemélyeket – amennyiben összjövedelmük legalább 75 %-át abban az országban szerzik, ahol a tevékenységüket kifejtik –, megilletik a tevékenységük helye szerinti tagállam adókedvezményei, és más adómérséklési lehetőségei. Ez azt is jelenti, hogy a tevékenység helye szerinti tagállam az állandó lakosaihoz mérten nem sújthatja magasabb adóval az adott tagállamban jövedelmet szerző, de más tagállamban belföldi illetékességgel rendelkező magánszemélyeket. Az európai uniós polgár más tagállam személyi jövedelemadó kedvezményét viszont csak annyiban érvényesítheti, amennyiben azonos vagy hasonló kedvezmény nem illeti meg abban a tagállamban, ahol önálló, nem önálló tevékenységből származó jövedelme illetve nyugdíja egyébként adóztatható.

2005. július 1-jétől hatályos a *magánszemélyek kamatjövedelmeinek adóztatásáról* szóló irányelv,²⁰ amelynek fő célja, hogy a káros adóverseny csökkentése

¹⁸ RSZ 12.(6.): az állampolgárságon alapuló diszkrimináció tilalma, RSZ 39.(48.): a munkavégzés szabadsága, RSZ 43.(52.) a szabad letelepedés akadályozásának tilalma.

¹⁹ 94/79/EK ajánlás (HL L 39/22. 1994. február 10.)

²⁰ 2003/48/EK irányelv (HL L 157/38. 2003. június 26.)

érdekében egységesítse az Európai Unión belül a megtakarításokból származó kamatjövedelmek adóztatását. Előfordulhatott ugyanis, hogy valamely tagállamban a kamatjövedelmet szerző személy (haszonhúzó) – ha ott nem volt rezidens – nem fizetett adót, ugyanakkor adóügyi illetőségének államában is eltitkolta a jövedelmét, és ezzel teljesen elkerülte az adófizetést. Enyhébb esetben a magánszemély az alacsonyabb adókulcsú országban vallotta be ilyen jövedelmét. Az irányelv értelmében a határokon átnyúló, magánszemélyeknek fizetett kamatjövedelem a *haszonhúzó illetőségének államában* esik adókötelezettség alá, és ennek az érvényesítésére a tagállamok közötti *automatikus információcsere* szolgál. A más tagállam polgárának (nem rezidens személynek) fizetett/jóváírt kamattal összefüggésben a kifizető kötelezően adatokat szolgáltat saját adóhatóságának, amit a forrás ország adóhatósága automatikusan továbbít a haszonhúzó illetősége szerinti adóhatóságnak. Egy átmeneti időszak²¹ tartamára három tagállam – Belgium, Ausztria, és Luxemburg – mentesül az információ szolgáltatás rendszere alól, ők a szóban forgó jövedelmekre az átmenet végéig meghatározott mértékű forrásadót vetnek ki. Ez 2007. végéig 15%, 2010. december 31-ig 20%, azt követően pedig 35% (melynek negyed része mindig az azt kivető országnál marad, 75%-a viszont az illetőség államához kerül). (Galántainé, 2006c; 2006d)

5.5. Egyéb közösségi adóügyi együttműködések

A tőke mozgás liberalizálásával és a határellenőrzések megszűnésével az adózók adókikerülési, adókijátszási, pénzmosási lehetőségei is nagyobb teret kaptak, aminek megakadályozására a tagállamok között együttműködési megállapodások születtek. Az úgynevezett *jogsegély irányelv* a kölcsönös információcsere intézményét vezette be a tagállamok illetékes adóhatóságai között, ami a tőke-és jövedelemadókra, az osztalék, a kamat, a tőkenyeresség adójára, a bért és járandóságot terhelő adókra, valamint a hozzáadottérték-adóra és a jövedelemadókra terjed ki. Az irányelv személyi hatálya nemcsak a tagállamok adóalanyaira vonatkozik, hanem az ott állampolgársággal, illetve illetőséggel nem rendelkező adózókra is kiterjed, amennyiben az információ valamelyik

²¹ Az átmeneti időszak akkor ér véget, ha Svájc, Andorra, Lichtenstein, Monaco, San Marino is áttér az információcsere-re.

tagállamban az adó megállapításához szükséges. A tagállamok közötti információcsere történhet kérelemre (az illetékes hatóság megkeresésére), *automatikus*an (rendszeres adatszolgáltatás működtetésével) vagy spontán módon (eseti információátadás).

A Közösségen belüli ügyletekkel kapcsolatos áfa-együtműködés²² érdekében a tagállamok *Központi Kapcsolattartó Irodát* (CLO) hoztak létre. Ennek keretében az egyes országok illetékes adóhatóságai kötelesek *elektronikus adatbázist* (VIES) fenntartani, és az áfa-információcsere céljából annak keretében adatot szolgáltatni. Az adatbázis tartalmazza a Közösségen belül értékesítést végző adóalanyok áfa azonosító számát (közösségi adószámát) és a Közösségen belül teljesített termékértékesítéseik értékét. Az adatok forrása az ún. negyedéves összesítő jelentés, amit az adóalanyok a Közösségen belüli ügyleteikről kötelező jelleggel nyújtanak be. A vevői és az eladói oldalról szolgáltatott információk összefuttatásával a visszaélések kiszűrhetők.

Az adótartozások nemzetközi behajtásához teremt jogalapot a *behajtási irányelv*, amely az egyes adókötelezettségek behajtását, az azzal kapcsolatos információkérést, értesítést, valamint biztosítási intézkedésre irányuló megkeresést teszi lehetővé a tagállamok adóhatóságai között. (Erdős et.al. 2000:216).

5.6. Quo vadis uniós adóharmonizáció?

Míg a közvetett adók terén a kilencvenes években is számos közösségi szintű jogforrás született, addig a közvetlen adók harmonizációját illetően a Közösség politikáinak összefüggésrendszerébe illeszkedő átfogó koncepciót sem sikerült kialakítani. Az ECOFIN az EU középtávú adópolitikai stratégiájára vonatkozóan 1996-ban az alábbi három területet jelölte meg legfontosabb feladatként:

- a tagállamok adóbevételeinek stabilizálása,
- a belső piac zökkenőmentes működése,
- a foglalkoztatás elősegítése.²³

Az egyenes adókat érintő harmonizációs politikában előrelépés akkor várható, ha az eddig jellemző transzparencia központú *marginális adópolitikát* (amely a káros

²² 218/92/EGK rendelet (HL L 24/1 1992. február 1.)

²³ COM(2001) 260 (HL C 284/6 2001. október 10) 6-19. old.

adóverseny elleni fellépésre összpontosít), az adóalapok és az adómértékek összehangolására is irányuló *strukturális adópolitika* váltaná fel.

1. táblázat Adózási területek harmonizáltság foka

Forrás: saját szerkesztés Erdős et.al. (2000), Öry (2005) és a közösségi dokumentumok felhasználásával

Koordináltság foka	Terület
Konkrét szabályozás	Adminisztratív rendszerek kiépítése CLO, VIES stb.
Kiterjedt, de óvatos harmonizáció	Fogyasztást terhelő adók (áfa, jövedéki adó, energiaadó)
Részterületeken lágy koordináció, egyébként adóverseny	Társasági jövedelemadó
Adóverseny (a kamatjövedelmek terén koordinációs törekvésekkel)	Tőkejövedelmek

A nemzeti adórendszerek közösségi szintű összehangolásának jövőjét illetően is több, egymással konfliktusban lévő nézet fogalmazódott meg. A nagyobb állami szerepvállalással működő államok számára az adók egységesítése jellemzően az adóbevételek csökkenésével járna, amit arra hivatkozva elleneznek, hogy az a stabilitási és növekedési paktum (különösen a költségvetési hiányra vonatkozó) követelményeinek teljesítését veszélyeztetné. Mások azt hangsúlyozzák, hogy az Európai Unió számára a globalizáció erősödő folyamatai közepette az egyetlen lehetőség a talpon maradásra a verseny vállalása, és ez így van az adózás terén is. Mivel az Európai Közösség kezdetektől fogva a jelentős világgazdasági szereplő kíván lenni, és ereje nemcsak gazdasági összteljesítményétől, hanem a tagországok együttműködésének hatékonyságától is függ, kétfrontos harcot kell vívnia: egyrészt (kifelé) munkálkodnia kell külső versenyképességén, másrészt (befelé) fokoznia kell belső összetartását, gyorsítania szükséges a közeledés ütemét. Ez azonban már felvetné a fiskális föderáció kérdését.

Az adóharmonizáció továbbvitelére – elmélyítésének és kiszélesítésének lehetőségeire – számos tényező van hatással. Az alábbiakban ezek közül vázolok

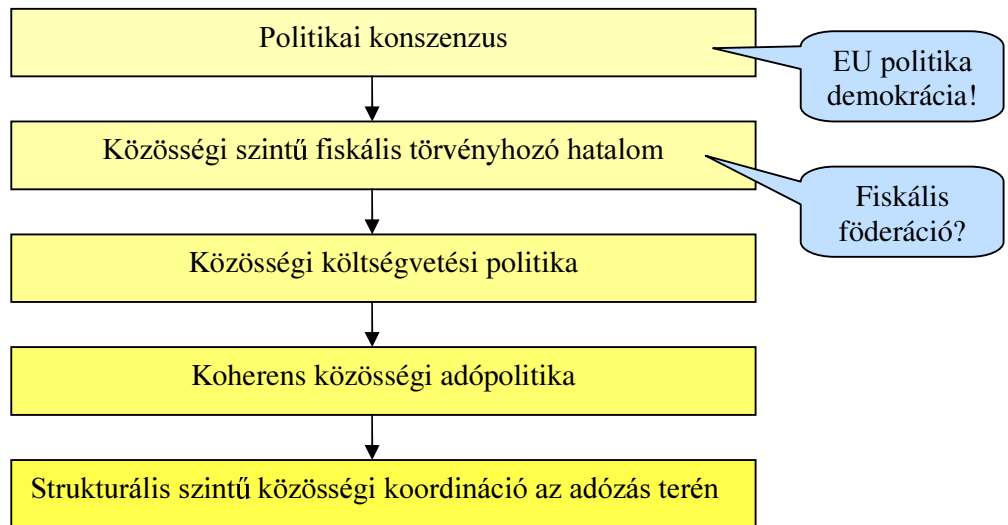
fel néhányat Deák (2005:17-22) felhasználásával.

- Az EK-Szerződés belpiaci jogalkotásra irányuló rendelkezései az adóügyekre közvetlenül nem terjednek ki.
- A Közösség szervei – föderatív szerepek híján – csak akkor jogosultak eljárni, ha arra felhatalmazással rendelkeznek. A tagállamok adótörvényeik megalkotásakor a közösség elsődleges jogforrásait és az Európai Unió alkotmányos alapelveit kötelesek figyelembe venni. A kötelező erővel bíró jogforrások köre szűk (leginkább az indirekt adókra vonatkozik), a szubszidiaritás – alkalmi hatáskör átruházással kiegészítve - és az arányosság elvei nagy szabadságot adnak a nemzetállamok adójogalkotásának.
- Az a tény, hogy az adóügyekben történő közösségi döntéshozatal továbbra is csak egyhangú szavazással lehetséges, a kibővült (és a tovább bővülő) Európai Unióban igencsak megnehezíti, sőt egyes területeken teljességgel ellehetetleníti a harmonizáció folytatását. Számottevő előrehaladás nem várható mindaddig, amíg nem kerül bevezetésre a minősített többségi szavazás intézménye az adópolitikai kérdésekben, különösen a társasági, a tőke és az energiaadók területén.
- A nemzeti adójogszabályok további, strukturális szintű összehangolásához egy közösségi költségvetési politikával összhangban lévő koherens közösségi adópolitika kialakítására lenne szükség. Az adópolitika azonban még nem része az EU közösségi politikáinak.
- Az Európai Uniónak mindehhez a fiskális területre vonatkozó törvényhozó hatalommal kellene rendelkeznie, amelynek feltételei - a szükséges politikai és jogi infrastruktúra - jelenleg nem állnak rendelkezésre.
- Számottevő előrelépéshez elsősorban politikai konszenzusra lenne szükség, ennek esélye azonban – különösen a bővülő EU-ban – egyelőre igen csekély.

Az Európai Unió adóztatási környezetében ráadásul teljesen új helyzetet teremtenek az elmúlt időszak alapvető változásai, a vállalkozások fokozódó nemzetköziesedése mellett az elektronikus kereskedelem is újabb megoldandó problémákat hoz, de az Európai Unió bővítése is azt eredményezte, hogy most már 27 tagállam eltérő adórendszere között kell összhangot teremteni.

5. ábra A strukturális adókoordináció egymásra épülő feltételei

Forrás: saját szerkesztés Deák (2005) felhasználásával

A kibővült-bővülő Európai Unióban a viták a korábbinál kiélezettebbek, a megoldás – az EU érdeke – pedig a sokszor jelentősen eltérő tagállami érdekek közti kompromisszum. Ehhez egyes esetekben a tagállamok hasonló helyzetű kisebb csoportjainak érdekközösségén keresztül vezethet az út.

Az Unió legfontosabb célkitűzéseit tekintetbe véve a probléma két szinten fogalmazható meg.

- Az egyik a fenntartható fejlődés az EU-ban, „a versenyképesség és kohézió a növekedésért és a foglalkoztatásért” kérdése, ami mindenképp a belső piacon a vállalatok versenyképességének elősegítését, a verseny belpiaci akadályainak felszámolását, a K+F tevékenység erősítését, az európai közlekedési és energiahálózatok, az oktatás-képzés stb. fejlesztését foglalja magában - a kohézió érdekében elsősorban a legkevésbé fejlett országokra összpontosítva.
- A másik szint az EU globális rendszerként való kezelése, az EU, mint világgazdasági-világpolitikai tényező, az EU, mint partner a fenntartható fejlődésben, ami már az unió egységének versenyképességét tekinti.

6. A társasági adó, mint a legfőbb adóverseny terület

A disszertáció további részeiben az adóverseny legfőbb területével, a társasági adózás kérdéseivel foglalkozom. A társasági jövedelemadóztatás lehetséges rendszereinek bemutatását követően utalok azokra az adóalapot befolyásoló főbb tényezőkre, amelyek a nemzeti szabályozások jelentősebb eltéréseit okozzák. Ezek versenyképességi elemek, és tájékoztatnak a multinacionális vállalatcsoportok adózáshoz kapcsolódó megfelelési terheiről is. Foglalkozom a határokon átvitelő ügyletek adóztatásának kérdéskörével, ami mind az adóverseny, mind az adóharmonizáció szempontjából megoldandó problémák sorát veti fel. Mindezek feltérképezése hozzájárul a közös európai társasági adóalap igényének és lehetséges hatásainak megértéséhez. Vizsgálódásom során természetesen a társasági adókulcsokat sem tévesztem szem elől.

6.1. Társasági adózás a személyi jövedelemadóhoz való viszony alapján

A vállalatok tevékenységével összefüggésbe hozható adóterhek összessége nem ítélnél meg a személyi jövedelemadók ismerete nélkül. A vállalatok adóztatása kapcsán két alapvető álláspont alakult ki. Az *integrációs* felfogás szerint – mivel az adók terhe előbb vagy utóbb úgyis a természetes személyekre hárul - a társasági adó legfőbb rendeltetése az, hogy eszköz legyen a vállalati jövedelmeknek a személyi jövedelemadó rendszerébe való beillesztéséhez. Ez esetben csak arra kell ügyelni, hogy az egyének az osztalékjövedelmük után is a személyi határadókulccsal adózzanak. A társasági adó átháríthatósága miatt is többen megkérdőjelezzik annak önálló létjogosultságát (Cullis–Jones, 2003:399-340). Az *abszolutista* nézet ezzel szemben a társasági adót a személyi jövedelemadótól független, önálló adótípusként, a vállalatokat a személyektől különálló adóalanyként kezeli. Azt gondolom, hogy (vállalatok által uralt) korunkban szükség van a társaságok jövedelmének elkülönült adóztatására, ami csak akkor lehet kellően hatékony, ha az adórendszerek megfelelően kezelik a társasági és a személyi jövedelemadóztatás közötti arbitrázs kérdéseit is (dolgozatomban ennek részletes tárgyalására nem térek ki).

A következőkben azokat az érveket foglalom össze, amelyek *az önálló társasági adózás mellett* szólnak:

- Az üzleti vállalkozások is hasznot húznak a közszektor szolgáltatásaiból, amiért adófizetéssel tartoznak (*haszonelvű adóztatás*).
- Társasági adó hiányában az adójövedelmek jelentős része a külföldi befektetők anyaállamához kerülne, csekély jövedelmet hagyva a fogadó országban.
- Musgrave és Musgrave (1989) szerint az elkülönült társasági adó alkalmazásának létjogosultságát az *adó befolyásolási, ösztönzési szerepe* teremti meg. Az adók révén a kormányzat hatást gyakorolhat a cégek különböző (beruházási, foglalkoztatási stb.) döntéseire, és így befolyásolhatja a gazdasági szerkezetet, a beruházások szintjét, és végső soron a gazdasági növekedést.
- A társasági adó megakadályozza az adófizetés késleltetését a profit társaságban hagyásával, annak osztalékként vagy kamatként történő kiosztása helyett.
- A társasági adó lehetővé teszi a visszatartott nyereség, vagyis a tulajdonosok tőkeérték-növekedésének adóztatását, ami egyébként a realizálódásáig nem adózna.
- A magánszemélyek adóztatása bizonyos esetekben nehézségekbe ütközik. Problémás lehet a tőkenyereség növekményét az egyén szintjén megragadni, különösen a (hatékony) piaccal nem rendelkező eszközök esetében. A társaság szintjén való adózással elkerülhetők a vállalkozás egyéni tulajdonrészeinek értékeléséből, felbecsüléséből adódó bonyodalmak.

Különböző vállalati jövedelemadó rendszerek léteznek Európában. A társasági adónak a személyi jövedelemadóval való szoros kapcsolatára tekintettel két fő adószisztéma különböztethető meg: a klasszikus és a beszámítási rendszer. A beszámítás megvalósítható a kettős adózás mérséklése révén, vagy a kettős adózást elkerülő módszerek alkalmazásával. A *klasszikus rendszer* az osztalékjövdelem kettős adóztatását eredményezi a részvényes szintjén. Egyrészt adóköteles a vállalat jövedelme, másrészt az adózott eredményből fizethető osztalék után a tulajdonos (végső soron az egyén) is adófizetéssel tartozik (például

Írországban). A *beszámításos rendszer* onnan kapta az elnevezését, hogy a kettős adóztatás kompenzálása érdekében az osztalékban részesülő tulajdonos személyi jövedelemadó kötelezettségébe beszámítják a megfizetett társasági adót. A beszámítás lehet részleges vagy teljes, a részleges beszámítás osztott adókulcsú rendszert eredményez. A *kettős adózást elkerülő rendszer* biztosítja, hogy a profit csak egyszer adózzon, vagy a társaság szintjén (ekkor mentesíti az osztalékot az adó alól a részvényesnél), vagy a részvényes szintjén (teljes beszámítás rendszere). Például Máltán jelenleg „teljes beszámítás” van érvényben. Az egyének kapott osztalékát megnöveli a vállalati jövedelemadó, majd az így „felbruttósított” összeg a magánszemély többi jövedelmével együtt (progresszíven) adózik. A társasági adó viszont jóváírásra kerül a személyi jövedelemadóval szemben, így a kiosztott profit „mentesül” a társasági jövedelemadó terhe alól. Észtország, Lettország, Görögország és 2004-től Szlovákia az osztalékoknak a részvényes szintjén történő jövedelemadó mentesítésével küszöböli ki a kettős adózást. Ilyen esetben a társasági adókulcs mindkét profitelem – a visszaforgatott és a kiosztott nyereség – adóterhelését is meghatározza. Észtország egyedülálló módon alkalmazza ezt a módszert, ott ugyanis csak a kiosztott nyereséget terheli társasági adó, a visszatartott rész teljes mentességet élvez. Megjegyzem, hogy a profit ilyen megkülönböztetése gazdaságilag *nem hatékony* megoldásokat is eredményezhet, mert a nyereség visszatartásán keresztül lehetővé teszi az adóelkerülést, és így gátolhatja a profit áramlását a kevésbé termelékeny projektektől a hatékonyabb befektetések irányába. A legtöbb tagállam - az új tagországok többsége is – az osztalékok kettős adózásának *részleges mentesítését* teszi lehetővé, ami abban nyilvánul meg, hogy az egyének kapott osztaléka – a többi személyi jövedelemhez képest – kedvezményes kezelésben részesül. Ilyen rendszert találunk Ausztriában, Dániában, Németországban, Olaszországban, az Egyesült Királyságban, a Benelux államokban, Svédországban, Portugáliában, Magyarországon, Csehországban, Lengyelországban, Szlovéniában, Litvániában, Cipruson valamint 2005-től Franciaországban és Finnországban. (Finkenzeller-Spengel, 2004:15).

2. táblázat A beszámítási társasági adórendszerek

Forrás : Finkenzyeller-Spengel (2004:14) alapján

	Kettős adózást mérséklő rendszer	Kettős adózást elkerülő rendszer
<i>Társaság szintje</i>	Osztalék levonás < 100 %	Osztalék levonás = 100 %
	Megosztott adókulcs rendszer	Megosztott adókulcs rendszer
<i>Részvényes szintje</i>	Részvényes adómérséklése	Osztalék adómentes
	<i>Részleges adóbeszámítás</i>	<i>Teljes adóbeszámítás rendszere</i>

A hazai jog által biztosított kettős adózás enyhítésének szabálya azonban a határokat átlépő osztalékokra közvetlenül nem alkalmazható, a multinacionális befektetőkre a társasági jövedelemadó csak akkor vonatkozik, ha a forrás országban lévő adóalaphoz, adómértékhez kapcsolódik. Egy multinacionális vállalkozás direkt külföldi befektetésekének adóterhe többnyire a leányvállalat szintjén ráakadó adóktól függ. A leányvállalati adókat is figyelembe vevő átfogó adóterhet az befolyásolja, hogy a repatriált profit hogyan adózik a forrás országában (levont forrásadók), valamint a székhely államában, ahol azt is számításba kell venni, hogy a nemzetközi kettős adóztatás enyhítésének melyik módszerét (a jóváírást vagy a mentesítést) alkalmazzák.

6.2. A társasági adórendszerek számvittel való kapcsolata

A piacgazdaságú országok adótörvényei a társasági jövedelemadó alapját jellemzően két különböző módszerrel határozzák meg. Az **angolszász országokban** az adóköteles jövedelem levezetését maga az adótörvény írja elő, így az független a közzétételre kerülő számviteli beszámolóban kimutatott eredménytől. A **német modell** viszont a számviteli eredmény-kimutatás adatára épít, az abban kimutatott adózás előtt eredmény korrekciójával állapítja meg az adó alapját. Az európai társasági adózás zömmel a német rendszert követi.

3. táblázat Az adózás és a számvitel kapcsolata

Forrás: saját szerkesztés

<i>Adózás és számvitel függetlensége</i>	<i>Számviteli elszámolásokra épülő adózás</i>
A számviteltől különálló adókönyvelés	Nincs külön adókönyvelés
Az adóalap meghatározása nincs kapcsolatban a számviteli eredménnyel	A számviteli eredmény az adóalap meghatározásának kiindulópontja
Külön szabályok szükségesek az adóalap meghatározásához	A számviteli eredményt korrigáló pozitív és negatív tételek szabályai szükségesek
A kétféle (számviteli és adózási) eredmény egyeztetésének szükségessége	A számvitel „adószennyezettségének” ²⁴ veszélye

Az adózás és a számvitel viszonya alapján a tagállamok - a FEE²⁵ felmérése alapján - az alábbi három fő csoportba sorolhatók (Marchese, 2006:7):

- a) *Függetlenség, vagy alacsony fokú függőség* (pl. Írország, Hollandia, illetve Ciprus, Dánia, Egyesült Királyság, Málta, Lengyelország)
- b) *Adó függősége a számviteltől* (a legtöbb ország, többek között Ausztria, Belgium, Bulgária, Csehország, Németország, Norvégia, Franciaország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia)
- c) *Számvitel függősége az adótól* (pl. Görögország).

Korábban a számvitel adófüggősége volt jellemző, majd a nemzetközi számviteli standardok²⁶ térnyerésével ez megfordult, az adószabályok számviteltől való függősége erősödött, és vált általánossá. Európában az adóalap számviteli meghatározottságának különböző fokozatai jellemzők, és napjainkban a legtöbb adórendszer esetében közeledés mutatkozik a kapcsolat enyhülésének irányába. Szaporodnak a kapcsolatnélküliség jegyei, így például egyre gyakoribb a csak adózásban figyelembe vehető költségtétel, bevételi elem, valamint egyedi

²⁴ Marchese (2006:5)

²⁵ Fédération des Experts Comptables Européens

²⁶ A nemzetközi számviteli standardok célja, hogy az egységesítés és a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében összehangolják a számviteli alapelveket, a követendő módszereket, alapvető eljárásokat. Nagymértékben elősegítik az éves beszámoló tartalmának fejlesztését, és hozzájárulnak azok összehangolásához.

adóértéke jelenik meg az eszköznek, kötelezettségeknek. A függőség ilyen megfordulása erőteljesebben tapasztalható néhány tagállamban, mint például Csehország, Finnország, Franciaország, Görögország, Olaszország, Luxemburg, Szlovénia, Svédország (Marchese, 2006:7). A közelmúlt adóreform törekvések sorában is egyre több olyan javaslat született, amely a társasági adónak a számviteltől való függetlenségére építette elképzeléseit. A kidolgozás alatt álló európai közös konszolidált társasági adóalap - bár azt is kezdetben az IAS/IFRS-ekre²⁷kívánták alapozni – szintén a számviteltől független adóalap koncepcióját követi.

A szakirodalmak tanulmányozása, számviteli és pénzügyi ismereteim, valamint könyvvizsgálói és adószakértői tapasztalataim alapján a számviteli elszámolásoktól független adószabályozás mellett érvelek. Ez mind a pénzügyi beszámolók valóságtartalmának, mind az adóztatás hatékonyságának érdekeit jobban szolgálná, mint a jelenleg általános számvitelre épülő adóztatási gyakorlat. A két törvény teljesen eltérő szándékkal szabályoz hasonló gazdasági viszonyokat. A számviteli és adóelszámolásoknak más prioritásokat kell követniük, más domináns elvek alapján, más követelményeknek kell megfelelniük. A *számviteli szabályozás* legfőbb célja, hogy az annak alapján készülő beszámoló megbízható és valós képet nyújtson a vállalkozás vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és annak alakulásáról a tulajdonosok és a piaci szereplők számára. Ezt a célt a számviteli alapelvek érvényesülése hivatott biztosítani, ebben a *számviteli szabályozás* viszonylag tág teret enged a gazdálkodói mérlegelésnek. Az *adószabályok* viszont az állam részére fizetendő adók meghatározására szolgálnak, miközben az állami bevételek biztosításán túl makroszinten a jövedelmek, források újraelosztására, a gazdaságpolitikai/politika szempontok érvényesítésére is alkalmasak, mikroszinten a gazdálkodók döntéseit is befolyásolják. Befektető-orientáltsága okán a számvitel a vállalkozás vagyonát helyezi a középpontba. Az *adószabályozás* az adóztatandó eredményre koncentrál, az adóalap védelme érdekében konkrétabb szabályozással és korlátozásokkal szűkebb mozgásteret biztosít a cégeknek. Ezek az eltérések a kétféle szabályozás komplexitásában, differenciáltságában és volatilitásában is különbségeket

²⁷ IFRS: 2001 után kibocsátott szabványok, IAS: 2001 előtt kibocsátott szabványok. Az IAS-k kibocsátása már megszűnt, de érvényben maradnak mindaddig, amíg az IFRS teljesen vagy részben fel nem váltja.

okoznak. A számvitel a bonyolult, sokrétű üzleti környezetben megbízható, valós képet kíván adni, ami szükségszerűen komplex szabályozást eredményez. E cél érdekében a megfelelő *differentiálásra* is lehetséges kíván biztosítani (IFRS, kkv-IFRS, nemzeti GAAP-k), ami folyamatos fejlesztést, sorozatos *változásokat* követel. Az adószabályokkal szemben viszont lényeges kritérium az *egyszerűség*, a teljesíthetőség, amelyek az adó megfelelési költségeit is nagyban befolyásolják. A semleges adókörnyezethez *egységes* szabályozás (kevés kivétel) szükséges, emellett fontos kritérium az adószabályozással szemben a viszonylagos *stabilitás*, középtávon pedig a kiszámíthatóság. A két terület nemzetközi szabályozottsága is különböző. Amíg a számvitelben nemzetközi standardok (IAS/IFRS-k) vannak érvényben, és ezek befolyása egyre nő, addig társasági adózási standardok nincsenek, EU-szinten csak néhány irányelv van hatályban, és az adóharmonizáció továbbvitele is nehézkes.

A számvitelfüggő adózással kapcsolatban azonosított főbb kockázatokat, illetve a számviteltől független adózás melletti érveket az értekezésben foglaltam össze, ezekre itt nem térek ki.

Természetesen számviteltől független adózás esetén is számolni kell új problémák megjelenésével, amelyek közül itt csak egy tényezőre utalok: önálló adóelszámolás esetén a számviteli nyilvántartások mellett külön „adókönyvelés” szükséges, ami többletadminisztrációt okoz.

Bár a nemzetközi számviteli standardok térhódítása és gyors fejlődése szinte automatikus kapcsolódási pontokat kínál a vállalatok adóztatásához, ez egyik területen sem eredményez hatékony megoldásokat. Véleményem szerint az adóztatás szempontjait jobban szolgálja a számviteltől független társasági adó, valamint az adórendszerek összehangolására is nagyobb esélyt látok egy számviteli szabályoktól független, közös bázison. A számvitelfüggő adózással kapcsolatban azonosított főbb kockázatokat, illetve a számviteltől független adózás melletti érveket lényegre törően az alábbiakban foglalom össze.

- Amennyiben az adóalap a számviteli eredménytől függ, számolni kell azzal, hogy a nemzetközi számviteli standardok fejlődése gyakori változásokat indukál a számviteli szabályokban, ami megköveteli az adóalap-korrekciós tételek konzekvens módosítását is, és így hatással van az adófizetők kötelezettségére is. Ez veszélyezteti az *adószabályok viszonylagos*

stabilitásának követelményét. (Annak ellenére, hogy ez általános probléma, természetesen nem lehet minden adótörvény változásért a számvitelt okolni, sőt, a hazai gyakorlatban - napi szinten jogszabálykövető adószakértőként - azt tapasztalom, hogy inkább az adópolitikai indíttatású szabályváltozások veszélyeztetik jobban a társasági adószabályozás stabilitását.

- A számviteli elvek, szabályok szigorú alkalmazása nem realizált jövedelmek, tőkenyereségek, adóztatását is eredményezheti. Ugyanakkor „kreatív” számviteli technikákkal tényleges jövedelmek az adóhatóság szeme elől el is tüntethetők. A tőke értéknövekedésének realizálásához kötött adóztatása viszont gátolhatja a befektetések mobilitását, és ezzel a hatékony tőkeallokációt (bezártság hatás).
- A kifejezetten számviteli elven nyugvó elszámolásokat korrigálni lehet az adózás előtti eredményt növelő, illetve csökkentő tételekkel, ezek nagy száma azonban bonyolulttá, nehezen kezelhetővé teszi az adóalap levezetését, és növelheti a megfelelési költségeket. Természetesen arról sem szabad megfeledkezni, hogy egy számviteltől független társasági adózási gyakorlat esetén teljesen különálló adókönyvelésre van szükség, ami még jelentősebb adminisztrációs költségeket okozhat.
- Amennyiben egy adóalapnál levonható tétel annak számviteli elszámolhatóságától függ, igen nagy a veszélye a számvitel „adószennyezettségének”, vagyis annak, hogy a számviteli előírások az adóérdekek hatása alá kerüljenek (Marchese, 2006:5).
- Az adóelkerülési szándék tendenciájában azt eredményezheti, hogy a számvitelben kimutatott eredmény alulértékeltté válik, ami a vállalatok eredményre épülő pénzügyi mutatóit is torzíthatja.
- A különböző számviteli értékelési eljárások keveredése (egyes elemek piaci értéken, más elemek múltbeli bekerülési értéken való számbavétele) különösen magas inflációjú környezetben inflációs látszatnyereség keletkezését eredményezheti, ami számviteli eredményre épülő adózás esetén adóalapot is képez.
- Az adóalap áthelyezését célzó belső elszámoló árak alkalmazása (transzferárzás) zavarhatja a számvitel „megbízható valós kép” követelményének érvényesülését.

- A számviteltől független adózási gyakorlat szabadabb lehetőséget biztosít a tőkejavak eltérő adókezelésére.
- Az eredményszemléletű könyveléshez képest az adókönyvelés realizációs elve, illetve pénzforgalmi szemlélete jobban összhangban van a cégek adóképességgel. Jobban szolgálhatja a *fizetőképesség elvét*, és kisebb valószínűséggel okozhat cash-flow problémákat.
- A számviteltől független adózási gyakorlat jobban szolgálja az *adózás semlegességét*.
- A számviteltől független adórendszer alkalmasabb az *adóösztönzők* működtetésére, jobban szolgálhatja a költségvetési politikát.
- Külön adókönyvelés esetén az adókötelezettség teljesítése és ellenőrzése nem igényli a számviteli szabályok mélyreható ismeretét és folyamatos nyomon követését, ami csökkenheti az adóalanyok és a hatóságok költségeit. Más oldalról viszont az adminisztrációs költségek jelentős növekedésével kell számolni, ha két párhuzamos (külön számviteli és külön adózási) rendszer működtetését kell biztosítani.
- Számviteltől független adózásnál az adójogalkotás szintjén sem szükséges a számviteli változások adókövetése, a költségek itt is mérséklődhetnek.

A számviteltől független adózás melletti érvek minden lényeges kérdésre kiterjedő és mélyreható kifejtése egy önálló disszertáció témája lehetne. Ez nem célom, de dolgozatom további fejezeteiben több helyen kitérek még e témára. A számviteltől független adózás kérdéskörét mind a hagyományos társasági adó kritikája során, mind a közös konszolidált társasági adóalap tervének elemzésével összefüggésben, mind a cash flow adózás vizsgálatával kapcsolatban hangsúlyos szempontként kezelem. A cash flow adóval való foglalkozást éppen azért választottam, mert egy nem számvitelre épülő társasági adózási módszert elméleti lehetőségét kívántam megvizsgálni.

A számviteli alapokon nyugvó társasági adózás mellett a legjelentősebb érv az, hogy hagyományai vannak, ez terjedt el, és működik jelenleg. Mivel a társasági adók tárgya - az adórendszerek zömében - a vállalati jövedelem, ennek kimutatására kézenfekvő (az amúgy is szükséges) számviteli információs rendszert használni. Ráadásul a számviteli fogalmak egységesítése előbbre tart,

mint a jövedelemadóké, és a globalizáció egyre inkább megköveteli az azonos kezelési platformokat.

Dolgozatomban a társasági adózás számviteltől való elszakadásának előnyeit hangsúlyozom. Európa számos országában azonban az adó és a számvitel szoros kapcsolata jellemző. Ezekben a társasági adó kiszámításához szükséges kiindulópontot a számviteli információs rendszer szolgáltatja az adózás előtti eredmény formájában. Mivel a számviteli szabályozás „ahány ország annyiféle”, már az adózás előtti eredménynek is meglehetősen szerteágazó jellemzői lehetnek a különböző államokban. Annak ellenére, hogy a nemzeti számviteli standardok kialakításakor az országok messzemenően figyelembe veszik a nemzetközi standardok előírásait, a nemzeti GAAP-k különbözősége fennmarad, hiszen ezek az ország számviteli fejlődését, hagyományait, kialakult módszereit is tükrözik. Véleményem szerint az IAS/IFRS-ek alkalmazása sem nyújt garanciát az egyöntetűsége, mert a nemzetközi számviteli standardok a konkrét könyvelési tételeket nem írják elő, továbbá számos más jogforrás is (közvetlenül vagy közvetve) érintheti a számviteli elszámolásokat (pl. társasági jog, pénzügyi szervezetekre vonatkozó sajátos előírások). A számviteli eltéréseken túl, a tagállamok konkrét adóelőírásai is jelentős különbségeket mutatnak, még változatosabbá téve a társaságok adóalapjáról alkotott képet. A következő fejezetben néhány ilyen fontosabb különbséget mutatok be.

6.3. A hagyományos társasági jövedelemadó alapja

A német típusú társasági adórendszerekben az adó alapját a számviteli elszámolások során kimutatott adózás előtti eredmény és a társasági adótörvényben előírt korrekciós tételek összesítésével kell meghatározni. Szlovákia a 2004. évi adóreformja során az adóalap-korrekciós tételek számának minimalizálására törekedett, Magyarországon még mindig meglehetősen sok módosító tétel bonyolítja a rendszert. Az adózás előtti eredményt korrigáló tételek jellemzően az adóalap védelmét, a költségvetési bevételek biztosítását szolgálják, valamint a kétszeres adózás és az adóelkerülés megakadályozását célozzák. Az adóalapnak a számviteli eredménytől való eltérése ugyanakkor preferenciák és diszpreferenciák közvetítésére is lehetőséget ad, valamint sajátos adóalanyok vagy

különleges gazdasági események speciális adókezelésére is alkalmat biztosít. (Galántainé, 2006a:160).

A továbbiakban néhány nagyobb jelentőségű adóalap korrekciós tételnek az EU országokban - különösen az új tagállamokban - érvényes szabályaira utalok. Nem szándékozom részletes hatáselemzést végezni, célom a szabályok sokféleségének érzékeltetése, ami szerepet játszik az adóversenyben, befolyásolja az adóztatás hatékonyságát, és kiinduló terepként szolgál a tervezett adóalap harmonizációs lépésekhez.

6.3.1. Értékcsökkenés elszámolása

Erdős Tibor (2006:35) szerint „... a leírási gyakorlat szabályozásának van olyan jelentősége, mint a nyereségadókulcsok állami szabályozásának.” Ennek alapvető oka az, hogy a közepesen fejlett és a vezető országokban a vállalatok beruházásainak döntő forrását az amortizációs leírás adja, ami ráadásul a társasági adóalapnak is fontos tényezője.

A *számviteli* szabályozások keretjellege *tág mozgásteret* biztosít a vállalkozásoknak az értékcsökkenési leírás elszámolásában. Viszonylag nagy szabadsággal tervezhetik meg az eszköz várható élettartamára, fizikai elhasználódására, avulására, maradványértékére tekintettel, a vállalkozásra jellemző körülmények figyelembevételével az értékcsökkenés összegét. Általában több leírási módszer közül választhatnak, az alkalmazandó konkrét szabályokat a cég számviteli politikájában kell rögzíteni. Az óvatosság elve értelmében az értékcsökkenési leírást minden használatba vett immateriális jószág és tárgyi eszköz után el kell számolni, akkor is, ha a vállalkozás várhatóan veszteséges lesz.

A *társasági adótörvény* az adóalap védelme érdekében általában *szigorúbb* előírásokat tartalmaz, korlátozottan engedi érvényesíteni az adóalappnál a számviteli szabályok szerint elszámolt értékcsökkenési leírást. Az értékcsökkenési leíráshoz kapcsolódó adóalap korrekciók célja, hogy egyrészt semlegesítsék a számviteli elszámolásokat, másrészt érvényre juttassák az adótörvény szerinti értékcsökkenést. Az amortizáció kétféle elszámolásából következően az eszközök nettó értéke is eltérő lehet a számviteli törvény szerint és az adótörvény alapján. Az immateriális javak és a tárgyi eszközök adótörvény szerinti nettó értéke

(Magyarországon az ún. számított nyilvántartási érték) a bekerülési érték és az adóalapnál érvényesített halmozott értékcsökkenési leírás különbözete, növelve az adóalapnál érvényesített terven felüli értékcsökkenés visszaírt összegével. Korábban az új tagállamok sokkal kedvezőbb értékcsökkenési leírási szabályokat alkalmaztak (Losoncz, 2006a:39), ez az előny azonban eltűnni látszik, valószínűleg a csökkenő adókulcsokat kompenzáló adóalap-szélesítési törekvések miatt.

A vásárolt *immateriális javakat* (mint például a szabadalmat, védjegyet, know-how-t stb.) minden új tagállamban aktiválni kell, az elszámolható értékcsökkenést a gazdaságilag hasznos élettartam vagy az adótörvényben előírt leírási módszer alkalmazásával kell meghatározni. Az amortizációs periódusok általában 3 és 5 év között változnak, Litvániában azonban a kedvezményes szabályozás degresszív leírási módszeren alapuló 66,67%-os rátát tesz lehetővé az immateriális javak esetében. *A termelési célú (ipari) épületeket, építményeket* valamennyi új tagállamban adózási célból is lehet amortizálni, a leírási idő 20 és 50 év között változik. Az országok többségében a lineáris leírás alkalmazása kötelező. Degresszív leírási módszer Lettországból és Litvániában megengedett, Csehországban és Szlovákiában pedig egy ún. együtthatón keresztül szabályozott sajátos gyorsított leírás választására van lehetőség. Ez a gyorsított együtthatós módszer degresszív leírásnak tekinthető, mert ahhoz hasonló kedvező adóhatást eredményez.

A gazdasági célú többi tárgyi eszköz (gép, felszerelés, jármű, irodai berendezés stb.) is amortizálható minden új tagállamban, a legtöbb helyen a degresszív leírási módszer alkalmazására is lehetőség van. Csehországban és Szlovákiában az amortizáció összege a már említett együtthatón alapuló gyorsított leírással határozható meg. A Csehországba telepített vállalatok az éves értékcsökkenési leíráson túl új gépek vásárlásakor az első évben a beszerzési költség 10%-át is levonhatják. Magyarország, Szlovénia, Ciprus és Málta kizárólag lineáris értékcsökkenést enged meg az adóalapnál (Finkenzeller-Spengel, 2004:17).

Sajátos és igen különböző értékcsökkenési módszereket alkalmaznak az államok a lízingelt eszközökre. Ennek részleteivel nem foglalkozom, csak utalok egy adóelkerülési technikára, az ún. „double-dip leasing” módszerre, amely során a nemzetközi vállalatcsoportok a lízingelt berendezésekre vonatkozó,

országoként más és más adóleírási szabályok eltéréseit használják ki úgy, hogy az egyes berendezések beszerzési költségeit egyszerre két országban is szerepeltetik adócsökkentő tételként.

4. táblázat Ingatlanok adócélu értékcsökkenési periódusai néhány tagállamban

Forrás: KPMG (2006:8)

<i>Ország</i>	<i>Leírási szabály</i>
Ausztria	33-40-60 év az ingatlan hasznosításának céljától függően; föld nem amortizálható
Bulgária	25 év; föld nem amortizálható
Csehország	irodák, szállodák, bevásárlóközpontok 50 év, egyéb ingatlanok 30 év; föld nem amortizálható
Franciaország	20-50 év, goodwill és föld nem amortizálható
Magyarország	50 év (kivételes esetben 20 év); a föld nem amortizálható
Lengyelország	40 év (bizonyos bevásárlóközpontoknál - 3 év); föld nem amortizálható
Románia	32 és 60 év között;
Svédország	20-50 év, a föld nem amortizálható
Szlovákia	20 év; goodwill és föld nem amortizálható

5. táblázat Adó szerinti értékcsökkenési leírás módszerei a tagállamokban

Forrás: saját kigyűjtés Ernst & Young (2008a) felhasználásával

	<i>Lineáris</i>	<i>Degresszív</i>	<i>Lineáris vagy degresszív</i>	<i>Speciális</i>
Immateriális javak	AT, BE, DK, FI, FR, DE, GR, IE, IT, PT, ES, CY, CZ, HU, LV, MT, PL, SI, SL, BG	SE, UK (összevont bázison)	LU, LT, NL, RO	EE (IFRS-rel egyeztethető)

Épületek	AT, DE, FR, DE, GR, IE, IT, LU, PT, ES, SE, UK, CY, HU, LV, MT, PL, SI, SK, RO, BG	FI, LV (összevont bázison)	CZ, LT, BE, NL	EE (IFRS-rel egyeztethető)
Gépek	IE, IT, PT, CY, HU, LV, MT, PL, SI, BG	DK, FI, UK, LV(összevont bázison)	BE, FR, DE, GR, LU, ES, SE, CZ, LT, SK, NL, RO	EE (négyes direktívával egyeztethető)

6.3.2. Készletek elszámolása

A késztermékek, a befejezetlen termelés és a félkész termékek számviteli értékelése attól függ, hogy az alternatív folyó költség elszámolási módszerek közül melyiket alkalmazzák. Az eltérő készlet nyilvántartási rendszerek az adóalapokban jelentős eltérést okozhatnak. Különösen magas inflációs környezetben lehet számottevő különbség a készletek elszámolt költségeiben és értékében attól függően, hogy a legrégebben beszerzett készletek áraival kalkuláló (FIFO: first in first out) vagy a legutóbbi vásárlások árait figyelembe vevő (LIFO: last in first out) módszer szerint könyvelnek-e. Gyorsuló inflációjú országban korábban számos vállalat választotta a LIFO módszert, hogy ily módon mérsékelje készletei felértékelődését, és az abból származó nyereségtöbblet miatti adófizetési kötelezettségét. Ha ugyanis az árszínvonal növekszik, és a javak állománya nem csökken, az emelkedő árakon történő beszerzések (a legutóbbi beszerzések magas ára) a jövedelem ellen hatnak, így a vállalati jövedelemadó halasztódik, és az adóbevételek csökkennek. Az utóbbi években azonban egyre több ország tért át (köztük hazánk is) az IFRS által preferált FIFO módszer alkalmazására, és a LIFO módszer háttérbe szorult. Ez a folyamat nagyban elősegíti a számviteli eredményre épülő adóalapok egységesítését.

6. táblázat A készletek adóalapnál érvényesíthető értékelési módszerei

Forrás: saját kigyűjtés Ernst & Young (2008a) felhasználásával

<i>Készletértékelés módszere</i>	<i>Tagállam</i>
FIFO (IFRS által preferált)	Dánia, Finnország, Írország, Svédország, Egyesült Királyság, Ciprus, Csehország, Észtország, Franciaország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Málta, Szlovákia
FIFO és LIFO (a négyes direktívához igazodóan)	Ausztria, Belgium, Bulgária, Görögország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Spanyolország, Lengyelország, Románia, Szlovénia
LIFO	Németország

6.3.3. Céltartalékok

A céltartalék az óvatosság elvén alapuló sajátos számviteli elszámolási technika, amelynek célja a bizonytalanság számszerűsítése és annak az eredményből való kiemelése. A céltartalék képzésekor ugyanis „fiktív” ráfordítás elszámolásával csökkentik az eredményt – mintegy fedezetet biztosítanak („félretesznek”) a jövőbeni költségekre, várható kötelezettségekre. Az IFRS értelmében „Céltartalékot akkor mutathat ki a gazdálkodó egység, ha olyan múltbéli eseményekre visszavezethető, meglévő jogi vagy vélelmezett kötelme van, amelynek rendezése várhatóan gazdasági hasznossággal bíró javak kiáramlását fogja eredményezni; és a kötelelem (kötelezettség) nagyságára megbízható becslést lehet adni.” (Balázs et. al., 2006:533).

A magyar számviteli törvény szerint a céltartalék képzése bizonyos esetekben *kötelező*, mint például a biztos jövőbeni kötelezettségekre, korengedményes nyugdíj miatti vagy környezetvédelmi kötelezettségekre. A hazai előírások alapján *lehetősége* van a vállalkozónak céltartalékot képezni például a jelentős és ismétlődő jövőbeni költségekre, átszervezési költségekre (azzal, hogy a szokásos

üzleti tevékenység rendszeres és folyamatos költségeire nem képezhető). A céltartalékok kezelése az egyes országokban igen változatos, a jelentős különbségek miatt igen nehéz átfogó képet adni. A középpontban leginkább a kétes/behajthatatlan követelésekre és a bizonytalan (feltételes) kötelezettségekre képzett céltartalékok állnak. A feltételes kötelezettségekre képzett céltartalékok adózási célból egyik új tagállam esetében sem vonhatók le. Ezen túlmenően tiltott a kétes/behajthatatlan követelések leírására tartalékot képezni Magyarországon, Szlovéniában, Lettországon, Cipruson és Máltán. Csupán Csehországban, Szlovákiában és Lengyelországban jogosultak a vállalatok kétes/behajthatatlan követelésekre tekintettel tartalékot levonni, Lettországon ez csak a pénzügyi intézmények számára megengedett (Finkenzeller-Spengel, 2004:18). A környezetvédelmi kötelezettségekre képzett céltartalékot viszont szinte mindenütt elismerik az adóalapnál (Magyarországon is).

7. táblázat Céltartalékok adócélu elszámolása a tagállamokban

Forrás: saját kigyűjtés Ernst & Young (2008a) és MOF²⁸(2008) felhasználásával

<i>Jellemző szabály</i>	<i>Tagállam</i>
IFRS-sel egyezően	Ausztria, Franciaország, Németország, Írország, Luxemburg, Hollandia, Spanyolország, Egyesült Királyság, Észtország
Bizonyos feltételek fennállása esetén meghatározott jogcímen és összegben engedélyezett	Belgium, Bulgária, Olaszország, Portugália, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Ciprus, Lettország, Csehország, Málta, Dánia, Finnország, Románia
Nem lehetséges	Litvánia, Lengyelország, Görögország, Magyarország ²⁹

²⁸ Ministry of Finance (ld. 2. számú függelék, aktuális szabályok az államok honlapjáról)

²⁹ Csak kizárólag meghatározott jogszabályokban nevesített környezetvédelmi és erdő felújítási célokat szolgáló tartalékképzés vonható le.

6.3.4. Veszteségek elhatárolása

A veszteségelhatárolás (carry-over of losses) kifejezetten adózási fogalom, a negatív adóalapra, és nem a számviteli veszteségre vonatkozik. Lehetővé teszi, hogy a vállalkozás a veszteséget eredményező – és így adómegtakarítást nem biztosító – költségeit, ráfordításait a következő (kivételes esetekben a megelőző) évek bevételeivel szemben elszámolja, ezzel adózás előtti eredményét csökkentse, és adókötelezettségét mérsékelje. Az adótörvények általában a veszteség előrevitelét (carry-forward) engedik meg, visszavitelére (carry-back) a legtöbb állam nem ad lehetőséget.

Minden új tagállam lehetővé teszi a veszteségek előre vitelét (loss carry-forward), ugyanakkor egyik sem engedi meg a visszamenőleges veszteségelhatárolást (loss carry-back). Magyarország, Ciprus és Málta meghatározott feltételekhez kötött korlátlan idejű veszteség elszámolást, Észtországon kívül a többi új tagállamban pedig általában öt egymást követő év során lehet a veszteséget az adóalapnál figyelembe venni. Észtországban sajátos adószabályozás érvényesül, ugyanis az adóalap nem a nyereséghez kapcsolódik. Adóköteles jövedelem a részvényeseknek kiosztott összeg, és a rejtett nyereségfelosztásnak tekintett összeg. A felosztható profitot az IFRS szerint kell meghatározni, a nemzetközi számviteli standardok azonban nem tartalmazzak adózási célú szabályokat.

A veszteségek kedvező elszámolhatósága javítja a cégek adóhelyzetét, ezért az adóversenyben is fontos szempont lehet. Különösen a veszteségkonszolidáció - a vállalatcsoporton belüli közvetlen veszteség beszámítás (adókonszolidáció, vagy csoportadózási) - lehetősége kínál különleges előnyöket, vonzó adókönyvetet a cégcsoportok számára. Ezzel a témával nem itt, hanem a disszertáció 7.2.1. fejezetében foglalkozom.

Az áttekintett változatos kép az adóalapon keresztül befolyással van a tényleges adóterhelésre. Természetesen a valós adóterheket a számított adóból levonható adókedvezmények is befolyásolják, e tekintetben viszont az EU szigorú versenyjogi szabályai érvényesülnek, ami nagyban behatárolja a tagállamok mozgásterét. Az adókedvezmények tárgyalására nem térek ki.

8. táblázat A veszteségek kezelésének adószabályai az EU-tagállamokban

Forrás: saját kigyűjtés Ernst & Young (2008a) felhasználásával

Ország	Veszteségek elhatárolása	
	időben előre	időben vissza
Ausztria, Belgium, Ciprus, Dánia, Málta, Luxemburg, Svédország, Magyarország ³⁰	korlátlan	nincs
Franciaország, Hollandia, Írország,	korlátlan	3 évre
Németország, Egyesült Királyság	korlátlan	1 évre
Spanyolország	15 évre	nincs
Finnország	10 évre	nincs
Portugália	6 évre	nincs
Bulgária, Csehország, Görögország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Olaszország, Románia, Szlovákia, Szlovénia	5 évre	nincs
Észtország ³¹	nincs	nincs

6.4. A társasági adó mértéke

A nominális társasági adókulcs az adóverseny jelentős színtere, amelynek nyomán az adómértékek közeledésnek (spontán koordinációnak) lehetünk tanúi az Európai Unióban. Az adóharmonizáció még nem érte el ezt a területet, bár a társasági adókulcsok koordinációjára voltak kezdeményezések (pl. korábban felső, újabban pedig alsó határ megadásával). Úgy tűnik, hogy az adókulcsok az államok

³⁰ Magyarországon a 2004 után keletkezett veszteségek elvileg időkorlát nélkül továbbvihetők (a pénzintézetek kivételével). A gyakorlatban azonban a működés 4. évétől az adófizető csak az adóhatóság kifejezett engedélye birtokában élhet a lehetőséggel, ha az előző két évben is veszteséges volt, vagy az árbevétele nem érte el az elszámolt költségeinek 50%-át. Kizárólag a mezőgazdasági vállalkozás számolhatja el a veszteségét a megelőző két év eredményével szemben.

³¹ Észtországban a veszteségelhatárolásnak nincs jelentősége, mert a teljes visszaforgatott nyereség mentesül az adó alól.

szuverenitásának jelképeivé váltak, egységesítésükre rövid- és középtávon nem sok esélyt látok.

A társasági adót minden EU tagállamban a központi kormányzat szintjén veti ki. A társasági adó mértékére vonatkozóan alapvetően kétféle gyakorlat létezik. Az *egyik* értelmében a vállalat tiszta jövedelmét – a személyi jövedelemadóhoz hasonlóan – a nyereség tömegétől függően progresszív adóval sújtják. Ilyen társasági adó van például az Egyesült Királyságban, Luxemburgban (és az USA-ban is). A *másik* felfogás szerint a progresszió nem indokolt, mert a társasági profit tömege nincs összefüggésben a tulajdonos, mint végső jövedelemélvező anyagi helyzetével (egy kispénzű egyénnek is lehet néhány részvénye egy óriás vállalatban, illetve fordítva), ezért az országok többségében arányos társasági adó van érvényben (Stiglitz, 2000:573). A lineáris kulcs nem zárja ki egy kisebb nyereségtömeg alacsonyabb mértékű adóztatását, ami általában a kisebb cégek versenyhátrányát hivatott ellensúlyozni. Az alkalmazandó adómérték sok esetben attól is függ, hogy az eredmény kiosztásra kerül-e a tulajdonosok számára, vagy visszaforgatják a vállalkozásba. A kétkulcsos társasági adó szisztémákban különbséget tesznek az osztalékfizetés előtti és utáni (felhalmozásra kerülő) nyereség között, és az előbbire jellemzően alacsonyabb, az utóbbira magasabb adókulcsot állapítanak meg. Ennek oka, hogy az osztalékká váló profit után – amennyiben magánszemély tulajdonosról van szó – személyi jövedelemadót is kell fizetni, és ennek terhében az osztalékfizető társaság ily módon osztozik. Az adóalap számításának országonként igen eltérő módszerei, a kedvezmények körének és igénybevételének különbözőségei miatt a törvényi adókulcs önmagában nem alkalmas a tényleges adóteher mérésére.

6.4.1. Adókulcsok típusai és a főbb tendenciák

A vállalatokat sújtó adóterhek összehasonlításához, összefüggéseinek feltárásához nem a nominális adókulcsok, hanem a tényleges (effektív) adóráták elemzése szükséges. Az effektív adókulcsok lehetséges változatival, és azok meghatározásával külön alfejezetben foglalkozom. Az egyszerűbb adóráták fő jellemzőit a 9. sz. táblázatban szemléltetem.

9. táblázat Az adókulcsok fő típusai

Forrás: saját szerkesztés Eurostat (2006:386) és COM(2001)582 felhasználásával

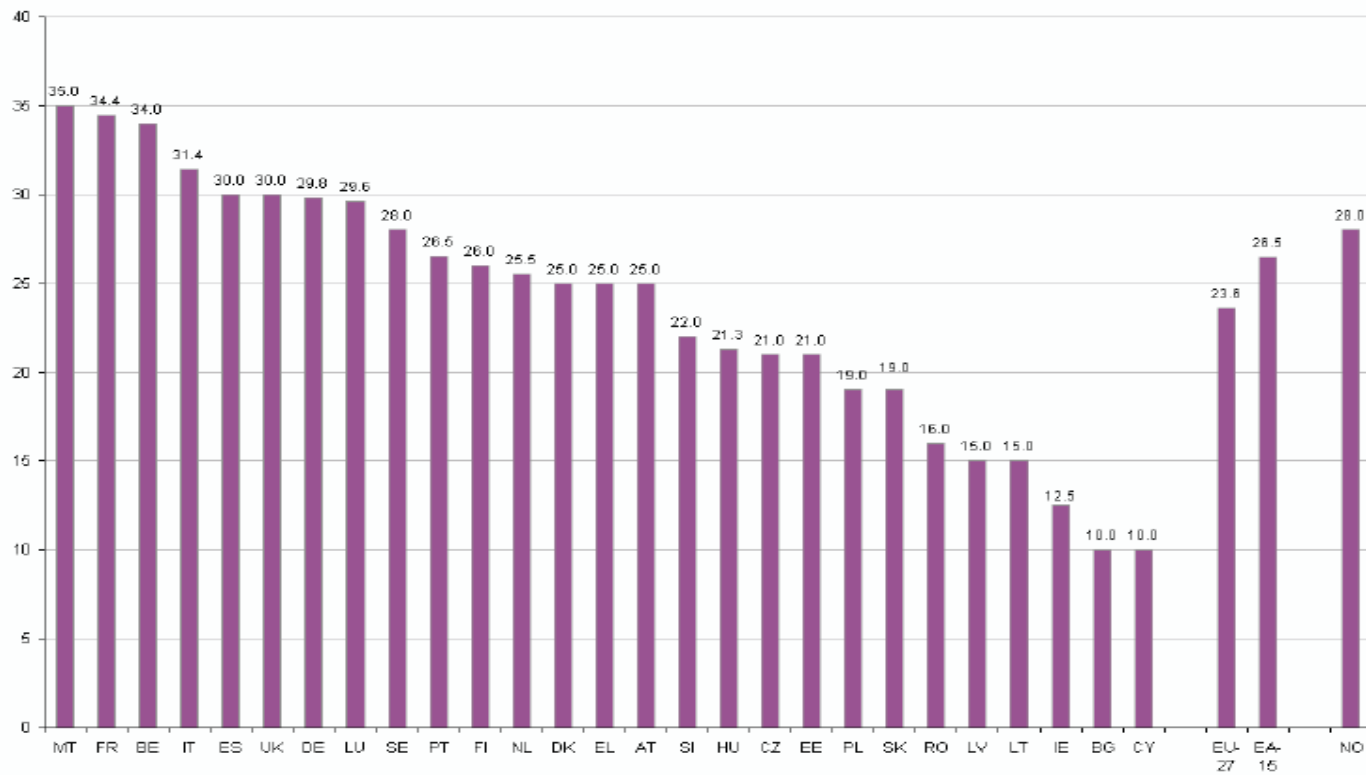
	STR	ERT	ITR
Elnevezése	Statutory tax rate	effective tax rate	implicit tax rates
Mit fejez ki	Személyre, cégre <i>előírt</i> törvényes adómérték	Személy, cég által <i>ténylegesen fizetett</i> adómérték	Valamely gazdasági tényező (tőke, munka, fogyasztás) <i>átlagos</i> adóterhe
Meg- határozása	Jogszabályi rendelkezéssel	Alany által megfizetett adó ³² / alany összes jövedelme (ill. adóalapja)	Tényezőre kivetett összes adó / tényező becsült adóalapja ³³
Jellege	Ex ante	Lehet ex ante vagy ex post	Jellemzően ex post

A törvényi adókulcsok aktuális mértékeit a 6. ábra, valamint az 1. számú melléklet szemlélteti, alakulását a 7. ábra mutatja. A kis államok adómértékei jellemzően alacsonyabbak, míg a nagyobbaké magasabbak. Az elmúlt két évtized adatai alapján erős pozitív korreláció mutatható ki egy ország nagysága és társasági adókulcsa között (Losoncz, 2006:481). Spontán folyamatok – a stratégiai adóverseny - eredményeként nemzetközi tendenciává vált a társasági adókulcsok csökkenése, az utóbbi években több olyan ország vittel le társasági adókulcsát, amelyek korábban tartósan ellenálltak az adóversenynek (pl. Ausztria, Németország). Ugyanakkor az adókulcsok csökkenésével egyidejűleg az adóalapok szélesedése és a kedvezmények körének szűkülése figyelhető meg.

³² Az összes adójóváírás, adókedvezmény levonása után *ténylegesen* megfizetett adó.

³³ A nemzetgazdasági termelési és bevételi számlák alapján becsült potenciális adóalap (pl. a tőke esetében a gazdaságban megjelenő összes becsült adóköteles tőke- és üzleti bevétel).

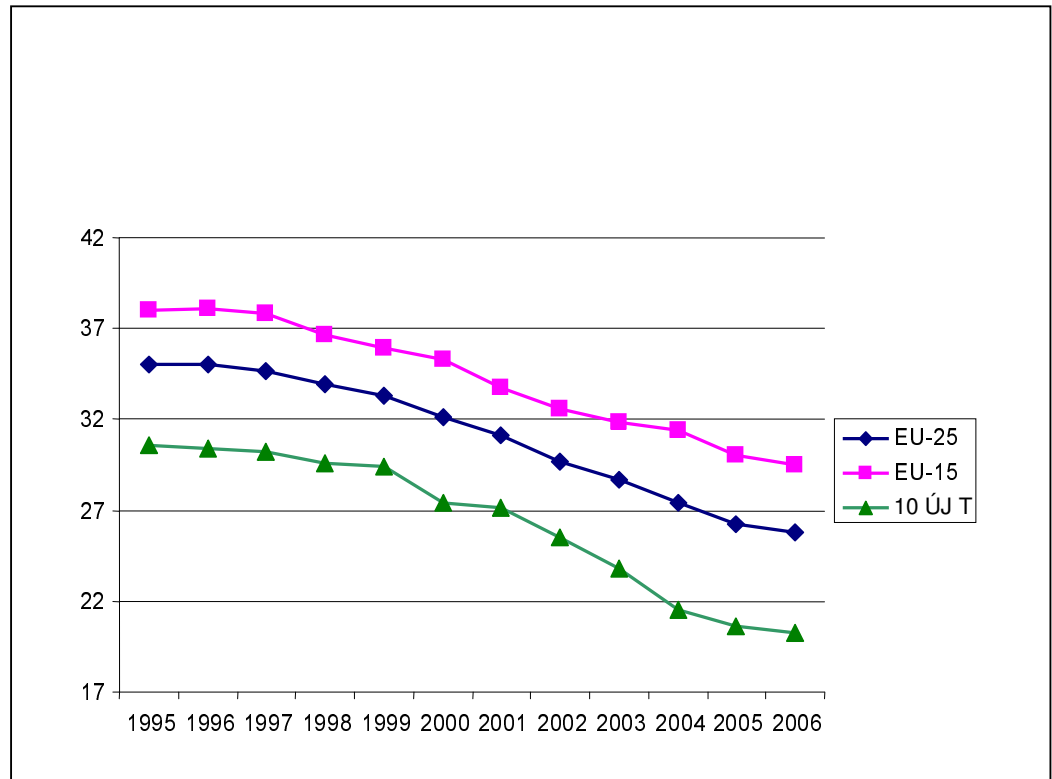
6. ábra Törvényi adókulcsok az Európai Unió államaiban és Norvégiában 2008 (%)³⁴Forrás: Eurostat (2008:35)

³⁴ A törvényes társasági adókulcs mellett tartalmazza a helyi adókat (ha vannak), és más járulékos adóterhet, amely hasonló a jövedelemadóhoz.

7. ábra A törvényi társasági adókulcs alakulása az EU-ban (%)

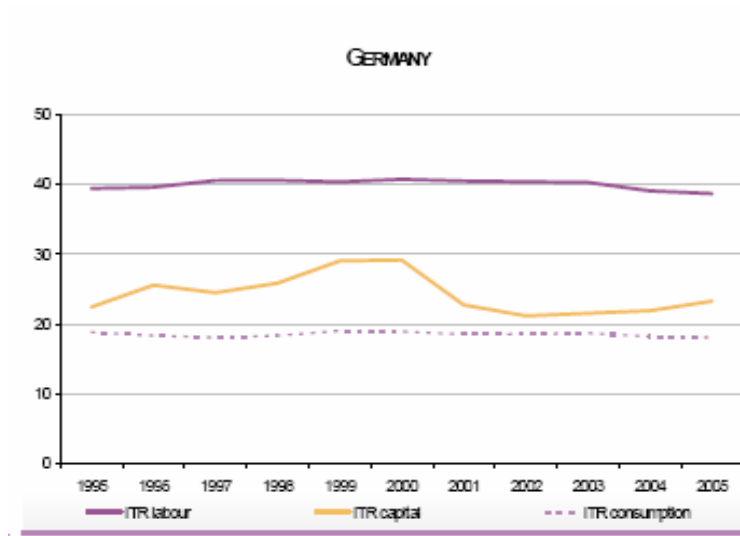
Forrás: EGMB (2007:9)

Előfordulhat, hogy egyes államok magas nominális adókulcsot alkalmaznak, miközben a vállalati adóteher annál jóval alacsonyabb, míg más országok igen alacsony törvényes adókulcsa mögött viszonylag magas vállalati adóteher húzódik meg. A kedvezmények különbözőségén túl bizonyos tagállamok szűk adóalapra magas rátákat, mások pedig szélesebb alapra alacsonyabb rátákat alkalmaznak. Erre utalnak az Írországra és Németországra vonatkozó, a tőke implicit akókulcsát szemléltető adatok is (8. és 9. ábra). Bár az STR és az ITR viszonyítási bázisa nem azonos (az utóbbi a társaságok üzleti adóján túl a személyek tőkejövedelmeit is tükrözi), így összehasonlításuk nem ad pontos információt, de szemlélteti a szóban forgó összefüggést. A magas nominális társasági adókulcsú Németország esetében a tőke implicit adóterhe lényegesen alacsonyabb, mint a híresen alacsony adómértéket hirdető Írországbán.

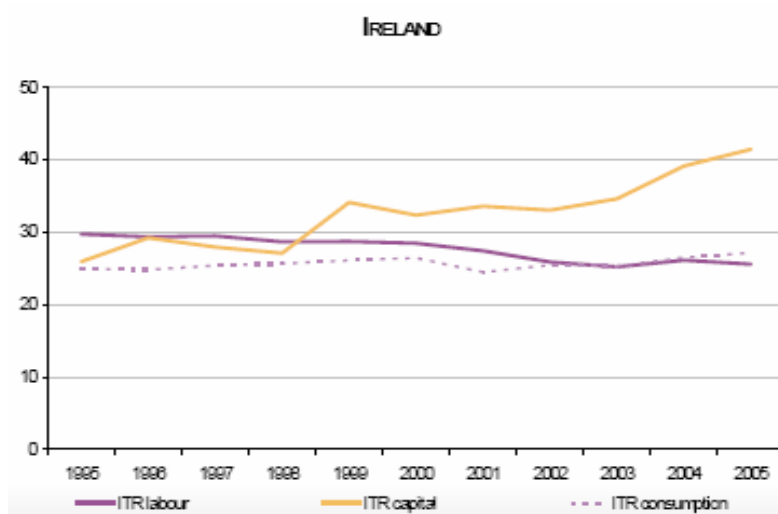
8. ábra Implicit adókulcsok alakulása Németországban

Forrás: Eurostat (2007:52)

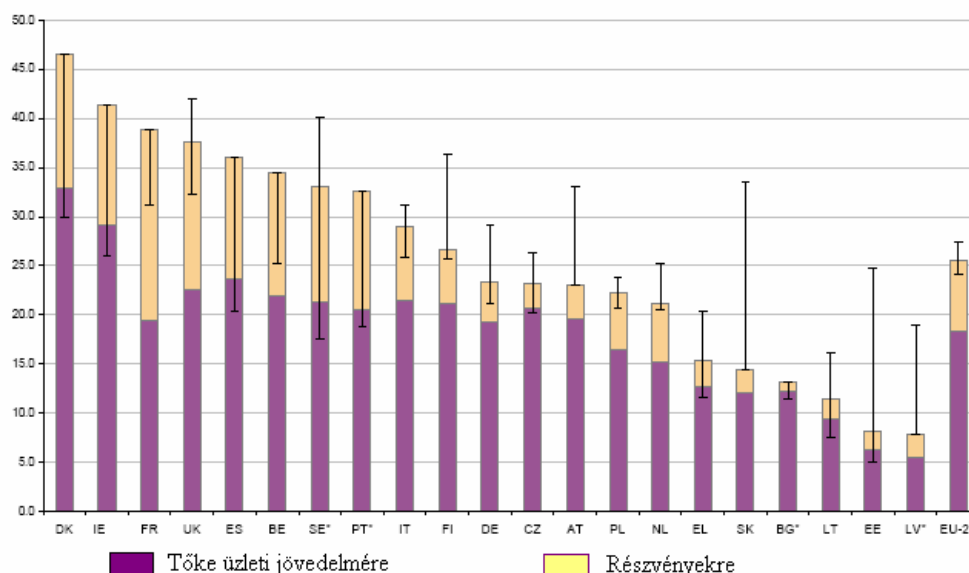
9. ábra Implicit adókulcsok alakulása Írországban

Forrás: Eurostat (2007:53)

10. ábra A tőke implicit adókulcsa néhány tagállamban 2005 %

Forrás: Eurostat (2007:97)

Az ITR a vállalati nyereségek mellett a magán tőkejövedelmek adóit is magában foglalja, ezek szerepe azonban csökkenő jelentőségű. A jövedelemadózás duális rendszerének egyre szélesebb elterjedése következtében a magánszemélyek tőkejövedelmei mind nagyobb mértékben mentesülnek az adózás alól. A duális rendszerben a kamat- és osztalékadót nem progresszív módon vetik ki, hanem állandó adókulccsal adóztatják, amely általában lényegesen kisebb, mint a munkajövedelmekre kivetett legmagasabb adókulcs. Bár számos országban a társasági adókulcshoz képest ezek forrásadója nem kevés, és azt is számításba kell venni, hogy a magánszemély tőketulajdonosok száma is emelkedő. Mindenesetre a vizsgált két országban az IRT két elemének aránya nem tér el jelentősen.

A tőkére vonatkozó implicit adókulcsot azért is óvatosan kell értelmezni, a különböző országok időbeli változásának összehasonlítása során, mert az ITR lényegesen túlbecsülheti a tőke tényleges megadóztatását a tőzsdék és a pénzüpiacok élénkülésének időszakában.³⁵

Fontos hangsúlyozni, hogy az adókulcsok önmagukban nem mérik a tényleges adóterheket, azt ugyanis az adóalapok különbségei, a különféle adókedvezmények, mentességek, az adóbehajtási fegyelem is jelentősen befolyásolják. A magánszemélyeknek fizetett részesedések esetében az osztalék

³⁵ 2007/2097(INI)

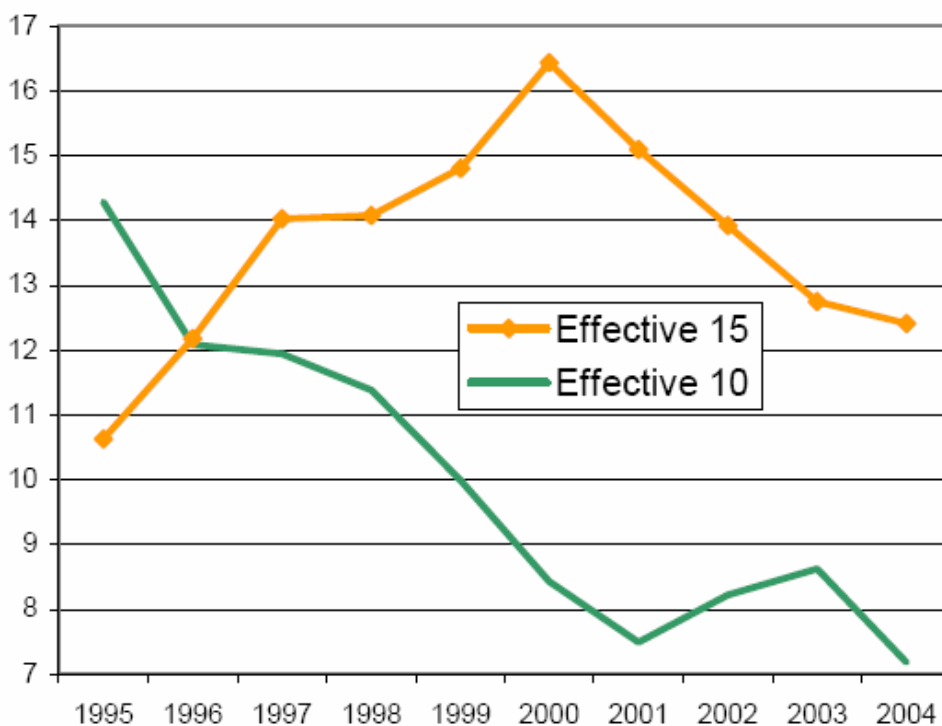
személyi jövedelemadóztatásának eltérő módszerei is hatással vannak a teljes adóterhelésre. Vállalati szinten az effektív adóterherre a finanszírozási mód, sőt az eszközök összetétele is hatással lehet.

Érdekes, hogy a kilencvenes évek elején az EU-15 effektív adókulcsa még alacsonyabb volt az EU-10-nél, annak ellenére, hogy a nominális adókulcsokban fordított volt a helyzet (11. ábra). Az ábrán több szakasz is ellentétes irányú alakulást mutat a régi és új államokat tekintve. Az 1990-es évek második felében az effektív társasági adórata az EU-15-ben emelkedett, miközben az EU-10 esetében csökkent. A 2000-es évek elején a széttartó trend megfordult, majd némi közeledés mutatkozott az ETR-ekben. Ebben szerepet játszott a tízek EU-csatlakozásra való felkészülése, számos adókedvezmény eltörlése is. Bár a csatlakozás évétől újra kezdődött az új tagállamok effektív társasági adókulcsainak esése. Az effektív ráták tendenciájukban végül is tükrözik a nominális adókulcsok csökkenő trendjét.

11. ábra Az effektív társasági adókulcs alakulása régi és az új tagállamokban

1995-2004 (%)

Forrás: Jakubiak–Markiewicz (2007:10)

6.4.2. A társasági adó effektív kulcsai³⁶

Az effektív adórátá meghatározására több módszerrel találkozhatunk a szakirodalomban, melyek közül az egyik legismertebb King és Fullerton (1983) módszere, amelyet később Devereux és Griffith (1999) fejlesztett tovább. A Devereux & Griffith megközelítés nemzetközileg elfogadott, mert az utóbbi idők mértékadó tanulmányaira épül (pl. az Európai Közösség belső piaci vállalati adókra vonatkozó tanulmányaira, az Európai Közgazdasági Kutatóközpont (ZEW) stb. anyagaira). A következőkben Devereux és Griffith (1999) *effektív adókulcsok becslésére* vonatkozó gazdasági modelljét mutatom be belföldi adózás körülményei között. Véleményem szerint a belföldi adókulcsok elemzése is releváns információval szolgál a vállalatok közti verseny alakulását illetően, ugyanis egy külföldi vállalat egy másik ország adórendszerében a hazai vállalatokhoz nagyon hasonló bánásmódban részesül.

Feltételezések:

- a vizsgálat egy időperiódus (t év) beruházásaira irányul
- a cég 1 egységgel növeli beruházását t évben
- ennek finanszírozása három (önálló) módon történhet: visszaforgatott nyereséggel, új saját tőke bevonásával és hitellel.

Kiinduló helyzet - az adóktól eltekintve

A feltevés szerint a következő ($t+1$) évben az 1 tőkeegység értéke:

$$(1 - \delta)(1 + \pi), \text{ ahol } \delta = \text{ az eszköz értékcsökkenése, } \pi = \text{ az inflációs ráta.}$$

A pótlólagos tőke megtérülése a $t+1$ évben:

$$(\rho + \delta)(1 + \pi), \text{ ahol } \rho = \text{ a befektetés megtérülési rátája.}$$

A vállalat $t+1$ évben visszafizeti a t időszakban felvett hiteleit, annak kamatával együtt, melynek adózás nélküli értéke:

$$1+i, \text{ ahol } i = \text{ a kamatláb}$$

A fennmaradó jövedelem elosztása attól függ, hogyan finanszírozták a beruházást. Amennyiben a forrás visszaforgatott nyereség, akkor a jövedelem osztalékként kerül szétosztásra, ha új részvények kibocsátásával finanszírozták, akkor azonos

³⁶ A téma feldolgozásához felhasznált irodalmak: King-Fullerton (1983); Devereux-Griffith (1999); Finkenzeller-Spengel (2004); Chennells-Griffith (1997).

összegű részvény visszavásárlással a kibocsátott részvények száma változatlan szinten tartható. A részvényesek által elvárt hozam a kamatlábbal egyezik meg, ekkor tehát:

$$(1+r)(1+\pi) = (1+i), \text{ ahol } r = \text{a reálkamatláb.}$$

A beruházás nettó jelenértéke *saját tőkével való finanszírozás* esetén:

$$R^* = -1 + \frac{(1-\delta)(1+\pi) + (\rho + \delta)(1+\pi)}{1+i} = -1 + \frac{1+\rho}{1+r} = \frac{\rho-r}{1+r}$$

Határberuházás esetén jellemzően $\rho=r$, és ebből következően $R^*=0$ (de nem kizárt, hogy $\rho > r$).

Hitelből történő finanszírozásnál a beruházás nettó jelenértéke így alakul:

$$R^* = 0 + \frac{(1-\delta)(1+\pi) + (\rho + \delta)(1+\pi) - (1+i)}{1+i} = \frac{\rho-r}{1+r}$$

A fentiekből látható, hogy az adózás hatásait kizárva, a beruházás nettó jelenértéke független a finanszírozás módjától.

Az adók figyelembe vétele – személyi jövedelemadó

A részvényes diszkontrátáját – és az osztalékok nettó jelenértékét – a személyi jövedelemadó, elsősorban az osztalékadó befolyásolja. Ennek konkrét adómértéke azonban egyénenként változhat. A problémát elméletileg ki lehetne küszöbölni azzal, hogy a határrészvényes (aki adott áron még éppen befektetne a társaságba) adókulcsát veszik figyelembe, ez azonban a gyakorlatban nem kivitelezhető. Helyette a számításokban egy – a minimális, a maximális és az átlagadókulcsot is magában foglaló - kalkulált adatot használnak.

A részvényes nominális diszkontrátáját a közgazdasági irodalomban az alábbi módon határozzák meg:

$$\rho = \left(\frac{1-m^i}{1+z} \right) i, \quad \text{ahol}$$

m^i = a személyi jövedelemadó határrátája a részvényes kamatjövedelmére

z = a részvényes tőkenyereségre vonatkozó effektív határrátája

A fentiek alapján a részvényes befektetésből származó nettó jövedelme:

$$y = \frac{(1 - m^d)(1 - c)}{(1 - z)(1 - s)} \quad \text{ahol}$$

m^d = a részvényes osztalékfizetésére értett határadókulcs

c = a vállalat által fizetendő forrásadó (készpénzben történő osztalékfizetéskor)

s = a részvényes számára járó adójóváírás az osztalék százalékában.

Az adók figyelembe vétele – társasági adó

A beruházás nominális jövedelmét r adórata alapul vételével adóztatják. Ez egy aggregált ráta, amely az összes olyan adót magában foglalja, ami a vállalat jövedelmét – akár állami, akár helyi szinten – terheli. Legyen a t . időszakban a cég által érvényesíthető adókedvezmény mértéke θ , ekkor a cég adókötelezettségéből kapott engedmény: $r\theta$, ami a beruházás nettó költségét csökkentheti. Amennyiben a cégek élni tudnak a kedvezménnyel, akkor mindhárom esetben $(1 - r\theta)$ -vel meg tudják emelni a beruházás összegét. Ha a társaság a következő időszakokban is igénybe tudja venni a t . időszaki beruházás utáni kedvezményt, akkor a kedvezmények jelenértéke legyen „ A ”.

$$A = r\theta \left\{ 1 + \left(\frac{1 + \theta}{1 + \rho} \right) + \left(\frac{1 - \theta}{1 + \rho} \right)^2 + \dots \right\} = \frac{r\theta(1 + \rho)}{\theta + \rho}$$

Tételezzük fel, hogy „ θ ” kedvezménnyel a következő időszakokban mindaddig élni lehet, amíg az eszközt teljes egészében költségként el nem számolták. Ez legyen T periódus, amelyen keresztül $r\theta$ kedvezmény jár ($T = 1/\theta$). A kedvezmény jelenértéke ekkor:

$$A = r\theta \left\{ 1 + \left(\frac{1}{1 + \rho} \right) + \left(\frac{1}{1 + \rho} \right)^2 + \dots + \left(\frac{1}{1 + \rho} \right)^T \right\}$$

Mivel a valóságban meglehetősen széles lehet az adókedvezmények konkrét formája, a fenti egyenletek csak modellszerű becslést adnak, amelyek pontosabbá tételét szolgálja, ha „ A ” mérésekor minden hasonló adókedvezményt figyelembe

veszünk, és a jelenérték számítása során a részvényes diszkontrátáját használjuk. A felépített modell alkalmazható a különböző finanszírozási módok adóhatásának elemzésére.

Finanszírozás visszatartott nyereséggel

A beruházás finanszírozására az teremti meg a forrást, hogy a nyereségből fizethető osztalékot a részvényesek feláldozzák, ami az ő szempontjukból a beruházásba bevont összeg y -nal való szorzását jelenti (ez már a személyi jövedelemadó hatásait is magában foglalja). A következő $(t+1)$ évben a nominális nyereség $(\rho+\delta)(1+\pi)$ lesz, amire r mértékű adókulccsal kell adót fizetni, a kedvezmények (A) figyelembe vételével a beruházás ráfordításának jelenértéke pedig $(1-A)$. A kedvezményekkel csökkentett beruházási költség a $t+1$. időszakban:

$$(1-\delta)(1+\pi)(1-A)$$

Mindezek alapján a projekt adózás utáni nettó jelenértéke (gazdasági járadéka) visszatartott nyereségből történő finanszírozás esetén:

$$R^{RE} = y \left\{ -(1-A) + \frac{(1-\delta)(1+\pi)(1-A) + (\rho+\delta)(1+\pi)(1+r)}{1+\rho} \right\}$$

Finanszírozás új tőke bevonásával

A szükséges tőkeemelés nagysága a t . időszak adókedvezményével csökkentett befektetési egység: $1-r\theta$. Mivel a modell feltételrendszerében a részvényeket a $t+1$. időszakban visszavásárolják, az erre fordítható összeg is $1-r\theta$. Ennyivel kevesebb lesz az osztalékfizetésekre fordítható összeg, a részvényes tehát alacsonyabb nettó jövedelemhez jut. Az adózás utáni nettó jelenérték ekkor:

$$R^{NE} = R^{RE} + F^{NE}, \text{ ahol}$$

$$F^{NE} = -(1-y)(1-r\theta) + \frac{(1-y)(1-r\theta)}{1+\rho} = -\frac{\rho(1-y)(1-r\theta)}{1+\rho}$$

F^{NE} annak a pótlólagos pénzáramlásnak a jelenértékét fejezi ki, amely az új tőkével való finanszírozás eredményeként mutatkozik a visszatartott nyereséggel való finanszírozáshoz képest.

Finanszírozás hitellel

Kölcsönforrás esetén a t . időszak $y(1-r\theta)$ osztalékát nem kell a részvényeseknek feláldoznia, viszont a $t+1$ időszakban kamatostól vissza kell fizetni a hiteleket: $(1-r\theta)(1+i)^{-t}$. A kamat az adózás előtti eredmény terhére elszámolható, ezért a finanszírozás nettó költsége: $(1-r\theta)ir$, amely csökkenti a $t+1$ időszakban fizethető osztalékot. A részvényes nettó jövedelme így:

$$R^D = R^{RE} + F^D, \text{ ahol}$$
$$F^D = y(1-r\theta) - \frac{y(1-r\theta)[1+i(1-r)]}{1+\rho} = \frac{y(1-r\theta)[\rho-i(1-r)]}{1+\rho}$$

F^D tehát a visszatartott nyereséggel való finanszírozáshoz képest a hitelforrás eredményeként keletkező pótlólagos pénzáramlások nettó jelenértékét mutatja.

Általánosítva és összefoglalva, a projekt adózás utáni nettó jelenértéke

$$R = R^{RE} + F, \text{ ahol}$$

$F=0$ visszaforgatott nyereséggel való

$F=F^{NE}$ új tőkével történő

$F=F^D$ hitelforrással megvalósított finanszírozás esetén.

A hitelfinanszírozást sokkal kedvezőbb adóhatás jellemzi, mint a saját tőkét, ugyanis a kamatfizetések a társaság szintjén levonhatók. A kamatfizetések csak annál az összegnél védik a profitot az adózástól, amely megfelel az „arm's length principle”-nek, vagyis a piaci kamatláb szintjének. Minden normál megtérülési rátát meghaladó profit a törvényes társasági adókulccsal való adózásnak van kitéve. A határ alatti befektetések – a kamatok levonhatóságának ellenére - pozitív EATR-t eredményeznek. Határbefektetések esetén eltérő eredmény adódna. Amennyiben az adózási célú levonások meghaladnák a valós gazdasági értékcsökkenést, akkor a hitellel finanszírozott marginális befektetések effektív adórátája negatív lenne, mert a határon az adórendszer támogatná a befektetést. A kamatfizetések által biztosított adómegetakarítás értéke az érvényes adókulccsal együtt nő.

Az effektív határadókulcs meghatározása

EMTR (marginal effective tax rate): egy gazdasági járadékot nem biztosító befektetés utolsó egységének az adózás előtti és az adózás utáni hozama közötti különbséget méri. Az adórendszernek az új befektetésekkel összefüggő döntésekre gyakorolt hatását vizsgálja. Ennek értelmében a határberuházásnak olyan adózás utáni hozamot kell eredményeznie, ami elégséges ahhoz, hogy meggyőzze a befektetőt a befektetés megkezdéséről, ez pedig a minimálisan elvárt hozam (required rate of return). Az EMTR mind hazai, mind nemzetközi beruházásokra kiszámítható, a hazai az adórendszerek időbeli változását mutatja, a nemzetközi pedig lehetővé teszi az országok közötti összehasonlítást (Chennells-Griffith, 1997:37).

Az EATR azt fejezi ki, hogy az új befektetésre vonatkozó adózás előtti jövedelmek (R^*) és az adózás utáni jövedelmek (R) nettó jelenértékének különbsége hogyan viszonyul az adózás előtti megtérülési rátából (p) származtatott adózás előtti folyó jövedelem nettó jelenértékéhez: $p/(1+r)$. (Devereux-Griffith, 1999:20) A modell keretein belül maradva kiinduló feltevés, hogy a határberuházás gazdasági profitja zérus, vagyis a befektető számára közömbös, hogy megvalósítja-e a projektet. Amennyiben a nulla gazdasági profithoz tartozó adózás előtti reálmegtérülési ráta kiszámítható, akkor ezzel megkapjuk a tőkeköltséget.

A visszatartott nyereséggel való finanszírozás mellett a tőkeköltség:

$$\tilde{p} = \frac{(1-A)}{(1+\pi)(1-r)} \{ \rho + \delta(1+\pi) - \pi \} - \frac{F(1+\rho)}{y(1+\pi)(1-r)} - \delta$$

Az effektív adókulcs ennek a tőkeköltségnek és a részvényes adózás utáni reálmegtérülési rátájának arányos különbsége. Az adózás utáni reálmegtérülési ráta:

$$s = \frac{(1-m^i)i - \pi}{1+\pi}$$

Mivel személyi jövedelemadók nélkül $s = r$, ezért az effektív határadókulcs az alábbi lesz:

$$EMTR = \frac{\tilde{p} - s}{\tilde{p}}.$$

Az effektív átlagadókulcs

EATR (average effective tax rate): az EMTR-hez hasonlóan ez is az adózás előtti és utáni hozamkülönbségeket méri, de olyan befektetések esetében, amelyekben a vállalatok gazdasági járadékot is realizálhatnak, vagyis többet hoznak, mint a minimálisan elvárt adózás utáni megtérülés. A gazdasági profitra kivetett adók befolyásolják, hogy hol valósuljon meg a beruházás, ezért az EATR-ek a nagy beruházási alternatívák közötti választásnál relevánsak. Ennek értelmében egy új üzemet abban az országban érdemes megvalósítani, ahol a legnagyobb adózás után profit érhető el (Chennells-Griffith, 1997:52).

A legkézenfekvőbb módja az EATR meghatározásának az lenne, ha megadnánk azt az arányt, amennyivel a gazdasági járadék az adózás hatására csökken, vagyis $(R^* - R) / R^*$ alapján. Ez azonban adózás nélküli esetben a határberuházásoknál (amikor $R^*=0$) nem értelmezhető, ezért *Devereux és Griffith* (1999:20) a gazdasági járadék adózás előtti és adózás utáni különbségét véve vezeti le:

$$EATR = \frac{R^* - (1 - z)R}{p/(1 + r)}, \text{ ahol } z = \text{a tőkenyeresség adója.}$$

Az adózás utáni gazdasági hozadék (R) sokkal bonyolultabb kifejezés, magában foglalja az adórendszer minden - a téma szempontjából lényeges - paraméterét, valamint a modell olyan makroökonómiai változóit, mint az inflációs ráta, és az értékcsökkenés. Közgazdászok elemzésekkel³⁷ igyekeztek alátámasztani, hogy a vállalkozások szintjén az EATR meghatározható az EMTR és a törvényes adókulcs (τ) súlyozott átlagaként is, ahol a súlyok a tőke költségének részarányát tükrözik a befektetés adózás előtti megtérülésében (p).

Amennyiben a megtérülési ráta egyenlő a tőkeköltséggel, akkor az EMTR szerinti adózás határozza meg az összefüggést, bár a gazdasági jövedelem ki van téve a törvényes vállalati jövedelemadó kulcsnak. Mivel az EMTR az adóalap figyelembevételével határozódik meg, a befektetés jövedelmezőségének

³⁷ Schreiber, U. -Spengel, C. - Lammerson, L. (2002), Measuring the Impact of Taxation on Investment and Financing Decisions, in: Schmalenbachs Business Review 2002, vol. 54, pp. 13-16.; Devereux, M.P.-Griffith, R. (2003), Evaluating Tax Policy for Location Decisions, in: International Tax and Public Finance 2003, vol. 10, pp. 112-113.

emelkedésével az adóbázis hatása egyre csökken. A jövedelmezőség növekedésével az effektív átlagos adókulcs közeledik a törvényes vállalati jövedelemadó kulcshoz. Ennek az alapvető közgazdasági oka az, hogy a profit emelkedésével enyhül az értékcsökkenés, a kamatlevonhatóság, és más adó elszámolási szabályok tényleges adóterhelésre gyakorolt befolyása.

Egy hatékony adókulccsal szemben az az elvárás, hogy megközelítőleg tükrözze az összes - adó okozta - releváns terhet, ami egy adóalannal, befektetéssel, gazdasági tényezővel összefüggésben az adott környezetben felmerül. Ennek teljesítése - különösen, ha az adó minden adminisztrációs költségét és megfelelési terheit is magában kell, hogy foglalja – komoly nehézségekbe ütközik. Az EATR és az EMTR között az alapvető különbség a beruházás jövedelmezőségben van, számítási módszerük megegyezik.

$$ETR = \frac{PV(adózás\ előtti\ jövedelem) - PV(adózás\ utáni\ jövedelem)}{PV(adózás\ előtti\ jövedelem)}$$

Az adózás előtti és utáni hozam különbsége számos tényezőtől függ. Nemcsak a társasági adó konkrét rendszere, az adóalap elszámolási különbségei befolyásolják, hanem hatással van rá az adóztatás és az infláció összefüggése, a különféle adóügyi egyezmények, sőt vállalati szinten az is, hogy a cég milyen iparágban tevékenykedik, milyen eszközökkel rendelkezik, milyen a finanszírozási struktúrája stb. A tényleges adóterhek mérésére a legtöbb tanulmány - az EMTR, az EATR mellett - az ATR-t (illetve e variációk egyikét) használja.

Mikro szinten az effektív adókulcsok becslése meglehetősen bonyolult feladat, ha csak 3 fő eszközcsoportot (épületek, gépek és berendezések, készletek), és 3 fő finanszírozási formát (részvénytőke, visszaforgatott nyereség, hitel), valamint az anyacég és leányvállalata közötti lehetséges közös finanszírozási típusokat vesszük figyelembe, akkor is igen sokféle kombináció adódik, amelyekre az effektív adókulcs levezethető. Ezek számszerű modellezése szétfeszítené az értekezés kereteit, ezért ettől eltekintek.

Az *ATR* (*average tax rate*) meglévő – akár mikro, akár makro - adatokból számítható: az összes fizetett adó és a tevékenységgel kapcsolatban lévő valamennyi részleg összes eredményének hányadosaként. Előnye, hogy a

lokális adórendszerek minden lényeges sajátosságát képes figyelembe venni, így az adótervezés fontos eszköze lehet. A vállalati szintű számviteli adatok figyelembe vételével, a multinacionális cégek könyvelése alapján határozható meg az adóként befizetett összeg és az adózás előtti eredmény hányadosaként. Ezek az átlagadó számok képesek érzékeltetni az adórendszerek komplexitását is (Chennells-Griffith, 1997:64).

Végül az effektív és az átlagos adókulcsok főbb különbségeire mutatok rá. A könyvelésre alapozott ATR és az effektív átlagadókulcs jelentősen különbözhet egymástól, mert az EART a beruházás jövőbeli élettartamára vonatkozó becslés is magában foglal, míg az ART a cégek adókötelezettségét egy adott időpontban tükrözi, hatással van rá például a cég veszteségeinek története, a beruházási kedvezmények története, a különböző hatóságoknak fizetendő adókötelezettségek az adott időpontig. A számviteli adatok ráadásul a vállalat évek alatt teljesített összes beruházására vonatkoznak, az EATR viszont csak az adott évet tekinti. Az egyes vállalati beruházásoknak különböző lehet a jövedelmezősége, az EART viszont csak egy adott szintű profitabilitásra kerül kiszámításra. Azt is tekintetbe kell venni, hogy a fenti adóráták által mutatott adóterhek nem feltétlenül azonosak a végső – a tőke tulajdonosaira eső – terhekkkel. Amennyiben az adók költségét a társaság tulajdonosai viselik, ez abban nyilvánul meg, hogy kisebb lesz a beruházás megtérülése. Az adó terhét azonban át lehet hárítani a fogyasztókra (magasabb árakkal), az alkalmazottakra (alacsonyabb bérekkel) stb., ami már az adott piac természetétől is függ, ezért meglehetősen komplex kérdés.

Adóverseny és az adókulcs típusok összefüggése

A vállalati adókulcsok vizsgálata a cégek telep-helyválasztási döntéseinek elemzésékor kap fontos szerepet. Ennek leginkább akkor van jelentősége, ha egy multinacionális befektető több lehetséges ország közül egyet kíván kiválasztani egy új leányvállalat alapításának színhelyéül. A befektetési tervek megítélésékor nem az a szempont, hogy elhelyezkedéstől függetlenül ugyanazt az elvárt adózás előtti profitot hozzák. A befektető azt a helyet választja, amelyik a legmagasabb adózás utáni folyó jövedelmet biztosítja számára, ezért a helyválasztási döntésekben lényeges mérőeszköz lehet az effektív átlagos adókulcs (EATR). A vállalatalapítást követően felmerül a részvénytőke optimális nagysága, vagyis, a

„mennyit fektessünk be” kérdése. Az erre vonatkozó döntést a tőkeköltség és a határadókulcs viszonya befolyásolja, a részvénytőke addig érdekelt a terjeszkedésben, amíg az adózás előtti megtérülés legalább kiegyenlíti a tőke költségét (EMTR).

10. táblázat Az adóverseny és adóráták típusainak összefüggése
 Forrás: saját szerkesztés Devereux - Griffith (1999) felhasználásával

Az adóverseny		
<i>miért folyik →</i>	<i>melyik rátára hat</i>	<i>→ mit befolyásol</i>
társaságokért	EATR	egyedi döntést a beruházás helyéről (telephelyválasztást)
tőkebefektetésekért	EMTR	a beruházás méretét, befektetés nagyságrendjét
vállalati profitért	STR	a profit adózásának helyét (államok közötti áthelyezését)

6.4.3. A vállalatokat terhelő egyéb adók

A vállalati jövedelemadón túl további profittal összefüggő illetve nyerséghez nem kapcsolódó adók terhelhetik a vállalkozásokat. A legfontosabb ilyen adók a vagyonadók, az ingatlanadók, és a helyi üzleti adók. Lengyelország, Szlovénia és Észtország kivételével minden új tagállam vet ki ingatlanadót, amelynek alapjául a telek/épület piaci értékéből levezetett – attól jellemzően alacsonyabb – számított érték, vagy az ingatlan négyzetméterben kifejezett területe szolgál. Annak ellenére, hogy az adók szinte ugyanazon elemekre vonatkoznak, az adóalapok az egyes országokban jelentős eltéréseket mutatnak. Az erre irányuló vizsgálatok alapján az a konklúzió fogalmazható meg, hogy a különböző vállalatokat terhelő ingatlanadók befolyása az effektív adóterhelésre nem jelentős (Finkenzeller-Spengel, 2004:20).

Helyi üzleti – iparüzési - adót csak Magyarország alkalmaz az új tagállamok közül. Az adóalap meghatározásakor a nettó árbevételből és a kamatbevételekből

kell kiindulni, amelyet csökkent az eladott áruk beszerzési értéke, a közvetített szolgáltatások (alvállalkozói teljesítmények) értéke, valamint az anyagköltség. Az adóbázis egy „félbruttó” összeg, nem vonható le belőle sem az értékcsökkenési leírás, sem a kamatfizetések összege. A helyi önkormányzatok a 2%-os adómaximumon belül maguk határozhatják meg konkrét adómértéküket, a megfizetett helyi adót a köztartozásmentes vállalkozások a társasági adó terhére elszámolhatják. Helyi üzleti jellegű adó van még például Franciaországban, Luxemburgban, Olaszországban, Spanyolországban.

7. A határokon átnyúló tevékenységek társasági adózási problémái

A határon átnyúló befektetések, tranzakciók a 1990-es évek eleje óta exponenciálisan növekednek. Adóügyi kezelésük sajátos megoldásokat kíván, miközben az adópolitika meghatározó befolyással lehet a külföldi befektetések szintjére és megoszlására, és ezen keresztül a gazdasági növekedésre. Ebben a fejezetben utalni kívánok a problémákat okozó főbb területekre, nem célozom ezek részletes kifejtése, elemzése. Szándékom az, hogy viszonyítási pontot szolgáltatassak a dolgozatom tárgyát képező európai közös konszolidált társasági adóalap, és egy lehetséges cash flow bázisú adó vizsgálatához.

7.1. Alternatív rendszerek határon átnyúló befektetések adóztatására

Az országhatárokat átlépő gazdasági kapcsolatok során egy társaság több adófennhatóság területén folytat tevékenységet, így egy ügyletből fakadó adózási tényállás egyidejűleg több országot is érinthet. Annak érdekében, hogy ez ne vezessen kettős adózáshoz, az adóztatási jogot fel kell osztani az államok között, az adóigények elhatárolása többféle elv alapján valósítható meg. Az adóalap elhelyezkedése alapján a szakirodalomban három esetet különböztetnek meg.

a) *Forráselví adóztatás* esetében a társaság – tekintet nélkül bejegyzésének helyére - abban az országban adózik, ahol adóköteles tevékenységét folytatja, vagyis a jövedelem ott adózik, ahol megtermelték azt, az államok a saját területükön folyó vállalati tevékenységet adóztatják. A forrás ország a belföldi és a külföldről érkező befektetőt azonos adóterherrel sújtja, a külföldi forrásból származó jövedelmet pedig mentesíti az adó alól. Ehhez a tőke importsemlegességének (CIN) koncepciója kapcsolódik, ami akkor valósul meg, ha az adott országban tőkét működtető minden hazai és külföldi befektető azonos adóterherrel szembesül. A tőkemobilitás ezért az adózás *utáni* megtérülési ráták országok közötti kiegyenlítődsét célozza. A különböző nemzeti adókulcsok tisztán forrásalapú adóztatás esetén az országok adózás *előtti* megtérülési rátái között generálnak különbséget, sértve ezzel a termelés nemzetközi hatékonyságának követelményét (Devereux–Sorensen, 2005:27).

b) *Székhely elvű* adózás során abban az államban keletkezik adókötelezettség, amelyben a vállalat bejegyzett székhelye, vagy a magánszemély részvényes adóügyi illetősége van. Szükség esetén a kettős adóztatás elkerülése érdekében a külföldi adók fizetésére adóhitel nyújtható. Tiszta formájában ez azt jelenti, hogy a befektető a világjövedelme után – tekintet nélkül annak földrajzi forrására – azonos ráta alapján adózik. Ez esetben a tőke exportsemlegessége (CEN) dominál, és a tőke mobilitása az adózás *előtti* megtérülési ráták kiegyenlítődésének irányába hat, ez biztosítja ugyanis, hogy az egyéni befektető a hazai és a külföldi befektetése után azonos megtérüléshez jusson (Devereux–Sorensen, 2005:26-27). Ha minden állam kizárólag a székhely szerinti adóztatást követné, akkor az eltérről adókulcsok torzító hatása megszűnne a vállalatok telephelyválasztására, hiszen minden cég ugyanazzal a hazai adómértékkel szembesülne, a világ bármely táján fektetett is be. Ez a megoldás azonban véleményem szerint igen komoly intézményi költségeket indukálna, mert teljes körűen és megbízható módon biztosítani kellene az országokon átnyúló tranzakciók nyomon követését. Az adminisztratív nehézségeken túl az is probléma, hogy a mozgékony nemzetközi vállalatok székhelyüket (akár névleg) könnyen megváltoztathatják, és így a székhely szerinti adóztatásnak az lesz a következménye, hogy az adóverseny a telephelyekről, a vállalatközpontok megszerzésére helyeződik át. Továbbá ez a módszer a *haszonelvű adóztatás* elvét is sérti. Sőt, az országok közötti jelentős különbségek esetén a működőtőkét importáló államok jelentős bevételtől eshetnek el, ami számukra nyilvánvalóan *méltánytalan* lenne.

c) *Rendeltetési hely alapú adózás* esetén abban az országban keletkezik az adókötelezettség, ahol a termékek végső fogyasztásra kerülnek, illetve a szolgáltatások igénybevétele megtörténik. A rendeltetési hely elvének alkalmazása a társaságok jövedelemadózási gyakorlatában (még) kivételes, és adóelméleti kidolgozottsága sem részletes,³⁸ inkább az áruk-szolgáltatások forgalmi adóztatása során használatos. (Részletes kifejtésével a cash flow bázisú adó kapcsán a 9.3. fejezetben foglalkozom).

³⁸ A rendeltetési hely elvű társasági adózást vizsgálta például S. Bond és M. Devereux, valamint A.J. Auerbach, M.P. Devereux, és H. Simpson.

A vállalatok nemzetközi adózására vonatkozó teóriák az eredet vagy a székhely elvének modelljeit követik, a szisztémák a gyakorlatban azonban nem tiszta formájukban valósulnak meg, a legtöbb rendszer a forrás és a székhely elv keveréke. A fő elv leginkább az adószedés elsődleges jogát döntik el, és, ha a másik elv alapján a másik ország részéről is igény mutatkozik az adóztatásra, akkor mentesítéssel, vagy beszámítással kerülhető el a kettős adóztatás (ennek szabályait a bilaterális adóegyezmények szabályozzák).

A rendszerek gazdasági *hatékonyságát* több közgazdász vizsgálta (például Slemrod, 1999; Gammie et. al., 2005; Devereux–Sorensen, 2005). A forráselvű adóztatás a termelést torzíthatja, mivel a befektetők hazájukban kizárólag attól függően allokálják tőkéjüket, hogy a hazai beruházás nettó (adózás utáni) határmegettérülése hol azonos az elvárt hozammal. A megtakarítások viszont nem torzulnak az adó miatt, hiszen a különböző időtávok cserearányaival szembeni elvárás a világ tőkepiacain érvényes kamatlábbal egyezik meg, továbbá a forráselvű adózás a termelés költséghatékonyságára is kedvező hatással van. A székhely elvű adóztatás nem torzíttja a befektetések elhelyezkedését, a megtakarításokat viszont igen, mert az intertemporális cserearányokkal szemben a megtakarítók az adózás utáni kamatlábat várják el. A költséghatékonysági szempontok ez ebben a rendszerben háttérbe szorulnak.

Határokon átnyúló ügyletek esetén az adóztatással szemben támasztott követelményeket további fontos kritériumokkal kell kiegészíteni: az adózás ne torzítsa a tőkeimportot, a tőkeexportot, és ne befolyásolja a tőketulajdon országok között szerkezetét. Ezeket a hatékonysági kritériumokat a 11. táblázatban rendszereztem.

A *tőke exportsemlegességét* a tisztán székhelyelvű, illetve a beszámítós társasági adózás biztosítja, ugyanis a különböző forrásokból származó jövedelmek különböző adóterhei kiküszöbölhetők azáltal, hogy a külföldi jövedelmeket a hazai adóalapba számítják. Ez lehetővé teszi a külföldi veszteségek hazai adóalapba számítását, valamint azt, hogy a hazai befektetők belföldi és külföldi jövedelmei azonos bánásmódban részesüljenek (Deák, 1994 :39-40).

11. táblázat A társasági adó néhány gazdasági hatékonysági kritériuma
 Forrás: saját szerkesztés Deák (1994) és Devereux–Sorensen (2005) alapján

Tőkeexport semlegesség	Tőkeimport semlegesség	Tőketulajdon semlegesség
CEN	CIN	CON
A befektetés helyétől függetlenül egy befektető azonosan adózik egy adott országban	Székhelyétől függetlenül minden befektető azonosan adózik egy adott országban	Az adó nem ösztönöz a tőke javak tulajdonának országok közötti áthelyezésére
Hely-specifikus gazdasági járadék	Vállalat-specifikus gazdasági járadék	Vállalat-specifikus gazdasági járadék
Minden ország tisztán székhely elvű adóztatásával érhető el (vagy székhelyelv beszámítással)	Minden állam forrás elvű adóztatása biztosítja (vagy székhelyelv és a külföldi jövedelem mentesítése)	Minden ország forráselvű adóztatásával érhető el

7.2. Adóakadályok az EU belső piacán

7.2.1. Adókonszolidáció, határokon átnyúló veszteséglevonás³⁹

Az adókonszolidáció az adózó szempontjából valójában a veszteség hasznosításának eszköze. Lényege abban áll, hogy egy vállalatcsoport esetében a konszolidációba bevont csoporttagok eredménye egymással szemben elszámolható, az így megállapított egyenleg képezi az adó alapját. Ez azt jelenti, ha a cégcsoport egyik leányvállalata veszteséges, a többi viszont nyereséges, akkor a csoporttag vesztesége csökkenti a vállalati szintű teljes adóalapot, és a társasági adó fizetési kötelezettséget. Ez a vállalkozások azonos kezelését teszi lehetővé, akár egy, akár több társaságon keresztül végzik tevékenységüket. Az adókonszolidáció különböző formáit a világ számos országában alkalmazzák. A szabályozások általában előírják az anyavállalat közvetlen vagy közvetett részesedésének szükséges legkisebb mértékét, valamint a konszolidáció választásának minimális időtartamát (ez a leggyakrabban öt év). A csoport- (vagy konzernadóztatás) Európai Unióban való elterjedtségét szemlélteti a 12. táblázat. A

³⁹ Felhasznált közösségi dokumentumok: COM(2006) 824; ECO 205;

veszteségek vállalatcsoporton belüli belföldi elszámolási formáit, és az alkalmazó tagállamokat a 2. számú melléklet táblázatában foglaltam össze.

12. táblázat Adókonszolidáció, konszernadóztatás az EU államokban

Forrás: saját szerkesztés Ernst & Young (2008a), COM(2006) 824 alapján

<i>Konszernadóztatás léte, formája</i>		<i>Tagállam</i>
Vállalatcsoportnál nincs adókönyvítés (nincs csoportadóztatás)		Belgium, Bulgária, Csehország, Görögország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia (Észtország), Románia
Konszern belüli veszteségtranszfer	Csoportos adókedvezménnyel	Írország, Ciprus, Málta, Egyesült Királyság
	Csoporton belül hozzájárulásokkal ⁴⁰	Lettország, Finnország, Svédország
Konszernszintű eredmény összevonása az anyacég szintjén (pooling)		Dánia, Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Luxemburg, Ausztria, Lengyelország, Portugália, Szlovénia
Teljes adókonszolidáció		Hollandia

A vállalatcsoporton belüli veszteség-átruházás *csoportos adókedvezmény* nyújtásával, vagy a *csoporton belüli hozzájárulás* módszerével történhet. Minkét rendszer lehetővé teszi a bevételek vállalatok közötti átruházását annak érdekében, hogy a veszteséget a csoporton belüli nyereségből le lehessen vonni. Csoportos adókedvezménynél az egyik csoporttag vesztesége átruházható egy nyereséges csoporttagra. A csoporton belüli hozzájárulás rendszerében pedig az egyik csoporttag nyeresége ruházható át egy veszteséges csoporttagra. Ha a hozzájárulásokat a nyereségadó megfizetése előtt kell kifizetni, akkor ez ugyanolyan adóügyi hatással jár, mint a veszteségátvitel. A „pooling” során mindegyik csoporttag adózott eredményét (az összes nyereséget és veszteséget)

⁴⁰ ECO (205) 4.5. pont

összevonják az anyavállalat szintjén. Belföldi viszonyok között valamennyi módszer a csoporton belül teljes veszteségkompenzációt biztosít mind vertikálisan (az anyavállalat és leányvállalatok között), mind horizontálisan (a leányvállalatok között). Ez gyakorlatilag azt eredményezi, hogy amennyiben a csoport összesített nettó eredménye veszteséget mutat, akkor a csoporttagok nyeresége után nem kell adót fizetni, mert a nyereségük beszámításra kerül a többi csoporttagnál keletkezett veszteséggel szemben.⁴¹

A leglényegesebb kérdés az adókonszolidáció rendszerében az, hogy kizárólag belföldi csoporttagok között alkalmazható-e vagy a belföldiek mellett az anyavállalat illetősége szerinti külföldiek is bevonhatók-e a konszolidációba. A tagállami szabályozások nagy többségében a határokon átnyúló tevékenységekből adódó veszteségek ellentételezésére nincs lehetőség, a tagállamok nem szívesen adnak a veszteség elszámolhatóságán alapuló adókönyvitést azoknak a fiókvállalatoknak, amelyek nem a területükön tevékenykednek. Ezért a vállalatok jellemzően a belső piac egyik országában megtermelt nyereségük alapján adóznak, miközben más országokban keletkezett veszteségeik figyelembe vételére nincs lehetőségük. Ez a kezelés gyakran vezet kettős adóztatáshoz, és válik a több országra kiterjedő üzleti tevékenységek gátjává.

A határokon átnyúló veszteséglevonás hiánya vagy korlátozottsága az alábbi torzításokat okozhatja:⁴²

- a *belföldi* beruházásoknak kedvez (más államban való beruházással szemben),
- a *nagyobb tagállamokban* irányuló beruházásokat részesíti előnyben,
- a *nagyobb vállalatok* határokon átnyúló beruházásait preferálja,
- a *letelepedési formát* befolyásolja (állandó telephely vagy leányvállalat).

Veszteségek beszámíthatóságával kapcsolatos irányelv-javaslat 1984-től kezdődően többször került napirendre, majd visszavonásra. A konszernnek határokon átnyúló veszteségeinek kezelése jelenleg alapvetően az Európai Bíróság „Marks & Spencer” ügyben⁴³ hozott ítéletén alapul. A brit Marks & Spencer kiskereskedelmi vállalat a Római Szerződés 43. és 48. paragrafusára (a letelepedés szabadságára, és a hátrányos megkülönböztetés tilalmára) hivatkozva

⁴¹ COM(2006) 824 (7-8.o)

⁴² COM(2006) 824 (3-4.o)

⁴³ C-446/03 számú *Marks & Spencer* ügy 2005.

sérelmezte, hogy a brit adójog szerint csak belföldi leányvállalatait vonhatja be a konszolidációba, ezért nincs lehetősége az EU belső piacán belüli holland, német és francia leányvállalatai eredményének figyelembe vételére. Az Európai Bíróság ítélete értelmében csak akkor lehet a veszteségeket az anyavállalatnál kiegyenlíteni, ha a leányvállalat székhelyének országában a veszteség minden beszámítási lehetőségét kimerítették. A veszteség-elszámolást legfeljebb az anyavállalat szintjéig, és csak meghatározott időn belül lehet elvégezni. A felperes számára kedvező, de szigorú döntés az adóelkerülést célzó veszteség-elszámolások kockázatának minimalizálását szolgálja. A hátrányosan érintett államok viszont úgy vélik, hogy a határozat indokolatlanul avatkozik bele azon jogukba, hogy megvédjék adórendszerüket az eróziótól.

A veszteségek határon átnyúló beszámíthatósága számos konkrét megoldandó problémát vet fel, így például: milyen számviteli előírások alapján kell a konszolidálandó külföldi cég eredményét meghatározni? Hogyan küszöbölhető ki, hogy a nyereségek és a veszteségek a különböző országokban eltérő adóalap-számításokon alapulnak? Hogyan kell a nyereséges vállalat adóját kiszámítani, és hol kell azt megfizetni. A belföldi szabályok kiterjesztése a határon átnyúló tényállásokra javíthatja a helyzetet, de problémákat is okozhat, hiszen ezzel lényegében a külföldi vállalatok anyaországi szabályai kerülnének alkalmazásra egy másik országban. Az Európai Bizottság bízik abban, hogy a fenti problémák jelentős része a CCCTB bevezetésével megszüntethető.⁴⁴

Véleményem szerint a határokon átnyúló veszteség elszámolás gazdasági előnye a pénz időértékének megnyerése. Az adórendszerek a nyereséget és a veszteséget aszimmetrikusan kezelik, a nyereséget azonnal (keletkezésének adóévében) megadóztatják, a veszteség figyelembevételére azonban nem a felmerüléskor, hanem általában későbbi évek nyereségével szemben van mód, kivéve, ha az egy másik cégen vagy cégcsoporton belüli pozitív adóalappal azonnal kompenzálható. Kérdés, hogy ez az országhatárokon átívelően is működtethető-e. Ha igen, akkor a vállalatcsoport adózása kedvezőbb lehet a hazai nem konszernvállalatokhoz képest, hiszen a csoporton belül azonnal kompenzálható a veszteség, míg az egyszerű hazai vállalat a veszteség késleltetett figyelembe vételére kényszerül.

⁴⁴ ECO (205) 1.4. pont

7.2.2. Tőkeilleték⁴⁵ és tőkekivonási adó⁴⁶

A tőkeilleték olyan járulékos költség, amelyet a tőkeegyesítő társaságok tőkehozzájárulására vetnek ki. Hátrányos helyzetbe hozza - különösen az induló, a tőkeemelést végrehajtó - európai társaságokat, gátolja a gazdasági szerkezetátalakítást, ezért egyre több ország törli el ezt a fizetési kötelezettséget. Közösségi szabályozására 69/335/EGK irányelv szolgál (tárgyalásától eltekintek).

A tőkekivonási adó a vállalatok (és személyek) nem realizált értéknövekedéseinek másik országba történő áthelyezésekor fizetendő adó. Arról van szó, hogy egy országon belül a nem realizált értéknövekedést nem terheli adó, azonban, ha egy személy vagy vállalat másik államba települ, akkor az elhagyott ország adóhatósága adót vet ki a területén keletkezett, de még nem realizált vagyonnövekedésre. Ez az eljárás korlátozza a letelepedés szabadságát, mert kedvezőtlen bánásmódban részesíti a telephelyüket (lakóhelyüket) megváltoztatókat. További problémát okoz, ha a jövedelem realizálásakor a fogadó ország a teljes jövedelmet adóztatni kívánja, mert ez a tőkekivonási adóval együtt már kettős adóztatást eredményez. A tagállamot elhagyó és a tagállamban maradó adóalanyok ilyen közvetlen megkülönböztetése ellentétes az EK-Szerződésben foglalt rendelkezésekkel, mert befolyásolhatja a letelepedés szabadságát, valamint az áruk és a tőke szabad mozgását.⁴⁷ Ezért az Európai Bíróság is jogtalanak minősítette a határokon átnyúló helyzetek nem realizált nyereségeire kivetett adó azonnali beszedését, ha az összehasonlítható hazai helyzetekben nincs ilyen adóztatás. A Bizottság a témában több javaslatot fogalmazott meg a tagállami jogalkalmazások összehangolására, amelyekkel megszüntethető a jogtalan megkülönböztetés, és elkerülhető a kettős adóztatás vagy az adózás elmaradása. Ezek részletes kidolgozásra van szükség (a javaslatok elemzésével nem foglalkozom).

A témakör nemzetközi szabályozása – különösen a vállalatokra vonatkozóan - meglehetősen hézagos. Közösségi jogforrás nincs érvényben, az Európai Bíróság joggyakorlatában csak magánszemélyre vonatkozó döntés született.⁴⁸ Az OECD jövedelem- és tőkeadóztatási egyezménymodellje szerint: részvények

⁴⁵ Felhasznált közösségi dokumentum: COM(2005) 532

⁴⁶ Felhasznált közösségi dokumentumok: COM(2006) 825; ECO 205.

⁴⁷ COM(2006) 825 (2.1. pont)

⁴⁸ Legjelentősebb az Európai Bíróság „de Lasteyrie-ügy”-ben hozott ítélete.

elidegenítése során a lakóhely szerinti államnak van kizárólagos adóztatási joga, viszont a lakóhelyüket (telephelyüket) megváltoztatókról az OECD egyezmény sem rendelkezik. Marad tehát a tagállami szabályozás sokfélesége, és a néhány tőke kivonási adót is tárgyaló bilaterális egyezmény. A téma szempontjából az európai részvénytársasági,⁴⁹ valamint az európai szövetkezeti⁵⁰ jogállás kivételes, ugyanis az egyesülési irányelv 2005. évi módosításait⁵¹ követően ezek esetében a székhelyáthelyezés - az előírt feltételek teljesülése esetén - nem eredményezi a nem realizált nyereség azonnali megadóztatását. A tőke kivonási adó egyre több állam szünteti meg.

7.2.3. Kettős adózás, határokon átnyúló akvizíciók és osztalékfizetések

A külföldön folytatott tevékenységek jövedelme kettős adózás alá eshet. Különösen a leányvállalatok válhatnak a forrás országában a nyereség típusú adók alanyává, miközben jövedelmeik a származási országban lévő anyavállalatuk révén az ottani adóalapnak is részei lehetnek. A kettős adóztatás erőteljesen gátolja a határon átnyúló tevékenységeket, ezért a legtöbb ország ezt bilaterális egyezmények kötésével igyekszik elkerülni az OECD (2002) mintaegyezmény alapján. A határokon átnyúló műveletek kettős adózásának kivédésére az EU-ban is történtek előrelépések. Egységes közösségi jog alkalmazható az akvizíciós tőkenyereség halasztott adózására (Merger Directive),⁵² és részesedési kedvezmény vehető igénybe az osztalék forrásadózásának kiküszöbölésére (Parent and Subsidiary Directive).⁵³ Továbbá a tagállamok nemzetközi (multilaterális) egyezményt írtak alá az elszámolási árak hatósági felülvizsgálatának egyeztetéséről (Transfer Pricing Arbitration Convention),⁵⁴ amely a transzferárak módosítása miatt jelentkező kettős adóztatás elkerüléséhez nyújt segítséget. Sőt, irányelv született a kamat és a jogdíj

⁴⁹ SE: Societas Europaea, a 2157/2001/EK tanácsi rendelet értelmében 2004. október 8-ától alkalmazható.

⁵⁰ SCE: Societas Corporativa Europea, alapítása a 1435/2001/EK tanácsi rendelet alapján 2003. július 22-étől lehetséges.

⁵¹ A társaságok egyesüléséről szóló 90/434/EGK irányelv módosítása a 2005. február 17-i 2005/19/EK tanácsi irányelvben.

⁵² 90/434/EGK (HL L 225/1 1990. augusztus 20.)

⁵³ 90/435/EGK (HL L 225/6, 1990. augusztus 20.)

⁵⁴ 90/436/EGK (HL L 225/10 1990. augusztus 20.)

forrásadóztatásának kivédésre is (Interest-Royalty Directive).⁵⁵ (Ezekkel a disszertáció 5.4. fejezetében foglalkoztam). Bár a direktívák módosításra kerültek, így sem jelentenek teljes megoldást a problémákra. Egyrészt ugyanis a gyakorlatban potenciálisan előforduló eseteknek csupán egy részére tartalmaznak előírást, másrészt pedig – mivel irányelvről van szó – konkrét alkalmazásuk eltérően alakul az egyes tagállamokban. Előrelépést jelentett az irányelvek 2004 utáni megújítása, valamint az európai vállalat és az európai szövetkezet fogalmának megjelenése. Természetesen az ilyen jellegű szabályoknál számolni kell azzal, hogy mindig lesznek olyan újabb és újabb konkrét ügyletek, amelyek az aktuális szabályozás hatókörén kívül esnek. A direktívák módosítására során elengedhetetlen, hogy a könnyebb és egységesebb jogalkalmazás érdekében alkalmazásukra és végrehajtásukra vonatkozóan is részletes irányelvet dolgozzanak ki.

7.2.4. Megfelelési költségek, belső elszámoló árak kezelése

Adminisztráció és megfelelési költségek szempontjából a társasági adó intézménye igen költséges mind az adózók, mind a kormányzatok számára. Terheket jelent az is, hogy az országoként eltérő adórendszerek előnyeit kihasználó multinacionális vállalatok bonyolult adótervezési eljárásokat alkalmaznak, az adóhatóságok pedig egyre több pénzt kénytelenek fordítani ezek nyomán követésére. Az Európai Adófelmérés⁵⁶ eredményei is igazolták, hogy az Európai Unióban tevékenykedő vállalkozások megfelelési költségeinek igen jelentős hányadát a belső elszámoló ár dokumentációk teszik ki. A Bizottság ezért 2002-ben létrehozta az EU Közös Belső Elszámolási Árak Fórumot (EU JTPF), amely adószakértők bevonásával a gyakorlati megoldások keresését célozza. Mivel a téma az adóelkerülés szempontjából is meghatározó, tárgyalására a következő fejezetben térek ki.

7.3. Adóelkerülés nem kooperatív társasági adórendszerekben

A különböző adórendszerek nem összehangolt működése - a kettős adózástáson túl - spontán adóelkerüléseket is előidézhet, valamint visszaélésekre is alkalmas lehet. A következőkben az adóelkerülések tipikus formáinak lényegét foglalom

⁵⁵ 2003/49/EK (HL L 157/49, 2003. június 26.)

⁵⁶ SEC(2004) 1128/2 10.09.2004. (3.o)

össze, a teljesség igénye nélkül. Nem célom elmélyedni a részletekben, egy olyan áttekintést szándékozom adni, amely érzékelteti a megoldandó problémákat.

7.3.1. Transzferárazás⁵⁷

Az Ernst & Young (2008b:2) transzferár felmérése során a megkérdezett 24 ország 850 vállalata közül 90% tartotta a transzferárazás területét a legfontosabb nemzetközi adózási kérdésnek. A kapcsolt vállalkozások között tulajdonosi összefonódás van, azért az egymás közti tranzakcióik során gyakran nem a szokásos piaci erőviszonyok, hanem egyéb sajátos érdekek érvényesülnek. Vállalatcsoporton belül a jövedelemátcsoportosítás legelterjedtebb módszere a bevételek és a költségek mesterséges alakítása belső elszámoló árak alkalmazásával. A szolgáltatási díjak, termékárak változtatásával befolyásolható az adózás előtti eredmény, az ingyenes szolgáltatással például csökkenthető a szolgáltatást nyújtó eredménye. Gyakori, hogy a közös érdekeltségbe tartozó cégek páci kamatlábtól eltérő forrásköltséggel finanszírozzák egymást. A társaság többségi irányítást biztosító befolyással rendelkező tagjának arra is van lehetősége, hogy az általa a cégbe bevitt, illetve onnan kivont vagyon értékét befolyásolja. Ezért – a szokásos ügyleteken túl – azt is vizsgálni kell, hogy jegyzett tőke emelésekor a többségi tag apportja, illetve tőkeleszállításkor az általa kivett vagyon értéke, valamint jogutód nélküli megszűnéskor az ő nem pénzbeli vagyoni részesedése szokásos piaci áron került-e meghatározásra (Galántainé, 2006a:196). A multinacionális vállalatok növekvő szerepe új jelentőséget adott az elszámoló áraknak is. A nemzetközi transzferárazással országok között is áthelyezhetők az adóalapok, alacsonyabb adókulcsú államban mutathatók ki a jövedelmek. A nemzetközi elszámoló árakkal kapcsolatos legfontosabb dokumentum az OECD 1995. évi iránymutatása, a legtöbb államban mai is ez képezi az alapját az országspecifikus transzferár szabályok kialakításának. A Modellegyezmény 9. cikke értelmében az adóalap védelme érdekében az „arm’s length” elvet kell alkalmazni. „Amennyiben két (kapcsolt) vállalkozás egymás közötti kereskedelmi vagy pénzügyi kapcsolatai tekintetében olyan feltételeket teremt, vagy köt ki, amelyek különböznek a független vállalkozások között alkalmazottaktól, úgy az a nyereség, amelyet a vállalkozások egyike e feltételek nélkül elért volna, azonban e feltételek miatt

⁵⁷ Felhasznált közösségi dokumentumok: COM(2007) 758; COM(2005) 543; COM(2007) 71; 2006/C 176/01.

nem ér el, e vállalkozás nyereségéhez hozzászámítható, és ennek megfelelően megadóztatható.”(OECD, 2001:29). A transzferárazási gyakorlatot az OECD ajánlás két csoportra osztja:

a) a *tranzakciós* csoportba sorolja a független felek között alkalmazott összehasonlító szabad árák módszerét (CUP), a költség-plusz (C+) módszert, amely a költségekből kikövetkeztetett áraikon alapul, valamint az újraértékesítési eljárást.

b) A *nyereség felosztását célzó* egyéb eljárások között található a nyereség arányos megállapításának módszere (profit split), a tranzakciós nettó felár (TNM) és más megközelítések. Az ajánlás szerint törekedni kell a piaci ár használatára, amennyiben ez nem lehetséges, a költség-plusz árazás javasolt. A gyakorlati felmérések alapján a költség-plusz árazás a legelterjedtebb belső (belföldi) elszámoló árazási mód, a nemzetközi transzferár képzésénél viszont leginkább a piaci árazást használják.

13. táblázat Főbb transzferár képzési módszerek

Forrás: PwC (2005:9)

<i>A tranzakció típusa</i>	<i>Lehetséges módszer</i>
Termékgyártás	CUP, C+, nyereségmegosztás
Termékeladás	CUP, nyereségmegosztás, újraértékesítési ár, TNM,
Szolgáltatásnyújtás	CUP, C+, TNM
Finanszírozás (kölcson, letét, garancia)	CUP, nyereségmegosztás, TNM
Immateriális javak (technológia, know-how, márkanev) áthelyezése	CUP, C+

Mivel – az egységes OECD alapelvek ellenére - a konkrét dokumentálási kötelezettségek államonként kisebb-nagyobb mértékben eltérnek, és vállalatcsoportok minden egységének országonként meg kell felelnie az elvárásoknak, ez igencsak megnehezíti, és meglehetősen költségessé teszi a transzferár dokumentációs kötelezettségeknek való megfelelést. A problémák

orvosolására, az adminisztrációs terhek és a költségek csökkentése érdekében az Európai Unió Közös Transzferár Fóruma egy közös dokumentáció kialakítására, és egy ahhoz kapcsolódó magatartási kódexre tett javaslatot. Ez az EU TPD, a multinacionális vállalatcsoportok transzferárainak vizsgálatához szükséges alapvető információcsomag, melynek értelmében a transzferár dokumentáció két fő részből áll. Az egyik – a fődokumentum – a cégcsoport valamennyi tagjára vonatkozó közös, szabványosított információkat tartalmaz, a másik pedig ország-specifikus információkat magában foglaló dokumentáció-sorozat, amely az adott államban végbemenő egyedi ügyletek pontos értékelését segíti. A kódex azt is tartalmazza, hogy a helyi adóhatóságok nem róhatnak a vállalatokra a szabályok betartásához szükséges ésszerűtlen költségeket vagy adminisztratív terheket. Az EU TPD használata önkéntes a multinacionális vállalatcsoport számára. A magatartási kódex pedig olyan politikai kötelezettségvállalás, amely nem érinti a tagállamok jogait és kötelezettségeit. Egy tagállam dönthet úgy is, hogy egyáltalán nem, vagy szűkebb dokumentációs előírásokkal vezeti be a transzferárképzési dokumentációra vonatkozó közösségi szabályokat.⁵⁸

Megjegyzem, hogy bár jelentős többletterhet jelent a transzferár dokumentációs kötelezettségek teljesítése, ezt a nagyvállalatok saját érdekeik szolgálatába is állíthatják. A cégcsoporton belüli árazás tervszerű átgondolásával és megfelelő alakításával a csoportszintű adó optimalizálására is használható. A transzferár dokumentáció – a vállalati érdeket követő, de az előírásoknak formailag megfelelő - elkészítése előnyhöz juttatja az adózót, az árak piaci mértékének bizonyítási terhe ugyanis átkerül az adóhatósághoz.

Végül a transzferárazással kapcsolatos két tapasztalati bizonyítékra hívom fel a figyelmet. Magas adójú országban lévő leányvállalat úgy csökkenti fizetendő adóját, hogy a szokásos piaci árnál magasabb árat fizet az importért az anyavállalatának, és kevesebbet kap tőle az exportért. Desai és Hines (2003) kutatása szerint ennek tapasztalati bizonyítéka az, hogy a magasabb adókulcsú országban lévő leányvállalat kereskedelmi deficitet mutat anyavállalatával szemben. Bartelsman és Beetsma (2003) tanulmánya pedig arra mutatott rá, hogy a transzferárazáson keresztül az adó fő tényezővé vált a hozzáadott-érték csökkenésében, mivel a társasági adókulcs egy százalékpontos emelésénél a

⁵⁸ 2006/C 176/01 (HL C 176/1 2006. július 28.)

lehetséges állami többletbevételek 70%-a veszik el a transzferárazás következtében.

14. táblázat Transzferárazási szabályok néhány EU-tagállamban

Forrás: KPMG (2006:7)

<i>Ország</i>	<i>Transzferárazási (TP) szabály</i>
Ausztria	OECD, nincs speciális dokumentálási követelmény
Bulgária	Néhány sajátos dokumentációs elvárás
Csehország	OECD, kapcsolt vállalkozás definiálása, pénzügyminisztériumi irányelvek a dokumentációra
Magyarország	OECD, jogszabályban előírt tartalmú és formájú speciális dokumentáció előírása; 2007-től APA ⁵⁹ lehetséges
Lengyelország	OECD, speciális dokumentáció szükséges, APA lehetséges
Románia	OECD, nincs TP szabály a román kapcsolt felekre, nincs speciális dokumentációs követelmény
Szlovákia	OECD, nincs TP szabály a szlovák kapcsolt felekre, nincs speciális dokumentációs követelmény

7.3.2. Alultőkésítés

A vállalkozások működéséhez szükséges többletforrásokat vagy pótlólagos saját tőke rendelkezésre bocsátásával, vagy kölcsön, hitel igénybevételével lehet biztosítani. A saját tőke bevonása tartós elkötelezettséget jelent a tulajdonosok részéről, cserébe többnyire osztalékjövedelemre tehetnek szert, ami kizárólag az adózott eredmény terhére fizethető. A kölcsön ideiglenes forrást biztosít, a hitelező kamatjövedelmet kap, a kamatot a hitelt felvevő a ráfordítások között számolja el (csökkenti az eredményt). A kamatfizetésnek nem feltétele a pozitív adózott eredmény, nincs szükség költséges cégbírósági eljárásra, nem módosulnak a tulajdonosi hányadok sem. Az osztalék és a hitelkamat személyi jövedelemadó terhei szintén eltérhetnek egymástól. A kölcsöntőke tehát kedvezőbb elszámolást,

⁵⁹ APA: előzetes árképzési megállapodás az adóalany és az adóhatóság között, az OECD irányelvben rögzített intézmény.

potenciális adómegettakarítást kínál, sőt a kamatráfordítások jövedelemátcsoportosításra is lehetőséget adnak. További előnyt jelenthet a kölcsönt nyújtónak a társaság felszámolása esetén az a tény, hogy a hitelezők követelése megelőzi a kielégítési rangsorban a tulajdonosok vagyoni igényét. Az adóelmélet a saját tőke többszörösét meghaladó adósságot tartalmilag már nem kölcsönnek, hanem a saját tőkét helyettesítő forrásnak tekinti, hozadékát pedig nem kamatként, hanem „rejtett osztalékként” kezeli. A legtöbb társaságiadó-szabályozás gátat szab a cégek eladósodásával és jövedelmek átcsoportosításával járó ráfordítások adómegettakarításának. Erre a legjellemzőbb módszer az adózás szempontjából még elismert hitel-saját tőke arány meghatározása, vagyis annak előírása, hogy a saját tőkéhez mérten legfeljebb mekkora összegű kölcsön kamata számolható el az adóalap terhére. Az elsődleges cél a jövedelem transzformációk és az alultőkésített cégek rejtett osztalékfizetésének megakadályozása, ezért a korlátozás a más gazdálkodóktól, magánszemélyektől származó kölcsönökre vonatkozik, és nem érinti a pénzügyi intézményektől származó hiteleket (Galántainé, 2006a:177-178).

15. táblázat Alultőkésítésre vonatkozó szabály néhány EU tagállamban

Forrás: saját szerkesztés KPMG (2006:6) és Ernst & Young (2008a) alapján

<i>Ország</i>	<i>Alultőkésítési szabály</i>	<i>Hitel / saját tőke</i>
Ausztria, Ciprus, Észtország, Málta, Szlovákia-2004-től	nincs	-
Csehország	van	4:1
Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Románia	van	3:1
Bulgária	van	2:1
Németország	van	1,5:1
Lettország, Litvánia	van	1:1
Szlovénia	speciálisan erre nincs	bankközi piaci kamatláb ⁶⁰

⁶⁰ Az adóalapnál levonható kamat mértéke a bankközi piaci kamatlábhoz igazodik.

Fontosak továbbá azok a különbségek is, amelyeket a nemzeti adójogszabályok tesznek a kölcsönből, illetve a saját tőkéből történő finanszírozás között. A nyereség forrása szerinti állam a hitelkamatokat általában kevésbé tudja adóztatni, mint az osztalékot, ami a határokon átnyúló ügyletekkel szempontjából is sokkal vonzóbbá teszi a kölcsönből történő finanszírozást, ami az adóalap csökkenését eredményezheti a leányvállalat székhelye szerinti államban. A kölcsönfinanszírozás az adótervezés egyik jelentős eszköze lett, alkalmas a jövedelmek alacsony adókulcsú államba való átcsoportosítására a kapcsolt vállalkozások között. Magas adójú országban lévő leányvállalat csökkenheti fizetendő adóját kölcsöntőkéjének növelése révén. Ennek tapasztalati bizonyítéka Bartelsman-Beetsma (2003) szerint az, hogy a magasabb adókulcsú helyen való működés összekapcsolódik a magasabb tőkeáttétellel. Az adóalap védelme érdekében hozott tagállami intézkedésekkel kapcsolatban itt is felmerül a megkülönböztetett elbánás problémája. Az Európai Bíróság joggyakorlata során megállapította, hogy az alultőkésítés elleni előírások akkor nem kifogásolhatók, ha alkalmazásuk a teljesen mesterséges megállapodásokra korlátozódik.⁶¹ A társasági adózás nemzetközi gyakorlatában a két legjelentősebb terület a fentiekben tárgyalt transzferárazás és a rejtett nyereség kifizetés problémája. Ezek fő jellemzőit foglalom össze a 16. táblázatban.

16. táblázat Transzferárazás és alultőkésítés fő jellemzői

Forrás: saját szerkesztés

<i>Transzferárazás</i>	<i>Alultőkésítés</i>
Egy vállalatcsoport két vagy több tagja (pl. két leányvállalat vagy vállalat-központ és fiókja) között bonyolódik.	A társaságban minősített részesedéssel rendelkező részvényes és a társaság közötti viszonyt érinti.
A vállalkozás jellemzően nem fizet a tulajdonosnak.	A vállalkozás fizet a tulajdonosa részére.
Az érintett adóalanyok által elszámolt értékek helyesbítésével rendezik.	A kifizetés jogcímének megváltoztatásával (kamat osztalékká minősítésével) rendezik, az érték marad.

⁶¹ COM(2007) 785

7.3.3. Ellenőrzött külföldi társaságok⁶²

Az adóelkerülések egyik elterjedt gyakorlata, amikor a társaságok igen alacsony adókulcsot alkalmazó államban („adóparadicsomban”) létesítenek leányvállalatot (off shore céget), majd jövedelmük egy részét oda áramoltatják, hogy elkerüljék az illetőségük szerinti állam adóját. Tipikus eset, amikor a multinacionális vállalat egy pénzügyi, biztosító, vagy egyéb szolgáltató egységet nagyon alacsony adókulcsú régióban csak azért hoz létre, hogy kimutatott jövedelmét rajtuk keresztül kedvező adókörnyezetbe juttassa. Ez sérti az adózás egyik alapelvét, a *haszonelvűséget*, mert a szóban forgó cégek magas adókulcsú államokban veszik igénybe a közjavakat, az azzal összefüggő terhek megfizetése alól viszont kivonják magukat. Az adómenedékként használt külföldi leányvállalatokat nevezik a jogrendszerek ellenőrzött külföldi társaságoknak. Pontos definíciója⁶³államonként különböző konkrét feltételeket tartalmazhat, a fogalmak közös eleme a részesedési viszony és az alacsony effektív adómérték meghatározása.

A CFC rendelkezések célja, hogy az adóbevételek védelme érdekében megakadályozzák az ilyen adókijátszást, például oly módon, hogy többlettheherrel sújtják a rezidens vállalatok azon jövedelmeit, amelyeket adóelkerülési céllal alacsony adószintű országban lévő érdekeltségükhöz utaltak. Ezt a leggyakrabban úgy fogatosítják, hogy az ellenőrzött leányvállalat nyereségét is a hazai anyavállalat jövedelmének tekinti, és azzal egyezően adóztatják, tehát az illetősége szerinti államban az anyavállalatnak olyan jövedelem után is adót kell fizetnie, amelyet a kedvező adózási rezsim alá tartozó leányvállalata mutatott ki. Ez igen kényes kérdés, ugyanis könnyen sérülhet a letelepedés szabadságának elve. Mint

⁶² Felhasznált közösségi dokumentumok: COM(2007)785; COM(2006) 823.

⁶³ A magyar szabályozás szerint „ellenőrzött külföldi társaság az a személy, illetve annak más államban lévő telephelye, amelyben az adózó vagy kapcsolt vállalkozása részesedéssel rendelkezik, és amelynek székhelye, telephelye vagy az illetősége olyan államban van, ahol jövedelmére jogszabály nem ír elő társasági adónak megfelelő adókötelezettséget, vagy az adóévre fizetendő, a társasági adónak megfelelő adó és az adózás előtti eredménynek megfelelő összeg százalékban kifejezett hányadosa nem éri el a 19. § (1) bekezdésében előírt mérték kétharmadát; nem kell e rendelkezést alkalmazni, ha a személy székhelye, telephelye vagy az illetősége az Európai Unió tagállamában, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamában, továbbá olyan államban van, amellyel a Magyar Köztársaságnak hatályos egyezménye van a kettős adóztatás elkerülésére a jövedelem- és a vagyonadók területén;” (1996. évi LXXXI. tv. 4.§ 11.)

ahogy azt az Európai Bíróság a Cadbury Schweppes ügyben⁶⁴ is kimondta, az eltérő adózási bánásmód akadályozhatja a belföldi társaságokat abban, hogy nagyon alacsony adómértéket kínáló államban gyakorolják letelepedési szabadságukat. A leányvállalat eltérő adókezelése - amiatt, hogy másik államban rezidens - hátrányos megkülönböztetésnek minősül, kivéve, ha objektív ténybeli különbségen alapul. Ezért a CFC szabályokat csak a nemzeti jog kijátszását célzó teljesen mesterséges megállapodásokra lehet jogszerűen alkalmazni.⁶⁵ A valódi gazdasági jelenlét igazolása (és annak ellenőrzése) viszont jelentős nehézségeket okozhat, amellyel összefüggésben az *arányosság elvét* is tekintetbe kell venni.⁶⁶ Továbbá ügyelni kell arra is, hogy az EU-n belül a visszaélések elleni küzdelem ne eredményezze a határon átnyúló tevékenységek aránytalan korlátozását, ami a közösségi joggal ellentétes.⁶⁷

Fontos kérdés az is, hogy a tagállamoknak az ellenőrzött külföldi társaságokra vonatkozó nemzeti szabályai mennyiben állíthatók az adóverseny megfékezésének szolgálatába. Elvileg a magasabb adókulcsú tagállam CFC szabályaiban szankcionálhatná az alacsony adókulcsú államban passzív jövedelemmel rendelkező vállalkozásokat. Ez csak akkor lenne járható út, ha az egyes tagállamok CFC szabályai nem sértik az EK Szerződésben foglalt alapvető szabadságokat, ahhoz viszont kellően differenciálnak és célirányosnak kell lenniük (a CFC szabályok jellemzően nem ilyenek). Az alapvető szabadságok sérelmének tilalma ugyanis erősebben esik latba a közösségi jog alkalmazása során, mint az alacsony adóteher miatt az állami bevételek csökkenésére, a joggal való visszaélés elleni fellépésre való hivatkozás.

Végül megemlítem, hogy további adóelkerülési lehetőségeket kínál például az is, ha a *saját tőke és a kölcsöntőke fogalmát eltérően értelmezik az egyes országokban*. Az egyik államban a saját tőke emelésének számító műveletet, egy másik országban kölcsönügyletnek tekintenek (illetve fordítva). A tőkeemelésből

⁶⁴ Cadbury Schweppes plc és Cadbury Schweppes Overseas Ltd kontra Commission of Inland Revenue (C-196/04) ügyében hozott EB ítélet.
<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=HU&Submit=rechercher&numaff=C-196/04>

⁶⁵ COM(2006) 823 (1.2.3. pont)

⁶⁶ Az Európai Bíróság joggyakorlatában használt teljesen mesterséges megállapodások és arányosság követelményével a 8.2.1. fejezetben foglalkozom.

⁶⁷ COM(2007) 785 (1. pont)

származó saját tőke felosztott jövedelme osztalékként adóköteles, míg - az ugyanezen ügyletet kölcsönnek minősítő - másik államban a kamat mentül az adó alól (csökkenti az adóalapot). A *hibrid jogalanyok* eltérő kezelése is tartogathat kikapukat a cégek számára. Ekkor ugyanazt a társaságot az egyik állam kapcsolt (tőkeegyesítő) jogalanynak tekinti, a másik ország viszont átlátható (személyegyesítő) vállalkozásnak minősíti, ami kettős adómentességhez illetve kettős adólevonhatósághoz vezethet.

8. Az európai közös konszolidált társasági adóalap - a legkisebb közös többszörös?

Az európai uniós adóharmonizáció folyamatának nyomon követésével automatikusan került a látókörömbe a formálódó CCCTB tervezet, amely kutatásaim központi kérdésévé vált. Két alapvető vizsgálati szempontnak megfelelően célok az adózási elvek érvényesülésének és a számvitelhez való viszonyának az áttekintése, valamint a CCCTB kimunkálásában tapasztalható főbb folyamatok feltárása. A CCCTB tervezet jellemzőinek, strukturális elemeinek, vitatott pontjainak megismerését követően az előnyök és hátrányok mind szélesebb körű feltérképezését, és ehhez kapcsolódóan a közös adóalap tevének SWOT- analízisét kívánom elvégezni.

Az előző fejezetekben érzékeltettem azokat a főbb adóakadályokat, amelyek a belső piac egységesítésének továbbvitelét gátolják. Az adórendszerek nemzetközi problémái tagállami keretek között hatékonyan már nem orvosolhatók, azok lebontása csak nemzetközi összefogással – vagyis közösségi szintű megoldásokkal – lehetséges. Amellett, hogy bizonyos adóhatások közösségi szinten jobban kezelhetők, az integrációs együttműködés – stabilizációs és újraelosztási szerepe révén – a finanszírozásra fordítható erőforrások védelmét is jobban szolgálja.

8.1. A CCCTB kidolgozásának folyamata

2001. október 23-án az Európai Bizottság közel 800 oldalas dokumentumot adott ki a belső piac adózási akadályairól.⁶⁸ Ebben az EU társasági adózási rendszerére vonatkozóan négy reformlehetőséget ajánlott, amelyek lényegét az alábbiakban foglalom össze Weiner (2002:521-522) felhasználásával.

- a) *Home State Taxation (HST)*:⁶⁹ Kísérleti jelleggel, elsősorban a kis- és középvállalatok számára javasolt lehetőség a központ bejegyzési hely szerinti társasági adózási gyakorlat, amely a rendelkezések kölcsönös elismerésén alapul. Lényege, hogy a több országra kiterjedő tevékenységet

⁶⁸ COM(2001)582

⁶⁹ A kv-k székhely állam elve szerinti adózásának kísérleti projektjével a COM(2005)702 foglalkozik.

folytató kkv-k az unión belüli tevékenységükre annak az államnak az adószabályait alkalmazhatnák, ahol a székhelyük be van jegyezve. Csak itt kellene adóbevallást beadniuk, és társasági adót fizetniük, amiről a többi tagállam is kapna tájékoztatást. A befolyó adóbevételt az érintett tagállamok között kellene szétosztani több szempont (például realizált értékesítések, alkalmazottak létszáma, tulajdoni hányad) figyelembe vételével. Az alapkoncepció később annyiban módosult, hogy nem az adót, hanem az adóalapot osztanák fel az érintett tagállamok között az összes bértömeg és/vagy az összes forgalom alapján, majd az adót a nemzeti adókulcsok alkalmazásával állapítanák meg. (A HST kérdéskörével a továbbiakban nem foglalkozom.)

- b) *Közös Konzolidált Társasági Adóalap (CCCTB)*: A párhuzamos rendszer fennmaradása egy teljesen új (kidolgozandó), magas fokon harmonizált uniós szabályozás választhatóságával – melynek alkalmazását a cégek önként vállalhatnák. (Jelen fejezet témáját képezi.)
- c) *Európai Unió Vállalatok Jövedelemadója (EUCIT)*: A nemzeti adószabályok mellett alternatívaként egységes európai társasági adó bevezetése, amelynek bevétele részben vagy egészben az Unió költségvetését gyarapítaná. (Nincs érdemi előrelépés.)
- d) *Harmonizált adóalap*: A tagállamok meglévő társasági adórendszereinek erőteljesebb, strukturális jellegű és mindenkire kötelező érvényű harmonizációja. Eredményeképpen egységes társasági adóalap és közös adószabályok váltanák fel a nemzeti társasági adórendszereket. Az összesített profitot egyeztetett allokációs mechanizmus révén osztanák fel a tagállamok között, amely után helyi adókulcsok alapján adóznának. (Nincs előrelépés.)

A közös konszolidált társasági adóalap kidolgozásának gondolatát a Bizottság 2001-ben fogalmazta meg először,⁷⁰ majd ezt a szakpolitikai célt 2003-ban megerősítette.⁷¹ A 2005. októberében⁷² *politikai kötelezettség-vállalásra* került sor egy 2008-ban benyújtandó jogalkotási intézkedésre. A Bizottság a 2005 és a 2006 évi munkálatok előrehaladásáról szóló jelentéseiben továbbra is kiállt azon

⁷⁰ COM(2001)582 és SEC(2001)1681

⁷¹ COM(2003)726

⁷² COM(2005)532

vállalása mellett, hogy „... a Bizottság befejezheti a munkát, és 2008 végén átfogó közösségi jogszabályi intézkedést terjeszthet elő.”⁷³

A CCCTB részterületeinek kidolgozása munkacsoportokban történik, amelyeknek az a fő feladata, hogy a tagállami szakértőkkel, hatóságokkal, vállalatokkal, tudományos körökkel folytatott eszmecserékhez biztosítsák a megfelelő feltételeket. A haladásról szóló 2006. évi jelentés ambiciózusnak nevezi a megvalósítandó célt, a kezdeti sikerek ellenére azonban több probléma merült fel a munkák során. A szakértők hajlamosak a közös érdekek keresése helyett saját adórendszerüket védeni, és a meglévő szabályok megtartása mellett érvelni. Amikor a nehezebb kérdések megoldásában nem tudnak megegyezni, több megoldást ajánlanak, ami a választás lehetőségét és a rendszer bonyolultságát is fokozza.⁷⁴ Véleményem szerint ezek a kompromisszumok nemcsak a közös adóalap egyik fő célját, az egyszerűsítés megvalósítását ásnák alá, hanem a konszolidáció során is megoldhatatlan nehézségeket támasztanak. A folyamatokat az is hátráltatja, hogy egyre nagyobbak a különbségek a tagállamok részéről a CCCTB munkálataira fordított erőforrásokat illetően. Ennek az a veszélye, hogy azok a tagállamok, amelyek nem veszik ki megfelelően a részüket a projektből, azok kevésbé lesznek elégedettek az előterjesztésre kerülő javaslattal. Ráadásul bizonyos kérdésekben nem is lehet érdemben továbblépni megfelelő politikai támogatás nélkül. Nehéz helyzet alakulhat ki, hiszen az előrehaladáshoz a tagállamok támogatására van szükség, ők azonban addig nem tudnak végleges döntést hozni, amíg a Bizottság nem nyújt be hivatalos javaslatot a közös konszolidált társasági adóalapról. A 2006. évi bizottsági közlemény szerint „elfogadható mértékű előrehaladás”⁷⁵ történt a közös konszolidált társasági adóalap kidolgozása terén. A CCCTB legfontosabb kérdéseinek a megvitatására csak 2007 elején alakultak meg az al csoportok, és kezdődött el az érdemi munka. A konszolidáció és a hozzá kapcsolódó adóalap megosztási módszerek a legösszetettebb elemei a rendszernek, nagy körültekintést, komoly munkát igényelnek. Ezeket követően kerülhet csak sor a megfelelő jogi – strukturális – adminisztratív keretek kimunkálására.

⁷³ COM(2006)157 (3.5. pont), megerősítésre került: COM(2007)223 (4. pont)

⁷⁴ COM(2006)157 (4. pont)

⁷⁵ COM(2006)157 (4. pont)

A CCCTB kidolgozása során készült, és általam is áttekintett fontosabb közösségi dokumentumokat (a teljesség igénye nélkül) táblázatba foglaltam, amelyben kiemeltem dokumentumnak az előkészítési folyamatban betöltött szerepét. Ezt az összefoglalást a 4. számú melléklet 22. táblázata tartalmazza.

A tárgykörbe tartozó főbb dokumentációk áttanulmányozása alapján az a meglátásom, hogy a vállalás alapján (2008 végéig) még rendelkezésre álló időkeret igen szűk a megoldásra váró problémákhoz képest.⁷⁶ A konszolidált társasági adóalap bevezetése elvi szinten hosszú és bonyolult szakmai, politikai és technikai egyeztető folyamatok sorát igényli, a gyakorlatban pedig egymást kiegészítő, egymásra épülő megoldási módszerek fokozatos kiterjesztésével érhető el. A megoldásra váró feladatok tehát meglehetősen összetettek, gyakran hiányzik a tagállamok egyetértése, ezért az előrehaladás üteme igen lassú. Úgy vélem, hogy a Bizottságnak a CCCTB késedelmes bevezetésének hátrányai, és a kapkodás következményei közötti kell majd választania.

8.2. Közös adóalap – milyen elvek mentén?

A CCCTB az Európai Unió társasági adózását jelentősen érintő, nagy horderejű javaslat. Egy ilyen meghatározó, teljesen új megoldásokat alkalmazó projekt kidolgozását - véleményem szerint - azoknak az elveknek a megfogalmazásával kell kezdeni, amelyek a konkrét kidolgozás folyamatában vezérfonalul szolgálhatnak. Különösen fontosnak tartom az alapelvek rendszerének lefektetését a közös társasági adóalap esetében, mert különböző jellemzőkkel bíró államok eltérő érdekeinek összehangolására tesz kísérletet, ezért heves viták várhatók. Ebben a fejezetben azokat az alapelveket vizsgálom meg, amelyek a CCCTB-hez kapcsolódnak, illetve kidolgozása során felmerültek.

A közvetlen adózás terén eddig tapasztalható alacsony fokú harmonizáltság miatt a vitás kérdések megoldásában az Európai Bíróságnak volt (illetve van ma is) meghatározó szerepe. A bírósági joggyakorlat során született megoldások sok esetben precedensként szolgálnak, és bizonyos jogi elvek mentén alakulnak. Először az EB adózási jogvitákhoz kapcsolódó legfontosabb két elvét vizsgálom meg, mert azt gondolom, hogy a közös adóalap kialakításakor ezekre is tekintettel

⁷⁶ Melyek közül számos probléma megvilágítására a későbbiekben kitérek.

kell lenni - két okból. Egyrészt, mert sok esetben a CCCTB irányelv a határon átnyúló ügyletek adózási kérdéseiben az Európai Bíróság szerepét váltaná ki, másrészt, mert a felmerülő jogviták végső megoldása (nagy valószínűséggel) a CCCTB bevezetését követően is az EB hatáskörébe tartozna.

8.2.1. Az Európai Bíróság által alkalmazott fő adóelvek⁷⁷

A közösségi jog hatálya alá tartozó adóalany a közösségi jogból fakadó jogait elveszítheti, ha megpróbál visszaélni azokkal. A joggal való visszaélő szándéka az, hogy egy adott adóelőnyhöz az annak feltételül szabott körülmény mesterséges előidézése révén jusson. Ilyen esetben – bár lehet, hogy az adóelőny formális feltételei teljesülnek – nem a szabály célja valósul meg.

Az adóelkerülések, mint „teljesen mesterséges megállapodások”

Az EB joggyakorlatában az adóelkerülés fogalma csak az „érintett tagállam jogszabályainak kijátszását célzó teljesen mesterséges megállapodásokra” korlátozódik. Az adóelkerülés-ellenes intézkedések tehát a *teljesen mesterséges megállapodások* megelőzését célozzák. Ennek következtében az EB egy sor olyan tevékenységet határozott már meg működése során, amelyek önmagukban nem minősülnek adóelkerülésnek. Így például nem minősül teljesen mesterséges megállapodásnak pusztán az a tény, hogy egy cég másik tagállamban hoz létre leányvállalatot – bár erre saját tagállamában is módja lenne. Sőt az sem meríti ki a visszaélés fogalmát, ha egy vállalkozás a telephely kiválasztásakor adózási szempontokat is mérlegel. Nem jogszerű viszont a nyereség mesterséges átirányítása, illetve az sem, ha a telephely nem valódi (például postafiók-vállalat, fedő-leányvállalat), vagy az ügylet nem valós, hanem fiktív.

Arányosság

Annak érdekében, hogy a tényleges gazdasági és kereskedelmi jelentőséggel bíró telephelyek és ügyletek ne kerülhessenek indokolatlanul hátrányos helyzetbe, biztosítani kell azt, hogy jogszerűségüket többelérfordítások nélkül igazolhassák. Ezért egy teljesen mesterséges megállapodás vélelmezése során az adóalany számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a szóban forgó ügylet vagy

⁷⁷ Felhasznált közösségi dokumentum: COM(2007)785 final (2. fejezet)

megállapodás gazdasági indokoltságát bizonyíthassa anélkül, hogy az aránytalan adminisztratív terhet róna rá.

A szóban forgó elvek, követelmények gyakorlati alkalmazása eddig sem volt könnyű feladat, és megítélésem szerint a CCCTB bevezetése sem javít majd a helyzeten. Mint azt a későbbiekben kifejtem, a közös társasági adóalap alatt is megmaradhatnak, sőt bizonyos területeken felerősödhetnek az országok közötti tényező-, illetve tevékenységáthelyezések, amelyek közül ki kell szűrni a teljesen mesterséges megállapodásokat. Elképzelhető, hogy ez nem egyszerűsödik, hanem – a konszolidáció és megosztás miatt - nehezebb feladat lesz. Különösen, ha - a CCCTB céljaival összhangban - a teljesen mesterséges megállapodások kiszűrését nem több, hanem a korábbinál kisebb adminisztrációs teherrel kívánják megoldani. A problémák újszerűsége és komplexitása okán valószínűleg a CCCTB-hez kapcsolódó speciális adóbíróóság létrehozására lesz szükség.

8.2.2. Kezdeti munkák - alapelvek nélkül?

2004 szeptemberében a nem hivatalos dokumentumban⁷⁸ rögzítésre került, hogy - a lisszaboni stratégia célkitűzéseinek figyelembevétele érdekében - a CCCTB kidolgozására irányuló munkát meghatározott adózási elvek szerint kell folytatni. A 2006. évi haladásról készült bizottsági közlemény is leszögezte, hogy „minden újonnan kialakított adóalapnak a már meglévő adózási elveken kell alapulnia.”⁷⁹ A munkacsoport első ülésén a szakértők számos elvet megvizsgáltak, és megjegyezték, hogy az ismert adózási elvek leginkább az általános nemzeti adórendszerek összefüggéseire vonatkoznak, és automatikusan nem alkalmazhatók a közös adóalap kidolgozásakor, bár elismerték néhány elv relevanciáját (mint pl. hatékonyság, átláthatóság, egyszerűség). *„A munkálatok kezdetén azonban nem ítélték szükségesnek, hogy hivatalosan megállapodjanak egy végleges szabályrendszerben, vagy fontossági sorrendet alakítsanak ki az egyes – bizonyos esetekben egymással összeütközésbe kerülő – elvek között. Arról sem született döntés, hogy a közös konszolidált társasági adóalap részeként elfogadjanak-e egy hivatalos listát az elvekről. ... Széles körű egyetértés mutatkozik abban, hogy a jelenlegi rugalmas megközelítés a leginkább megfelelő,*

⁷⁸ CCCTB Commission Non-Paper

⁷⁹ COM(2006)157 (2. melléklet)

és nem létezik olyan terv, amely a munka e szakaszában az adóelvekről szóló nyilatkozat megfogalmazását javasolná.”⁸⁰Véleményem szerint ilyen hoderejű projekt kidolgozása nem nélkülözheti a követendő alapelvek kezdeti leszögezését.

„A tagállamok közvetlenadó-rendszereinek a belső piacon való összehangolása” című – szintén 2006. évi - bizottsági közlemény⁸¹tárgya általában a nem harmonizált közvetlenadó-rendszerek teljesítményének összehangolása és javítása, ami a CCCTB bevezetéséig - illetve majd amellet - szükséges lépésekre koncentrál. Ebben a dokumentumban egy fejezet az „Összehangolt adórendszerek alapelvei”címmel, az alábbi kérdésekkel foglalkozik:

- a megkülönböztetés és a kettős adóztatás felszámolása,
- az adóztatás véletlen elmaradásának és a visszaéléseknek a megakadályozása,
- az egynél több adórendszerhez tartozás miatti megfeleléssel kapcsolatos költségek csökkentése.

Ezekkel kapcsolatban két megjegyzést kívánok tenni.

a) Véleményem szerint kérdéses, hogy a nem harmonizált adórendszerek működésének *puszta összehangolása* során reális elvárás-e a fenti elvek megvalósulása, másként szólva, az összehangolás elegendő szintje-e az együttműködésnek, ahhoz, hogy ezeknek érvényt szerezzenek. Véleményem szerint a Bizottság - az összehangolás kifejezésével - túlságosan óvatosan fogalmaz, hiszen a harmonizációs bizonyos fokú jelei (irányelvek formájában) már most is megvannak a közvetlen adózás terén.

b) Megítélésem szerint a fenti kérdések kevésbé elvei, inkább fontos céljai, követelményei az összehangolt adóeljárásnak. Ezért a továbbiakban a Bizottság által megfogalmazott elveket, mint a belső piac vonatkozásában elérendő célokat tárgyalom.⁸²

Megkülönböztetés-mentes belső piac

Az adóügyi megkülönböztetés felszámolása a közösségi jog alapvető követelményei közé tartozik. Értelmezése („jobb híján”) az EB ítélkezési gyakorlata alapján történhet, mely szerint a határokon átnyúló helyzeteket nem

⁸⁰ COM(2006)157 (2. melléklet)

⁸¹ COM(2006)823 (2. fejezet)

⁸² COM(2006)823 (2. fejezet)

lehet az összehasonlítható hazai helyzetekhez képest hátrányosan kezelni. A határokon átnyúló esetekben egy tagállam csak akkor alkalmazhat a hazai helyzetektől eltérő eljárást, ha ezt az adóalany körülményeiben meglévő különbségek indokolják. Ennek – és az EK-Szerződésben általánosságban megfogalmazott szabadságoknak – a gyakorlati érvényesítését illetően azonban sok a bizonytalanság, ezért a Bizottság iránymutatások megfogalmazását tartja szükségesnek, amelyek a közösségi előírások értelmezését és alkalmazását segítenék az adózás terén, nagyobb jogbiztonságot adva ezzel az adóalanyok, az adóhatóságok és a nemzeti bíróságok számára.

Kettős adózástól mentes belső piac

A belső piacon a kettős adóztatás megszüntetését az EK-Szerződés 293. cikke is határozottan előírja. Nemzetközi kettős adóztatás esete akkor áll fenn, ha az adóalany egynél több adóigazgatás hatálya alá tartozik, és csak a tagállamok együttműködése révén lehet a többszörös adófizetést megakadályozni. Az összehangolás hiánya tehát a határokon átnyúló tevékenység és befektetés gátja lehet az Európai Unió belső piacán, ezért megszüntetése alapvető célkitűzése kell, hogy legyen minden uniós adóügyi programnak.

Adóztatás kettős elmaradásától (adóelkerülésektől és visszaélésektől) mentes belső piac

A nemzeti adórendszerek nem kellő összehangoltsága nemcsak a szándékos adóelkerülések, visszaélések melegágya, hanem - joghézagok esetén - az adóztatás spontán elmaradásához is vezethet. A visszaélések és az adóztatás elmaradása is sértik a belső piac érdekeit, mivel veszélyeztetik a tagállami adórendszerek méltányosságát és egyensúlyát. Az adóügyekre vonatkozó közösségi kezdeményezések ezért nem nélkülözhetik az adóelkerülésektől és visszaélésektől mentes belső piacot célzó tagállami együttműködéseket.

Megfelelési többletterhet nem okozó belső piac

A magas megfelelési költségek okai a sokféle (gyakran bonyolult és ellentmondásos) előírások, amelyek a belső piaci adózásban a különböző adórendszerek létéből fakadnak. A CCCTB kidolgozásának legfőbb célja, hogy a több tagállamban tevékenységet folytató/befektető vállalatok mentesüljenek - az immár 27 tagállam adórendszerével szembeni - megfelelési kényszer és a

transzferár-képzési szabályok alól.

Az első három elv az adóztatás igazságosságának klasszikus elvével állítható párhuzamba, a megfelelési költségekre vonatkozó elvárás pedig a gazdaságos, minimális holtteher-veszteséggel járó, adminisztratíván egyszerű adózás klasszikus elvárásait idézik. Bár a Bizottsági Közlemény nem foglalkozik a kérdéssel, véleményem szerint a fenti célkitűzések ellentmondásba is kerülhetnek, ezért prioritások megfogalmazására is szükség lenne. Például az adóvisszaélések megakadályozásához fűződő közösségi érdek összeütközésbe kerülhet a határokon átnyúló tevékenységekre vonatkozó aránytalan korlátozások elkerülésének szándékával, vagy az adócsalás elleni küzdelem az adminisztratív terhek Európai Unión belüli csökkentését célzó cselekvési programmal.⁸³

8.2.3. Alapelvek az egységes konszolidált társaságiadó-alaphoz⁸⁴

Kifejezetten a CCCTB-hez végül 2006. áprilisában tett közzé követendő alapelveket az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, amelyet az 5. számú mellékletben ismertetek. Az alapelvekhez kapcsolódó észrevételeimet a következőkben fogalmazom meg.

Megjegyzéseim a CCCTB alapelvekhez

Az alapelvek többsége a klasszikus és modern adózási alapelveket idézi (igazságosság, egyszerűség, hatékonyság, semlegesség, rugalmasság és stabilitás), bár értelmezésük nem mindig egyértelmű. Az *igazságosság* tekintetében a Bizottság csak azt szögezi le, hogy a nyereség tagállamok közötti szétosztásának igazságosnak kell lennie, arra azonban, hogy mit kell ezen érteni, semmilyen iránymutatást nem ad. Nyilvánvaló, hogy az adózási alapelvekben megszokott horizontális és vertikális méltányosság, mint az igazságosság alappillérei ez esetben közvetlenül nem alkalmazhatók. Lehetséges, hogy az egyik ország számára igazságos szétosztást, egy másik érintett ország méltánytalannak ítél. Ennek az elvnek a pontosítására azért is nagy szükség lenne, mert az egyes

⁸³ Cél, hogy a megújult lisszaboni stratégia célkitűzésével összefüggésben 2012-re a vállalkozások adminisztratív terhet 25%-kal csökkentsék. COM(2007)023 végleges, 2007.1.24.

⁸⁴ HL C 88/12 (6. fejezet 52-53.o.)

tagállamok hozzáállását (támogatását vagy ellenkezését) döntően ennek a kérdésnek a megoldása befolyásolja.

Sajátosnak ítélem a *legitimitás elvének* Bizottság által adott értelmezését. A nemzeti adórendszerekben a legitimitás mást jelent, a törvényhozás által elfogadott adószabályok akkor is vonatkoznak az adóalanyokra, ha azok nem értenek azzal egyet. A közösség szintjén nyilvánvalóan más a helyzet, a tagállamokat meg kell nyerni a közös ügyek érdekében, és könnyebben ki is tudják vonni magukat a számukra kedvezőtlen szabályozások alól. Az említett széles körű elfogadásra (lakosság, szociális partnerek) vonatkozó igényt nem tartom reálisnak. Véleményem szerint a *legitimitás elve* (a fenti értelmezésben) és a *kötelező szabályozás elve* az EU jelen körülményei között kizárják egymást.

Megítélésem szerint a kötelező szabályozás kiterjesztése minden tagállam minden vállalatára (a csak belföldön működőkre is) a harmonizáció olyan fokát követelné meg, amely az unió jelenlegi helyzetében inkább hátráltatná az együttműködések fejlődését, visszavetné a kohézió folyamatát.

A „széles adóalap” valamint az „átmeneti rendelkezések” inkább eszközök, a széles adóalap tekinthető részecsnak is, de véleményem szerint (a szó hagyományos értelmében) nem alapelvek. A klasszikus adózási elvek közül itt nem találkozunk Musgrave „fiskális és stabilizációs politikát lehetővé tevő”, és Stiglitz „politikai felelősséggel járó” adórendszer követelményével. Nyilvánvaló, hogy a közös társasági adóalap jelentősen beszűkíti a tagállamok mozgásterét az adópolitikában, illetve azt az adókulcsok mértékére koncentrálja. Ezt néhány állam fiskális szuverenitásának megsértéseként értékeli.

8.3. CCCTB és a nemzetközi számviteli standardok kapcsolata

Mint azt a 6.2. fejezetben részletesen kifejtettem, a kontinentális európai országok az irányadóság elvét követik, vagyis a társasági adóalapot a számviteli eredményből vezetik le, de tagországokként eltérő mértékben kapcsolódik az adóalap meghatározása a konkrét számviteli előírásokhoz. A számviteli szabályok harmonizációja is felgyorsult, így kézenfekvő megoldásnak tűnt az új közös társasági adóalapot a nemzetközi számviteli standardokra építeni.

Az Európai Bizottság első körben azt hangsúlyozta, hogy a közös társasági adóalapot a határon átívelő tevékenységet folytató és IAS/IFRS alkalmazására

kötelezett nagyvállalatok körére kellene megvalósítani, a több tagállamban tevékenykedő kis- és közepes vállalkozásokra pedig a központ bejegyzési helye szerinti adózási gyakorlat (HST) kidolgozását javasolta.⁸⁵Ezt a számvittel kapcsolatos álláspontját fenntartotta még a haladásról szóló első jelentésben is: „*az adóalap meghatározásához a nemzetközi számviteli standardokat (IAS) és a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardokat (IFRS) kell használni*”⁸⁶

Ezt követően megindult a nemzetközi számviteli standardoktól való elszakadás. A Bizottság arra hivatkozott, hogy a CCCTB kidolgozásával nem lehet megvárni, amíg véget ér a vállalatok számvitelének harmonizációja, a közös adóalap szabályait kell majd alkalmazni akkor is, ha a vállalatok a nemzetközi, és akkor is, ha a nemzeti számviteli standardokat követik. Majd a Bizottság megállapította, hogy annyi konkrét nemzeti számviteli rendszer létezik, ahány tagállam, és mivel egy közös adóalap nem épülhet ennyiféle számviteli szabályra, „elméletileg lehetetlen, hogy az adóelszámolás és a pénzügyi elszámolás közötti kölcsönös függőség fennmaradjon.”⁸⁷A Bizottság ezzel kimondta, hogy a CCCTB-t függetleníteni kell a számviteltől. „*Noha a közös konszolidált társasági adóalapot elméletileg a vonatkozó nemzetközi számviteli standardok (IAS) és a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS) szellemében határozták meg, e két megközelítés között semmilyen formális kapcsolat nem létezhet, mivel nem minden vállalat tudja az IAS-t/IFRS-t alkalmazni, a szabványok pedig gyakran változnak. A közös konszolidált társasági adóalappal kapcsolatos jogszabályokat ezért egyetlen önmagában megálló dokumentumban kell összefoglalni, amely az adóköteles nyereség megállapításához szükséges valamennyi szükséges meghatározást tartalmazza.*”⁸⁸

Azt gondolom, hogy teljesen reális a számviteli szabályoktól független adóalap igénye. Magyarországon az egyedi éves beszámolóra egyelőre nem alkalmazhatók az IAS/IFRS szabályai, azok használata csak a konszolidált beszámoló készítésére választható a tőzsdén kívüli és kötelező a tőzsdei anyavállalatok esetében.⁸⁹ Az IAS/IFRS hazai terjedését nemcsak az gátolja, hogy a vállalkozások zöme kis-és

⁸⁵ CCCTB Commission Non-Paper (2.o.)

⁸⁶ COM(2006)157 (2.1. pont)

⁸⁷ COM(2006)157 (2. melléklet)

⁸⁸ COM(2006)157 (Összegzés)

⁸⁹ Az 1606/2002-es EU-rendelet értelmében 2005. január 1-jétől az Európai Unió tőzsdéin jegyzett vállalatok konszolidált beszámolóját az IFRS szerint (is) kötelező elkészíteni.

középvállalkozás,⁹⁰ hanem az is, hogy az egyedi éves beszámoló képezi az alapját a hazai pénzügyi jog számos előírásának (például a társasági jog, a társasági adózás, a csőd, felszámolás, végelszámolás esetében). Ezek szabályainak tehát a nemzeti számviteli törvény előírásai szerint kell eleget tenni, ezért az IAS/IFRS-re kötelezett nagyvállalatok is jellemzően csak közzététel céljára készítik el IAS/IFRS szerinti beszámolójukat a nemzeti számviteli törvény szerinti beszámoló mellett. Több ország is hasonló problémával szembesül, sőt olyan államok is vannak, ahol eleve elkülönül egymástól a közzétételre kerülő beszámoló az adózási szempontokat követő számviteli szabályoktól és beszámólótól. Véleményem szerint a nemzetközi számviteli standardok magas fokú harmonizációja és elterjedtsége esetén sem lett volna célszerű ezekre alapozni a CCCTB kidolgozását. A standardok ugyanis meglehetősen nagy szabadságot, választási lehetőségeket adnak a vállalatok számára, keretelvek, szabványok segítségével olyan mozgásteret alakítanak ki, amelyek az adózás szempontjából nem elég konkrétak és szigorúak. A nemzetközi számviteli standardok nem jelentik a konkrét könyvelési kötelezettségek európai szintű egységesítését. Mint azt az értekezés 6.2. fejezetében kifejtettem: a számviteli és adószabályok eltérő célokat szolgálnak.

17. táblázat IFRS-re alapozott és IFRS-től független társasági adóalap

Forrás: saját szerkesztés

<i>Adóalap IFRS-alapú jövedelem</i>	<i>IFRS-től teljesen független adóalap</i>
Sok korrekciós tétel miatt kezelési nehézségek	Adóadminisztráció egyszerűsödhet, teljesítési költségek mérséklődhetnek
Nőhet a számviteli szabályok adó-befolyásoltságának kockázata	Nincs adószennyezettség, számviteltől elkülönült „adómérleg”
IFRS változások - a korrekciós tételek folyamatos aktualizálása szükséges	Az IFRS változásoknak nincs befolyása az adószabályokra

⁹⁰ A nemzetközi számvitel fejlődése hamarosan ezt a területet is érinti: 2007. február 17-én az IASB nyilvános vitára bocsátotta az „IFRS a kis- és közepes vállalkozásokra” című kisvállalkozási pénzügyi beszámolási standardcsomag tervezetét.
http://www.mkvk.hu/pages/kezdolap/kezdolap.cgi?pg=alap&sp=2_4

8.4. A CCCTB általános jellemzői

A CCCTB-tervezet megcélzott jellemzőit a munkabizottság az alábbiakban foglalta össze:⁹¹

- választható a cégek számára
- a tőke importsemlegességén alapul a mentesítések révén
- kezdettől fogva nettó adózást biztosít a konszolidáció révén
- megszünteti a transzferárazást és a gazdasági kettős adózást a CCCTB-n belül
- csökkenti a megfelelési költségeket az egyablakos adóadminisztráció révén.

A CCCTB alkalmazására a munkacsoportok a „mindenki vagy senki” alapelvét javasolják, ami azt jelentené, hogy egy vállalatcsoport csak valamennyi tagjával együtt kerülhetne a rendszerbe. Azt gondolom, hogy ez hosszú távon valóban szükséges, azonban megfontolandó az átmeneti időszakban lehetőséget adni arra, hogy egy nagyobb csoport korlátozott része is választhassa a CCCTB-t. Ez lehetőséget adna a rendszer kipróbálására, és a többi csoporttag folyamatos csatlakozására, több vállalat számára tenné vonzóbbá a közös társasági adóalapot, és így elősegítené annak elterjedését.

A tervek szerint a CCCTB 5 évre választható rendszerként indulna, ami – kijelentkezés hiányában - automatikusan meghosszabbodna. Véleményem szerint érdemes első körben egy rövidebb kezdeti szakaszt megjelölni időkeretként, hiszen egy teljesen ismeretlen és bizonytalan rendszer mellett a társaságok nem szívesen köteleznék el magukat 5 teljes évre. Természetesen elegendő időt kell biztosítani a rendszer tesztelésére, így reálisan 3 éves időkeretet megállapítása lehet optimális.

A Bizottság javaslata szerint a pozitív konszolidált társasági adóalap az aktuális adóév végén szétosztásra kerül a csoporttagok között. Negatív konszolidált adóalap esetén azonban a veszteség csoportszinten elhatárolható, a jövőbeli konszolidált nyereségekkel szemben leírható.

Az indítványok többsége a nemzetközi vállalatok adózási akadályainak felszámolását tartja szem előtt, pedig az eltérő adórendelkezések hatása minden olyan vállalkozást érint, amely több tagállamban működik, és a kisebb

⁹¹ Comments on document CCCTB/WP/057 (1. o.)

vállalkozások sokszor kiszolgáltatottabbak e téren. Egy európai adófelmérés megállapította, hogy az adószabályoknak való megfelelés költségeiben a határokon átnyúló tevékenységek során statisztikailag szignifikáns növekedés mutatható ki minden társaság esetében. A felmérés azt is megerősítette, hogy ezek a költségek arányosan magasabbak a kis- és közepes vállalkozásoknál, mint a nagyvállalatok esetében.⁹² Az adminisztratív költségek a nagy cégeknél az összes befizetett adó hozzávetőlegesen 2 százalékát teszik ki. (Bruxinfo, 2007a). A Kis- és Középvállalkozások Európai Szövetsége által közzétett tanulmány szerint a kkv-k megfelelési költségei a nagyobb vállalkozások költségeinek akár 100-szorosára is rúghatnak.⁹³

8.4.1. A CCCTB tárgyi hatóköre: érinti-e az adórátákat?

A konszolidált adóalap kialakításának legfőbb célja a vállalati adósémák egyszerűbbé, átláthatóbbá és hatékonyabbá tétele. A kezdeti tervekben a Bizottság a közös adóalaphoz egy egységes nominális társasági adórata hozzárendelését is kilátásba helyezte.⁹⁴ A tagállamok többsége azonban jelezte, hogy ez érzékenyen érintené adószuverenitásukat, és nem támogatják a javaslatot. A Bizottság ezt követően mindvégig azt hangsúlyozta, hogy a CCCTB kizárólag az adóalapot érinti, és nem kíván foglalkozni az adókulcsok mértékeivel. A tervek szerint a direktíva nem tér ki sem az adóbeszedés, sem az adószankciók kérdéseire, ezek a CCCTB-t alkalmazó tagállamokban is saját hatáskörben maradnak, és az adóverseny területei lehetnek. Továbbá a CCCTB nem foglalkozik a társasági és a jövedelemadó kapcsolatával, a köztük lévő arbitrázs problémáival sem. A hatókört illetően a legérzékenyebb terület az adóráták kérdése. A CCCTB-t ellenzők szerint a közös adóalap eszköz - „trójai faló”⁹⁵ - az adókulcsok harmonizálásához vezető úton. Bár a Bizottság és az adóügyi biztos minden fórumot megragad, hogy az adókulcsok érintetlenül hagyását hangsúlyozza, mégis az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2007. decemberi saját kezdeményezésű véleményében a következő kérdést fogalmazta meg: „...fontolóra vehetnénk-e egy minimális adókulcs

⁹² European Tax Survey SEC(2004) 1128/2 (2-3.o)

⁹³ Hivatkozta: COM(2005)702 (2.1. pont). A közlemény szerint a megfelelési költségek a jogi és adóügyi tanácsadásból, a dokumentumok fordítására fordított kiadásokból, az útiköltségekből, valamint a vállalat pénzügyi kockázataiból adódnak.

⁹⁴ COM(2001)582 (9. old)

⁹⁵ Jogi Fórum 2006. 11. 28. <http://www.jogiforum.hu/hirek/15127>

meghatározását az érintett tagállamokban? Ez az adókulcs közvetlenül az alatt a szint alatt mozoghatna, amelyet például az új tagállamok elfogadtak.”⁹⁶

Az adókulcsok terén folyó belső „harc” szemléltetésére az alábbi példát hozom. Az Gazdasági és Monetáris Bizottságnak az Európai Parlament állásfoglalására irányuló indítványához (2007 márciusában készült) jelentéstervezetében a CCCTB-hez kapcsolódóan a következő szöveget fogalmazták meg. Az Európai Parlament „...szükségesnek tartja, hogy a tagállamok fokozottabban működjenek együtt az adóügyek terén, megállapodás jöjjön létre a társasági adó legkisebb adókulcsáról, és a társasági adókulcsot magas szinten harmonizálják;”⁹⁷ A szóban forgó jelentést 2007 októberében fogadták el, a szöveg végleges változata viszont már így szól: „... a KKTA az adóalapra vonatkozó közös szabályokat foglal magában, és semmi esetre sem korlátozza a tagállamok saját adókulcsok meghatározására vonatkozó szabadságát;”⁹⁸

8.4.2. A CCCTB személyi hatóköre: kötelező vagy választható?

Az Európai Parlament és a Bizottság a CCCTB-tervezet kidolgozását a „kezdetben választható” megfogalmazással indította útjára. A „kezdetben” kifejezés fontos, mert előrevetíti, hogy az a „későbbiekben” kötelező is lehet. Mint ahogy több közösségi dokumentumban is olvasható,⁹⁹ a Bizottság ezt követően (2002-től 2006-ig) a kötelező jelleget hangsúlyozta: „... az egységes adóalap nem lehet önkéntes jellegű, vagyis nem szabad lehetővé tenni a továbbra is fennálló nemzeti adórendszerek és a határokon átnyúló tevékenységet folytató vállalkozásokra érvényes különleges szabályozás között történő választást. Ezért úgy véli, hogy az új, egységes társasági adóalap kötelező kell, hogy legyen.”¹⁰⁰ Majd a Bizottság kimondta, hogy - bár tisztán gazdasági szempontból egy kötelező közös adóalap lenne a leghatékonyabb megoldás - ez a gyakorlatban választható közös adóalapot valószínűleg több tagállam támogatja, változatlan döntési rendszerben a kötelezővé tételben úgysem lehetne megegyezni. Másrészt a CCCTB célja nem a nemzeti adóalapok megváltoztatása, hanem a belső piac működésének javítása.

⁹⁶ CCMI/044 (5.7. pont)

⁹⁷ GMB (2007) 13. pont

⁹⁸ 2007/2097(INI) 24. pont

⁹⁹ 2002/C 241/14 (75. o.), COM(2003)726 final, 2006/C 88/12

¹⁰⁰ 2006/C 88/12 (2.5. pont 50. o.)

Elgondolásuk szerint a választható közös adóalap vonzó lehetőség lesz a vállalatcsoportok számára, és előnyeinek egyértelművé válásával a tagállamok önként csatlakoznak majd a rendszerhez. Véleményem szerint túlzott optimizmusra vall, amikor a Bizottság a CCCTB opcionális jellegének hangsúlyozása mellett arra számított, hogy azt minden tagállam alkalmazni fogja: „... *jelenlegi szakaszában a munka annak feltételezésével folyik, hogy valamennyi tagállam végrehajtja a közös konszolidált társasági adóalapot.*”¹⁰¹

2006-ban tovább enyhült a megfogalmazás: a közös társasági adóalap „... *nem szükségszerűen vonatkozna minden társasági adófizetőre és/vagy tagállamra.*”¹⁰²

2007 májusában pedig a Bizottság határozottan kijelentette: „*a Közös Konszolidált Társasági Adóalaprak választhatónak kellene.*”¹⁰³ Ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a vállalatok eldönthetik, maradnak-e a jelenlegi nemzeti szabályozás alatt, vagy váltanak a CCCTB-re, és ehhez figyelembe veszik az állami támogatásokra vonatkozó előírásokat. A kötelezővé tétel gondolata egyre ritkábban merül fel, de például az EGSZB 2007 decemberében kelt véleményében ismét felvetette a kérdést: „... *vajon nem kellene-e azt az álláspontot képviselni, hogy egy adott tagállamon belül fokozatosan minden adófizetőre ki kell terjeszteni az egységes rendszert?*”¹⁰⁴

A kidolgozás további szakaszában a CCCTB opcionális jellege maradt a meghatározó, bár néhány szakértő a munkabizottsági vitákban továbbra is a kötelezővé tétel mellett érvel. A választhatóság ugyanis két különböző rendszer párhuzamos fenntartását követeli meg, ami - az adóhatóságok számára is - számos nehézséget okozhat. Az opcionális megoldások nem biztos, hogy megfelelően szolgálnák a célok elérését, ugyanakkor kezelésük *bonyolultabb és költségesebb* lenne.¹⁰⁵ Az ismert szabályok értelmében a CCCTB-t azok a vállalatok választhatják, amelyek a CCCTB-t alkalmazó országban rezidensek (és a feltételeknek megfelelnek). Az EU-ban nem rezidens cégek az unióban lévő állandó létesítményeikre (telephelyükre) vonatkozóan választhatják a közös társasági adóalapot. A CCCTB-ben a részvétel két szinten lehetséges. A 75%-os tulajdoni

¹⁰¹ COM(2006)157(2. sz. melléklet)

¹⁰² COM(2006)823 (1. Bevezetés)

¹⁰³ COM(2007)223 (3. pont)

¹⁰⁴ CCMI/044 (5.4. pont)

¹⁰⁵ CCCTB/WP/63 (6. pont)

viszonyban lévő vállalatok (illetve vállalat és telephelye) jogosultak mind a közös adóalap számításra, mind a határokon átnyúló adókonszolidációra. A 75% alatti, de 50% feletti tulajdoni részesedéssel rendelkezők, valamint a nem EU-rezidens vállalatok azok unióbeli létesítményeikkel viszont csak a közös adóalapot választhatják, az adókonszolidációt nem.

A fejezet további részében a tagállamoknak és az üzleti szférának a CCCTB-hez való viszonyát mutatom be. A konszolidált társasági adóalap – mint adóharmonizációs elv – gondolata megszületésekor széles körű támogatást élvezett, a részletek kidolgozását azonban technikai és politikai aggályok korlátozzák. A CCCTB-t jellemzően az adóversenyben háttérbe szorult országok szorgalmazzák, az alacsony (vagy egy) kulcsot alkalmazó államok viszont szkeptikusan fogadják. 2006 áprilisában – az első informális vitát követően – a közös adóalap tervét 12 tagállam kifejezetten támogatta, 8 állam – köztük Magyarország - nyitottságot mutatott a témával kapcsolatban, 7 ország (Nagy-Britannia, Írország, Ciprus, Málta, Szlovákia, Litvánia, Lettország) pedig ellenezte azt (Bruxinfo, 2007a). A projektet jelenleg is támogatja Németország, Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Ausztria, Dánia és a Benelux-államok. Magyarország hivatalos álláspontját a projekt részleteinek ismeretében kívánja kialakítani.¹⁰⁶ Nem sok esély van arra, hogy valamennyi tagállam elfogadja majd a CCCTB irányelvet. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság már 2003 végén – az akkor még 15 tagú Közösségben - felhívta a figyelmet arra, hogy bizonyos területeken a sikeresebb együttműködések érdekében változtatni kell a közösségi döntési gyakorlaton, és a társasági illetve tőkejövedelmek, valamint a környezetre veszélyes tevékenységek adójára - az egyhangú szavazás helyett - minősített többségi döntés bevezetését javasolta.¹⁰⁷ Mivel adózási kérdésekben továbbra is az egyhangú döntés van érvényben, valószínű, hogy csak az ún. megerősített együttműködés keretében - „second best” megoldásként - vezethetik be a közös társasági adóalapot. A megerősített együttműködés a Nizzai Szerződés eddig még soha nem alkalmazott záradéka, amely lehetővé teszi, hogy az integráció iránt elkötelezettebb tagállamok

¹⁰⁶ Az EU Tájékoztató Szolgálat hírlevele - 2008. január 18.

<http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/CCD508FA-DB18-4037-86BC-8BBBEF718E3D/0/euahirlevel080118.doc>

¹⁰⁷ 2004/C 80/33 (9. pont)

(legalább nyolc ország) bevezessenek valamilyen közös rendelkezést maguk között, a bizonytalanabbak kihagyásával.

Úgy tűnik, hogy az üzleti szféra szívesen fogadja az adóalap-harmonizációs tervet. A KPMG 2007 őszén nagy jelentőségű felmérést készített, melynek keretében a 27 tagállam és Svájc 403 nagyvállalatának pénzügyi vezetőit, adószakértőit kérdezték meg a közös konszolidált társasági adóalapról. Az erről készült tanulmány szerint az európai multinacionális vállalatok többsége támogatja a CCCTB-t. Bevezetését az megkérdezett adószakértők 100%-a helyesli Csehországban, Dániában, Spanyolországban, és több mint 90%-a pártolja Olaszországban, Görögországban, Luxemburgban, Lengyelországban, Romániában, Szlovéniában valamint Svédországban. A projektet a vizsgált vállalkozások hozzávetőlegesen 80%-a elismeri Németországban, Ausztriában, Finnországban, Magyarországon és Portugáliában. A nagyvállalatok 62%-a volt mellette, 32%-a kifejezetten ellene az Egyesült Királyságban, és csak Írországban valamint Szlovákiában voltak 50% körül a CCCTB javaslatot elutasítók (KPMG, 2007:5; Bruxinfo, 2007b). Kérdés, hogy majd a döntés pillanatában a tagállamok politikai állásfoglalása ezt tükrözi-e.

8.5. A CCCTB strukturális elemei

Ebben a fejezetben bemutatom a közös adóalap működtetésével kapcsolatos - munkabizottságok által tárgyalt – főbb témaköröket, összefoglalom azok legfontosabb kérdéseit, és kitérek néhány vitatott aspektusra. Nem törekszem a teljes körűsége sem a területek átfogásában, sem azok részletezettségében, sem az időbeli előrehaladásuk követésében.

A munkacsoportok a közös adóalap strukturális technikai elemei közül 2006-ig négy fő kérdéscsoportot tárgyaltak meg: „1. eszközök és értékcsökkenésük, 2. tartalékok, céltartalékok és kötelezettségek, 3. adóköteles jövedelem és 4. a közös konszolidált társasági adóalap nemzetközi vonatkozásai”,¹⁰⁸ majd 2007-ben kezdődött meg a konszolidáció és a megosztási mechanizmus kidolgozása. Mivel az utóbbi két kérdés meghatározó jelentőségű, és a legtöbb vitát váltja ki, ezekkel kissé részletesebben, az első négy elemmel pedig érintőlegesen foglalkozom.

¹⁰⁸ COM(2006)157 (2.3. pont)

8.5.1. Eszközök és adóleírásuk, tőkenyereségek és tőkeveszteségek¹⁰⁹

Egy vállalat működéséhez szükséges vagyon különböző típusú eszközökben ölt testet. Egy hagyományos társasági jövedelemadó szempontjából az eszközökhöz kapcsolódó egyik leglényegesebb kérdés az, hogy ezek értéke milyen módon és ütemezésben kerülhet az adóalapot csökkentő költségek közé. Nincs ez másként a közös társasági adóalap esetében sem, itt is definiálni kell az adószempontból leírható eszközöket, a kis értékű (egy összegben leírható) eszközöket, meg kell határozni a vásárolt és a létrehozott immateriális javak fogalmát, ki kell térni a jogi és gazdasági tulajdoni helyzetek (pl. lízingelt eszközök) kezelésére, a felújítások-nagyjavítások kiadásainak figyelembe vételére. A szabályok kialakításakor arra is tekintettel kell lenni, hogy az immateriális javak és a pénzügyi eszközök elhelyezkedése nem mindig ragadható meg egzaktan, illetve az nem kellően stabil.

A témakör kérdéseinek tárgyalása során a legjelentősebb véleményeltérés abban volt, hogy az eszközök adóleírása egyedi vagy összevont legyen-e. Ez utóbbi lényege, hogy az azonos csoportba tartozó eszközök leírásakor nem az egyedi eszköz, hanem a csoport értéke csökken. A közös adóalap célját a sokkal egyszerűbb összevont leírás szolgálja jobban, ezért a Bizottság is ennek elfogadását javasolja. Ellenzői azzal érvelnek, hogy így az eszközök egyedi értéke követhetlenné válik, elszakad a valóságtól. Véleményem szerint egyrészt a valós kép bemutatása a számvitel dolga, az adózás érdekei mást (a közös adóalap esetében egyszerű, átlátható, hatékony megoldásokat) kívánnak. Másrészt a német típusú nemzeti adórendszerekben eddig is volt az eszközöknek külön számviteli és adótörvény szerinti értékcsökkenése, és ebből következően számviteli és adótörvény szerinti nettó értéke. Az eszközöket tehát az adóalap szempontjából nem a piaci értékükön, hanem az adóleírásnak megfelelő értéken kell kezelni. A piaci alapú értékelés különbségei ugyanis a transzferárazáshoz hasonló problémákat idéznének elő.

A Bizottság végül azt a javaslatot preferálja, ami a 12 hónapon túl használt, bizonyos összeget (pl. 1000 eurót) meghaladó beszerzési értékű tárgyi eszközöket egyedileg aktiválná és amortizálná. A befektetett pénzügyi eszközök esetében pedig nem az értékcsökkenést, hanem a múltbeli bekerülési értéknek a tartós

¹⁰⁹ Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTB/WP/032; CCCTBWP057; BETF (2007a); COM(2006)157; CCCTBWP063; CCCTBWP064; COM(2007)223.

értékvesztésekkel való korrekcióját javasolja. A készletekre vonatkozóan a Bizottság az adóév utolsó napján érvényes piaci érték és a könyv szerinti érték közül az alacsonyabb értéken való számbavételt ajánlja.

8.5.2. Tartalékok, céltartalékok, kötelezettségek¹¹⁰

Alapvetően számviteli fogalmakról van szó, amelyekkel kapcsolatos konkrét gyakorlati kérdések országonként eltérőek lehetnek. Mivel a közös társasági adóalap nem a nemzeti adószabályok harmonizálását célozza, ezek (és más nem adóügyi) kérdések kizárólag abból a szempontból fontosak, hogy hatással vannak-e a közös konszolidált társasági adóalap számítására. A céltartalékok vonatkozásában a Bizottság azt javasolta, hogy kerüljön meghatározásra az adóalapról levonható céltartalékok általános fogalma, amit a nem levonható tételek listája egészít ki. Javaslatát a környezetvédelmi kötelezettségekre a legtöbb tagállamban kötelezően képzendő céltartalékokra alapozza. Véleményem szerint a CCCTB-t jobban szolgálná a fordított megoldás, tehát az adóalapról nem levonható tételek általános meghatározása, amit a levonható tételek felsorolása egészít ki. Ezzel a megközelítéssel ugyanis jobban hangsúlyozható a céltartalékok adóalapon kívül álló, csak meghatározott kivételes esetben levonható jellege. A céltartalék képzés számviteli jogcímei igen különfélék lehetnek a nemzeti szabályozásokban, és az is ismeretes, hogy az eredmény manipulálására is alkalmasak. Természetesen a környezetpolitikai célú céltartalék képzést el kell ismerni az adóalagnál, ami azt jelenti, hogy az ilyen költségek tényleges felmerüléséhez képest azok adómegetakarítása időben előre hozható (és környezetvédelemre fordítható). Az ilyen célú céltartalékokon kívül más tételek figyelembe vételét nem tartom indokoltnak. A környezetpolitikai célok kitüntetett szerepe és adóeszközökkel való elősegítése a Lisszaboni Program megvalósítását is szolgálja.

¹¹⁰ Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTBWP057; BETF (2007a); COM(2006)157; CCCTBWP063; CCCTBWP064.

8.5.3. Az adóköteles jövedelem tartalma¹¹¹

Az adóköteles jövedelem meghatározása első megközelítésben igen egyszerűnek tűnik, mivel két tényezőt kell azonosítani: az adóköteles bevételek, az adóalapnál figyelembe vehető költségek fogalmát, valamint a számítások elvégzésére vonatkozó módszertani kérdéseket kell tisztázni.

Az adóköteles bevételekkel kapcsolatban a legnagyobb kihívás talán az időzítés kérdése: mikor lehet egy tranzakciót befejezettnek tekinteni: amikor a tevékenységet elvégezték, vagy kiszámlázták, vagy kifizették? Más szóval milyen elvet kövessen a közös adóalap: teljesítési vagy realizációs vagy cash-flow elvet? A tagországok megoldásai igen sokrétűek, és a nemzeti polgári jogra támaszkodnak. Ennek részletszabályai azonban nincsenek harmonizálva, amire természetesen a CCCTB sem vállalkozhat.

Fontos továbbá azt is tisztázni, hogy *minden jövedelem vagy csak az üzleti* bevételek számítsanak az adóalapba. A Bizottság minden jövedelem számbavételét javasolja, de kezelésükre két különböző lehetőséget mutat be. Az egyik variáció szerint mind az üzleti, mind a nem üzleti jövedelmeket az adóalapba számítanak, ami az általános szabályok szerint kerülne megosztásra. Az alternatíva viszont a nem-üzleti jövedelmekre (főként a passzív jövedelmekre: osztalékra, kamatra, jogdíjra) eltérő kezelést ajánl, ezek nem kerülnének a közös adóalapba, hanem közvetlenül a forrás tagállamára osztanak le azokat. A különböző jövedelemformák közötti arbitrázs elkerülése érdekében azt gondolom, hogy valamennyi jövedelem a társasági adóalap részét kell, hogy képezze.

Egy másik kapcsolódó probléma az *üzleti célú kiadások és a magáncélú* fogyasztás megkülönböztetése, annak érdekében, hogy a magánjellegű kiadások adóalapból való levonása elkerülhető legyen. Ez a kérdéskör leginkább a személyegyesítő, illetve a zártkörű társaságok esetén merül fel.

A Bizottság a le nem vonható kiadások definiálására egy lista készítését kezdeményezi, amely tételesen felsorolná az adóalap számításánál figyelembe nem vehető kifizetéseket. Ebbe a körbe tartoznának többek között a profit felosztásnak minősülő összegek, a saját tőke és hitel visszafizetések, a részvényesek és a kapcsolt felek jólétét szolgáló kiadások, a nem üzleti célú

¹¹¹ Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTBWP057; BETF (2007a); COM(2006)157; CCCTBWP063; CCCTBWP064, COM(2007)223.

eszközvásárlások, a reklám-és reprezentációs költségek 50%-a, a társasági adó, a vesztegetésre, csalásra és büntetésekre fordított összegek.

Véleményem szerint a kiadások szigorú meghatározása egyrészt azért is fontos kérdés, mert CCCTB-t a lehető legszélesebb adóalap kialakításának ígéretével kezdeményezték, és a határokon átnyúló konszolidálás már önmagában is (nagy valószínűséggel) csökkenti az adóalap méretét a jelenlegihez képest. Másrészt a kivételek és ösztönzők számának minimálisra szorításával a torzító hatások is mérsékelhetők, kivédhetők.

Ebben a témakörben is számos kérdés vár még válaszra. Többek között az is, hogy hol vehetők figyelembe a jellemzően hazai helyzetekhez köthető levonások (pl. bizonyos adók, szociális hozzájárulások stb.) – a konszolidált adóalaphoz vagy a tagállamra már leosztott adóalaprésznél? Az előbbi esetén az ilyen levonások is megosztásra kerülnének a tagállamok között, az utóbbi megoldás viszont gyarapítaná a kerülendő nemzeti eltéréseket. A helyi adók esetében az is bonyolítja a helyzetet, hogy a konszolidált adóalaphoz való levonhatóságuk ellentmondásba kerülne azzal, hogy a konszolidált adóalap utáni (társasági) adó viszont nem kerül megosztásra (nemzeti adókulcsok érvényesek).

8.5.4. A közös konszolidált adóalap nemzetközi vonatkozásai¹¹²

A témakör központi kérdése a nemzeti adórendszerek kettős adóztatás elkerülésére vonatkozó egyezményei, és a harmadik országokkal folytatott ügyletek kezelése. Az EU tagállamai között meglévő egyezmények jelentősége a CCCTB bevezetésével csökkenni fog, az EU - harmadik országok viszonylatában pedig közös fellépés (egyezmény) lehetőségét teremti meg. Problémákat okozhat az, ha lesznek a közös konszolidált adóalapot bevezető és ahhoz nem csatlakozó országok is (aminek igen nagy a valószínűsége).

Fontos kérdés továbbá az adóelkerülés megakadályozása is, pontosabban a tagállamok adóalapjának (illetve az adóalap rájuk eső részének) védelme harmadik országokkal szemben. Itt arra kell ügyelni, hogy harmadik országbeli veszteség ne befolyásolhassa a közös adóalapot úgy, hogy közben a nyereség nem kerül figyelembe vételre. Számos probléma adódhat abból, hogy a CCCTB-t (és

¹¹² Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTB/ WP/ 019; CCCTB/WP/026; BETF (2006b), COM(2007)223-

vele a megosztási formulát) csak uniós tagállamok vezetik be, mert megmarad a jövedelem áthelyezések lehetősége például az unióban működő leányvállalat és a harmadik országban tevékenykedő leányvállalat között.

Mivel a CCCTB a világjövedelmek adózásának elvét követi, az is kérdés, hogy a harmadik országból származó bevételeket hogyan vegyék figyelembe. Természetesen a külföldi jövedelmeket is beszámítják a közös adóalapba, azonban számos esetben lehetőség van azok mentesítésére. A harmadik országbeli telephelytől vagy a legalább 10%-os (harmadik országbeli) tulajdonostól kapott bevétel mentesülne, azonban olyan esetben, ha a harmadik ország adókulcsa 25%-kal kisebb, mint a CCCTB-ben résztvevő országok átlagos adómértéke, akkor nem mentesítés, hanem adóhitel járna. Harmadik országban lévő 10%-nál kisebb tulajdonosoktól vagy a projektben részt nem vevő EU országtól kapott bevételek, valamint a kamatok, jogdíjak, szabadalmi díjak adókötelesek lennének, és megosztásra kerülnének (Eggert-Haufler, 2006:18). Felmerült a kérdés, de nem született döntés arról, hogy legyenek-e CCCTB-nek CFC-rendelkezései az alacsony adókulcsú harmadik országokra, illetve az alacsony adókulcsú nem részvevő tagállamokra vonatkozóan.

Fontos nemzetközi aspektusa a közös európai adóalapnak, hogy az Európai Unió legnagyobb kereskedelmi partnere - az USA - hogyan fogadja azt. Egyrészt a vállalati adóalap számítása az Egyesült Államokban számos ponton ütközik az uniós tagállamok szabályaival (Woolfe, 2007:8). Másrészt az amerikai nagyvállalatoknak fontolóra kell venniük, hogy hogyan kezeljék ügyleteiket a CCCTB-t választó és az azt nem választó EU-beli, valamint a nem uniós vállalatcsoportokkal. Mivel jelenleg ezek a tranzakciók az OECD transzferárrakra vonatkozó elveit követik, ennek megfelelően dolgozták ki a cégek számviteli és adópolitikáikat, és működtetik informatikai rendszereiket. (AmCham EU, 2005:2).

Úgy vélem, hogy miközben a CCCTB a megfelelési költségek leépítését célozza az EU-n belül, egyúttal többletterhet okozhat az unión kívüli üzleti partnereknek – nemcsak az USA-nak. Ez megfontolására, megtorpanásra készítheti az EU-ba irányuló befektetőket. A világszerte tevékenységet folytató nagyvállalatok számára egyszerűbb mindenki felé ugyanazt az „arm’s length principle”-t folytatni, ráadásul ennek alkalmazását a CCCTB-t választók sem kerülhetik el

(már akkor is figyelembe kell venniük, ha konszolidációs csoportjukon kívüliekkel kereskednek).

8.5.5. Az adóalap konszolidációja – kettős küszöb?¹¹³

A konszolidációt illetően több technikai probléma is felvetődött, például az is, hogy mi alapján dönthető el egy vállalkozás másik tagállamban működő partnerének státusza (hogy leányvállalat, képviselő vagy csak üzleti partner-e?), a tulajdoni hányad ugyanis nem mindig megbízható szempont (kijátszható, manipulálható). A viták legfőbb tárgya, hogy milyen tulajdoni arány szükséges az összevonáshoz, vagyis mekkora legyen a konszolidációs küszöb. A javaslatokban különböző tulajdonarány szerepel a közös adóalap választására (50% feletti részesedés) és a konszolidációs körbe kerülésre (75% feletti részesedés). Ez meglehetősen bonyolulttá tenné a rendszer működését, ezért meg kell vizsgálni a két határérték közelítésének lehetőségeit. E cél érdekében az 50% feletti részesedés egységes szabályként való elfogadása lehetne megfelelő alternatíva. Ennek feltételezett főbb előnyeit foglalom össze az alábbiakban.¹¹⁴

a) A magasabb küszöb fenntartása – mint azt a kapcsolt vállalkozásokkal foglalkozó részben kifejtettem – a közös társasági adóalap alá tartozók egy részénél (50% feletti, de 75%-ot meg nem haladó részesedés) továbbra is szükségessé teszi a transzferárakra vonatkozó szabályok betartását és azok ellenőrzését, ami magasabb megfelelési költségeket eredményez. Az alacsonyabb konszolidációs küszöb révén több közös adóalapot választó társaság kerül konszolidálás alá, és megszűnnének az 50%-75% közötti részesedések esetében az „arm's length principle” alkalmazásával kapcsolatos problémák.

b) A kapcsolt vállalkozások azonosításában is az 50%-ot meghaladó részesedés a legelfogadottabb kritérium, így ha a konszolidációs küszöböt is ilyen mértékkel állapítanak meg, akkor valamennyi más vállalat által ellenőrzött közbelső társaság (állandó telephely) a CCCTB hatálya alá kerülhetne, ami kiszélesítené annak hatókörét.

c) Az alacsonyabb küszöb kevesebb manipulációs lehetőséget hagyna a konszolidáció kikerülésére. A magasabb határérték esetén egy leányvállalat

¹¹³ Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTB/WP/035; CCCTB/WP/63; CCCTB/WP/064.

¹¹⁴ CCCTB/WP/064 felhasználásával.

részvényeinek több mint 75 százalékát birtokló anyavállalat részesedésének kis hányadát eladva elkerülheti a konszolidációt (75% alá megy), anélkül, hogy elveszítené az ellenőrzést leányvállalata felett. Az 50%-os határ esetében erre nem lenne mód.

d) Az IAS/IFRS szabályok szerinti konszolidáció esetében is az 50%-ot meghaladó tulajdoni arány az elfogadott. Az alacsonyabb (50%-os) CCCTB konszolidációs küszöb nem bonyolítaná a számviteli és könyvvizsgálati standardok hatálya alá tartozó vállalatok gyakorlatát azzal, hogy két különböző konszolidációs határértékkel kell szembesülniük.

Néhány lehetséges probléma a küszöb csökkentésével kapcsolatban:

- Az alacsonyabb küszöbérték egy-egy vállalatcsoport esetén több egységet érinthet, ami egy összetett, sok elemből álló csoportnál az átmeneti időszakban jelentős teljesítési teherrel járna, esetleg a belépési szándékot is megkérdőjelezné.
- A határon átvélő ügyletek eredményeinek összevezetése a tagállamok összességének szintjén (legalább is rövidtávon) szűkítené a társasági adóalapot, ami – változatlan adókulcsok esetén – az összes tagállam szintjén csökkentené az adóbevételeket, vagy – változatlan adóbevételek érdekében – az adókulcsok növelésére ösztönözné, ami az EU versenyképessége szempontjából kedvezőtlen lehet. Természetesen a tagállamok szintjén ez más és más konkrét következményt jelentene.

A csoportok nem választhatják meg, hogy melyik leányvállalat vesz részt a rendszerben. A teljes adókonszolidációban való részvétel csak a „mindenki vagy senki” elve alapján választható. Ezzel megelőzhető, hogy a CCCTB-t főként vagy kizárólag azok a vállalatcsoportok alkalmazzák, amelyben magas adókulcs alá eső nyereséges vállalkozások vannak együtt alacsony adókulccsal adózó veszteséges cégekkel.

8.5.6. Az adóalap megosztás mechanizmusa¹¹⁵

A munkadokumentumok hangsúlyozzák, hogy maga a megosztás nem célja az uniós társasági adóreformnak, de szükséges és elkerülhetetlen következménye a konszolidációnak.

A megosztási mechanizmusnak - amennyire lehetséges - egyszerűnek kell lennie, mert így teljesíthető a legkönnyebben mind az adóalanyok, mind az adóhatóságok számára. Emellett a nehezen manipulálhatóság is követelmény, vagyis, hogy a megosztás ne építsen olyan helyi tényezőre, amely kellően mobil ahhoz, hogy a konszolidált adóalap egy részének mesterséges áthelyezésére adjon lehetőséget. A legkényesebb kérdés az igazságosság és a pártatlanság követelménye, amely fogalmak ez esetben is nehezen ragadhatók meg. Mivel az országok költségvetését is érzékenyen érintheti, fontos, hogy a javaslat elnyerje a tagállamok politikai támogatását. A megosztás a fizikai jelenlétben alapulna, a gazdasági jelenlétre építés ugyanis sok bizonytalanságot, konfliktuslehetőséget vinne a rendszerbe, és – különösen a kisebb vállalkozások esetében - a megfelelési költségeket is növelné, sőt akár a nemzetközi adózás elveivel is ellentmondásba kerülhetne.

A munkabizottsági értekezleteken több lehetőség merült fel a megosztási mechanizmus kivitelezésére, ezek közül a legfontosabbak a makro-alapú (MA) (Mintz, 2004), a hozzáadott érték-alapú (VA) megközelítések valamint az arányos megosztási formula (FA). Az értéknövekedést figyelembe vevő megoldás az áfa-bevallások kapcsán már működő vállalkozói adatszolgáltatások továbbfejlesztésével is megvalósítható lenne. Ekkor a hozzáadott-érték adózás révén a közösségi adatbázisba jelenleg befolyó adatok a társasági adózás szempontjából jelentős kiegészítésre illetve korrekcióra szorulnának (különösen a kivitel-behozatal vonatkozásában, valamint többletinformációra lenne szükség az értékcsökkenés és a munkaerőköltségek figyelembe vétele érdekében (BEFT, 2006a:3). Nagyobb érdeklődés mutatkozott a képleten alapuló számítási módszer iránt, amit már több országban - például az USA-ban, Kanadában is - eredményesen alkalmaznak.¹¹⁶ Az „arányos megosztás képlete” lényegében mikro-alapú, vállalat specifikus elemeket tartalmaz, és a tényezők súlyozására is

¹¹⁵ Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTBWP47; CCCTB/WP/60; BEFT (2006a); BETF (2007b); COM(2007)223.

¹¹⁶ Az USA-ban és a Kanadában alkalmazott FA-k konkrét formáit bemutatja Weiner (2002:524).

lehetőséget ad. A vita fő tárgya, hogy mely tényezők és milyen arányban szolgáljanak a számítások alapjául. A hagyományos háromtényezős – az értékesítés, a tőke és a munka figyelembe vételére építő – modell megfelelő megoldás lehet. A Bizottság is ennek elfogadása mellett foglalt állást, egy több alkotóelemre támaszkodó, stabil adóalap felosztási rendszert javasolt, amely a lehető legteljesebben közrefogja a jövedelemtermelő tényezőket. A formulára, amely az összevont eredményt három tényező – a munka, a tőke (melynek megjelenési formái az eszközök) és a forgalom - szerint osztja szét, az alábbi javaslat született:¹¹⁷(A képlet súlyozása számomra nem ismert.)

$$\begin{aligned}
 & \text{"A" csoporttag adóalapja=} \\
 & \left[\frac{1}{m} \cdot \frac{\text{értékesítés}^{\text{"A"}}}{\text{értékesítés}^{\text{csoport}}} + \frac{1}{n} \cdot \left(\frac{1}{2} \cdot \frac{\text{bérek}^{\text{"A"}}}{\text{bérek}^{\text{csoport}}} + \frac{1}{2} \cdot \frac{\text{alkalmazotti létszám}^{\text{"A"}}}{\text{alkalmazotti létszám}^{\text{csoport}}} \right) + \frac{1}{o} \cdot \frac{\text{eszközök}^{\text{"A"}}}{\text{eszközök}^{\text{csoport}}} \right] * \\
 & \quad * \text{CCCTB} \\
 & \quad \text{ahol } \frac{1}{m} + \frac{1}{n} + \frac{1}{o} = 1
 \end{aligned}$$

A *munkatényező* két jellemzője - a bérek és az alkalmazottak létszáma - is szerepel a javasolt formulában. Gyakorlati oldalról ehhez ismerni kell a munkavállaló alkalmazási körét, költségét (bérét), valamint a munkaerő elhelyezkedését, ami nem mindig egyértelmű (pl. kiszervezett munkavállalók, több helyen munkát végzők, menedzsment tagok esetében). A bértömeg fogalmába mindazok a tételek beletartoznak, amelyek az adóalap szempontjából levonhatók (beleértve a szociális hozzájárulásokat, mellékjuttatásokat, részvényopciókat stb. is).

Az *eszközök* esetében is fel kell mérni azok típusát, értékét, és elhelyezkedését. A Bizottság csak a tárgyi eszközök beszámítását ajánlja, az immateriális javakat, a pénzügyi eszközöket és a forgóeszközöket kizárna a formulából. Annak ellenére, hogy a forgóeszközök bizonyos ágazatokban (pl. a kereskedelemben) meghatározó jelentőséggel bírnak, kirekesztésüket azzal indokolják, hogy ez a meglehetősen immobil eszközcsoport manipulációra alkalmassá tenné a képletet. Például egy olyan áruház létesítésével, amely alacsony adókulcsú országban van, az adóalap egy része áthelyezhető ebbe az országba. A pénzügyi aktívák is

¹¹⁷ CCCTB/WP060 CCCTB: possible elements of the sharing mechanism (12. pont)

nagyfokú mobilitásuk valamint nagy értékük miatt nem kerülnének a képletbe, ugyanis tökéletes eszközei lehetnének az adóalap áthelyezéseknek. Mivel a pénzügyi intézmények esetén éppen a pénzügyi eszközök a legfőbb jövedelemtermelő aktívák, ezért ezekre a szervezetekre speciális szabályok kidolgozása szükséges. A mobilitásból fakadó adóelkerülések kivédésén túl az immateriális javak kihagyásának gyakorlati okai is vannak, mint például a nehéz értékelés, ami különösen a saját előállítású immateriális eszközknél igényelhet bonyolult kalkulációkat és növekvő megfelelési költségeket. Az eszköz lokalizációjában okozhat bizonytalanságot az a körülmény, ha az immateriális eszközt nem egyetlen csoporttag hozta létre, vagy használja, hanem a teljes csoport. Egyes szakértők szerint nincs is szükség a képletben az immateriális javakra, mert azok jelentőségét a formula többi tényezője kifejezésre tudja juttatni. Az immateriális javak szerepe az, hogy növeljék a munkatermelékenységet (ami a bérköltségben tetten érhető), vagy elősegítsék a tőke jobb működését (ami a vagyon értékét növeli), illetve tökéletesítsék a termékek használhatóságát, minőségét (ez pedig visszatükröződik az értékesítés bevételeiben).¹¹⁸

Kérdés, hogy milyen következményekkel jár, ha két fontos eszközcsoportot (mint forgóeszközök, immateriális javak) figyelmen kívül kihagynak az adóalap megosztásakor, bár az adóalap létrehozásában esetleg meghatározó jelentőségük volt. Véleményem szerint az immateriális javak között kimutatott szellemi vagyon legtöbbször szoros kapcsolatban áll a napjainkban egyre meghatározóbb innovációval, kutatással, fejlesztéssel. A szellemi vagyon kirekesztése a formulából nem „díjazza” a K+F tevékenységet, így nem biztosítja az adóalap fair megosztását, és nem szolgálja a Lisszaboni stratégia innovációra és versenyképességre vonatkozó céljait.

Maradnak tehát a tárgyi eszközök (értékelésükkel korábban foglalkoztam), figyelembe vételük helye ott lenne, ahol az eszközt ténylegesen használják. Ez a gazdasági tulajdonos állama, ami nem mindig egyezik meg a jogi tulajdonos helyével (pl. bérlés, lízingelés esetén), ilyen helyzetekben az értékcsökkenés elszámolására jogosultnál vennék számba az eszközt. Természetesen a tárgyi eszközök is alkalmasak a tényezőáthelyezésre, bár a manipuláció kétségtelenül

¹¹⁸ CCCTB/WP/64 (65. pont)

több bonyodalommal jár. A csoporton belüli eszközátadás az adóalapot nem érinti, hiszen az ügylet az elismert adóértéken bonyolódik, az adóalap megosztása során viszont már fontos lehet, hogy az eszközt a transzfert követően milyen adókulcsú országban használják. Adó takarítható meg azzal, ha az eszköz új helye egy alacsonyabb adókulcsú országban lévő csoporttagnál lesz.

A több tényezőn alapuló megosztás növeli ugyan az objektivitást, a *forgalom* kezelése azonban számos további problémát vet fel. Az egyik fontos kérdés, hogy az értékesítést (a forgalmat) a rendeltetési helyén (ahová az árut végérvényesen elszállították) vagy a forrás helyén (ahonnan az árut elszállították) vegyék-e figyelembe? A Bizottság a rendeltetési hely alapú forgalmat ajánlja, ez azonban könnyen manipulálható. Egy CCCTB-t nem alkalmazó államban lévő független kereskedelmi ügynökség közbeiktatásával – annak a csoport képviselőjében történő eladásai révén – az értékesítés a célnak megfelelő piacra helyezhető át. Az ilyen adótervezési lehetőségek számos adóelkerülés–ellenes intézkedést tennének szükségessé, ami az egyszerűség és a hatékonyság ellen hatna. Véleményem szerint nehézséget okozhat az is, hogy az eladó az értékesítés célállomását sokszor nehezen vagy egyáltalán nem tudja hitelt érdemlően bizonyítani (például, ha vevő vállalja az áru elszállítását az eladótól). Bár áfa szempontjából – az export áfa-mentessége érdekében – az áfa-alany eladónak dokumentálnia kell, hogy az áru elhagyja az országot, azt azonban nem tudhatja, hogy melyik állam az értékesítés végső állomása. Az értékesítésnek az eredet helye szerinti figyelembe vétele fogalmi szinten egyszerűbbnek tűnhet, de ennél is számos hasonló probléma adódhat. (Például a csoport vállalata egyszerűen kiválaszthatja, megváltoztathatja állandó telephelyének helyszínét, és ezzel az értékesítés eredetét). Ezért az értékesítés, mint profitmegosztási tényező szerepét a szakértők egy része megkérdőjelezi, és annak elhagyását javasolja. A munkacsoport szakértőinek másik csoportja a tényező megtartása mellett érvel,¹¹⁹ szerintük az értékesítés azért fontos elem, mert a keresleti oldalt reprezentálja. A jövedelem létrehozásához ugyanis a munka és a tőke mellett a piac is szükséges, az eladás nélkülözhetetlen a profit realizálásához. Másrészt az igazságosság elve is megkívánja, hogy a rendeltetési hely szerinti értékesítés szerepeljen a képletben, hiszen e nélkül azok

¹¹⁹ CCCTB/WP/64 (49. pont)

az államok, amelyek piacain nincs sok vagyon, és munkaerő, nem részesednének megfelelő mértékben az adóalapból, miközben kívülről vállalatok léphetnének be a piacra és versenyezhetnének anélkül, hogy a társasági adó arányos részét megfizetnék, ami a helyi vállalkozások szempontjából méltánytalan lenne. Jelenleg a profit legalább 90 százaléka forrás alapú, és az államok nem szívesen mondanának le a területükön lévő tényezők alapján befolyó adókról. A csoporton belüli adás-vételeket ki kell szűrni, hogy a CCCTB-n belül elkerülhető legyenek a transzferárazási problémák.

A bizottság javaslata értelmében a munka tényező két vonatkozása (a létszám és a bér) is szerepelne a megosztási formulában. Az alacsonyabb átlagbérszínvonal indoklására, igazolására vonatkozóan nem terveznek szabályokat bevezetni. A munkatényezőnek a munkavállalók számával való azonosítása is számos problémát vet fel, melyek közül a leglényegesebb, hogy nem alkalmas a munka minőségi jellemzőinek – például termelékenységének - figyelembe vételére. A bérköltség sokkal alkalmasabb a munka, mint termelési tényező megragadására, ezért a létszám képletből való kivétele is felmerült. Véleményem szerint a létszám képletben hagyásával elkerülhető a magas bérköltségű tagállamok kedvezőbb helyzetbe kerülése.

Az Európai Bíróság joggyakorlata is megerősítette, hogy a tagállamok számára meg kell engedni üzleti tevékenységük újraelosztását, áthelyezését, még akkor is, ha az a sokkal kedvezőbb adózási környezet előnyeinek kihasználását célozza.¹²⁰ A tényező áthelyezések megelőzését elsősorban a megosztási képlet megfelelő kialakításával célszerű biztosítani, a külön tényező-áthelyezést tiltó szabályokat kerülni kell, csak speciális esetben és kizárólag „teljesen mesterséges” szituációkra szabad alkalmazni (így az EC-joggal sem kerülhet ellentmondásba).

A Bizottság a megosztási kulcsokhoz egy „védelmi záradék” elfogadását is javasolja, amely lehetővé teszi az adóalap újrafelosztását olyan esetekben, amikor az eredeti kulcs nyilvánvalóan méltánytalan eredményhez vezetne. Nagyon fontos biztosítani, hogy ezt a lehetőséget az egyes tagállamok ne használhassák adóbevételeik növelése érdekében az adófizetők kárára (kettős adózás, adóbizonytalanság, perköltségek növelése révén sem). Ezért a záradék alkalmazására elsősorban az adófizetők kezdeményezésére történne. Az egyetlen

¹²⁰ Comments on document CCCTB\WP\060 (Para. 42)

kivétel ez alól, amikor a kérést az összes érdekelt adóhivatal közösen nyújtja be (szigorú időkereten belül). Néhány sajátos jellemzővel bíró szektor esetében, vagy sokféle tevékenységi ágban működő (egyidejűleg gyártással, szállítással, pénzügyekkel, biztosítással, stb. is foglalkozó) összetett csoportokra speciális megosztási szabályok kialakítására is szükség lehet. A Bizottság a következő esetekben tartja indokoltnak speciális formula alkalmazását:¹²¹ pénzügyi szolgáltatók, szállítással foglalkozók (mint a légitársaságok, vasúttársaságok), televíziós és műsorszóró vállalatok (ezek kérdéseivel nem foglalkozom). A Bizottság által javasolt megosztási tényezők jellemzőinek összefoglalására az alábbi táblázatot készítettem.¹²²

18. táblázat A CCCTB-tervezet megosztási tényezői és fő jellemzőik

Forrás: saját szerkesztés a közösségi dokumentumok felhasználásával¹²³

	<i>Kínálat oldaláról</i>			<i>Kereslet oldaláról</i>
	Munka		Tőke (megjelenési formái: eszközök)	Forgalom (értékesítés)
	bér	Létszám		
Hatóköre	minden munkavállaló (hazai jog szerinti értelmezve)		tárgyi eszközök	termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás bevételei
Főbb kivételek a hatókör alól	kiszervezett tevékenységekben közreműködők		immateriális javak, pénzügyi eszközök, forgóeszközök	csoporton belüli adás-vételek
Értékelése	adóalapnál levonható teljes bértömeg (mellék juttatások, opciók stb. is)		adóérték = bekerülési érték – halmozott adóleírás	adóalap megállapításakor számított értéken
Elhelyezkedése	a munkavégzés helye (ha nem a munkaadó, a létszám a munkaadónál a bér a munkavégzés helyén számítható be)		használat helye (gazdasági tulajdonos)/ahol az értékcsökkenést elszámolják	számbavétele a rendeltetési hely alapján (fizikai jelenlét)
Megjegyzés	elfogadható	vitatott	korrekciókkal elfogadható	erősen vitatott

¹²¹ Ugyanott (Para. 69)

¹²² CCCTB/WP060 alapján

¹²³ CCCTBWP47; CCCTB/WP/60; BEFT (2006a); BETF (2007b); COM(2007)223.

8.5.7. Adminisztratív és jogi keretek¹²⁴

A konszolidáció és a megosztási mechanizmus működtetése az adóadminisztráció terén magas fokú koordinációt és együttműködést kíván meg. Ennek elősegítésére a szakértők az „egyablakos rendszer” elvét, és ehhez kapcsolódóan a „fő-adóalany” illetve a „fő-adóhatóság” koncepcióját javasolják. A csoport 50%-a jelölhetné ki a *főadózót*, aki elsődleges felelősséggel tartozna az előírások teljesítéséért, a választáshoz kapcsolódó bejelentésekért, a csoport struktúrájáról való éves jelentésért stb. Továbbá konszolidálandó csoport esetén a fő-adóalany lenne felelős a csoport valamennyi tagjára vonatkozó konszolidált adóbevallásért (ami a konszolidált adóalap alapdokumentuma), valamint az adóalap adózókra történő szétosztásáért. A fő-adóalany jellemzően a csoport utolsó anyavállalata, feltéve, ha az valamelyik tagállamban rezidens (az ettől eltérő esetekkel nem foglalkozom).

A „*fő-adóhatóság*” alapesetben (speciális helyzetektől itt is eltekintve) annak a tagállamnak az illetékes adóhatósága lenne, ahol a fő-adóalany rezidens. A fő-adóhatóság elsődleges felelősséggel végzi a konszolidált bevallás felülvizsgálatát, annak ellenőrzését, értékelését, kiegészítését. Az egyablakos megközelítés elengedhetetlen eleme lenne, hogy a helyi adóhatóságok a tárgykörben nem kezdeményezhetnek, de a vizsgálatokat a fő-adóhatóság a helyi adóhatóságokkal együttműködve bonyolítaná. Azt gondolom, hogy a hatáskörök részletkérdéseit még mindenképpen szükséges pontosítani. Ezen túl a munkacsoportok szakértői egy központi testület létrehozását is javasolják, amelynek célja a CCCTB-hez kapcsolódó szabályok egységes értelmezése - és azok publikálásával - a gyakorlati problémák megoldásának segítése. A testület összehangolná és jóváhagyná a különböző forrásból felmerülő kérdésekre adott interpretációkat. A CCCTB az önadózás elve alapján működne, a konszolidált adóbevallás az alábbiakat tartalmazná:

- a fő-adóalany azonosítása
- a csoportban lévő valamennyi adóalany és tartós telephely azonosítása
- az adóév megjelölése, amelyre a bevallás vonatkozik
- a társaság vagy a csoport konszolidált adóalap számításának részletei

¹²⁴ Felhasznált közösségi dokumentumok: CCCTB/WP/030; CCCTBWP057; BEFT (2007a); CCCTB/WP061; BEFT (2007c).

- a konszolidált adóalap megosztásának számítása valamennyi tagállambeli adóalanyra
- minden tagállambeli adóalany adókötelezettsége.

A konszolidált adóalaphoz való hozzájárulás alátámasztására minden csoporttagnak megfelelő bizonylatokkal kell rendelkeznie (számlák, szerződések stb.). Véleményem szerint aggályos lehet, hogy az ügyletek bizonyítékai a csoporttagok szintjén, míg a fő felelősség a fő-adóalany szintjén lenne. Továbbá a konszolidációhoz, valamint az adóalap megosztáshoz olyan további nyilvántartások vezetése, belső dokumentációk készítése válhat szükségessé, ami a szokásos üzletmenetben eddig nem volt, és ez a kívánatosnál nagyobb mértékben növelné az adminisztrációs terheket.

A közös adóalap működtetéséhez a tagállamokban használt IT-rendszereket alkalmassá kell tenni a CCCTB-hez szükséges adatok gyűjtésére (pl. a munkavállalók átlagos létszáma, a belső és a kiszervezett munka, forgalom a CCCTB-n belüli, illetve azon kívül lévő országokkal, a konszolidációs küszöb feletti/alatti részesedésű vállalatokkal, információk a különböző speciális felosztó kulcsokhoz stb.). Nemcsak a szabályozás egységesítése jelenthet gondot, hanem annak 27 különböző közigazgatási rendszerbe való beillesztése is. Szükség lenne a tagállami adóhatóságok közötti együttműködés javítására, új formák bevezetésére.

8.6. CCCTB és a kapcsolt felek – kell-e transzferár szabályozás?¹²⁵

A kapcsolt felekre vonatkozó adóelőírásokat illetően a fő szempont, hogy a jövedelmek és a kiadások elosztása a székhely és a forrás országa között tisztességes legyen, valamint ne legyen mód a nyereségek és veszteségek áthelyezésére a vállalatok között. A legtöbb tagállamban részletesen szabályozzák ezt a területet, definiálják, hogy adózás szempontjából kiket kell kapcsolt feleknek tekinteni, általános előírásokat alkalmaznak a kapcsolt felek között bonyolított tranzakciók áraira, és a közöttük történt egyes kifizetések levonhatóságát is korlátozzák.

¹²⁵ Felhasznált közösségi dokumentumok: COM(2001)582; COM(2006)823; CCCTB/WP/041; CCCTB/WP/64; 2006/C 176/01; COM(2007)223.

A kapcsolt felek közötti ügyletekre – mind a nemzeti jogban, mind az OECD keretein belül, mind pedig a bilaterális egyezményekben – az irányadó az „arm's length principle” alkalmazása, amely szerint olyan kondíciók fogadhatók el, mint amilyenek a független felek egyezsége révén (szokásos piaci viszonyok között) alakulnának ki.

Az alábbi főbb szituációk lehetségesek:¹²⁶

a) *Valamennyi kapcsolt vállalkozás a CCCTB alá és ugyanabba a konszolidációs csoportba tartozik;*

A CCCTB alá tartozó konszolidálásra kerülő vállalatok vonatkozásában nem szükséges a „arm's length principle” (szokásos piaci feltételek) alkalmazása, hiszen minden csoporttag összes nyeresége és vesztesége – összevonást követően, az elfogadásra kerülő szisztéma szerint – újraosztásra kerül a tagok között. De mi a helyzet azokkal a kapcsolt vállalkozásokkal, amelyek a konszolidációs körön kívül vannak, vagy nem ugyanabba a konszolidációs körbe tartoznak?

b) *Valamennyi kapcsolt vállalkozás a CCCTB alá, de nem ugyanabba a konszolidációs csoportba tartozik;*

A ilyen szituációk akkor lesznek gyakoriak, ha a konszolidációhoz előírt küszöbérték magasabb, mint az a befolyásoló részesedés, ami alapján a feleket kapcsolttá kell minősíteni. Az is lehetséges, hogy a kapcsolt vállalkozások különböző konszolidációs csoportba tartoznak, de az is előfordulhat, hogy az egyik vállalat egy konszolidációs csoport tagja, míg kapcsolt fele önállóan adózik, mert esetében nem teljesülnek a konszolidáció feltételei. A konszolidációs körön kívül lévő kapcsolt vállalkozások vonatkozásában felmerül a transzferárazás problémája. Ennek kezelésére már a CCCTB-n kívül születtek megoldások, amelyek használhatók itt is, de kérdéses: lehet-e a CCTB csoport tagjait eltérően kezelni azzal, hogy a konszolidációs körbe tartozók esetében nem, míg az azon kívülieknél szükséges az „arm's length principle” alkalmazása?

c) *A kapcsolt felek egy része a CCCTB alá tartozik, a többi(ek) nem;*

A b) szituációhoz hasonlóan itt is az „arm's length principle” alapján kell a vállalatok közti ügyleteket kezelni, sőt, az alultőkésítésre vonatkozó előírások is felmerülhetnek, kérdés, hogy milyen megoldások legyenek az alultőkésítésre a

¹²⁶ A CCCTBWP041 dokumentum felhasználásával készítettem.

CCCTB-körben? Amennyiben a kapcsoló felek eltérő tagállamban (vagy az EU-n kívüli országban) rezidensek, akkor a vonatkozó adóegyezmények rendelkezéseit is tekintetbe kell venni.

d) Egy CCCTB hatálya alá tartozó vállalattal magánszemély(ek) van(nak) kapcsoló viszonyban. A nemzeti adórendszerekben a jogalkotók a társasági és a személyi jövedelemadó közötti arbitrázs lehetőségekre tekintettel alakítják ki az adószabályokat. A CCCTB kizárólag a társasági adózás kérdéseivel foglalkozik, és nem tér ki a személyi jövedelemadóval való kapcsolatra. Így fennáll a veszélye annak, hogy a meghatározó befolyással rendelkező egyéni részvényes az osztalékfizetés helyett más – az adóalapból levonható kifizetések (bér, menedzsment díjak, kamat, nyugdíj-hozzájárulás stb.) formájában juttat magának jövedelmet. Felmerül az igény, hogy bizonyos helyzetekben bizonyos kifizetéseket vélelmezett (rejtett) osztaléknak kell minősíteni. Meg kell határozni, hogy a tranzakciók, kifizetések mely kategóriái, milyen esetekben tartozzanak ebbe a körbe.

A közös társasági adóalap sem nélkülözheti tehát a transzferárazás problémájával való foglalkozást. A Közösségen belül működő JPTF kidolgozott (a Tanács pedig elfogadott) egy magatartási kódexet a transzferárazás dokumentálására (EU TPD). Elegendő-e, ha a transzferárazás kapcsán a CCCTB egyszerűen hivatkozik az EU TPD-re, vagy szükséges ennél részletesebb szabályokat kialakítani a „*arm's length principle*” alkalmazására? Az utóbbi esetben milyen további konkrét részletszabályok kellene? Továbbá az is kérdés, hogyan határozza meg a CCCTB a kapcsoló felek fogalmát? Hivatkozhat-e az OECD általános definíciójára, vagy szükséges azt speciális kritériumokkal kiegészíteni?

8.7. Torzítási lehetőségek, adóverseny és adóbevételek a CCCTB alatt

A CCCTB mérsékelheti a transzferárazási problémákat, de egyúttal újabb torzításokat is előidézhet a befektetések, a termelés, a telephelyválasztás terén. Amennyiben a formula vállalat-specifikus elemek alapján osztja fel az adóztatandó profitot - amelyekre a cég is hatást tud gyakorolni - ahhoz vezethet, hogy torzulnak a vállalat üzleti döntései. A multinacionális vállalatok ugyanis

megtehetik, hogy az alacsony adókulcsú országokban növeljék, illetve a magas akókulcsú országokban mérsékeljék aktivitásuk olyan tényezőinek súlyát, amelyek meghatározó jelentőséggel bírnak az adóalap szétosztásában. Ha például az adóztatandó jövedelem felosztásához a tőke (megjelenési formájában valamilyen eszköztípus) szolgál alapul, akkor az FA¹²⁷ arra ösztönözheti a magas adókulcsú országban lévő vállalatot, hogy egy alacsony adókulcsú állambeli céggel fuzionáljon. Az értékesítés bevonása a képletbe, pedig áruik keresztbefuvarozására készítheti a cégeket. Ha az adóalap függ az anyavállalat elhelyezkedésétől, a CCCTB nem lesz semleges. Minden olyan megosztási mechanizmus nélkülözi ezt a függetlenséget, amely vállalatspecifikus elemeket tartalmaz.

Több közgazdász (például Weiner, 2002:525 és McLure's, idézi: Eggert-Haufler, 2006:17) rámutatott arra a fontos összefüggésre, hogy amennyiben az állami adóbevételek meghatározására olyan vállalat specifikus tényezőket használnak, mint például a cégvagyon, a keresetek, vagy az eladások, akkor lényegében az állam a társaságokra kivetett adót valamelyik (formulában szereplő) tényező direkt adójává transzformálja. Ezek szerint egy FA-val kombinált társasági adó egyenértékű a formulában megjelenő valamennyi tényezőre kivetett forráselvű adóval. Tehát a munkabérekkel arányos jövedelemrész után fizetendő társasági adó hasonló hatásokat eredményezhet, mint egy a munkabérekre kivetett közvetlen adó, annak minden gazdasági következményével. Például a munkavállalókhoz kapcsolódó FA-elemek lényeges hatást gyakorolhatnak a foglalkoztatás színvonalára.

A CCCTB hatálya alatt az adóverseny játékterét alapvetően a közös adóalap definiálása és a megosztási módszere, illetve ezek kölcsönhatása alakítja. Számítani lehet arra, hogy az elkülönült adószámításokról az FA-ra való áttéréssel az adóösztönző politikák is átalakulnak, és gyökeresen megváltozik az adóverseny természete. Kolmar és Wagener (2007) szerint arra is van esély, hogy az adókulcsoknál eddig megszokott „race to the bottom” típusú adóversenyt az új rendszerben a „race to the top” típusú verseny váltja majd fel, ugyanazon FA mellett - az adóalap konkrét definiálásától függően - akár az egyik akár a másik adóverseny típus is előfordulhat. A verseny tendenciáját alapvetően a fiskális

¹²⁷ FA: formula apportionment, a CCCTB-nél is alkalmazott adóalap megosztási módszer.

externáliák jellege alakítja, vagyis az a túlcorduló hatás befolyásolja, amelyet az egyik kormányzati tevékenység egy másik kormányzat területén okoz. A pozitív externáliák az adóversenyben nem hatékony alacsony adókulcsokhoz vezetnek, a negatív externáliák pedig nem hatékony magas adókulcsokat eredményeznek (Kolmar-Wagener, 2007:2-3). Az FA-típusú adóknál a fiskális externáliák két csatornán keresztül juthatnak érvényre. Egy állam adóváltozásai a másik államban egyrészt a közös adóalapra, másrészt az országra leosztott adóbevétel részre gyakorolt hatáson keresztül. Az adóverseny akkor eredményez túl alacsony (illetve magas) adórátát, ha a konszolidált adóalap sokkal rugalmatlanabban (illetve rugalmasabban) reagál a befektetések változásaira, mint a megosztási tényező.

Hare et. al. (2007:22) szerint a tervezett megosztási mechanizmus nagy valószínűséggel a nagyobb országok előnyére fogja átrendezni az adóbázisokat. Mivel ezek az államok magasabb adókulcsokat preferálnak, a CCCTB következménye első pillantásra az adóráták emelkedése lehetne, ami a multinacionális cégek számára nem kedvezne.

A CCCTB lényegesen megváltoztathatja a tagállamok társasági adóalapjának egymáshoz viszonyított arányát. Különösen igaz ez akkor, ha az FA-tényezők eloszlása jelentősen eltér a jelenleg adóztatandó profit megoszlásától. Ha egy tagállam aránytalanul nagyobb részt birtokol a megosztáshoz használt tényezőből a jelenleg adóköteles profitrészehez képest, akkor az FA rendszerből előnye származhat. Vannak országok, amelyek a jelenlegi rendszerben magas adóbevétellel rendelkeznek, gazdasági tevékenységük más (például a megosztási képletben szereplő) tényezőinek mértékét tekintve viszont alacsony a részesedésük, ilyenek például Dánia, Finnország, Írország, Luxemburg, Hollandia (Devereux-Loretz, 2007:9-10). Ezek az országok az új rendszerben várhatóan alacsonyabb adóbevételre tennének szert, és nyilvánvalóan annak növelésére törekcszenek (például az országukba irányuló profit áthelyezésekre lehetőséget teremve). A fejlettebb országokban lévő magasabb bérszínvonal és jelentősebb vagyon (mint megosztási tényezők) miatt a fejletlenebb tagállamok költségvetései (az első körökben) rosszabbul járhatnak. Ha adóvesztésüket az adókulcsok emelésével kompenzálnák, akkor csökkentenék annak esélyét, hogy a későbbiekben - a fejlett országbeli tényezők alacsony adókulcsú államba

vonzásával - visszaszerezzék (esetleg növeljék) adóbevételeiket.

Fuest-Hemmelgarn-Ramb tanulmánya szerint (idézi Devereux-Loretz, 2007:5) a nemzetközi veszteségkonsolidáció és az FA alkalmazása hozzávetőlegesen akár 20%-os csökkenést is eredményezhet az EU-szintű társasági adóbevételekben, főként az alacsony adórátájú országok rovására. A CCCTB bevezetésének tagállamokra gyakorolt lehetséges hatását elemezve Devereux és Loretz (2007:17) megállapították, hogy az EU szintjén az adóbevételek lényegesen kisebbek lesznek, ami – a használt FA-tól függően - hozzávetőlegesen 2,5%-os bevételvesztést jelenthet az Unióban. Kimutatták, ha minden vállalat számára kötelező lenne a CCCTB alkalmazása, az összes adóbevétel átlagban körülbelül 2%-kal emelkedne, többletbevételt hozva a nagy és magas adókulcsot alkalmazó országoknak. Az eredmény természetesen nagyban függ attól is, hogy az FA-ba milyen tényezők, milyen arányban kerülnek figyelembevételre. Néhány ország – a megosztási tényezőtől függetlenül – csökkenést tapasztalhat adóbevételeiben (Németország, Olaszország, Belgium, Dánia, Finnország, Luxemburg, Görögország). Számos tagállam viszont nyerni fog az új rendszerrel, különösen az Egyesült Királyság, Svédország, és néhány új tagállam, főként Észtország, Magyarország, Csehország és Szlovákia. Észtországban a visszaforgatott nyereséget nem adóztatják, számos társaság így nem is fizet adót, ezért nyilvánvaló, hogy az új rendszerben a jelenleginél nagyobb adóalap kerülne az országhoz. Szlovákiában a Volkswagen, Magyarországon pedig az Audi telephelyének köszönhető a bevétel növekedés jelentős része. Mivel ezek a vállalatcsoportok döntően német érdekeltségűek, a kelet-európai országok bevételi többlete a németországi jövedelmek átcsoportosításából adódhat, miközben Németország bevételei az új rendszerben lényegesen alacsonyabbak lennének. Nagy valószínűséggel a német példa lesz jellemző Olaszországra és Dánia is. A CCCTB önkéntes jellege persze lehetővé teszi, hogy a vállalatcsoportok elutasítsák az új rendszert (illetve kilépjenek belőle), ha várható, hogy profitjuk nagy része magas adókulcsú országhoz (például. Németországba, vagy Olaszországba) kerülne.

A megosztási tényezők konstrukciója tehát alapvető hatással van az adóbevételek teljes szintjére, és azok tagországok közötti szétosztására. A CCCTB és vele az FA bevezetése tehát nem szünteti meg az adózás spill over hatását, sőt bizonyos

esetekben erősítheti is azt.

Az új rendszerben valószínűleg csökken az adóverseny agresszívebb formáinak jelentősége, de nem tűnnek el a multinacionális vállalatok arbitrázs lehetőségei, amelyekkel befektetéseiket és adóköteles profitjukat alacsony adókulcsú államba irányítják. Rendkívül bonyolult dolog átfogó megoldást találni erre az általános problémára, és amíg a tagállamok maguk állapíthatják meg társasági adórátájukat, ez szinte lehetetlen. Mivel az adóelkerülési lehetőségek egyre nőnek az EU bővülésével – a tipikusan alacsony adókulcsú új tagok révén – a társasági adóráták harmonizálásának kérdése nagy valószínűséggel újra felmerül.

8.8. A közös konszolidált adóalap értékelése

A fejezet további részében - a feldolgozott dokumentumok és személyes véleményem alapján - a CCCTB lehetséges pozitív és negatív hatásait foglalom össze, és összeállítom a CCCTB-re vonatkozó SWOT analízis tábláját. Egyrészt a dolgok komplexitásából, másrészt a rendszer belső ellentmondásaiból következően egy-egy tényező az előnyök és a korlátok között is szerepelhet.

A CCCTB lehetséges főbb előnyei

A több államban tevékenykedő vállalatoknak elvileg csak egy (a közös) társasági adó szabályrendszert kell ismerniük és követniük, amelynek eredményeként csökkenhetnek a cégek megfelelési költségei. A konszolidáció révén mérsékelhetők a transzferár dokumentációhoz kapcsolódó megfelelési költségek is. Az adóhatóságok oldalán is jobb hatékonyság feltételezhető, ha az ellenőrzések során csak egy közös rendszert kell nyomon követni.

A belső piac működését és hatékonyságát gátló társasági adóakadályok jelentős részének felszámolása átláthatóbbá, összehasonlíthatóbbá tenné az adóterheket, igazságosabbá teheti a versenyt. A CCCTB révén a határokon átnyúló tevékenységek esetében elkerülhető lenne a kettős adóztatás, továbbá a több tagállamban aktív vállalkozási tevékenységet folytatók számára lehetőség lenne a veszteségkiegyenlítésre (adókonszolidációra), valamint a beruházások adóügyi kezelésében meglévő különbségek egységesítése.

A meglévő torzító hatásokat mérsékelve a CCCTB javíthatja a társasági adózás hatékonyságát. A transzparencia hozzájárulhat az adókulcsok

konvergenciájához, a befektetési döntéseknél az adómegfontolások szerepének csökkenéséhez, ami hatékonyabb erőforrás allokációt eredményezhet. Így megszűnhet a határokon átnyúló vállalatát szervezésekhez kapcsolódó tőkenyeresség és tőkeveszteség adózási helyének megválasztására vonatkozó torzító hatás is.

A CCCTB az adókijátszás és az adócsalás lehetőségeinek csökkentésével jobban szolgálhatja a tagállamok pénzügyi érdekeit. Az adómentes tételek egységesítésével várhatóan szélesedik az adóalap. Az alacsonyabb effektív adókulcs miatt a CCCTB előnyös lehet az EU-n kívüli befektetőknek számára. Természetesen javíthatja az európai vállalatok nemzetközi versenyképességét is (nemcsak az adókulcs szempontjából).

A CCCTB (általános) jogforrása a vonatkozó területen felválthatja az Európai Bíróság (eseti) ítélkezési gyakorlatát. Az új rendszer magával hozhatja a nemzeti adóegyezmények felváltását egy közös és egységes EU szintű egyezményel.

A CCCTB lehetséges főbb problémái

Az adórendszerek *politikai döntéseken* alapulnak, viszont hiányzik a tagállamok politikai konszenzusa. A nemzeti érdekek adózás terén jellemzően erősebbek, mint a közös uniós érdek. A tagállamok zömét a régóta meglévő nemzeti szabályokhoz való ragaszkodás jellemzi, ami akadályt jelenhet a leghatékonyabb közös megoldások elfogadásában. Mivel a CCCTB nagyobb ellenőrzést helyez kilátásba a tagországok társasági adóbevételei felett, ezt a tagországok az adószuverenitásuk sérelmeként értelmezhetik.

Számos probléma adódhat a közös adóalap *alkalmazásának részleges, illetve opcionális jellegéből*. Előfordulhat, hogy azonos országból származó és a hazai piacon hasonló kilátásokkal rendelkező cégek (pl. egy CCCTB-t alkalmazó leányvállalat, és egy nemzeti szabályok szerint adózó) eltérő módszerek szerint állapítják meg adóalapjukat. A választhatóság okán ez a különbség a több tagállamban tevékenykedő vállalatok között is fennállhat. Mivel a CCCTB meghatározott vállalati körnek kínál egységesítést, eltérítheti az arányokat a közös adóalapot választók és más vállalkozási formák, illetve intézménytípusok között.

A két társasági adórendszer (a nemzeti és a közös) párhuzamos fenntartásának igen jelentős *adminisztratív költségei* lennének. A CCCTB újabb

külön szabályrendszer ismeretét igényli, amely olyan vállalatok esetében, amelyek csak néhány tagállamban folytatnak tevékenységet, nem kifizetődő. A multinacionális cégeknek kevésbé gond a nemzeti adóismeretek megszerzése, többletköltségeinek vállalása. Ez inkább a kisebb vállalkozásoknak jelent problémát, viszont nem biztos, hogy számukra megéri a CCCTB-be való bekapcsolódás. Az uniós közös társasági adóalap többletterhet okozhat az unión kívüli üzleti partnerek számára is, ami megfontolásra készítheti az EU-ba irányuló befektetőket. A helyi (elvileg 27-féle) adókönyvelésről áthidalások révén lehetne áttérni a CCCTB-re, amelyeknek várható költsége is igen tetemes lehet.

A CCCTB csak a társasági adózásában kínál egységesítést, ezért növekedhet a verseny a vállalatokat érintő *más adók* tekintetében. A CCCTB nem tér ki a társasági és az egyéni adó kapcsolódásaira és a köztük lévő arbitrázs kérdéseire sem. A társasági adót illetően is csak az adóalap meghatározását egységesítik, az egyéb vonatkozásban meglévő különbségek továbbra is problémát okozhatnak. Például a nemzeti adóhatóságok eltérő jellemzői akadályozhatják a CCCTB rendszer működtetéséhez szükséges hatékony információcserét. Az adóalapok harmonizációja tovább erősítheti az adókulcsok terén folyó versenyt.

Az adóalapok rejtett elszámolási különbségei az egységesítést követően az adókulcsokban jelennek meg, ami növelheti a nominális adóráták közötti különbséget. Az alacsony adókulcsot alkalmazó tagállamok széles adóbázisaihoz képest a közös adóalap nagy valószínűséggel szűkebb lesz, ami adóemelésre kényszerítheti őket. A CCCTB alatt a tagállamoknak sokkal nagyobb kontrollja lehet a jövedelmek elosztása felett, ami szintén azt valószínűsíti, hogy a társasági adókulcsok könnyebben emelhetők meg.

A tagállamok között meglévő jelentős különbségek vagy szabályozási részeket, vagy igen bonyolult rendszert eredményezhetnek. Mindkettő az *adóelkerülések* melegágya lehet. Az adóelkerülés elleni szabályok viszont szigoríthatják a befektetések tagországok közötti mozgását, vagyis újabb adóakadályokat jelentenének. A transzferárak problémája sem tűnik el. Kérdés, hogyan történik a CCCTB-t nem választó országokkal, és a nem konszolidált egységekkel folytatott ügyletek belső elszámoló árainak kezelése.

Kérdés, hogy közösségi szintű adóalap-számítás esetén hogyan

biztosítható a rugalmasság követelménye, problémás lehet az adószabályok megváltoztatása, különösen a jelenleg érvényes döntési rendszerben.

Fokozódhat a gazdasági számítások, előrejelzések bizonytalansága az effektív adókulcson keresztül. (Mi lesz a diszkontráta a DCF-ben?)
Összességében a CCCTB az üzleti szféra számára számos kockázatot rejt, miközben várható gazdasági előnyei kérdésesek.

8.8.3. A CCCTB SWOT táblája

Erősségek	Gyengeségek
<p>Társaságok adóakadályainak lebontása, transzparencia</p> <p>Kevesebb adótorzító hatás, hatékonyabb erőforrás allokáció</p> <p>Egyszerűsítés, csökkenő megfelelési költségek</p> <p>Összehasonlíthatóbb tényleges adóterhek, igazságosabb adóverseny</p> <p>Könnyebb üzleti döntések a belső piacon</p> <p>Adócsalás, adóelkerülés visszaszorítása</p> <p>Nem szükséges a létező nemzeti szabályozások megváltoztatása</p> <p>Széleskörű lehetőség az adókonszolidációra</p>	<p>Politikai egység hiánya, kompromisszumok</p> <p>Sérülhet az adószuverenitás</p> <p>FA-tényezők elhelyezkedésének manipulációja, újabb torzítások</p> <p>Az adóalapok arányának jelentős átrendeződése a tagállamok között</p> <p>Aránytalan korlátozások veszélye a cross-border tevékenységekkel szemben</p> <p>Emelkedő adókulcsok lehetősége</p> <p>Kockázatok az üzleti szféra számára</p> <p>Alkalmazási nehézségek (kkv-k, harmadik országok)</p>

Lehetőségek	Veszélyek
<p>EU versenyképessége fokozódik</p> <p>Közösségi érdekek előtérbe kerülése, adóharmonizáció folytatódása</p> <p>Minősített többségi döntés bevezetése</p> <p>Adókoordináció erősödése a CCCTB-t nem alkalmazó tagállamokra</p> <p>Adókulcsok konvergenciája gyorsul</p> <p>Új adóegyezmények pozitívumai</p> <p>Tagállami koordináció az igazgatás egyéb területein (cégjog, banki info)</p> <p>Nemzeti adóhatóságok javuló együttműködése, új munkamódszerek</p> <p>Tagállamközi fejlett informatikai rendszer, elektronikus információcsere</p> <p>Adó-kockázatkezelési módszerek összehangolt fejlesztése</p>	<p>Tagállam politikai álláspontja nem közeledik</p> <p>Politikai szempont fontosabbak, mint a szakmaiak</p> <p>Tagállami adóalapok harmadik országokhoz kerülnek</p> <p>Napirendre kerül az összehangolt társasági adókulcs javaslata</p> <p>Új adóegyezmények negatív hatásai</p> <p>Kohéziós folyamat lelassul</p> <p>USA, harmadik országok nem ismerik el</p>

9. Cash flow, mint lehetséges társasági adóalap

Ebben a fejezetben egy lehetséges cash flow adó (CFT) előnyeit és hátrányait igyekszem feltérképezni, és a hagyományos társasági jövedelemadóval (CIT) összevetni. Arra keresem a választ, hogy egy cash flow típusú adó reális alternatívája lehet-e a létező társasági jövedelemadónak, felváltható-e a hagyományos esedékességi alapú jövedelemadó egy pénzáramlás alapú fogyasztási típusú adóval? Vizsgálom, hogy a hagyományos társasági adóhoz képest hogyan alakul a cash flow adó semlegessége, hatékonysága, bonyolultsága és teljesítési költségei. Hogyan hat az adóbevételekre egy CFT (változatlan adókulcsok feltételezése mellett), és globális környezetben (nemzetközi ügyletekre) alkalmazható-e?

9.1. A cash-flow adóról általában

A társasági adó alapja a tőke jövedelme vagy a cash flow, illetve ezek keveréke lehet. A vállalatok alapvető adóbázisa a vállalati jövedelem, az utóbbi években azonban egyre jelentősebb az érdeklődés a cash flow alapú adózás iránt mind az adóelméleti kutatásokban, mind a gyakorlatban. A cash flow bázis fogalma igen egyszerű: a vállalkozás áruk és szolgáltatások értékesítéséből befolyó bevétele valamint a folyó (flow)- és tőke (stock) kiadásainak különbsége a vizsgált időszakban. A cash flow alkalmazásának gyakorlati előnye, hogy nincs szükség bonyolult számviteli apparátus működtetésére az értékcsökkenés, a vevőkövetelések kezelése, az infláció korrigálása stb. érdekében, csak a reálügyletek pénzáramlásai, illetve – a definiálástól függően – a pénzügyi tranzakciók cash flow-ja számít.

A cash flow alapú társasági adót - eredeti formájában R-bázisú¹²⁸ adóként - a XX. század közepén E. Cary Brown (1948) vetette fel. A téma korai szakirodalmának képviselői azt vizsgálták, hogy a jövedelemadóhoz képest a cash flow adónak milyen eltérő hatásai vannak a befektetések és a pénzügyi folyamatok ösztönzése terén. Az 1970-es évektől a két módszer relatív közgazdasági hatásainak összehasonlítására helyeződött a hangsúly, különösen a hatékonyság, az igazságosság és az egyszerűség szempontjainak elemzésére. Ezek a tanulmányok az ipari országok szempontjából vizsgálták a kérdést, és még nem foglalkoztak a nemzetközi vonatkozásokkal, valamint a fejlődő országok

¹²⁸ Kifejtését lásd a 9.2.1. fejezetben.

átmeneti problémáival (Mintz-Seade, 1991:178). Az üzleti cash flow adózás gondolata tetten érhető például a Hall-Rabushka-féle (flat tax rendszerekben is, a flat tax lényegét tekintve nagyon hasonlít egy reál (R) bázisú üzleti cash flow adóhoz. Napjaink cash flow szakirodalmában leginkább a nemzetközi összefüggések vizsgálata kerül előtérbe.

Bár a legtöbb országban a jövedelmet használják adóalapként, annak fogalma a gyakorlatban ritkán egyezik meg a valós tőkejövedelemmel, hiszen azt végső soron a részvényes kapja meg. Számos fejlődő ország olyan befektetés ösztönző adószisztémát alkalmaz, amely csak névlegesen jövedelem alapú, lényegében a jövedelem és a cash flow különböző elemeinek keveréke képezi az adó alapját. Ez abban érhető tetten, hogy megengedett a gyorsított értékcsökkenési leírás, a befektetési adóhitelek, engedmények és más adóelőnyök alkalmazása. Ez a hibrid rendszer – mivel a kamat levonható, és a tőkekiadások is csökkentő tételként érvényesíthetők az adókötelezettség meghatározásakor - a tőke sokkal kedvezőbb kezelését teszi lehetővé, mint a tisztán cash flow adózás. A tárgyi eszköz beszerzések levonhatósága ösztönzőleg hat a beruházásokra, de egyúttal azzal is járhat, hogy az országok jelentős adóbevételről esnek el (Mintz-Seade, 1991:178).

A jövedelemadókat nehézkes végrehajtása ösztönözte arra a közgazdászokat, hogy közelebbről megvizsgálják a cash flow adózás előnyeit. A CFT legszembeűnőbb tulajdonsága fogalmi egyszerűsége, a legvonzóbb jellemzője pedig, hogy nem torzítja a tőkekiadásokra és a finanszírozásra vonatkozó döntéseket. Cash flow-típusú adót eddig csak néhány államban vezettek be részleges hatókörrel vagy periférikus területeken. Ilyen adót alkalmaznak például Észtország társasági adózásában, az Egyesült Királyság „North Sea Fiscal Regime” alatt, Norvégiában a kőolaj adóztatási rendszerében, valamint regionális üzleti adóként Olaszországban. R-bázisú CFT van hatályban Pápua-Új Guineában 1970-től a bányászati szektorban. (OECD, 2007:11).

9.2. A cash-flow adó mérési bázisának alternatívái

A társasági adó lehetséges típusainak vizsgálatához két fontos kérdést kell tisztázni: *mi után* kell az adót fizetni (adóalap definiálása), és a *hol* kell azt megfizetni (adóalap elhelyezkedése).¹²⁹

¹²⁹ Az elhelyezkedés kérdésével a 7.1. fejezetben foglalkozom.

Az adóalap a következő tényezők valamelyikén alapulhat (Auerbach-Devereux-Simpson, 2007:3):

- a vállalati saját tőke teljes megtérülése (amely mind a normál profitot, mind a gazdasági profitot magában foglalja),
- az összes tőkebefektetés teljes megtérülése (a kölcsöntőkét is beleértve),¹³⁰
- csak a gazdasági profit.

Számos közgazdász – köztük Peter Wilson (2002:8) is – a cash flow adók fogyasztási adó jellegét hangsúlyozza, és a CIT valamint a CFT közötti fő különbséget a megtakarítások eltérő kezelésében látja. Véleményem azokkal a kutatókkal egyezik, akik nem erre az aspektusra, hanem az adóztatott tőkejövedelem terjedelmére koncentrálnak.¹³¹ A leglényegesebb különbség a hagyományos társasági adó és a cash flow adó között abban van, hogy a CIT a vállalat saját tőkéjének teljes megtérülését adóztatja, a CFT esetén viszont csak a gazdasági profit adózik. A cash flow adó egy egyszerű gazdasági járadékra (gazdasági profitra) kivetett adóként működik, mert lehetővé teszi, hogy a cégek közvetlenül leírják a tőkekiadásait, ami jelenértéken a tényleges értékcsökkenési leírás és a finanszírozási költségek összegével egyenértékű. Ha a veszteségek időkorlát nélkül teljes egészében levonhatók vagy visszatéríthetők, akkor a kockázat költsége is (implicit módon) érvényesíthető. A gazdasági profit kevesebb, mint a társaság kimutatott profitja, mivel ez utóbbit nem csökkenti a saját tőke költsége. A gazdasági profit adózása azért lehet előnyös, mert nem torzítja a határbefektetésekre és termelésre vonatkozó döntéseket, hiszen a tevékenység érdekében elvárt díjakkal már elszámoltak. Más szóval nincs hatással a befektetési és a finanszírozási döntésekre, mert a cég az igénybe vett tőke és munka valós tőkealternatíva-költségét levonhatja az adóalapjából. Mintz és Seade (1991:180) arra is rámutatott, hogy a gazdasági járadék az állandó (befektetett) termelési tényezők megtérülése, és mivel ilyen tényezőt a kormányzat is kínálhat, ezért a vállalati cash flow-adó e szolgáltatások törvényes árának is tekinthető.

Egy vállalkozási cash-flow adó esetében az adóztatás mérési bázisa a tényleges bevételek és a tényleges kiadások különbsége, a kiadásokba természetesen beleértve a beruházásokra és a bérfizetésekre fordított összegeket is. Meade (1978) javaslata szerint

¹³⁰ Az összes (saját és kölcsön-) tőkebefektetés teljes megtérülését adóztatja a DIT (dual income tax), amit Belgium vezetett be, és a CBIT (comprehensive business income tax), ami például 1994 és 2001 között kísérleti jelleggel Horvátországban működött. Ezek ismertetésétől eltekintek.

¹³¹ Mint például Mintz-Seade (1991), Zee (2006), Auerbach-Devereux-Simpson (2007).

a társasági adóalap alternatívái lehetnek: a reál (R) bázis, a reál és pénzügyi (R+F) bázis és - az utóbbival lényegében egyenértékű – részesedés/részvény (S) bázis.¹³² A következő alfejezetben ezek jellemzőit mutatom be.

9.2.1. R-bázisú cash flow adó

Az R(eál)-CFT lehetővé teszi a tárgyi eszköz beszerzések egyösszegű levonását, a pénzügyi műveleteket azonban figyelmen kívül hagyja, következésképp az amortizáció, a hitel, valamint a kapcsolódó kamatkidadások nincsenek hatással az adóalapra.

Az „R-bázis” (Boss, 2004:13 alapján)

- + Termékek értékesítéséből és szolgáltatások nyújtásából befolyó bevételek
- Folyó termelő felhasználás
- Bruttó beruházásokra fordított kiadások
- Bérfizetések (a társadalombiztosítási hozzájárulások összegével együtt)
- = Az R-bázisú adó alapja

Egy R-bázisú cash-flow adó – a határokon átívelő tranzakcióktól eltekintve – lényegileg egy olyan általános forgalmi adó, amelynek alapjából a bértömeg (a társadalombiztosítási hozzájárulást is beleérve) kikerült. Az R-bázisú adó esetében a kamatokat – mint pénz be- vagy kifizetéseket – figyelmen kívül hagyják. A felosztott jövedelem és a visszatartott nyereség adózás szempontjából szintén irrelevánsak. Az adóalap kiszámításánál a bevételek-költségek gazdasági, számviteli szempontú mérése nélkülözhető. Ezzel számos - hagyományos jövedelemadónál ismert – probléma megszűnik, például nincs szükség az értékcsökkenés nyomon követésére. Nem kell az ún. „papírnyereség” (pusztán könyvelési tételekkel létrehozott eredmény) adózásának elkerülésére intézkedéseket hozni, mert az adóalap nem a számviteli elszámolásokon, hanem a pénzáramlásokon alapul. Az R-bázisú adó nincs hatással a vállalat finanszírozási politikájára, a beruházások nagyságrendjét sem befolyásolja, és ha rendeltetési hely alapú, akkor a tőke vagy a profit elhelyezkedését sem érinti (Auerbach-Devereux-Simpson, 2007:50).

Amennyiben a befektető hitelfinanszírozással is élhet, akkor az R-CFT olyan hatással lehet, mintha a projekt szubvencióban részesülne. Ez a potenciális támogatási elem

¹³² A cash flow adó lehetséges változatainak leírásával foglalkozott többek között Meade (1978), Wilson (2002), Edwards (2003), Boss (2004), Auerbach, Devereux és Simpson (2007), Zee (2006), Devereux és Sorensen (2005).

mérsékelhető, ha az adóhitel megadása helyett annak elhatárolására (piaci kamatláb mellett előre vitelére) van lehetőség. Nagy értékű tárgyi eszköz beszerzések miatt a nettó cash flow negatívvá válhat. Ekkor a kormányzat szerepe a magánbefektetésben egy csendestárséhoz hasonlítható, hiszen az állami bevétel ugyanolyan befektetési kockázatnak van kitéve, mint amivel a magánbefektető szembesül. Ezt a kockázatot az sem képes maradéktalanul kiküszöbölni, hogy a teljes nettó adóhitelt az adott időszakban nem veszik igénybe, hanem a következő időszakra elhatárolhatják. Az R-CFT ezen jellemzője bármely típusú cash-flow adó velejárója (Zee, 2006:11).

Az R-bázisú adó megköveteli a reál és a pénzügyi cash flow-k megkülönböztetését, ami nem mindig egyértelmű, és ez visszaélésekre adhat alkalmat. Egy ilyen reálgazdasági jövedelemtöbbletre kivetett adó a bankokat és más pénzügyi közvetítőket nem – vagy csak alig – érintené, ugyanis ezek éves cash-flow többletét főként a kamat bevételek és kamatkidadások egyenlege adja. Ezért egy R-bázisú cash flow adó bevezetése a pénzügyi intézmények sajátos kezelését tenné szükségessé (ezzel a kérdéskörrel nem foglalkozom).¹³³

9.2.2. S-bázisú cash flow adó és az ASE adó¹³⁴

Az R-bázisú adó csak a reálügyletek pénzáramait fogja át. Amennyiben a reáltranzakciók mellett a pénzügyi műveletek cash flow-it is számításba kívánjuk venni, akkor egy (R+F)-bázisú adó szükséges. Ennek adóalapja a reálügyletek és a pénzügyi műveletek egyesítéséből adódó nettó cash-in-flow, amely - az elszámolás végeredményét tekintve - ekvivalens a részvénytranzakciók nettó pénzkidásával, amit a szakirodalom „S-bázis”-ként ismer. (Zee, 2006:6)

R bázis = reálügyletek nettó cash inflow-ja

F bázis = pénzügyi tranzakciók nettó cash inflow-ja

S bázis = részvénytranzakciók nettó cash outflow-ja

$S \equiv R + F$

¹³³ A pénzügyi intézmények cash flow adózását vizsgálta például Chris R. E. és Peter R. M. (1996), valamint English, M. és Poddar, S. (1997). Az általuk felvetett problémák többségére megoldást hozott az (R+F)-CFT ill. az azzal egyenértékű az S-CFT javaslata, így a CFT ezen típusai már nem igényelnek speciális adószabályokat a pénzügyi intézményekre.

¹³⁴ ASE=Allowance for Shareholder Equity, javaslat egy halasztott S-bázisú adóra.

Az „S-bázis” (Boss, 2004:13 alapján)

$$\begin{array}{r} + \quad \text{R-bázisú adó alapja} \\ + \quad \text{Hitelfelvétel} \\ + \quad \text{Kapott kamatok} \\ - \quad \text{Hiteltörlesztés} \\ - \quad \text{Fizetett kamatok} \\ \hline = \quad \text{Az S-bázisú adó alapja}^{135} \end{array}$$

Az S-bázisú adó alapja azonos a felosztható nettó jövedelemmel, amit a következőképpen is definiálhatunk:

$$\begin{array}{r} + \quad \text{Bruttó felosztott jövedelem} \\ - \quad \text{Saját tőke befizetések (egyéni vállalkozások, személyegyesítő társaságok)} \\ - \quad \text{Új részesedések kibocsátásából befolyó bevételek (tőketársaságok)} \\ + \quad \text{Saját tőke kifizetések} \\ \hline = \quad \text{Nettó felosztott jövedelem} \end{array}$$

A hagyományos S-bázisú adó alatt elvileg a részvényes tőkeemelése közvetlenül adó-visszatérítést eredményez, a felosztott osztalék pedig azonnal adókötelessé válik. Ez a szimmetrikus adóeljárást hivatott biztosítani a befektetések adósemlegességét, azáltal, hogy a befektetések adózás utáni nettó jelenértéke mindig arányban van azok adózás előtti értékével. Véleményem szerint ez a gyakorlatban nem ilyen egyszerű, mert egyrészt az azonnali adó-visszatérítés lehetősége - az áfához hasonlóan - jelentős visszaélésekre adhat alkalmat, amit kezelni kell. Másrészt, foglalkozni kell az adókulcs különbségek kínálta előnyök kihasználásával is, ami ez esetben a részvényes kivándorlásában, illetve a részvénytulajdona átjátszásában nyilvánulhat meg. Mivel az S-bázisú adó gyakorlatilag mentesíti a kamatbevételeket az adózás alól, az intertemporális választások adósemlegességét is biztosítja. Az S-bázisú adó előnye az is, hogy - R-bázisú adóval ellentétben - nem igényel speciális adószabályokat a pénzügyi intézményekre.

Zee (2006) bemutatta, hogy az S-CFT nem befolyásolja a projekt megtérülési rátáját, még akkor sem, ha a befektetés többletprofitot hoz. Az S-CFT egyértelműen nemcsak nulla EMTR-t idéz elő, hanem zérus EATR-t is. Ezt a meglepő eredményt abból adódik,

¹³⁵ A Meade bizottság jelentése (Meade 1978) óta az S-bázisú adót „Meade adó”-ként is nevezik a szakirodalomban.

hogy nincs különbség a reál- és a pénzügyi ügyletek kezelésében. Ez a megállapítás azonban szigorúan csak eredet-bázisú (származási elvű) S-CFT esetén igaz.

Azt gondolom, hogy modern korunkban - amikor a pénzügyi szektor növekedése felgyorsul, fejlődése nyomán újabb és újabb pénzügyi termékek jelennek meg - egy S-bázisú cash flow adó sokkal életképesebb lehet. A pénzügyi innovációk egyre különlegesebb pénzügyi instrumentumokat eredményeznek, kezd elmosódni a különbség hitel és saját tőke között, sőt a reál és pénzügyi tranzakciók megkülönböztetése is egyre több nehézséget okoz. Véleményem szerint ilyen körülmények között egy - kizárólag reálügyletekre koncentráló - R-bázisú adó nem lenne megfelelő, működtetése számos nehezen kezelhető problémát okozna. A cash flow adó előnyeit tehát az S-bázisú adó ötvözi leginkább. Egy S-bázisú adó esetében a vállalatnál nincs adókötelezettség, csak a vállalkozás és részvényesei közötti tranzakciók adókötelesek a részvényes szintjén. Mivel ez a rendszer nem igényli a vállalat részletes adókönyvelését, tovább csökkentheti a cég megfelelési költségeit (Knirsch-Niemann, 2007:4).

A cash flow adó döntés semleges jellemzőinek fenntartása, valamint az adóbevételek állandósága érdekében Knirsch és Niemann (2007:5) egy halasztott S-bázisú adót ajánlanak – „ASE” adó¹³⁶ elnevezéssel. A beruházási és finanszírozási döntésekre jellemző adótorzítások egyik fő oka az, hogy egyidejűleg két adóbázis létezik: a munkajövedelem adóalapját pénzforgalmi szemléletben (cash bázison) állapítják meg, míg a vállalatok esetében eredményszemléletű könyvelés képezi az adószámítás alapját. Bár az EU adóreform terveiben ez nem jelenik meg, az adósemlegesség elérése érdekében szükségesnek tartják e kettősség megszüntetését. A legkézenfekvőbb megoldás erre az lenne, ha a munkajövedelmeknél ismert módszert alkalmaznák a tőkejövedelmekre is. A társasági jövedelem adózásának áthelyezését a részvényes szintjére más kutatók is javasolják, arra hivatkozva, hogy az adóterheket végső soron csak az egyének viselhetik, minden személytelen társasági jövedelemadó káros elosztási célokat valósít meg (Devereux–Sorensen 2005:35).

Az ASE adó fő jellemzője, hogy az üzleti jövedelem mindaddig mentesül az adó alól, amíg felosztásra nem kerül a tulajdonosok között, csak az osztalék adóköteles a részvényes személy lakóhelyének országában érvényes adórendszer szabályai szerint.

¹³⁶ A szakirodalomban ismert „Allowance for Corporate Equity” (ACE) adó mintájára javasolt „Allowance for Shareholder Equity” (ASE) adó.

Véleményem szerint az önfoglalkoztató vállalkozások, vagy kisebb cégek esetében ez viszonylag egyszerűen megvalósítható, és a - hazai vállalati jellemzőkre tekintettel – akár Magyarországon is elképzelhető lenne. Az ASE azon jellemzője, hogy a vállalkozások jövedelmét nem kell szétosztani a munka és a tőke között, szintén inkább a kisebb cégeknél jelenthet előnyt. De mi a helyzet a piramis jellegű vállalatkomplexumokkal, ahol a magánszemély, mint végső tulajdonos nagyon messze van az anyavállalattól? Globalizált világunkban egyre jellemzőbbek a több országon keresztül húzódó bonyolult és kölcsönös részvénytulajdonlások, amelyek megítélésem szerint igencsak megnehezítenék a részvényes szintjére vetített rendeltetési hely elvű adóztatás kivitelezését.

9.3. Az adóalap lokalizációja, eredet/ rendeltetési hely elvű CFT

Az adóalap elhelyezkedése alapján történő adóztatás – vagyis a forrás elvű, a székhely elvű és a rendeltetési hely alapú adórendszerek - lényegét és jellemzőit a disszertáció 7.1. fejezetében fejtettem ki. Úgy vélem, hogy a cash flow alapú adóknak - a fogyasztási adókra jellemző tulajdonságai következtében - a rendeltetési hely bázisú adóztatás felel meg a leginkább, ezért a továbbiakban ennek vizsgálatára helyezem a hangsúlyt.

A rendeltetési hely bázisú CFT esetén az adókötelezettség alapja a hazai eladások értéke, melyből levonhatók a hazai szállítóktól történt vásárlások (a beruházási javakat is beleértve), valamint a munkaerőköltségek. Az export értékesítések nem számítanak az adóalapba, az import beszerzések pedig nem vonhatók le. A rendeltetési hely alapú CFT tehát a belföldi (vagy hazai tulajdonú vagy külföldi) tőke jövedelmét (valamint a hazai tulajdonú külföldi tőkejövedelmet, amennyiben az a belföldi piacon kerül elfogyasztásra) adóztatja. Az eredet elve szerinti CFT¹³⁷ alapjába mind a belföldi, mind a külföldi értékesítések bevételei beletartoznak, és abból – a munkaerőköltségek mellett - mind a belföldi, mind a külföldi szállítóktól történt vásárlások (a beruházási javakat is beleértve) levonhatók. (OECD, 2007:4)

¹³⁷ Eredet bázisú cash flow társasági adóra példa a szakirodalomban a Hall-Rabushka-féle flat tax, Bradford X-adója, Zodrow és Mc Lure's kétkulcsos progresszív cash-flow adója (OECD, 2007:4).

A rendeltetési hely elvén alapuló R-CFT alatt a nem rezidens adóalanyokkal folytatott reálügyletek nem számítanak, ez azt jelenti, hogy az export bevételeket nem veszik figyelembe a befolyó pénzbevételeknél, az import kiadások nem kerülnek a pénzkifizetések közé. Egy rendeltetési hely bázisú S-CFT pedig minden nem rezidenssel folytatott (reál-, és pénzügyi) tranzakciót mellőz. Például, a nem rezidenstől származó kamatbevétel nem számolja a pénzbevételekhez, illetve a neki fizetett kamatot a pénzkifizetésekhez, ugyanígy kezelve a kölcsön- és hitelügyleteket is. Vagyis a külföldi banktól felvett hitelek az adóalapból nem vonhatók le, és visszafizetésük sem növeli az adóalapot, következésképp egy külföldi vállalatnak nyújtott kölcsön nem hoz adókönyvitést, és a visszakapott kölcsön sem okoz adóterhet (Auerbach-Devereux-Simpson, 2007:53). Ezzel összefüggésben a problémát abban látom, hogy a rezidensekkel és a nem rezidensekkel folytatott ügyletek a gyakorlatban nem mindig különíthetők el egyértelműen, sokszor nem is függetlenek egymástól. Ha hazai inputokat export termékek előállításához is felhasználnak, akkor a reáltranzakció pénzkifizetésének megosztásához – hogy melyek köthetők az export és melyek a belföldi eladások bevételeihez – valamelyik rendeltetési hely bázisú adóra (R-CFT-re vagy S-CFT-re) van szükség. Hasonló megosztásra lenne szükség a rendeltetési hely bázisú S-CFT alá tartozó pénzügyi ügyletek esetén is: például, ha egy bank használ fel nem pénzügyi jellegű belföldi inputokat (béreket, rezsiköltségeket stb.) nem rezidensekkel folytatott pénzügyi tranzakciói érdekében. Az ilyen inputokat olyan arányban kellene megosztani, ahogyan a rezidensekkel és a nem rezidensekkel folytatott pénzügyi ügyletek pénzbevételei az összes ilyen pénzbevételből részesednek.

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy a rendeltetési hely bázisú S-CFT alá tartozó belföldi vállalatnak (például egy banknak) lehetősége van arra, hogy csökkentse adókötelezettségét azzal, hogy kölcsönt vesz fel egy nem rezidenstől (ami nem számít pénzbevételnek), és kölcsönadja azt egy rezidensnek (ami nem minősül pénzkifizetésnek). Az ilyen ügyletekkel kapcsolatos bármilyen adóelőny azonban látszólagos: a vállalkozás csupán adófizetése elhalasztását éri el, mivel bármely rezidensnek adott kölcsön adókötelessé válik annak visszafizetésekor. Ráadásul a nem rezidens hitelezőnek fizetett kamat nem vonható le az adóalapból, míg a rezidens kölcsönfelvételről befolyó kamatbevétel adóköteles. Így tehát az ügylet nem biztosít adóelőnyt a cég számára. Megjegyzem, hogy ez esetben az időzítés - a fizetések kedvezőbb ütemezése – révén a pénz időértékének kihasználására van lehetőség, ami a

költségvetés oldalán az adóbevételek késleltetett beérkezését jelentheti. Természetesen, ha a kölcsönfelvevő rezidens adóalany, akkor a kölcsönkapott összeg az ő oldalán (mint pénzbevétel) adókötelessé válik, amint kézhez kapja azt.

A szakértők körében felmerült egy országhatáron kivetett kiegyenlítő adó (mint korrekció) bevezetésének gondolata, ami a pénzügyi ügyletekre ugyanúgy vonatkozna, mint a reálfolyamatokra (Edwards, 2003:315; Auerbach-Devereux-Simpson, 2007:51). Kérdés, hogy ekkor mi lenne pontosan a cash flow adó – különösen az S-CFT - alapja. Arról nem is beszélve, hogy milyen nehézséget okozna, mekkora többletadminisztrációt jelentene a vállalkozások szintjén egy adós vagy egy hitelező adóügyi illetőségének megállapítása (annak eldöntése érdekében, hogy rezidens-e).

Összefoglalva: rendeltetési hely bázisú adó – az eredetbázisú adóhoz képest – mérsékli az export adóztatását, és adóterhet rak az importra. A rendeltetési hely alapú R-CFT tiszta formája elméletileg

- nem befolyásolja a beruházások helyválasztását,
- nincs hatással a különböző finanszírozási formák közötti választásra,
- nem befolyásolja a profit elhelyezkedését,
- nem ösztönöz a profit alacsony adókulcsú államokba történő áthelyezésére.

9.4. A cash-flow adó beruházásokra gyakorolt hatásainak modell-szerű összehasonlítása¹³⁸

Tételezzünk fel egy kétperiódusú beruházási projektet, amelynek tárgyi eszköz beszerzése az 1. periódusban valósul meg 1 egység ráfordítással. A projekt jövedelme a 2. periódusban folyik be $(1 + p)$ összegű bevétel formájában. Ezt követően az eszközöknek nincs realizálható értéke. Az egyszerűség kedvéért az is feltétel, hogy a második periódus jövedelmének létrehozásához nincs szükség más inputra. A beruházás finanszírozható egyrészt saját tőkével (itt nem téve különbséget a tőkepiacról illetve az önfinszírozással szerzett saját tőke között), másrészt hitelfelvétellel – az érvényes „ r ” piaci kamatláb mellett. A saját tőke használati költsége is r , mivel a befektető a projektet megelőzően, illetve a helyett, hiteltermékekbe is fektethet. A projekt finanszírozásában legyen a hitel aránya „ α ” (a saját tőke aránya „ $1 - \alpha$ ”), ahol $1 > \alpha > 0$ állandó adottság. (Figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy az optimális

¹³⁸ Készült Zee (2006:7-12) felhasználásával.

forrásszerkezetet leginkább a befektető profitmaximalizálási törekvései határozzák meg). A projekt cash flow-it a két periódusban az alábbi táblázat foglalja össze.

Adóktól mentes világban ez a következőképpen alakulna.

Egy kétperiódusú projekt pénzáramai, ha nincsenek adók

Megnevezés	1. periódus	2. periódus
<i>v</i> <i>Reálügyletek</i>		
Tárgyi eszközök beszerzése	- 1	
Bevételek		1 + <i>p</i>
Összesen		1 + <i>p</i>
<i>Pénzügyi tranzakciók</i>		
Hitelfelvétel	<i>A</i>	
Hiteltörlesztés		- <i>a</i>
Kamatfizetés		- <i>a</i> · <i>r</i>
Összesen	<i>a</i>	- <i>a</i> · (1 + <i>r</i>)
<i>Mindösszesen</i>	- (1 - <i>a</i>)	(1 - <i>a</i>) + (<i>p</i> - <i>a</i> · <i>r</i>)

A projekt 1. periódusban szükséges (1 - *a*) nettó pénzkidávása, mint reálfelvetés (ami természetesen megegyezik a saját tőke összegével) eredményeként jön létre az [(1 - *a*) + (*p* - *a* · *r*)] összegű nettó bevétel a 2. periódusban. Látható, hogy a projekt megtérülésen felüli többletjövedelmét ennek a bevételnek a 2. komponense jelenti. Ezek alapján a projekt vélelmezett megtérülési rátája (*v*):

$$(1) \quad v = \frac{(1 - \alpha) + (p - \alpha \cdot r)}{1 - \alpha} - 1$$

$$v = \frac{p - r}{1 - \alpha} + r$$

Az (1) egyenlet jól szemlélteti, hogy a megtérülési ráta két komponens összegéből tevődik össze. Első eleme a saját tőke opportunity cost-ja feletti többletjövedelemre vonatkozó hozam, a második pedig maga az opportunity cost rátája. Valahányszor többletprofit vagy járadék keletkezik (azaz $p > r$), növelhető „*v*” a hitel arányának (*a*) emelésével. A valóságban természetesen a befektetők felső korlátot szabnak a hitelfinanszírozás mértékének. Egy adóktól mentes versenygazdaságban egy tervezett projekt addig a pontig vállalható, amíg *p* az *r* szintjét el nem éri, más szóval a határon lévő projekt jellemzője: $p = r$. A továbbiakban az adók hatását mutatom be, az adókulcs legyen „*t*”. A vizsgálatot a hagyományos társasági jövedelemadóval kezdem.

A hagyományos társasági jövedelemadó

Ebben a rendszerben a kamatkiadás és a tárgyi eszközök értékcsökkenési leírása (d) levonható az adóalapból. Az az értékcsökkenés (d) nem feltétlenül azonos az eszközök valós értékcsökkenésével (tényleges elhasználódásával).

Egy kétperiódusú projekt pénzáramai CIT esetén

Megnevezés	1. periódus	2. periódus
<i>Adóalap levezetése</i>		
Bevételek		$1 + p$
Levonható kiadások		
Kamat		$-\alpha \cdot r$
Értékcsökkenés		$-d$
Adóköteles jövedelem		$(p - \alpha \cdot r) + (1 - d)$
<i>Adó</i>		$t \cdot [(p - \alpha \cdot r) + (1 - d)]$
<i>Adózás utáni nettó CF</i>	$-(1 - \alpha)$	$(1 - \alpha) + (1 - t) \cdot (p - \alpha \cdot r) - t(1 - d)$

Az adózás utáni nettó cash flow az első periódusban a korábbival azonos, hiszen a tárgyi eszköz beszerzésnek itt nincsenek adókonzekvenciái, a második periódus nettó cash flow-ja pedig az alábbi levezetés alapján határozható meg:

$$\begin{aligned} \text{Bevétel} - \text{hiteltörlesztés és kamatfizetés} - \text{adófizetés} &= 1 + p - \alpha - \alpha \cdot r - t \cdot [(p - \alpha \cdot r) + \\ & (1 - d)] = (1 - \alpha) + p - \alpha \cdot r - t \cdot (p - \alpha \cdot r) - t \cdot (1 - d) = (1 - \alpha) + (1 - t) \cdot (p - \alpha \cdot r) - t(1 - d) \end{aligned}$$

A cash flow-kal számolt adózás utáni megtérülési ráta CIT esetén (v_c):

$$\begin{aligned} (2) \quad v_c &= \frac{(1 - \alpha) + (1 - t) \cdot (p - \alpha \cdot r) - t \cdot (1 - d)}{1 - \alpha} - 1 = \\ &= (1 - t) \cdot \left(\frac{p - r}{1 - \alpha} + r \right) - t \cdot \frac{1 - d}{1 - \alpha} \end{aligned}$$

A (2) egyenlet alapján megállapítható, hogy a hagyományos társasági jövedelemadó nemcsak a többletprofitot, hanem a saját tőke opportunity cost-ját (normál megtérülését) is adóztatja. Az (1) és (2) egyenlet összehasonlításából levezethető az adózás előtti és az adózás utáni megtérülési ráta különbsége (3):

$$(3) \quad v - v_c = t \cdot \left(v + \frac{1 - d}{1 - \alpha} \right)$$

Az egyenlet rávilágít az értékcsökkenésnek a projekt jövedelmezőségét (adóalapját) és adóját befolyásoló szerepére: az adózás előtti megtérülési ráta szükségképpen több, mint az adózás utáni megtérülési ráta, mindaddig, amíg az adóalagnál figyelembe vett értékcsökkenés nem haladja meg a valós gazdasági értékcsökkenést (azaz $1 \geq d$). Ha d értéke az 1 egységet jelentősen meghaladja, akkor az olyan hatást eredményezhet, mintha a befektető adóosztónzó beruházási kedvezményben részesülne. Amennyiben az adónál érvényesíthető értékcsökkenés megegyezik a gazdasági értékcsökkenéssel ($d = 1$), akkor az adóék az adózás előtti megtérülés arányaként határozható meg, ami pont egyenlő az adókulccsal: $t = (v - v^*) / v$, amely a szakirodalomban jól ismert eredmény.

R-bázisú cash flow adó (R-CFT)

Egy kétperiódusú projekt pénzáramai R-CFT esetén

Megnevezés	1. periódus	2. periódus
<i>Adószámítás</i>		
Reálügyletek adó előtti cf-ja	-1	$1 + p$
Adó ¹³⁹	- t	$t(1 + p)$
<i>Adózás utáni nettó CF¹⁴⁰</i>	$-(1 - \alpha - t)$	$(1 - \alpha) + (p - \alpha \cdot r) - t(1 + p)$

Az adózás utáni megtérülési ráta ekkor (v_R):

$$(4) \quad v_R = \frac{(1 - \alpha) + (p - \alpha \cdot r) - t \cdot (1 + p)}{1 - \alpha - t} - 1 = \frac{(1 - t) \cdot (p - r)}{1 - \alpha - t} + r$$

Az összefüggés (4) jól szemlélteti az R-CFT azon fontos tulajdonságát, hogy csak a profittöbbletet adóztatja; ami azt is jelenti, hogy egy határon lévő projekt nem viselne adóterhet, ekkor a METR zérus lenne. Ezen kívül az egyenlet (4) arra is rámutat, hogy, ha a befektető hitelfinanszírozással is élhet ($\alpha > 0$), akkor az R-CFT olyan hatással lehet, mintha a projekt szubvencióban részesülne. A lehetséges támogatás elemek megállapításához vonjuk le „ v_R ”-ből „ v ”-t, és a következőt kapjuk:

$$(5) \quad v_R - v = \frac{t \cdot \alpha \cdot (p - r)}{(1 - \alpha - t) \cdot (1 - \alpha)} > 0, \quad \rho > r$$

¹³⁹ A negatív előjelű adókötelezettség adóhitelt reprezentál.

¹⁴⁰ Feltételezzük, hogy $(1 - \alpha - t) > 0$, különben mindkét periódusban lenne adóból származó nettó pénzbevétel, ami gazdaságilag nem reális.

Ahhoz, hogy bármely projekt többletprofitot hozzon, az R-CFT szerinti adózás utáni megtérülési ráta nagyobb kell, hogy legyen, mint az adómentes környezetben jellemző hozam. Ez azért szükséges, mert a kamat levonhatóságának tilalma nem ellensúlyozza teljes mértékben a kiadások előnyét. A fenti potenciális támogatási elem egy egyszerű módszerrel semlegesíthető: az adóhitel megadása helyett az első periódusban a kiadások eredményeként az adóhitel egyszerűen előre vihető (elhatárolható) r kamatláb mellett. Más szóval az első periódus nettó pénzkirámlása helyreáll $(1-\alpha)$, míg a második periódus nettó pénzbeáramlása $[t(1+r)]$ -rel növekszik. Ezt követően az adózás utáni hozamráta:

$$(6) \quad v_R = \frac{(1-t) \cdot (\rho - r)}{1-\alpha} + r$$

Látható, hogy a módosított R-CFT mindig „ t ” rátájú adóterhet ró bármely többletprofitot biztosító befektetésre.

S-bázisú cash-flow adó (S-CFT)

Egy kétperiódusú projekt pénzáramai S-CFT esetén

Megnevezés	1. periódus	2. periódus
<i>Adószámítás</i>		
Valamennyi ügylet adózás előtti cash-flow-ja = adóalap	$-(1-\alpha)$	$(1-\alpha) + (p - \alpha \cdot r)$
<i>Adó</i>	$-t(1-\alpha)$	$t \cdot [(1-\alpha) + (p - \alpha \cdot r)]$
<i>Adózás utáni nettó cash flow</i>	$-(1-t)(1-\alpha)$	$(1-t) \cdot [(1-\alpha) + (p - \alpha \cdot r)]$

Az első periódusban a nettó cash-outflow adóhitelt biztosít a befektetőnek, míg a második periódusban adókötelezettsége keletkezik a nettó cash-inflow következtében.

Az adó utáni megtérülési ráta ez esetben:

$$(7) \quad v_S = \frac{(1-t) \cdot [(1-\alpha) + (\rho - \alpha \cdot r)]}{(1-t) \cdot (1-\alpha)} - 1 = \frac{\rho - r}{1-\alpha} + r$$

amely azonos az adómentes környezet feltételei között kapott (1) egyenlet eredményével. Egy ilyen adó mellett a kormánzatnak a befektetők kockázatában vállalt szerepe még határozottabban jut kifejezésre. Az R-CFT-hez hasonlóan, az 1. periódus adóhitel az S-CFT-nél is átvihető (elhatárolható) – r kamatláb mellett – a második periódusra, ellensúlyozva ebben az időszakban az adókötelezettséget. Más szóval az első

periódus nettó pénzkidása visszaáll $(1 - \alpha)$, az adóhitel pedig $[t(1-\alpha)(1+r)]$ összeggel váltható be a 2. periódusban, így csökkentve az adókötelezettséget ebben az időszakban $[t(p-r)]$ -re. Az adózás utáni megtérülési ráta az adóhitel ilyen elhatárolása mellett:

$$(8) \quad \begin{aligned} V'_s &= \frac{(1-\alpha) + (\rho - \alpha \cdot r) - t \cdot (\rho - r)}{1-\alpha} - 1 = \\ &= \frac{(1-t) \cdot (\rho - r)}{1-\alpha} + r \end{aligned}$$

A (8) pontosan egyenlő azzal az eredménnyel, amit R-CFT esetén kaptunk hasonló adóhitel elhatárolás mellett (6).

9.5. Adminisztráció és adóelkerülés néhány aspektusa

Egy modern adó kapcsán – annak hatékonyságán túl - vizsgálni kell az adminisztráció bonyolultságát, az adókoordinációval és az adóversennyel összefüggő kérdéseket, fontos, hogy mennyire egyszerűen lehet az adóalapot mesterségesen a hazai adóztatási hatáskörön kívülre helyezni. Figyelmet kell fordítani a vállalati és egyéni adórendszerek integrációjára, összehangolására. Különbségeik adóarbitrázst tesznek lehetővé, amelyek eltorzítják a piaci döntéseket (a különböző bevételek és kiadások a maximális hozam helyett a maximális adóhaszon lehetőségét szolgálják). Természetesen a vállalati és személyi adóalapoknak egy CFT esetén sem kell kezdettől fogva analógnak lenniük, ez megfelelő hitelrendezéssel is elérhető (például azzal, hogy az egyének számára a vállalati szinten fizetett adók megtérülnek, amikor a jövedelmet kifizetik számukra).

A gyakorlatban a társaságok adóztatása során számos adminisztrációs kérdést kell megoldani, melyek közül talán a két legfontosabb az adóalap számbavételének biztosítása, valamint az adócsalás illetve adóelkerülés lehetőségeinek kivédése, a következőkben ezek vizsgálatára koncentrálok. Egy cash flow típusú adó esetén a társasági jövedelemadónál ismert adminisztrációs problémák lényegében eltűnnek. A különböző ügyletek pénzáramlásainak figyelembe vétele kiküszöböli a gazdasági költségszámítást, és mentesít a hasznok, a készletek, az értékcsökkenés a tőkenyereségek optimális időzítésének kérdéséről. A cash flow adózás nem használja a tőkenyeresség és az értékcsökkenés fogalmát, és mivel minden vásárlás - annak megtörténtekor - teljes egészében levonásra kerül, a tranzakciók folyamatos nyilvántartására sincs szükség. Természetesen minden tőke kivonás adóköteles jövedelemként kezelendő a rendszerben.

A cash flow adó azonban új problémákat is felvet. A tárgyi eszköz beszerzések azonnali levonhatósága könnyen adócsaláshoz vezethet, és az adókötelezettségekben kirívó egyenetlenségeket okozhat. Az ilyen esetek elkerülése érdekében különleges rendelkezésekre lenne szükség, ami viszont fokozná a rendszer bonyolultságát. Természetesen egy R+F bázisú cash flow adó esetén, amikor a pénzügyi műveletek cash-flow-it is beszámítják az adóalapba, az adóbevételek fluktuációja sokkal kisebb lehet. A továbbiakban a két cash flow adótípus adminisztratív összetettségét vizsgálom meg. A cash flow rendszerek komplexitását véleményem szerint leginkább két tényező befolyásolja, az adóztatás elvi alapja (eredet vagy a rendeltetési hely elve, amit már érintettem), valamint a reál- és a pénzügyi folyamatok kezelése (ezzel foglalkozom a következőkben).

Egy reálbázisú cash flow adónál az első nyilvánvaló probléma a pénzügyi szektor adóztatásának kérdése. Az R-CFT módosítások nélkül a pénzügyi intézményekre nem alkalmazható, mert a legtöbb ilyen szervezetnek egyáltalán nem lenne adókötelezettsége. A probléma megoldására viszonylag egyszerű lehetőséget ajánlanak a szakértők, melynek az a lényege, hogy a hitelbevételeket, és törlesztéseket, valamint a kamat bevételeket és kamat kifizetéseket kezeljék reáltranzakciók módjára a pénzügyi intézmények azon csoportja(i) esetén, amelyeknél ez szükséges (Zee, 2006:13). Természetesen ez a lehetőség sem oldana meg minden problémát, hiszen már a releváns pénzügyi intézmények definiálása is kérdéses lehet. Számos nem egyértelmű szituáció lehetséges, mint például, amikor egy nem pénzügyi alaptevékenységű vállalat működtet egy üzleti egységet, ami minden lényeges szempontból egy standard pénzügyi intézményre hasonlít. Még fontosabb és gyakoribb probléma, hogy a pénzügyi intézmények és a nem pénzügyi szervezetek között bonyolódó ügyleteknél keverednek a reál- (pl. pénzügyi szolgáltatások) és a pénzügyi (kamat és tőke) cash-flow elemek. Gyakorlati szempontból szinte megoldhatatlan nehézséget okoz az R-CFT elvárásainak való megfelelés, hiszen a pénzügyi intézményeknek szét kellene választania az ügyfeleikkel folytatott valamennyi ügyletet reál- és pénzügyi elemekre. Különösen aggályosnak tartom, hogy ezzel az adófizető hatáskörébe kerülne olyan döntés, amellyel saját adóalapját befolyásolhatja. További probléma, hogy adóelkerülés céljából a reálügyletek könnyen elrejtethők azáltal, hogy pénzügyi műveletekként tüntetik fel azokat. A tipikus módszere az ügyletek átcsoportosításának, amikor a termékértékesítésből, szolgáltatásnyújtásból származó bevételeket pénzügyi jellegű

fizetesként (pl. kamatként) mutatják ki. Olyan ügyleteknél, amikor az egyik oldal az R-CFT hatálya alá tartozik, a másik oldalon viszont közömbös, hogy a bevétel-kiadás reál- vagy pénzügyi ügyletnek minősül-e (pl. adómentes vagy külföldi tranzakciónál), számtalan adóelkerülési lehetőség található, amelyből legalább az egyik oldal hasznot húzhat. A R-CFT említett negatív hatásainak, alkalmazási problémáinak kivédése véleményem szerint meglehetősen nehéz feladat lenne, ezért a reál és a pénzügyi tranzakciók megkülönböztetése helyett megvalósíthatóbbnak tartom az S-CFT alkalmazását.

Az S-CFT esetében is szükség van bizonyos tranzakciók elhatárolására, nevezetesen a kamat- és az osztalékfizetések megkülönböztetése, ez azonban egyszerűbben megoldható, hiszen nagyságrendekkel kisebb kört érint (tulajdonosok, hitelezők), mint a reál- és pénzügyi tranzakciók általános elkülönítése. Mivel az S-CFT esetében döntő jelentőségű, hogy egy pénzáram kamatfizetésnek, vagy osztalékfizetésnek minősül-e, számítani lehet a közöttük lévő transzferek, arbitrázslehetőségek kihasználására. Bizonyos kamatfizetések rejtett osztalékként való átminősítését a legtöbb társasági jövedelemadó rendszer ismeri. Úgy vélem, hogy ennek a problémának a kezelésére szolgáló alultőkésítési szabályok az S-CFT esetében sem nélkülözhetők. Ennek ellenére azt gondolom, hogy adminisztráció tekintetében az S-CFT döntő fölénye nyilvánvaló.

Áttérve az adóelkerülés vizsgálatára, az arra alkalmas két leggyakoribb szituáció: amikor az adóalap nyomon követésének nehézségei lehetőséget adnak az adófizetőknek, hogy jövedelmüket alulértékeljék. Valamint legális adómenedékként szolgálhatnak a nem adóköteles kategóriák, ha az adóalanyok erőforrásaikat, bevételeiket ilyen - adómentes vagy kedvezőbb adózású - formák felé áramoltathatják (például transzferárazás révén). Véleményem szerint az adóalap értékelési nehézségeit kihasználó adókikerülési lehetőségek cash flow adó esetében sokkal kisebbek, mint a hagyományos jövedelemadó esetén, és (a korábbi megállapítások alapján) kisebb lenne S-CFT mellett, mint R-CFT alatt. Megítélésem szerint bármelyik cash flow adó alkalmazása során a legnagyobb veszélyt az adóelkerülésre a veszteség elszámolásának lehetősége teremti meg. Vitatott, hogy amikor egy vállalat működése során veszteséget könyvel el, arra tekintettel adójóváírást (adóhitelt) vagy adó-visszatérítést kell-e kapnia. Az adó visszatéríthetősége a kockázat implicit levonásával egyenértékű, ekkor ugyanis az állam nemcsak a cég nyereségében, hanem veszteségében is osztozik (Mintz-Seade,

1991:184). Az adórendszerek általában az elhatárolást teszik lehetővé, így a cégek veszteségeiket a következő (nyereséges) évek adókötelezettségeinek csökkentésére használhatják. Cash flow adó esetében sokkal nagyobb a valószínűsége a veszteségnek, különösen a vállalat induló, illetve növekedési szakaszában, amikor a folyó- és a tőkekiadások meghaladják a bevételeket. Bár ezt a hatást alternatív rendelkezésekkel (pl.: a pénzügyi tranzakciók cash flow-ba számításával, vagy a tőkekiadás helyett az értékcsökkenés engedélyezésével) mérsékelni lehet, a befektetés korai éveiben még így is jelentős veszteségek keletkezhetnek. Az említett probléma orvoslására javaslat is született („*módosított S-CFT*” néven), amely azt célozza, hogy a költségvetési bevételek beszedése egyenletesebb és megbízhatóbb legyen. A módosítás egyik fontos lépése, hogy a tárgyi eszköz beszerzések pénzkidadását a normál értékcsökkenési leírással cserélik ki. A másik nagyon fontos lépés, hogy ezzel párhuzamosan a tárgyi eszközök le nem írt (nettó) értékét (időben előre) elhatárolják a saját tőke használati költségének megfelelő kamatláb segítségével. Így lesz a módosított séma jelenértéken ekvivalens a teljes tárgyi eszköz kiadással, de – Zee érvelése alapján - ez csak a határberuházásokra igaz. A módosított CFT tehát zero METR-t biztosít, amikor csak a többletjövedelem adózik, és a határ-beruházási döntések nem torzulnak (Zee 2006:18). Mivel a módosítás során a cash flow adó legtipikusabb jellemzője – a tárgyi eszköz kiadások levonhatósága – kerül ki a rendszerből, ezért a módosított S-CFT-t a jövedelemadó és a cash flow adó keverékének, hibrid adónak is tekinthető. Ami - véleményem szerint – segíthet áthidalni a CIT-ről a CFT-re való áttérés időszakában jelentkező nehézségeket is.

Bár a CFT adózás oldaláról nem gördít akadály a beruházások elé, kérdés, hogy az így könyvelt kiadások valóban üzleti célt szolgálnak-e, a vállalat gazdasági tevékenységéhez tényleg szükségesek-e? A cash flow adó esetén - a befektetési kiadások egyenletlensége miatt - a befolyó adóbevételek kevésbé állandóak, mint a jövedelemadónál, ami elbizonytalaníthatja az adóhatóságokat is, és megkönnyíti az adóelkerülést. A cash flow adó alatt is lehetőség van az adó kijátszására a jövedelem átváltásával adókötelesből adómentesbe vagy kedvező adózású tevékenységekre. Tétélezzük fel, hogy egy cég egy beruházást valósít meg, amit – a tiszta cash flow adó szabályai szerint – tőkekiadásként egy összegben le is von, ezzel fenntartja veszteségét, és adójóváírásban részesül. Ha a cég a jövedelmét adómentes szervezethez (pl.:

nyugdíjalapba) tudja terelni, akkor lényegében az adójóváírás „segélyezi” a tőkeszerzést. Az adó minimalizálására gyakran használatos módszer, amikor a veszteség-tartalékokat egy pozitív adókötelezettséggel rendelkező adóalanyhoz „tolják át” keresztbe számlázásokkal vagy cégegyesülések révén.

Minden adórendszerben léteznek adóelkerülési technikák, a jövedelemadózási rendszerében ugyanúgy, mint egy CFT alatt, ezért nem tartom szerencsésnek az adócsalás lehetőségeinek túlhangsúlyozását a cash flow adó esetében. Mivel a cash flow adót - egy adórendszer meghatározó elemeként – még egy ország sem vezette be, tapasztalat hiányában nem tudható, hogy milyen egyéb adminisztrációs nehézségek merülhetnek fel. Ezek valószínűleg más jellegűek lesznek, mint a CIT esetén, terjedelmüket azonban nehéz megítélni. Véleményem szerint kétséget kizáróan nem állítható, hogy a cash flow adó adminisztráció szempontjából feltétlenül előnyösebb a jövedelem adóztatásánál.

9.6. A cash flow adó néhány nemzetközi vonatkozása

Az adópolitikák nemzetközi vonatkozásai is befolyásolják a cash flow adó megítélését. A telephelyet kereső új tőke meglehetősen mobil, és megtalálja útját a legvendég szeretőbb befektetésekbe. A cég jövedelme is mozgékony, a részvénytársaságok áthelyezhetik a profitot egyik országból a másikba - a pénzügyi eszközök és kötelezettségek átcsoportosítása révén - anélkül, hogy valódi forrásokat mozgatnának meg. Az országok adórendszerei közti különbségeket kihasználva, a multinacionális társaságok képesek minimalizálni a világszerte befolyt profitjuk után fizetendő társasági adót úgy, hogy bizonyos tételeket a magas adójú országokban levonnak, bevételeiket pedig ott vallják be, ahol alacsony az adóráta. Ez az adóelkerülés részben kontrollálható a nemzetközi egyezményekkel. Az országok nemcsak a tőkékért, hanem az adóbevételekért is versengenek.

Egy nyitott gazdaságban az adópolitikának kezelnie kell egyrészt a külföldi vállalatok jövedelmére kivetett saját adót, valamint a hazai vállalatok külföldön szerzett jövedelmét terhelő adót. Egy ország költségvetése szempontjából az a fontos, hogy melyik adó biztosít adott adóbevétel esetén több befektetést, illetve adott befektetés esetén több adóbevétel. Egy külföldi vállalat jövedelemadójának hatása attól is függ, hogy az anyaországban miként kezelik a cég jövedelmét. Amennyiben az anyaország mentesíti a külföldön szerzett jövedelmet, akkor a *cash flow alapú adó előnyösebb*

lehet, mert egy jövedelemadó eltorzíthatja a cégek választásait, és a fogadó országnak kevesebb befektetést biztosíthat, ha az adóterhek emelkednek. Vannak olyan esetek, amikor az anyaország nem menti fel a külföldön szerzett jövedelmet, de engedélyezi, hogy a cég adójóváírással (beszámítással) éljen. Ilyen körülmények között a hazautalt összegek *jövedelem adóztatása a kedvezőbb*, mert a vállalat adójóváírása lehetővé teszi a befektetést, tekintet nélkül a fogadó ország adórendszerére, a cash flow adó viszont torzulási lehetőséget nyitna meg a fogadó országban fizetett adó és az anyaországban elfogadott jóváírás között (Mintz-Seade, 1991:185).

Az egyik legfőbb érv a CFT ellen az, hogy a többi kereskedelmi partner (ország, régió) nem alkalmazza. Ha egy ország cash flow adót vezetne be a többi országnál magasabb rátákkal, több probléma merülhet fel.

Először is, az olyan fix költségek, amelyek könnyen leírhatók, „hajlamosak” ahhoz az országhoz kerülni, ahol a legvonzóbb adóöszttönzőt kínálják. Egy cash flow adó hatálya alá tartozó cég akár azt is megteheti, hogy kedvező adózással beszerzett tőke javait lízingbe adja egy olyan másik országban lévő anyavállalatának vagy leányvállalatának, ahol kevésbé kedvező beruházásöszttönzőket ajánlanak. Ily módon a cash flow adó elbátortalaníthatja a befektetőket.

Másodszor, amennyiben a kamat egyáltalán nem - vagy csak a reálkamatlábra korlátozottan – vonható le, egy vállalat dönthet úgy, hogy kölcsönt folyósít olyan az országokban lévő érdekeltségei számára, ahol engedélyezik a nominális kamat levonását. Az adósság ez után arra is használható, hogy finanszírozzák a tőkeszerzést, illetve, hogy segítségével vállalatközi tranzakciókat hajtsanak végre további adóelkerülések érdekében. Ez jellemzően a nagyvállalatokat juttatja előnyhöz, amelyeknek jobb a hozzáférésük a nemzetközi tőkepiacokhoz.

Harmadszor, ha az adórata magasabb, mint más országokban, ez arra ösztönözheti a multinacionális társaságokat, hogy aláárazzák exportáruikat, különösen, ha azokat külföldi társvállalatoknak adják el. Az anya- és a leányvállalatai közötti kamat-, jogdíj-, valamint bérleti díj és lízingkifizetések szintén lehetővé teszik, hogy cégek az alacsony adójú országokba helyezték át a profitjukat. (Mintz-Seade, 1991:187) Látható, hogy a transzferárazás problémáit az eredet bázisú cash flow adó nem képes kiküszöbölni, ebből a szempontból a rendeltetési hely alapú CFT hatékonyabbnak tekinthető. Az arbitrázs lehetőségeit azonban az is befolyásolja, hogy a külföldön szerzett jövedelem hogyan adózik az anyaországban. Ha ugyanis a külföldi adókat teljes

egészében jóváírják az anyaországban, a vállalat nem tudja kiaknázni az adóráták különbségeit, akkor a transzfer árak működtetése is feleslegessé válhat.

Egy pénzforgalmi szemléletű adó akár a jelenlegi sokféle adórendszer egységesítésének a szolgálatába is állítható. Knirsch és Niemann (2007:17) az EU szintjén - akár a CCCTB helyett - is ajánlja az ASE-adót. Mivel ez az adó vállalati szinten egyáltalán nem adóztat, a CCCTB csoportszintű egységes adókönyvelését is szükségtelessé tenné, és így a megfelelési költségek tovább csökkennének. Feltételezve, hogy a természetes személyek lakóhelyválasztása nem (vagy kevésbé) rugalmasan reagál az adókulcsok eltéréseire, egy ASE típusú adó esetén az EU-n belüli tartós adómérték különbségek lényegesen nem befolyásolnák a telephely-választásidöntéseket. Az adózás egyének szintjén való egységesítése szerintem nehezen kivitelezhető, mindenesetre e problémakör kérdéseinek megválaszolása újabb kutatásokat igényelne.

Véleményem szerint a cash flow adóval kapcsolatos legnagyobb probléma az, hogy tapasztalat hiányában szinte lehetetlen megjósolni, milyen adminisztratív és egyéb nehézségek merülhetnek fel működtetése során. A hozzáadott érték adó bevezetését megelőzően is több évtizedes előkészületre volt szükség, és a tapasztalatok birtokában a tökéletesítése még ma is folyik. Ha a bizonytalanság költség a gazdasági döntésekben, akkor ez a faktor reprezentálja a cash flow adó legmarkánsabb költségét.

9.7. A CFT hatása az adóbevételekre. Előnyök és korlátok

A CFT - változatlan adókulcs feltételezése esetén - nagy valószínűséggel csökkentené a költségvetés társasági adóbevételeit. Mivel egyik cash flow adó sem adóztatja a saját tőke normál megtérülését (csak a gazdasági profitot), a cash flow kisebb adóalapot eredményez, mint a jövedelemadó (Wilson P., 2002:5). Sőt, mivel a hagyományos társasági adóhoz képest az R-CFT lényegében mentesíti az adó alól a kamatbevételeket is, a reál cash flow adóalap ezzel is kisebb lesz, ezért az adóbevételek szinten tartása érdekében szükség lehet az adókulcsok emelésére. Számolni kell azzal is, hogy eredet bázisú CFT esetén a magasabb törvényes adókulcsok ösztönzőleg hathatnak a profitáthelyezésekre. Arra is felhívom a figyelmet, hogy az S-CFT – a pénzügyi cash flow-k adóalapba emelésével - mérsékli ugyan az adóbevételek fluktuációját, növelheti viszont annak bizonytalanságát, mert (a pénzügyi tranzakciók révén) több adóelkerülési

lehetőséget visz a rendszerbe.

Végül a CFT – illetve annak bemutatott típusai – mellett és ellen szóló érvek rendszerezett összefoglalását adom. Mivel a cash flow adó a jelenleg létező hagyományos társasági adó alternatívájaként merül fel az adóreform törekvésekben, a CIT viszonyítási pontként szolgál, ezért az előnyök és hátrányok összefoglalását a hagyományos társasági adóval kezdem.

19. táblázat A társasági jövedelemadó és cash flow adók fő jellemzői

Forrás: Zee (2006:4-5)

	CIT	R - CFT	S - CFT
Adóelszámolás alapja	A teljes vállalati profit	A reálfolyamatok nettó cash inflow-ja	A reál- és pénzügyi folyamatok nettó cash inflow-ja \equiv a részvény tranzakciók nettó cash outflow-ja
Fő eltérés (a CIT-hez képest)	---	Nem vonhatók le a nettó kamatkidadások.	Adókötelezettség csak a felosztott nettó osztalékra (rendszerint < részvénytőke növekedése)
Forrás- (származás) elve szerint	A külföldi forrásból származó profit mentesítése	Export és import hazai eladásokkal, vásárlásokkal egyező kezelése	A külföldről kapott osztalék és a külföldre menő részvénybefektetések nem részei a cf-nak
Cél- (rendeletetés) elve szerint	Adóköteles a világ-jövedelem, de a külföldön megfizetett adó beszámítható	Az exportbevételek és az import kifizetések kizárása a cash flow-ból	A külföldi tőkeérdekeltség eredményének levonása az adóalapból

A hagyományos társasági adó főbb előnyei:

- Uralkodó társasági adó forma, elvei és szabályai nemzetközileg ismertek és elfogadottak.
- A kormányzatok számára számos befolyásolási lehetőséget ad.
- Viszonylag stabil költségvetési bevételt biztosíthat.

A hagyományos társasági jövedelemadó korlátai, hátrányai

- A tárgyi eszközök amortizációs szabályai, és az időzítésre való érzékenység bonyolult elszámolásokat tesznek szükségessé, és magas megfelelési költséget okoznak.
- Az üzleti szerkezetátalakítást, vagyónátvitelt lehetővé tevő adószabályok növelik a rendszer komplexitását.
- A hagyományos társasági adó különböző módon kezeli a saját és az idegen forrást, ezért a finanszírozási döntések szempontjából nem semleges.
- Számos létező társasági adórendszer eltérően kezeli a visszaforgatott és a felosztott nyereséget.
- Amennyiben a nyereségadó eltérően kezeli az adóalanyiség különböző formáit, akkor hatással lehet a közöttük való választásra.
- A hagyományos társasági adó torzító hatással lehet a beruházások nagyságrendjére, és befolyásolhatja a beruházási projektek típusai közötti választást.
- Hajlamosít az adóversenyre, hatást gyakorolhat az adóbázisok elhelyezkedésére.
- A megtakarítások hozadékát is adóztatja, ezért hatással lehet az intertemporális döntésekre.
- Jelentős eltérések vannak a különböző államok társasági adószabályai között, valamint a nemzetközi és a nemzeti adószabályok között.
- A társasági nyereségadó politikai manipulációkra is lehetőséget adhat.

A cash flow típusú társasági adó lehetséges előnyei

- Az adóalap megállapítása könnyebb lehet mind a cégek, mind az adóhatóságok számára.
- A cash flow adót egyszerűbb adminisztráció, egyértelműbb szabályok, könnyebb végrehajtás, kisebb megfelelési költség jellemezheti.
- CFT alkalmazása során az ún. „papírnyereség” után nem kell adózni.
- Nem torzítja a befektetési döntéseket, a beruházások nagyságrendjét sem befolyásolja.
- A normál profit nem adózik, nincs adóék a befektetés adó előtti és adó utáni normál megtérülése között.
- A cash flow adó semlegesen kezeli a saját tőkét és a kölcsönfinanszírozást.
- Nem torzítja a saját tőke (belső és külső) formái közötti választást.

- A reál cash flow adó nincs hatással a nyereség-visszatartás vagy osztalékfizetés közötti választásra.
- Egy rendeltetési hely bázisú cash flow adó kevésbé hat a tőke vagy a profit elhelyezkedésére, és mérsékelheti a transzferárazás problémáit is.
- Reál cash flow adó esetén enyhülhetnek az alultőkésítés problémái.
- Egy S-bázisú cash flow adó adómentessé teszi a kamatot, ezzel biztosítja az intertemporális választások adósemlegességét.
- Az S-CFT és az ASE lehetőséget teremt a különböző vállalati és nem-vállalati formák azonos adókezelésére.

A cash flow típusú társasági adó lehetséges hátrányai, korlátai

- A cash flow típusú adót teljes hatókörrel még nem próbálták ki, hiányoznak a gyakorlati tapasztalatok.
- A tárgyi eszköz beszerzések azonnali levonhatósága hajlamosít az adóelkerülésre.
- Az adókötelezettségek kirívó egyenetlenségét, az adóbevételek nagyobb fluktuációját eredményezheti.
- A cash flow a nagyobb adókockázatot jelent a kormányzat számára.
- Egy rendeltetési hely bázisú CFT esetén szükség lehet a határok ellenőrzésére.
- Egy forrásbázisú CFT érzékeny a külföldi adóversenyre.
- A tisztán reál CFT többletadminisztrációt igényel a reál és a pénzügyi cash flow-k megkülönböztetése miatt, ami számos visszaélésre is lehetőséget adhat.
- Az S-CFT a nyereség visszaforgatására ösztönözhet (tőkebezáró hatás), valamint ilyen adótípus esetén az adófizetők adójuk megfizetését hitelügyletek alkalmazásával késleltethetik.
- Egy cash flow adóra való áttérés bonyolult és speciális áttérési szabályokat igényelne, ami az átmeneti időszakban nagyfokú bizonytalanságot okozna.

10. Összefoglalás, az értekezés fontosabb megállapításai

1. Hatékonyabb a számviteltől független adózás

A szakirodalmak tanulmányozása, számviteli és pénzügyi ismereteim, valamint könyvvizsgálói és adószakértői tapasztalataim alapján a számviteli elszámolásoktól független adószabályozás mellett érvelek. Ez mind a pénzügyi beszámolók valóságtartalmának, mind az adóztatás hatékonyságának érdekeit jobban szolgálná, mint a jelenleg általános számvitelre épülő adóztatási gyakorlat. A két törvény teljesen eltérő szándékkal szabályoz hasonló gazdasági viszonyokat. A számviteli és adóelszámolásoknak más prioritásokat kell követniük, más domináns elvek alapján, más követelményeknek kell megfelelniük. A *számviteli szabályozás* legfőbb célja, hogy az annak alapján készülő beszámoló megbízható és valós képet nyújtson a vállalkozás vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és annak alakulásáról a tulajdonosok és a piaci szereplők számára. Ezt a célt a számviteli alapelvek érvényesülése hivatott biztosítani, ebben a *számviteli szabályozás* viszonylag tág teret enged a gazdálkodói mérlegelésnek. Az *adószabályok* viszont az állam részére fizetendő adók meghatározására szolgálnak, miközben az állami bevételek biztosításán túl makroszinten a jövedelmek, források újraelosztására, a gazdaságpolitikai/politika szempontok érvényesítésére is alkalmasak, mikroszinten a gazdálkodók döntéseit is befolyásolják. Befektető-orientáltsága okán a számvitel a vállalkozás vagyonát helyezi a középpontba. Az *adószabályozás* az adóztatandó eredményre koncentrál, az adóalap védelme érdekében konkrétabb szabályozással és korlátozásokkal szűkebb mozgásteret biztosít a cégeknek. Ezek az eltérések a kétféle szabályozás komplexitásában, differenciáltságában és volatilitásában is különbségeket okoznak. A számvitel a bonyolult, sokrétű üzleti környezetben megbízható, valós képet kíván adni, ami szükségszerűen komplex szabályozást eredményez. E cél érdekében a megfelelő *differenciálásra* is lehetséges kíván biztosítani (IFRS, kkv-IFRS, nemzeti GAAP-k), ami folyamatos fejlesztést, sorozatos *változásokat* követel. Az adószabályokkal szemben viszont lényeges kritérium az *egyszerűség*, a teljesíthetőség, amelyek az adó megfelelési költségeit is nagyban befolyásolják. A semleges adóköznyezethez *egységes* szabályozás (kevés kivétel) szükséges, emellett fontos kritérium az adószabályozással szemben a viszonylagos *stabilitás*, középtávon pedig a kiszámíthatóság. A két terület

nemzetközi szabályozottsága is különböző. Amíg a számvitelben nemzetközi standardok (IAS/IFRS-k) vannak érvényben, és ezek befolyása egyre nő, addig társasági adózási standardok nincsenek, EU-szinten csak néhány irányelv van hatályban, és az adóharmonizáció továbbvitele is nehézkes. A számvitelfüggő adózással kapcsolatban azonosított főbb kockázatokat, illetve a számviteltől független adózás melletti érveket az értekezésben foglaltam össze, ezekre itt nem térek ki.

Természetesen számviteltől független adózás esetén is számolni kell új problémák megjelenésével, amelyek közül itt csak egy tényezőre utalok: önálló adóelszámolás esetén a számviteli nyilvántartások mellett külön „adókönyvelés” szükséges, ami többletadminisztrációt okoz.

2. Fokozatos „felpuhulás” a CCCTB kidolgozásában

A közösségi dokumentumok több területen - a kiinduló koncepciókhoz képest - a CCCTB „felpuhulására” engednek következtetni.

a) *Bázis*: A közös társasági adóalap kezdetben közvetlenül a nemzetközi számviteli standardokra épült, majd a javaslattevők elszakadtak a standardoktól, és egy számviteltől független, teljesen önálló társasági adószabályozás elve vált uralkodóvá.

b) *Személyi hatókör*: Kezdetekben a közös társasági adóalap „minden vállalatra” vonatkozott volna, majd a csak „több tagállamban működőkre” történő alkalmazást javasolták.

c) *Opcionális*: A javaslat „kezdetben kötelező” megfogalmazással indult, majd felmerült a kötelező jelleg, ezt azonban gyorsan elvetették, azóta a választhatóság koncepciója van érvényben.

d) *Tárgyi hatókör*: A tervezési szakasz elején a közös adókulcs gondolata is felvetődött, azonban a tagállamok ellenvetése miatt ez teljesen lekerült a napirendről, sőt napjainkban az ettől való teljes elhatárolódás jellemző.

e) *Célok*: Az adóakadályok lebontásának, megfelelési költségek mérséklésének elsődleges célja mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap az adóelkerülés megakadályozásának szándéka.

f) *Célcsoport*: A kidolgozásra került dokumentumok szövege eleinte célzottan a multinacionális vállalatok cross border tevékenységét említette, majd egyre inkább előtérbe került a kkv-k ilyen jellegű tevékenysége is.

g) *Támogatottság*: Az „ötlet szintjén” a CCCTB-t kezdetben széles támogatottság

jellemezte, majd a kidolgozottság növekedésével (a konkrét elemek ismeretében) a tagállamok érdekcsoportokba tagozódása figyelhető meg.

h) *Bevezetés*: Valamennyi tagállam egyetértésének „vagyálmától” elmozdulás történt a minősített többségi szavazás, majd — a realitásokat tükrözve — a megerősített együttműködés felé.

3. Egy cash flow típusú adó realitása

A leglényegesebb különbség a hagyományos társasági adó és a cash flow adó között abban van, hogy a CIT¹⁴¹ a vállalat saját tőkéjének teljes megtérülését adóztatja, a CFT¹⁴² alapján viszont csak a gazdasági profit adózik. A *gazdasági profit adózása* azért lehet előnyös, mert nem torzítja a határbefektetésekre és a termelésre vonatkozó döntéseket, a tevékenység érdekében elvárt díjakkal ugyanis már elszámoltak (tőkealternatíva-költségük levonható az adóalapból). A gazdasági járadék lényegében az állandó (befektetett) termelési tényezők megtérülése. Mivel ilyen tényezőt a kormányzat is kínálhat, ezért a vállalati cash flow adó e szolgáltatások törvényes árának is tekinthető (*haszonelvű adózás*). A *transzferárazás* problémáit az eredet bázisú cash flow adó nem képes kiküszöbölni, ebből a szempontból a rendeltetési hely alapú CFT hatékonyabbnak tekinthető. Az arbitrázs lehetőségeit azonban az is befolyásolja, hogy a külföldön szerzett jövedelem hogyan adózik az anyaországban. Ha ugyanis a külföldi adókat teljes egészében jóváírják az anyaországban, a vállalat nem tudja kiaknázni az adóráták különbségeit, így a transzferárazás működtetése is feleslegessé válhat. Az R-bázisú adó nincs hatással a vállalat finanszírozási politikájára, a beruházások nagyságrendjét sem befolyásolja, és ha rendeltetési hely alapú, akkor a tőke vagy a profit elhelyezkedését sem érinti. Az S-bázisú adó gyakorlatilag mentesíti a kamatbevételeket az adózás alól, ezzel az intertemporális választások adósemlegességét is biztosíthatja.

A cash flow adó döntés semleges jellemzőinek fenntartása, valamint az adóbevételek állandósága érdekében egy halasztott S-bázisú adó („ASE”adó) lehet kívánatos.¹⁴³ Ennek alkalmazásával a társasági jövedelem adózása átkerül a részvényes szintjére, és kiküszöbölhető az adótorzítások egyik fő oka, hogy egyidejűleg két adóbázis létezik. Elméletileg az ASE-adó akár a jelenlegi sokféle adórendszer egységesítésének a

¹⁴¹ corporate income tax

¹⁴² cash flow tax

¹⁴³ A szakirodalomban ismert „Allowance for Corporate Equity” (ACE) adó mintájára javasolt „Allowance for Shareholder Equity” (ASE) adó.

szolgáltatába is állítható, a gyakorlatban azonban – a nagyszámú előny mellett - megoldandó problémák sorát veti fel. Mivel ez az adó vállalati szinten egyáltalán nem adóztat, ezért a CCCTB csoportszintű egységes adókönyvelését is szükségteenné tenné, így a megfelelési költségek tovább csökkenhetnének. Feltételezve, hogy a természetes személyek lakóhelyválasztása nem (vagy kevésbé) rugalmasan reagál az adókulcsok eltéréseire, egy ASE típusú adó esetén az EU-n belüli tartós adómérték-különbségek lényegesen nem befolyásolnák a telephely-választási döntéseket. Az adózás egyének szintjén való közösségi egységesítése azonban sok újabb kérdést vet fel, amelyek megválaszolása további kutatásokat tenne szükségessé.

4. Az adóverseny pozitív és negatív hatásai - az adózási elvekkel való viszonyban

Kutatásaim során meghatároztam és rendszereztem az adóverseny pozitív és negatív hatásait is, különös tekintettel az adózási elvek érvényesülésére. Ennek eredményeit foglalom össze ebben a fejezetben. Előrebocsátom, hogy az említésre kerülő következmények nemcsak az adóügyek számlájára írhatók, az adók szerepe – konkrét esettől függően – kisebb vagy nagyobb lehet, de semmi esetre sem kizárólagos.

Szemponatok az adóverseny megítéléséhez

Az adókulcsok önmagukban nem mérik a tényleges adóterheket, azokat sok tényező (adóalapok különbségei, adókedvezmények, mentességek, adóbehajtási fegyelem) befolyásolja. A versenyképesség a reálszférában dől el. A multinacionális vállalatok befektetési-hely döntéseiben a legfontosabb tényező a fogadó ország gazdaságának általános állapota, az ösztönzők szerepe az állapotjellemezők azonossága esetén erősödik fel. Az adóverseny szorítása konjunktúrafüggő, továbbá jelentősége és konkrét hatása a fejlettségtől, illetve a gazdasági-szociális rendszertől is függhet. Az adóösztönzők hatásmechanizmusa eltérő lehet a vállalatnagyság, az iparág, a tevékenység jellege, a finanszírozási forma és az elhelyezkedés függvényében. Az adóversenyben alkalmazott ösztönzők hatékonyságát az adóelőny konkrét formája, az anyaország adórendszere is befolyásolhatja. A nagy nemzetközi vállalatok kevésbé adó-érzékenyek, mert speciális adótechnikákkal minimalizálni tudják adófizetési kötelezettségüket. Differenciált adópolitikák a felzárkózás folyamatában fontosak, hosszú távon, mint versenyképességi tényezők kiegyenlítődnek.

Az adóverseny lehetséges negatív hatásai

Sérül az adóztatás fedezeti elve

- Az adóverseny a csökkenő adóbevételek révén veszélyeztetheti az állami feladatok ellátását, a közjavak biztosítását és eladósodáshoz is vezethet.

Rontja az adózás semlegességét és hatékonyságát

- Az adóverseny torzíthatja az erőforrások, a beruházások térbeli megoszlását. Az adóarbitrázs lehetősége hatással lehet a vállalatok vertikális és horizontális szerveződésére, befolyásolhatja a nemzetközi tőkeáramlás irányát, ütemét és nagyságát (vitatott, hogy mindez mennyire adófüggő).
- A folyamatok kárvallottjainál alacsonyabb felhalmozási ráta alakulhat ki (tőkebefektetések visszaesése, tőke kivétel és annak következményei).
- A vállalatok delokalizációjának közvetlen hatása a munkahelyek megszűnése, a munkalehetőségek romlása (egyéni és állami szintű következmények).

A gazdasági incidencia alakulása rontja az adózás méltányosságát

- A költségvetési rés ellensúlyozására a kevésbé mobil termelési tényezők (munka, fogyasztás) közterheit emeli meg, eltolódhat a termelési tényezők adóterhelése, torzulhat az adó szerkezet.

Rosszul érintheti az adózás befolyásolási szerepét

- A munkaerő drágulása ronthatja annak versenyképességét, teljesítményének ösztönzését.
- Az alacsonyabb költségű vállalkozásokkal való versengésben mérséklődhetnek az európai cégek kutatásra és fejlesztésre fordított kiadásai.

Az ekvivalencia, a haszonelv csorbul, az adóteherexport sérti az igazságosságot

- Ha a kormányok egymással rivalizálva egyre kevesebb adót szednek, akkor lemondanak a globális tőke által használt tényezők újratermelési költségeinek egy részéről, ami – hosszabb távon - saját fejlődésük gátjává válhat.
- A befektetők az általuk használt helyi közszolgáltatások finanszírozásához (azok hasznához képest) alacsonyabb arányban járulnak hozzá, a közjavak költségeit (az indokoltnál nagyobb mértékben) a helyi adózók fizetik meg.

Rontja az egyszerűséget, a gazdaságosságot; a konzisztencia és a stabilitás ellen hat

- Az adóverseny a jogforrások gyakori változását, országonként különböző és sokszor egymásnak ellentmondó adószabályok létét eredményezi.

- Lehetőséget kínál a fizetendő adó minimalizálására és az adóelkerülésre. Rontja az adófizetési morált, az ellenőrzés többletterhet ró az adóhatóságokra.
- Növekedhetnek a taktikai adóváltozások, a szabályok inkonzisztenciája, változékonysága nehezen kiszámíthatóvá teszi a gazdasági környezetet.

Áttételesebbé válik az adózás politikai felelőssége

- A kormányzatok autonómiáját korlátozza az adóverseny spill over hatása, a fiskális externáliák nehezítik a helyi adópolitikák következményeinek felmérését.

Az adóverseny lehetséges pozitívumai

A versenysemlegességet előmozdító hatékonyabb adózás lehetősége

- Az adórendszerek versenye - a kereskedelmi és beruházási akadályok csökkentése révén - az erőforrások jobb allokációját és a jólét növekedését eredményezheti.

Az adózás befolyásolási szerepének fokozottabb kihasználása

- A kedvező adópolitika – a külföldi működőtőke vonzása révén - a kevésbé fejlett országok számára eszköz lehet a fejlettek mögötti felzárkózásban.

A konzisztencia érvényesülésének spontán erősödése

- Az általános adóteher csökkenése, a tagállamok egymáshoz közelítő adószintjei hozzájárulhatnak az EU, mint globális üzleti partner versenyképességének növekedéséhez.
- Az adóverseny az országok adópolitikái között szorosabb összefüggést, kölcsönhatást eredményez. Az adószabályok integrációt akadályozó eltérései részben spontán módon is megszűnhetnek a piaci folyamatok révén.

A Leviathan-hipotézis érvényessége (mérsékelt)

- Az állami bevétel mérséklődését előidéző verseny a hatékonyabb állami működés kényszerét is magával hozhatja, fékezheti az állam expanziós hajlamát, és közvetetten ösztönözheti az államháztartási rendszerek modernizációját.

Az innovatív versenykonceptió érvényessége (csekély)

- A verseny az adóztatás eszköztárának megújítására, alternatív adózási megoldások keresésére készíti a kormányzatokat, ami hozzájárulhat az adórendszerek hatékonyabb működtetéséhez, az adóztatás jóléti veszteségének mérséklődéséhez.

Jelenleg jobban megfelel az EU politikai realitásainak

- Hiányzik a politikai konszenzus a strukturális adókoordinációhoz, nincs közösségi költségvetési politikával összehangolt koherens közösségi adópolitika.

11. Következtetések, az értekezés új és újszerű eredményei

Az 1. és 2. pontban az új, a 3. és 4. pontban az újszerű következtetéseimet fogalmazom meg.

1. Gazdasági hatékonyság, semlegesség tekintetében az opcionális CCCTB-tervezet leginkább az adókonszolidációs körön belül hozhat javulást, különösen a transzferárazási problémák mérséklésében. E körön kívül sok új problémát idézhet elő. Ennek speciális megnyilvánulása, hogy a CCCTB újabb torzításokat idézhet elő a befektetések, a termelés és a telephelyválasztás terén.

A belső piac működését gátló társaságiadó-akadályok egy részének felszámolása hatékonyabb erőforrás allokációt eredményezhet. A CCCTB bevezetésével a határokon átnyúló tevékenységek esetében elkerülhető lehet a kettős adóztatás, lehetővé válna a veszteségkiegyenlítés és a beruházások adóügyi kezelésében meglévő különbségek egységesítése. Az adóalapok konszolidációja önmagában javíthatná az adózás hatékonyságát, ugyanis feleslegessé tenné a konszolidációs csoporton belül a nyereségek eltüntetésére irányuló („papíron történő”) profitáthelyezéseket, bonyolult transzferárazási módszerek működtetését, és annak komplex adminisztrációját. A tervek szerint azonban a konszolidációs körön kívüliekkel folytatott ügyletek esetében továbbra is fennmaradnának a *transzferárakkal* kapcsolatos dokumentációs kötelezettségek.

Tisztán az adókonszolidáció módszerét tekintve elvileg semleges adózási környezet jöhetne létre. Az összevont közös adóalapot azonban a tagállamok szintjére le kell osztani, amelyre a *megosztási formula* (FA)¹⁴⁴ hivatott. Ha a megosztási formula vállalat-specifikus elemek alapján osztja fel az adóztatandó profitot - amelyekre maga a cég is hatást tud gyakorolni - akkor torzulnak a vállalat üzleti döntései. A multinacionális vállalatok ugyanis megtehetik, hogy az alacsony adókulcsú országokban növeljék, illetve a magas adókulcsú országokban mérsékeljék aktivitásuk olyan tényezőinek a súlyát, amelyek meghatározó jelentőséggel bírnak az adóalap szétosztásában. Ha például az adóztatandó jövedelem felosztásához a tőke szolgálat alapul, akkor az FA arra ösztönözheti a magas adókulcsú országban lévő vállalatot, hogy egy alacsony adókulcsú állambeli céggel fuzionáljon. Az értékesítés figyelembe

¹⁴⁴ FA: formula apportionment: tényezőkön alapuló adóalap megosztási módszer.

vétele pedig áruik keresztbefuvarozására készítheti a cégeket. Ha az adóalap függ az anyavállalat elhelyezkedésétől, akkor a CCCTB nem lesz semleges. Minden olyan megosztási mechanizmus nélkülözi ezt a függetlenséget, amely vállalat-specifikus elemeket tartalmaz.

A *CCCTB választható jellege* is nagyban rontja annak hatékonyságát. Tisztán gazdasági szempontból a *leghatékonyabb* megoldás egy minden érintett számára kötelező közös rendszer lenne, ennek elfogadására azonban kicsi az esély. Nem biztos viszont, hogy az opcionális megoldások megfelelően szolgálják a célok elérését, miközben kezelésük sokkal bonyolultabb és költségesebb. A választhatóság két különböző rendszer párhuzamos létét jelenti, ami növeli az adóelkerülők játékterét, a manipulációk lehetőségét. Előfordulhat például, hogy azonos országból származó és adott piacon hasonló kilátásokkal rendelkező cégek (pl. egy CCCTB-t alkalmazó, és egy nemzeti szabályok szerint adózó) eltérő módszerrel állapítják meg adóalapjukat. Mivel a CCCTB meghatározott vállalati körnek kínál egységesítést, így eltérítheti az arányokat a közös adóalapot választók és más vállalkozási formák között. Sok probléma adódhat abból is, hogy megmarad a jövedelem áthelyezések lehetősége az Európai Unióban működő leányvállalat és a harmadik országban tevékenykedő leányvállalat között. A CCCTB kizárólag a társasági adózás kérdéseivel foglalkozik, nem tér ki a személyi jövedelemadóval való kapcsolatra, így a meglévő rendszerekhez képest nagyobb a veszélye annak, hogy a két adónem közötti arbitrázslehetőségek is torzíthatják a piaci döntéseket.

2. Az egyszerűség, az érvényesíthetőség és a gazdaságosság szempontjából a CCCTB-tervezet előrelépés lehet a meglévő rendszerekhez képest, az előnyök azonban a kitűzött célokhoz viszonyítva csak szűkebb adóalanyi körben, szűkebb tárgykörben és hosszabb időtávon érvényesülhetnek.

A CCCTB célkitűzései szerint a több államban tevékenykedő vállalatoknak elvileg elegendő lenne egy (a közös) társasági adó szabályrendszert ismerni és követni, ami jelentősen mérsékelné a cégek társasági adózásának megfelelési költségeit. A konszolidáció révén csökkenhetnének a transzferár dokumentációhoz kapcsolódó megfelelési költségek is. Véleményem szerint a tervezett CCCTB bevezetését követően egyszerűbben és olcsóbban lehet eleget tenni a társasági adókötelezettségnek, azonban ez az elvárás csak a közös adóalapot választó cégek szűkebb körére teljesül majd. A

legbonyolultabb adminisztrációt igénylő *transzferár* dokumentációt sem kerülhetik el a CCCTB-t választók, hiszen ha a konszolidációs csoportjukon kívüliekkel kereskednek, akkor számolniuk kell ezzel a kötelezettséggel.

Az *opcionális jelleg* két különböző (a nemzeti és a közös) rendszer párhuzamos fenntartását követeli meg, ami mind az adóalanyok, mind az adóhatóságok számára sok nehézséget és többletköltséget okozhat. A CCCTB újabb külön szabályrendszer ismeretét igényli, ami olyan vállalatok esetében, amelyek csak néhány tagállamban folytatnak tevékenységet, nem kifizetődő. A multinacionális cégeknek kevésbé nehéz a nemzeti adóismeretek megszerzése, többletköltségeinek vállalása. Ez inkább a kisebb vállalkozásoknak probléma, viszont nem biztos, hogy számukra megéri a CCCTB-be való bekapcsolódás.

Mivel a CCCTB-tervezet nem a számviteli információs rendszerre épít, hanem önálló adómegállapítási szisztémát kíván működtetni, ez többletteleher azon országok vállalatai számára, ahol eddig a számviteli eredmény egyszerű korrigálásával képezték a társasági adóalapot (vagyis az államok zömében). A konszolidációhoz, valamint az adóalap megosztásához olyan további adatgyűjtés, nyilvántartások vezetése, belső dokumentációk készítése válhat szükségessé, ami a szokásos üzletmenetben eddig nem volt. Ez szintén növeli az adminisztrációs terheket. A helyi (elvileg 27-féle) adókönyvelésről áthidalások révén lehetne áttérni a CCCTB-re, ennek várható költsége is igen tetemes lehet. A CCCTB a megfelelési költségek leépítését célozza az EU-n belül, ugyanakkor többletteleher ró az Európai Unió kívüli üzleti partnerekre, ami megfontolásra készítheti az ide irányuló befektetőket. A világszerte tevékenységet folytató nagyvállalatok számára egyszerűbb lehet mindenki felé ugyanazt a jól bevált „arm’s length principle”-t alkalmazni.

3. A CCCTB bevezetését követően az adóverseny játéktere attól függ, hogyan definiálják a közös adóalapot és annak megosztási módszerét, valamint milyen a köztük lévő kölcsönhatás és a rugalmasságbeli különbség.

Számítani lehet arra, hogy az elkülönült adószámításokról az FA-ra való áttéréssel az adóösztönző politikák is átalakulnak, és gyökeresen megváltozik az adóverseny természete. Az FA-típusú adóknál a fiskális externáliák két csatornán keresztül juthatnak érvényre: egy ország adóváltozásai a másik országban egyrészt a közös adóalapra, másrészt az országra leosztott adóbevétel részre gyakorolnak hatást. Az

adóverseny akkor eredményez túl alacsony (illetve magas) adórátát, ha a konszolidált adóalap sokkal rugalmatlanabban (illetve rugalmasabban) reagál a befektetések változásaira, mint a megosztási tényező. Az új rendszerben valószínűleg csökken az adóverseny agresszívebb formáinak jelentősége, de nem tűnnek el a multinacionális vállalatok arbitrázslehetőségei, amelyekkel befektetéseiket és adóköteles profitjukat alacsony adókulcsú államba irányítják. Véleményem szerint addig nem lehet átfogó megoldást találni erre az általános problémára, amíg a tagállamok maguk állapíthatják meg társasági adókulcsukat.

Az adóalapok rejtett elszámolási különbségei az egységesítést követően az adókulcsokban jelennek meg, ami növelheti a nominális adóráták közötti különbséget. Az alacsony adókulcsot alkalmazó tagállamok széles adóbázisaihoz képest a közös adóalap nagy valószínűséggel szűkebb lesz, ami adóemelésre kényszerítheti őket. A CCCTB alatt a tagállamoknak sokkal nagyobb kontrollja lehet a jövedelmek elosztása felett, ami szintén azt valószínűsíti, hogy a társasági adókulcsok könnyebben emelhetők meg.

A CCCTB lényegesen megváltoztathatja a tagállamok társasági adóalapjának egymáshoz viszonyított arányát. Különösen igaz ez akkor, ha az FA-tényezők eloszlása jelentősen eltér a jelenleg adóztatandó profit megoszlásától. Ha egy tagállam aránytalanul nagyobb részt birtokol a megosztáshoz használt tényezőből a jelenleg adóköteles profitrészéhez képest, akkor az FA rendszerből előnye származhat. Vannak országok, amelyek a jelenlegi rendszerben magas adóbevétellel rendelkeznek, gazdasági tevékenységük más (például a megosztási képletben szereplő) tényezőinek mértékét tekintve viszont alacsony a részesedésük. Ezek az országok az új rendszerben várhatóan alacsonyabb adóbevételre tennének szert, annak növelésére törekednek (például, csökkentik az adókulcsot azért, hogy lehetőséget teremtsenek az országukba irányuló profit áthelyezésekre). A fejlettebb országokban lévő magasabb bérszínvonal és jelentősebb vagyon (mint megosztási tényezők) miatt a fejletlenebb tagállamok költségvetései (az első körökben) rosszabbul járhatnak. Ha adóvesztésüket az adókulcsok emelésével kompenzálnák, akkor csökkentenék annak esélyét, hogy a későbbiekben - a fejlett országbeli tényezők alacsony adókulcsú államba vonzásával - visszaszerezzék (esetleg növeljék) adóbevételeiket. A CCCTB önkéntes jellege lehetővé teszi, hogy a vállalatcsoportok elutasítsák az új rendszert (illetve kilépjenek belőle), ha várható, hogy profitjuk nagy része magas adókulcsú országhoz kerülne.

A tervek szerint a direktíva nem tér ki sem az adóbeszedés, sem az adószankciók kérdéseire, ezek a CCCTB-t alkalmazó tagállamokban is saját hatáskörben maradnak, és az adóverseny területei lehetnek.

4. A hagyományos társasági jövedelemadóhoz képest egy cash flow típusú adó számottevően csökkentené az adóalap számbavételéhez kapcsolódó megfelelési költségeket, ugyanakkor növelheti az adócsalás és adóelkerülés kivédésére szolgáló adminisztrációs terheket.

A hagyományos társasági jövedelemadóhoz viszonyítva egy cash flow adó esetén sokkal kisebbek lehetnek az adóalap értékelési nehézségeire épülő adókikerülési lehetőségek, viszont a veszteségek szabadabb elszámolási lehetőségét kihasználó adóelkerülések veszélye nagyobb lehet.

A cash flow bázis fogalma igen egyszerű: a vállalkozás áruk és szolgáltatások értékesítéséből befolyó bevétele, valamint a folyó (flow)- és tőke (stock) kiadásainak különbsége a vizsgált időszakban. A cash flow alkalmazásának gyakorlati előnye, hogy nincs szükség bonyolult számviteli apparátus működtetésére az értékcsökkenés, a vevőkövetelések kezelése, a hasznok, tőkenyereségek optimális időzítése, az infláció korrigálása stb. érdekében, csak a reálügyletek pénzáramlásai, illetve – definiálástól függően – a pénzügyi tranzakciók cash flow-ja számít. Az adóalap kiszámításánál a bevételek-költségek gazdasági, számviteli szempontú számbavétele nélkülözhető, ezzel sok - hagyományos jövedelemadónál ismert – mérési, időzítési, nyilvántartási probléma és adókikerülési lehetőség megszűnik. Egy cash flow típusú adó esetén a társasági jövedelemadónál ismert adminisztrációs problémák lényegében eltűnnek, a tranzakciók folyamatos nyilvántartására sincs szükség. Természetesen minden tőke kivonás adóköteles jövedelemként kezelendő a rendszerben. A tárgyi eszköz beszerzések azonnali levonhatósága azonban könnyen adócsaláshoz vezethet, és az adókötelezettségekben kirívó egyenlenségeket okozhat. Természetesen egy R+F bázisú CFT esetén - amikor a pénzügyi műveletek cash-flow-it is beszámítják az adóalapba - a fluktuáció mérsékeltebb lehet. Az adóalap értékelési nehézségeit kihasználó adókikerülési lehetőségek cash flow adó esetében sokkal kisebbek, mint a hagyományos jövedelemadó esetében (és kisebb lenne S-CFT mellett, mint R-CFT alatt). Bármelyik cash flow adó alkalmazása során a legnagyobb veszélyt az adóelkerülésre a veszteség elszámolásának lehetősége teremti meg. Egy S-bázisú

adó esetében a vállalat szintjén nincs adókötelezettség, csak a vállalkozás és részvényesei közötti tranzakciók adókötelesek a részvényes szintjén. Mivel ez a rendszer nem igényli a vállalat részletes adókönyvelését, így tovább csökkentheti a cég megfelelési költségeit, akár EU szinten a CCCTB csoportszintű egységes adókönyvelését is szükségtelessé tenné, és a megfelelési költségeket tovább csökkenthetné. Az ASE adó fő jellemzője, hogy az üzleti jövedelem mindaddig mentesül az adó alól, amíg felosztásra nem kerül a tulajdonosok között. Csak az osztalék adóköteles a részvényes személy lakóhelyének országában érvényes adórendszer szabályai szerint. Véleményem szerint az önfoglalkoztató vállalkozások vagy kisebb cégek esetében ez viszonylag egyszerűen megvalósítható, de nincs realitása az olyan piramis jellegű vállalatkomplexumoknál, ahol a magánszemély, mint végső tulajdonos nagyon messze van az anyavállalattól.

Felhasznált irodalmak

Alm, James (1996), What is an „optimal tax system?” *National Tax Journal* Vol 49 no, (March 1996) pp. 117-133

AmCham EU (2005) „Position Paper on Common Consolidated Corporate Tax Base” *American Chamber of Commerce to the European Union*, August 18th, pp.1-4

Antalóczy Katalin – Sass Magdolna (2003) Befektetésösztönzés és Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz. *Külgazdaság*, XLVII. évf. 4. szám 4-29.o.

Auerbach, A. J. (1985) The Theory of Excess Burden and Optimal Taxation. In: Auerbach–Felstein (eds.): *Handbook of Public Economics*. Amsterdam, pp. 61-128

Auerbach, A.J.- Devereux, M. P.- Simpson, H. (2007) „Taxing corporate income” *The Mirrlees Review*, “Reforming the Tax System for the 21st Century” p.56

Balázs-Boros-Bosnyák-Győrffi-Hegedűs-Kováts-Lakatos-Lukács-Madarasiné-Matukovics-Nagy-Ormos-Pavlik-Pál-Rózsa-Székács-Tardos-Veress (2006): *Az IFRS-ek rendszere – A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok rendszere*. MKVK Oktatási Központ Kft., Budapest

Balogh, László (2004a) Entscheidungsneutrales Steuersystem in Theorie und Praxis. Doktori (PhD) értekezés, BCE Gazdálkodástani Doktori Iskola

Balogh László (2004b) Döntsd a tőkét? *Hitelintézeti Szemle* 5. szám, 23-37.o

Balogh, L. - Meyer, D. (2003) Gerechte und effiziente Steuersystem. Andrassy Working Paper Series IV. Budapest

Bartelsman, E. J.- Beetsma, R. (2003) "Why pay more? Corporate tax avoidance through transfer pricing in OECD countries." *Journal of Public Economics*, Elsevier vol. 87(9-10), September, pp. 2225-2252

BEFT (2007c) Comments on document CCCTB\WP\061 CCCTB WG – Possible elements of the administrative framework – *BusinessEurope Task Force on CCCTB*, December 7

BETF (2006a) Comments on document CCCTB\WP\047 CCCTB WG – Sharing Mechanism – *BusinessEurope Task Force on CCCTB*, March 8

BETF (2006b) Comments on document CCCTB\WP\026 CCCTB WG – The territorial scope of the CCCTB– *BusinessEurope Task Force on CCCTB*, May 24

BETF (2007a) Comments on document CCCTB\WP\057 CCCTB WG – Possible elements of a technical outline. *BusinessEurope Task Force on CCCTB*, Sept 25

- BETF (2007b) Comments on doc. CCCTB\WP\060 CCCTB WG Possible elements of the sharing mechanism– *BusinessEurope Task Force on CCCTB*, Dec 7
- Bird, R.M. (1999) Fiscal federalism In: *The Encyclopedia of Taxation and Tax Policy*. Urban Institute Press, ed. Joseph et.al., pp.151-154
- Boadway, R. – Flatters, F. (1982) "Efficiency and Equalization Payments in a Federal System of Government: A Synthesis and Extension of Recent Results." *Canadian Journal of Economics* 15, pp. 613-633
- Boss, Alfred (2004) „Radikale Steuerreform in Deutschland?“ Working Paper from Kiel *Institute World Economy*, No 1208, p.33
- Brown, E. C. (1948) “Business Income Taxation and Investment Incentives,” in L. A. Metzler et al, eds., *Income, Employment and Public Policy*, New York
- Bruxinfo (2007a) Egy éven belül javaslat a közös társasági adóalapra. *Bruxinfo* Brüsszel, 2007. 05. 02.
- Bruxinfo (2007b) A multiknak tetszik az adóalap-harmonizáció. *Bruxinfo* Brüsszel, 2007. 09. 27.
- Chennells, L. - Griffith, L. (1997) Taxing profits in a changing world. *The Institute for Fiscal Studies*. London, Reports 56, p. 178
- Cullis, J.– Jones, P. (2003) *Közpénzügyek és közösségi döntések*. Aula Kiadó Budapest, 2003.
- Deák Dániel (1994): *Nemzetközi adózás SALDO*, Budapest
- Deák Dániel (2005) Adóverseny a kibővített Európai Unióban. *Gazdaság és Jog*. Január, 1. szám 17-22.o.
- Desai, Mihir A. - James R. Hines Jr. (2003) “Evaluating International Tax Reform.” *National Tax Journal* No 56, pp. 487-502
- Devereux – Sorensen, B.P. (2005) „The corporate income tax: International trends and options for fundamental reform” Committee on *Fiscal Affairs of the OECD*, p. 23
- Devereux, M. P. - Griffith, R. (1999), The Taxation of Discrete Investments Choices, *IFS Working Paper* 98/16 (Revision 2), London 1999, p.57
- Devereux, P. M. – Loretz, S. (2007) „The Effects of EU Formula Apportionment on Corporate Tax Revenues” *Oxford University Centre for Business Taxation Working Papers* No 0706, p. 35
- Edwards, C. (2003) „Replacing the corporate income tax with a cash flow tax”, *The Cato Journal*, Vol. 23, September 22, pp. 291- 318

Edward, C – Keen, M. (1996): Tax competition and Leviathan," *European Economic Review*, Elsevier, vol. 40(1), January, pp. 113-134

Eggert, W. - Haufler, A. (2006) Company tax coordination cum tax rate competition in the European Union Department of Economics, *University of Munich* Discussion paper 11, p. 23

Erdős G. – Földes G. – Öry T.- Véghelyi M. (2000): *Az Európai Közösség adójoga*. KJK-Kerszöv, Budapest

Erdős Tibor (2006) *Gazdaságpolitika és növekedési potenciál*. Akadémia Kiadó Budapest, 394 o.

Ernst&Young (2008a): Worldwide Corporate Tax Guide. EYG no. DL0028, p.1092
[http://www.ey.com/Global/assets.nsf/Ireland/Tax_Services_-_2008_worldwide_corporate_tax_guide/\\$file/2008_world_wide_corporate_tax_guide.pdf](http://www.ey.com/Global/assets.nsf/Ireland/Tax_Services_-_2008_worldwide_corporate_tax_guide/$file/2008_world_wide_corporate_tax_guide.pdf)

Ernst & Young (2008b): Global Transfer Pricing Survey 2007-2008. „Precision under Pressure” EYG no. CS0029
[http://www.ey.com/Global/assets.nsf/International/EY_Tax_TPSurvey_2007/\\$file/Tax_TPSurvey_2007.pdf](http://www.ey.com/Global/assets.nsf/International/EY_Tax_TPSurvey_2007/$file/Tax_TPSurvey_2007.pdf)

Eurostat (2006) Structures of the taxation systems in the European Union. Data 1995-2004, European Communities, p. 417

Eurostat (2007) Taxation trends in the European Union. Statistical Books, European Commission, p. 454

Eurostat (2008) Taxation trends in the European Union. Statistical Books, European Commission p. 440

Finkenzeller, M.– Spengel, C. (2004) Measuring the Effective Levels of Company Taxation in the New Member States: A Quantitative Analysis. *TaxPapers n°7 EC*, p. 52
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/company_taxation_new_ms.pdf

Gammie et.al. (2005) Achieving a Common Consolidated Corporate Tax Base in the EU. *Centre for European Policy Studies*, November p.136

Hare, J.– Cussons,P.– Fryatt, E. (2007) European Union Tax Developments: Confusion for Multinationals Taxpayers? In: *International tax perspectives, PricewaterhouseCoopers*, pp. 18-23

Heilmann, M. (1984) *Lorenz von Stein und die Grundprobleme der Steuerlehre*. Decker Verlag, Heidelberg

Herich György (szerk. 2007): *Adózás Európában. Kelet-Közép-Európa*. Penta Unió, Pécs

IBFD (2008) *International Bureau of Fiscal Documentation*
<http://www.ibfd.org/portal/app?bookmarkablePage=org.ibfd.portal.presentation.MyIBFD>

Inman, R. P. - Rubinfeld D. L. (1996) Designing Tax Policy in Federalist Economies: An Overview. *Journal of Public Economics*, 60 pp. 307–334

Jakubiak, M.– Markiewicz, M. (2007) Capital Mobility and Tax Competition between Old and New EU Member States, CASE, Center for *Social and Economic Research*, Final Report, p. 34

Janeba, E. - Schjelderup, G. (2002) Tax Competition: A Review of the Theory Report to the Norwegian Ministry of Foreign Affairs on the programme „*Global Markets and Governance*”

King, M. A. - Fullerton, D. (1984) *The taxation of Income from Capital*, National Bureau of Economic Research Working Papers No. 1058. Chicago p.36

Knirsch, D.– Niemann, R. (2007) Allowance for Shareholder Equity – Implementing a Neutral Corporate Income Tax in the European Union. *Arqus Discussion Papers* Nr. 34

Kolmar, M.–Wagener, A. (2007) „Tax Competition with Formula Apportionment: The Interaction between Tax Base and Sharing Mechanism” *CESifo Working Paper* No. 2097

KPMG (2006) „Tax Talk” *Tax Workshop with CEE Tax Experts*, 2. June 2006
http://www.kpmg.at/de/files/RealVienna_Tax.pdf.

KPMG (2007) „Big business supports CCCTB, says KPMG report.” *International Tax Review*; Oktober 2007, Vol. 18 Issue 9, p.5-5.

Losonczi Miklós (2003) EU-csatlakozás, adóharmonizáció és Magyarország nemzetközi versenyképessége. *Külgazdaság*, XLVII. évf. szeptember 59-74.o.

Losonczi Miklós (2006a) Vállalati adóterhek és adóverseny a magyar EU-csatlakozás fényében. In: Rajcsányi Irén (szerk.) *EU-tanulmányok*, VI. Nemzeti Fejlesztési Hivatal, Bp. 31-57. oldal.

Losonczi Miklós (2006b): Uniós adóharmonizáció és adóverseny – tanulságok Magyarországnak számára. *Pénzügyi Szemle* 2006/4. szám 474 – 489. o.

Marchese, S. (2006) The changing relationship between tax and the accounts. In: *Creating a competitive corporate tax environment for Europe - Conference*, 27 CAH, London

Mázsa Péter (2001): Nemzeti Minimum, *Élet és Irodalom* 47. évf. 2. szám, 2001. január 12.

Meade, J.E. et.al. (1978) „The Structure and Reform of Direct Taxation” Report of Comm. chaired by Meade, *Institute for Fiscal Studies*, Allen&Unwin, London

- Mike Károly (2003): A gazdaságpolitikai döntéshozatal nemzetek fölötti centralizációja és a közösségi gazdaságtan. *Közgazdasági Szemle* L.évf. 254-268.o
- Mintz, Jack (2004) „Corporate Tax Harmonization in Europe: It’s All About Compliance”. *International Tax and Public Finance* 11, pp. 221-234
- Mintz, M J.- Seade, J (1991) „Cash Flow or Income? The Choice of Base for Company Taxation” *Working Papers 117, The World Bank*, April 1989, p. 50
- Musgrave, R. A. – Musgrave, P. B. (1989): *Public Finance in Theory and Practice*, 5th edn. New York, McGraw-Hill
- Musgrave, R. A. – Musgrave, P.B. – Kullmer, L. (1994): *Die öffentliche Finanzen in Theorie und Praxis. vol 2. UTB für Wissenschaft*, Tübingen
- Nicodeme, Gaëtan (2006) Corporate tax competition and coordination in the European Union: What do we know? Where do we stand? *EC Economic Papers* N° 250, June 2006 p. 45
- Oates, W.E. (2006) On the Theory and Practice of Fiscal Decentralization. *IFIR Working Paper Series* No. 05, p.38.
- OECD (1998) *Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue*. OECD Publications 2, No. 50097, Paris
- OECD (2001): *Transzferár irányelvek a multinacionális vállalkozások és az adóhatóság számára*. MKVK OK Kft., 2005. 266 o.
- OECD (2002): *Modellegyezmény a jövedelem és a vagyon adóztatásáról*. MKVK OK. Kft., 2003. 402 o.
- OECD (2007) „Fundamental Reform of Corporate Income Tax”, *OECD tax policy studies* No.16, Paris. Executive Summary p.12
- Őry Tamás (2005) Adóharmonizáció az Európai Unióban. Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma, *KÜM Integrációs és Külgazdasági Államtitkárság*, 31 oldal.
- Pitti Zoltán (2007): Az Európai Unió az adóversenyben, és adóverseny az Európai Unióban. *Európai Tükör* XII. évf. 10. szám 13-36.o.
- PwC (2005) Nerijus Nedzinskas: *Transfer pricing*. PriceWaterhouseCoopers 26 October 2005 http://www.bccl.lt/get_file.php?id=517.
- Rechnitzer János (2005) A regionális fejlődés és az innováció. In: *Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon* (szerk. Grosz-Rechnitzer). MTA RKK Pécs-Győr, 25-43.o.

- Rose, M. (1991): Wirkungen einer konsumorientierten Neuordnung des Steuersystems auf Kapitalbildung und Wohlfahrt. Heidelberg: Alfred-Weber-Inst., *Univ. Diskussionschriften / Univ. Heidelberg*, Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät
- Samuelson, P.A. (1954): The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*, 36: 387-389.
- Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.(1990) *Közgazdaságtan I-III*. KJK, Budapest
- Sivák József (2001) A globalizáció árnyoldala – a káros adóverseny. *Pénzügyi Szemle* 5. szám 397-406. o.
- Slemrod, J. (1999), The real world of tax policy. In: (ed.) Slemrod: Tax Policy in the Real World. Cambridge University Press (p. 532), pp. 1-14
- Smith, Adam (1940) *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Magyar Közgazdasági Társaság, Budapest, I. kötet 449–450. o.
- Solt Katalin (2006) Közpénzügyek a klasszikus közgazdaságtanban. Széchenyi István Egyetem *Tudományos Füzetek* 11. 23-35.o.
- Stiglitz, J. E (2000) *A kormányzati szektor gazdaságtana* KJK Kerszöv Bp.
- Stiglitz, J. E. – Schönfeld, B. (1996): *Finanzwissenschaft*. Oldenburg Verlag, München
- Szabó László (2004): Adórendszer és versenyképesség. *Fejlesztés és Finanszírozás* 2004/3. szám 12-23. o.
- Szalai Ákos (2002) Fiskális föderalizmus. *Közgazdasági Szemle*, XLIX. Május, 424-440. old.
- Szalai Ákos (2005) Adóverseny az iparüzési adóban. *Műhelytanulmányok MTA KTI*, MT-DP 2005/3. 61.o.
- Tiebout, Ch. M. (1956) A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy* LXIV. pp. 416–424
- Vigvári András (2005) *Közpénzügyeink*. KJK-Kerszöv Budapest
- Weiner, J. M. (2002) „Would Introducing Formula Apportionment in the European Union Be a Dream Come True or the EU’s Worst Nightmare?” *ifo Studien Zeitschrift für empirische Wirtschaftsforschung* Jg. 48, Nr. 4, S. pp. 519 –532
- Wilson, J. D. – Wildasin, D.E. - (2001) Tax competition: bane or boon? *Office of Tax Policy Research Institute for Fiscal Studies*, WP/11, London p.43
- Wilson, J. D. (1999) Theories of Tax Competition. *National Tax Journal* 52, pp. 269-304

Wilson, P. (2002): An Analysis of a Cash Flow Tax for Small Business. New Zealand Treasury Working Paper 02/27 December, p. 27

Woolfe, Jeremy (2007) „Accounting Abroad: Report from Europe EU tax reform may arrive sooner than later” *Accounting Today* 07-May p. 8-8

Worldbank (2008) Bulgaria Income Taxes and Tax Laws
http://www.worldwide-tax.com/bulgaria/bulgaria_tax.asp

WorldWideTax (2008) The Complete WorldWide Tax & Fiance Site
<http://www.worldwide-tax.com>

Zee, H.H. (2006) „A Superior Hybrid Cash-Flow Tax on Corporations” Working Paper *International Monetary Found Fiscal Affairs Department* WP/06/117

Felhasznált közösségi dokumentumok

EC (1998): Conclusions of the ECOFIN Council meeting on 1 December 1997 concerning taxation policy. 98/C 2/01, Official Journal of the European Communities, 6 January 1998.

2002/C 241/14: Economic and Social Committee Opinion of the Economic and Social Committee on ‘Direct company taxation’ *OJ*: 7.10.2002 C 241/75-80

2003/49/EK: A Tanács irányelve a különböző tagállambeli társult vállalkozások közötti kamat- és jogdíjfizetések közös adózási rendszeréről (2003. június 3.) *EU HL* 2003.6.26.

2004/C 80/3:3 Opinion of the European Economic and Social Committee on ‘Taxation in the European Union: common principles, convergence of tax laws and the possibility of qualified majority voting’ *OJ*, 30.3.2004, C 80/139-147

2005/2120(INI): Az Európai Parlament állásfoglalása az Európai Unió vállalkozások adózásáról: közös összevont társasági adóalap. 2005. december 13.

2006/C 176/01: A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselőinek állásfoglalása (2006. június 27.) az Európai Unióban található kapcsolt vállalkozások transzfer árképzési dokumentációjára (EU TPD) vonatkozó magatartási kódexről. *EU HL* 2006.7.28. C 176/1-7

2006/C 88/12: EGSzB vélemény – Tárgy: „Egységes konszolidált adóalap létrehozása a vállalati adózás terén az EU-ban” *EU HL* 2006.4.11. C 88/48-53

2007/2097(INI): Az Európai Parlament állásfoglalására irányuló indítvány az adózási és a vámpolitikának a lisszaboni stratégiához való hozzájárulásáról. Elfogadva 9.10.2007, EP A6-0391/2007

90/434/EGK: A Tanács irányelve a különböző tagállamok társaságainak egyesülésére, szétválására, eszközátruházására és részesedéscseréjére

alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről (1990. július 23.) *EU HL* 1990.8.20. 09/1. kötet 142-146.o

90/435/EGK: A Tanács irányelve a különböző tagállamok anya- és leányvállalatai esetében alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről (1990. 07. 23.) *EU HL* 1990.8.20. 09/1. 147-150.

90/436/EEC: Convention on the elimination of double taxation in connection with the adjustment of profits of associated enterprises OJ L 225, 20/08/1990 p.10-24

CCCTB Comission Non-Paper: Commission Non-Paper to informal Ecofin Council, 10 and 11 September 2004 A CCEUCTB 7 July 2004

CCCTB/WP/019: CCCTB WG International aspects in the CCCTB *European Commission* Brussels, 18 November 2005

CCCTB/WP/026: CCCTB WG. The territorial scope of the CCCTB. *European Commission* Brussels 17 February 2006

CCCTB/WP/030: CCCTB Working Group Administrative and legal framework / questionnaire. *EC*, 2nd March 2006

CCCTB/WP/032: CCCTB Working Group. An overview of the main issues that emerged at the fourth meeting of the subgroup on assets (SG1). *EC* 19 May 2006

CCCTB/WP/035: CCCTB Working Group. Issues related to group taxation. *EC* 5 May 2006

CCCTB/WP/041: CCCTB Working Group Related parties in CCCTB. *EC* 5 December 2006

CCCTB/WP/057: CCCTB WG Working Dokument CCCTB: possible elements of a technical outline. (Meeting September 2007) July 2007

CCCTB/WP/60: CCCTB Working Group. CCCTB: possible elements of the sharing mechanism *EC*, 13 November 2007

CCCTB/WP/63: Summary record of the meeting of the CCCTBase Working Group (12 December 2007) *EC*, 4 March 2008

CCCTB/WP/64: Summary record by the chair of the meeting of the CCCTB Working Group (12 December 2007) *EC*, 4 March 2008

CCMI/044: Területi jellegű adóügyi szabályozás. Az EGSzB Véleménye. Tárgy: Az adóügyi szabályozás területi jellegének hatása az ipari szerkezet-váltásra (saját kezdeményezésű vélemény) 2007. december 13.

COM(2001)260(final): Communication from the Commission: Tax policy in the European Union - Priorities for the years ahead. *CEC* 23.5.2001

COM(2001)582: Communication from the Commission: Towards an Internal Market without tax obstacles. A strategy for providing companies with a consolidated corporate tax base for their EU-wide activities. *CEC* 23.10.2001

COM(2003)726(final): Communication from the Commission: An Internal Market without company tax obstacles: achievements, ongoing initiatives and remaining challenges. *CEC* 24.11.2003

COM(2005)532 (végleges): A Közösség Lisszaboni Programjának megvalósítása. A Bizottság közleménye a Tanács és az Európai Parlament számára. Az adózási és a vámpolitika hozzájárulása a lisszaboni stratégiához 25.10.2005

COM(2005)543: Az EU közös transzfer árképzési fórumának az EU-ban található kapcsolt vállalkozások transzfer árképzési dokumentációra vonatkozó munkájáról szóló bizottsági közlemény, 2005.11.7.

COM(2005)702 final: Tackling the corporation tax obstacles of small and medium-sized enterprises in the Internal Market - outline of a possible Home State Taxation pilot scheme. *CEC*, 23.12.2005

COM(2006)157: „A Közösség lisszaboni programjának végrehajtása: a közös konszolidált társasági adóalap („KKTA”) tekintetében megvalósult haladás és a következő lépések” *Európai Közösségek Bizottsága* Brüsszel, 5.4.2006

COM(2006)254: A Bizottság közleménye: az adócsalás elleni küzdelem fokozására irányuló koordinált stratégia kialakításának szükségességéről. 31.5.2006

COM(2006)823: Communication from the Commission: Co-ordinating Member States' direct tax systems in the Internal Market. *CEC*, 19.12.2006

COM(2006)824: A Bizottság közleménye: Veszteségekkel kapcsolatos adóeljárás határokon átnyúló tényállások esetén. 19.12.2006

COM(2006)825: A Bizottság közleménye: A tőke kivonási adóról és a tagállamok adópolitikájának szükséges koordinációjáról 19.12.2006

COM(2007) 71: Az EU közös transzferár-képzési fórumának a viták elkerülése és rendezése területén végzett munkájáról és az EU-n belüli előzetes árképzési megállapodásokkal kapcsolatos iránymutatásokról szóló közlemény

COM(2007)223: „A növekedés és foglalkoztatás növelésére valamint az európai uniós vállalatok versenyképességének fokozására irányuló közösségi program végrehajtása: a közös konszolidált társasági adóalapra (KKTA) vonatkozó javaslat felé 2006-ban tett további haladás és a következő lépések” *Európai Közösségek Bizottsága* Brüsszel, 2.5.2007

COM(2007)785: A Bizottság közleménye: A visszaélések elleni szabályok végrehajtása a közvetlen adók területén – az Európai Unión belül és a harmadik országok felé irányuló kapcsolatokban” 10.12.2007

ECO/165: EGSZB Véleménye. Tárgy: „Egységes konszolidált adóalap létrehozása a vállalati adózás terén az EU-ban”(feltáró vélemény) Brüsszel, 2006. február 14.

ECO/185: EGSZB Véleménye. Tárgy: „Javaslat európai parlamenti és tanácsi határozatra a belső piac adózási rendszerei működésének javítását célzó közösségi program létrehozásáról” (Fiscalis 2013 program) 2007. január 17.

GMB (2007): Jelentéstervezet az adózási és a vámpolitikának a lisszaboni stratégiához való hozzájárulásáról. Gazdasági és Monetáris Bizottság, 6.3.2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-/EP//NONSGML+COMPARL+PE-386.393+01+DOC+WORD+V0//HU&language=HU>.

SEC(2001)1681: Commission Staff Working Paper - Company Taxation in the Internal Market. CEC Brussels, 23.10.2001

SEC(2004)1128/2: Comission Staff Working Paper. European Tax Survey. CEC Brussels, 10.9.2004

A kutatási témában megjelent saját publikációk

Szakkönyvek, könyvfejezetek, szakcikkek

1. Galántainé Máté Zsuzsa - Madaras Attila - Varga József (2001) Pénzügyi ismeretek. Tri - Mester Tatabánya, 145-174. o.
2. Balogh L.-Galántainé M.Zs.-Husztly A.-Losoncz M.-Solt K. (2002a) Bevezetés a pénzügyekbe. Makropénzügyek. Tri-Mester Tatabánya, 149-186.o. (ISBN963862249 0)
3. Galántainé M. Zs. (2002b) „Adózási megfontolások a vállalat pénzügyi döntéseiben” In: Gyakorlati vállalati pénzügyek. Szerk.: Sulyok-Pap M., Virtuális Akadémia CD-ROM, MÜTF – Apertus Tatabánya
4. Balogh L. - Galántainé M. Zs. - Husztly A. - Losoncz M. - Solt K. (2003a) Bevezetés a pénzügyekbe. Tri - Mester Tatabánya, 148-185. o. (ISBN 963 86290 7 X)
5. Galántainé Máté Zsuzsanna (2004) Adó(rendszer)tan. EU-konform magyar adók. AULA Kiadó, Budapest, 320.o. (ISBN 963 9478 92 x)
6. Galántainé Máté Zsuzsanna (2005a) Adó(rendszer)tan. EU-konform magyar adók (2005) AULA (2. javított, átdolgozott kiadás) Budapest, 330.o. (ISBN 963 9585 64 5)
7. Galántainé Máté Zsuzsanna (2006a) Adó(rendszer)tan. EU-konform magyar adók 2006. AULA (3. Javított, átdolgozott kiadás) Budapest, 370.o. (ISBN 963 9585 83 1)
8. Galántainé Máté Zsuzsanna (2002c) Európai uniós jogharmonizáció és a hazai adórendszer MÜTF "A stuktúraváltás évtizede 1992-2002" JTK Tatabánya, 45-57. o.

9. Galántainé Máté Zsuzsanna (2003b) Az adójog-harmonizáció fő jellemzői az Európai Unióban *Külgazdaság*, 6. szám 55-65. o.
10. Galántainé Máté Zsuzsanna (2003c) A magyar adórendszer az európai uniós csatlakozás tükrében „*Európa 2002*” folyóirat 2003. júliusi (2.) szám 15-24. o.
11. Galántainé Máté Zsuzsanna (2005b) „Adóverseny az Európai Unióban”, *Hitelintézeti Szemle* 5-6. szám 45-62. o.
12. Galántainé Máté Zsuzsanna (2005c) „Tax systems and competitiveness in Central Europe” In: *Átalakulási Folyamatok Közép-Európában Évkönyv* Szerk.: Rechnitzer J. Széchenyi István Tudományegyetem JTK MTDI. 61-68. o.
13. Galántainé Máté Zsuzsanna (2006b) „Fight for Capital? Tax competition in the EU” címmel *Acta Periodica MÜTF* 3., pp. 59-76 (ISBN 963 8445 23 8)
14. Galántainé Máté Zsuzsanna (2006c) „A kamatjövedelmek adózása I. A 2003/48/EK-irányelv célja és fogalmi keretei.” *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat* 6. június 268-272. o.
15. Galántainé Máté Zsuzsanna (2006d) A kamatjövedelmek adózása II. A 2003/48/EK-irányelv működése: információcsere (vagy forrásadó)” *Számvitel Adó Könyvvizsgálat* 7-8. július-augusztus 336-339. o.
16. Galántainé Máté Zsuzsanna (2007) „Corporate tax systems and borders in Europe” Szegedi Tudományegyetem *konferencia kiadványa* (2007);

Konferencia részvételek

1. 2002. szeptember 9-10. Tatabánya, MÜTF A struktúraváltás évtizede 1992-2002 Jubileumi Tudományos Konferencia. Cím: „Európai uniós jogharmonizáció és a hazai adórendszer”
2. 2005. november 9. Budapest, a Modern Üzleti Tudományok Főiskolája Budapesti Tagozatának 10 éves évfordulója alkalmából rendezett Jubileumi Tudományos Konferencia I. A versenyképesség főbb gazdasági tényezői szekció. Cím: „*Adóverseny Európában*”
3. 2005. november 17-18. Szeged, Szegedi Tudományegyetem „Határok és Eurorégiók” Nemzetközi Földrajzi Konferencia. Cím: “*Taxation and boundaries. Tax competition and company relocation*”
4. 2005. december 2-3. Győr, SZE „Átalakulási folyamatok Közép-Európában” Nemzetközi Konferencia “Versenyképesség az új gazdasági térben” szekció. Cím: „Adórendszerek és verseny(képesség) Közép-Európában”
5. 2006. november 15. Tatabánya, Modern Üzleti Tudományok Főiskolája „A Tudomány Napja” Konferencia. Cím: „Az adózás, mint versenyképességi tényező”

Melléklet

1. számú melléklet
Társasági jövedelemadó kulcsok 1996-2008 (%)
Forrás: Eurostat (2008:88)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
BE	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0
BG	40.0	40.2	37.0	34.3	32.5	28.0	23.5	23.5	20.0	15.0	15.0	10.0	10.0
CZ	39.0	39.0	35.0	35.0	31.0	31.0	31.0	31.0	28.0	26.0	24.0	24.0	21.0
DK	34.0	34.0	34.0	32.0	32.0	30.0	30.0	30.0	30.0	28.0	28.0	25.0	25.0
DE	56.7	26.0	26.0	26.0	26.0	26.0	26.0	26.0	26.0	24.0	23.0	22.0	21.0
IE	38.0	36.0	32.0	28.0	24.0	20.0	16.0	12.5	12.5	12.5	12.5	12.5	12.5
EL	40.0	40.0	40.0	40.0	40.0	37.5	35.0	35.0	35.0	32.0	29.0	25.0	25.0
ES	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	32.5	30.0
FR	36.7	41.7	41.7	40.0	37.8	36.4	35.4	35.4	35.4	35.0	34.4	34.4	34.4
IT	53.2	53.2	41.3	41.3	41.3	40.3	40.3	38.3	37.3	37.3	37.3	37.3	31.4
CY	25.0	25.0	25.0	25.0	29.0	28.0	28.0	15.0	15.0	10.0	10.0	10.0	10.0
LV	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	22.0	19.0	15.0	15.0	15.0	15.0	15.0
LT	29.0	29.0	29.0	29.0	24.0	24.0	15.0	15.0	15.0	15.0	19.0	18.0	15.0
LU	40.9	39.3	37.5	37.5	37.5	37.5	30.4	30.4	30.4	30.4	29.6	29.6	29.6
HU	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	17.6	17.5	17.5	21.3	21.3	21.3
MT	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0
NL	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	35.0	34.5	34.5	34.5	31.5	29.6	25.5	25.5
AT	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0	34.0	25.0	25.0	25.0	25.0
PL	40.0	38.0	36.0	34.0	30.0	28.0	28.0	27.0	19.0	19.0	19.0	19.0	19.0
PT	39.6	39.6	37.4	37.4	35.2	35.2	33.0	33.0	27.5	27.5	27.5	26.5	26.5
RO	38.0	38.0	38.0	38.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	16.0	16.0	16.0	16.0
SI	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0	23.0	22.0
SK	40.0	40.0	40.0	40.0	29.0	29.0	25.0	25.0	19.0	19.0	19.0	19.0	19.0
FI	28.0	28.0	28.0	28.0	29.0	29.0	29.0	29.0	29.0	26.0	26.0	26.0	26.0
SE	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0
UK	33.0	31.0	31.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0
EU-27	35.3	35.2	34.1	33.5	31.9	30.7	29.3	28.3	27.1	25.5	25.3	24.5	23.6
EU-25	35.0	34.9	33.9	33.3	32.2	31.1	29.7	28.7	27.4	26.3	26.0	25.5	24.4
EA-15	37.5	37.6	36.2	35.5	35.3	33.8	32.6	31.0	30.5	29.0	28.6	27.7	26.5

2. számú melléklet

A gazdasági tényezők implicit adókulcsai az Európai Unó tagállamaiban (%)

Forrás: Eurostat (2007) Part II. 2.,3.,4. alapján

	Fogyasztás			Munka			Tőke		
	1995	2004	2005	1995	2004	2005	1995	2004	2005
EU27	21.5	21.6	22.1	35.8	35.1	35.2	24.2	25.3	27.3
<i>EA13</i>	20.9	21.6	21.8	36.0	36.2	36.8	23.4	28.4	30.4
BE	20.6	22.0	22.2	43.8	43.0	42.8	25.3	33.9	34.5
BG	:	23.7	24.6	:	36.3	34.2	:	:	:
CZ	22.1	22.0	22.1	40.5	41.7	41.3	26.4	25.4	23.2
DK	30.5	33.3	33.7	40.1	37.4	37.3	30.0	46.2	46.5
DE	18.8	18.2	18.1	39.4	39.1	38.7	22.4	21.9	23.3
EE	20.6	20.5	23.8	39.2	35.2	33.1	24.7	8.9	8.1
IE	24.9	26.5	27.2	29.7	26.1	25.6	25.9	39.1	41.4
EL	17.6	17.6	17.0	34.1	37.9	38.0	11.8	15.4	:
ES	14.6	16.1	16.3	28.9	29.3	30.1	20.3	33.5	36.0
FR	21.5	20.2	20.2	41.2	41.4	42.1	31.2	36.9	38.9
IT	17.4	16.9	16.9	37.8	43.1	43.1	25.9	29.5	29.0
CY	12.1	19.4	19.3	23.1	22.8	24.6	:	:	:
LV	19.3	18.5	20.4	39.2	36.7	36.2	:	7.8	:
LT	17.7	16.0	16.5	34.5	36.0	35.9	15.1	10.8	11.4
LU	21.1	24.7	24.3	29.3	29.0	29.5	:	:	:
HU	30.9	27.7	26.5	42.6	39.9	40.5	:	:	:
MT	15.4	17.4	19.2	19.0	21.4	22.1	:	:	:
NL	23.2	24.9	25.4	34.4	30.6	30.7	21.2	22.1	21.2
AT	20.3	21.5	21.3	38.7	40.9	40.9	25.6	25.5	23.1
PL	21.3	18.7	19.8	35.9	34.7	35.5	21.5	20.7	22.2
PT	19.1	20.0	:	28.1	29.5	:	18.8	:	:
RO	:	16.8	18.5	:	28.1	26.7	:	:	:
SI	25.1	24.8	24.5	38.9	38.1	38.5	:	:	:
SK	27.1	21.5	21.9	39.5	35.7	33.7	33.5	16.0	14.4
FI	27.6	27.7	27.6	44.3	42.0	42.0	28.5	26.1	26.7
SE	27.9	27.6	28.1	48.4	46.4	46.4	17.5	:	:
UK	20.1	19.1	18.7	25.8	24.9	25.5	33.3	35.3	37.6

3. számú melléklet

20. táblázat Adókonszolidációs szabályok az EU-tagállamokban

Forrás: Nicodeme (2006) alapján

<i>Ország</i>	<i>Adókonszolidációs szabály</i>
Ausztria	Van: 50%-os részesedéstől, feltétel a hazai anyavállalat, engedélyezés
Belgium	Nincs
Bulgária	Nincs
Ciprus	Nincs: de 75%-os részesedéstől a csoport veszteségére adókönyvités
Csehország	Nincs
Dánia	Van: 100%-os tulajdonlás esetén, kiterjeszhető a külföldi leányvállalatokra
Egy Királyság	Nincs, de 75%-os részesedéstől csoport veszteségére adókönyvités
Észtország	Nincs
Finnország	Van: 90%-os részesedéstől
Franciaország	Van: 50%-os részesedéstől, kiterjeszhető a külföldi leányvállalatokra
Görögország	Nincs
Hollandia	Van: 95%-os részesedéstől, feltételekkel kiterjeszhető külföldi cégekre
Írország	Nincs, de 75%-os részesedéstől a csoport veszteségére adókönyvités
Lengyelország	Van: 95%-os részesedéstől
Lettország	Nincs, de 90%-os tulajdontól hazai és EU (vagy egyezményes) országbeli csoporttagok veszteségére adókönyvités lehetséges
Litvánia	Nincs
Luxemburg	Van: 90 % tulajdonrész felett
Magyarország	Nincs
Málta	Nincs, de 51%-os részesedéstől a csoport veszteségére adókönyvités
Németország	Van: csak hazai vállalatokra 50% tulajdonrésztől
Olaszország	Van: hazai és világméretű szinten is 50%-os részesedéstől
Portugália	Van: 90%-os részesedéstől
Románia	Nincs
Spanyolország	Van: 75%-os részesedéstől
Svédország	Van: 90%-os részesedéstől
Szlovákia	Nincs
Szlovénia	Van: 90%-os részesedéstől

4. számú melléklet

21. táblázat A CCCTB-vel foglalkozó főbb munkadokumentumok¹⁴⁵

A dokumentum jele, címe	jelentősége
SEC(2001) 1681 „Társasági adózás a belső piacon”, bizottsági munkadokumentum	<i>Kutatás-elemzés a cross-border üzleti tevékenységek adóakadályaira</i>
COM(2001) 582 „Egy adójellegű akadályoktól mentes belső piac felé – Stratégia összevont társasági adóalap biztosítása érdekében a cégek Európai Unión belüli tevékenységéhez”	<i>Közös társasági adóalap, mint szakpolitikai cél megfogalmazása.</i>
COM(2003) 726 „Útban az adójellegű akadályoktól mentes belső piac felé: A ... vállalkozások számára az egész EU-ra kiterjedő tevékenység biztosításának stratégiája – eredmények, folyamatban lévő kezdeményezések, további kihívások”	<i>A szakpolitikai cél megerősítése</i>
2004/C 80/33 „Adórendszer az Európai Unióban: közös elvek, az adózási jog-szabályok konvergenciája és a minősített többség elve alapján történő szavazás lehetősége”	<i>Minősített többségi döntés kell: társasági-, tőkejöveldelmek, környezetre veszé-lyes tevékenységek adójára</i>
CCCTB Comission Non-Paper „Közös konszolidált európai uniós társasági adóalap” című nem hivatalos dokumentum	<i>CCCTB-ért felelős munkacsoport megalakulása</i>
COM(2005) 532 „A Közösség lisszaboni programjának megvalósítása:: Az adózási és a vámpolitika hozzájárulása a lisszaboni stratégiához”	<i>Politikai kötelezettségvállalás egy 2008-ban benyújtandó jogalkotási intézkedésre.</i>
2005/2120(INI) Az Európai Parlament állásfoglalása az európai uniós vállalkozások adózásáról: közös összevont társasági adóalap	<i>CCCTB terén végzett munkák támogatása („Bersani-jelentés”)</i>
ECO/165 Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye, tárgy: „Egységes konszolidált adóalap létrehozása a vállalati adózás terén az EU-ban”	<i>Feltáró vélemény, alapelvek megfogalmazása a CCCTB-hez</i>
COM(2006)157 A Közösség lisszaboni programjának végrehajtása: a közös konszolidált társasági adóalap („KKTA”)	<i>Előrehaladásról jelentés, figyelemfelhívás a politikai támogatást, iránymutatást</i>

¹⁴⁵ Kivéve: Working Group Working Papers és kizárólag HST-vel foglalkozó dokumentumok. A táblázatban szereplő dokumentumok forrását az irodalomjegyzékben szerepeltetem.

tekintetében megvalósult haladás és a következő lépések	igénylő területekre
ECO/185 A belső piac adózási rendszerei működésének javítása (Fiscalis 2013 program)	EGSZB véleménye a „COM(2006) 202”-ről
COM(2007)223 A növekedés és foglalkoztatás növelésére valamint az európai uniós vállalatok versenyképességének fokozására irányuló közösségi program végrehajtása: a KKTA felé 2006-ban tett további haladás és a következő lépések	Jelentés a 2006. évi előrehaladásról, és a következő lépések
C 176/01 A Tanács és ... állásfoglalása az Európai Unióban található kapcsolt vállalkozások transzfer árképzési dokumentációjára (EU TPD) vonatkozó magatartási kódexről	<i>Magatartási Kódex a transzferár képzéshez</i>
COM(2006) 254 „A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az EP-nek és az EGSZB-nak az adócsalás elleni küzdelem fokozására irányuló koordinált stratégia kialakításának szükségességéről”	Utalás a szabályok összehangolásának és közös elfogadásának <i>nehézségeire</i> (5.2.pont)
WP/057 CCCTB –Working Group Working Dokument CCCTB: possible elements of a technical outline	CCCTB munkacsoport egyik legfontosabb munkadoku-mentuma a részletekről
CCMI / 044 Az EGSZB véleménye, tárgy: Az adóügyi szabályozás területi jellegének hatása az ipari szerkezetváltásra	<i>Kényes kérdések: CCCTB kötelezővé tétele? Államközi testület hatásköre? Minimális adókulcs lehetősége?</i>

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a CCCTB-re vonatkozó alapelvei

Forrás: HL C 88/12. (6. fejezet 52-53. o.)

A Bizottság a tárgyalás sorrendjével nem kívánt rangsort állítani az alapelvek között.

Széles adóalap

Az adók így nagyobb biztonsággal járulnak hozzá a közjavak finanszírozásához. Alacsonyabb adókulcs alkalmazását teszi lehetővé, ami növelheti a versenyképességet a tágabb világban, valamint „a szélesebb adóalap alacsony adókulccsal” megoldás gyakorolja a legkisebb hátrányos befolyást a gazdasági folyamatokra.

Semlegesség

A CCCTB-nek semlegesnek kell lennie a beruházási döntésekre, nem torzíthatja a szektorok közötti versenyt a vállalkozások letelepedésében, sem az egységes adóalapnál figyelembe veendő telephely szempontjából, a reálgazdasági megfontolásoknak kell döntőnek lenniük. A semleges adóalap hozzájárul a vállalatok közötti tisztességes versenyhez.

Egyszerűség

A rendelkezésekkel szemben követelmény az egyszerűség, érthetőség, átláthatóság. A nemzetközi könyvelési normákhoz való igazodás is ezt szolgálja. Az egyszerűsítés érdekében szükség van a kifizetések időpontjára és módjára vonatkozó szabályozások egységesítésére.

Hatékonyság

„Az adóztatás hatékony kell, hogy legyen, abban az értelemben is, hogy könnyen ellenőrizhető legyen, ami a bevallási hibák és az adócsalás leküzdésének eszköze.”

Stabilitás

A vállalkozás beruházásai általában hosszabb célokat szolgálnak, és az ilyen döntéseknél az adózási kérdések is mérlegelés tárgyai, ezért nem szabad túl gyakran módosítani az adórendszereket, azoknak stabilnak kell lenniük.

Legitimitás

„A rendelkezéseket el kell fogadniuk a közvetlenül érintetteknek, a szociális partnereknek, valamint az egész lakosságnak, mivel ezek a rendelkezések a közsféra finanszírozását érintik.”¹⁴⁶

Igazságosság

A CCCTB által adódó nyereség tagállamok közötti szétosztásának igazságosnak kell lennie. Ez szolgálhat alapul a nemzeti adókulcsok megállapításához.

Nemzetközi verseny

A közös adóalap kialakítása során arra is tekintettel kell lenni, hogy az hogyan viszonyul a harmadik országok társasági adórendszereihez.

Kötelező szabályozás

Optimális esetben a közös adóalap rendelkezéseinek kötelezőnek kell lennie minden (a több országban és a csak belföldön tevékenykedő) vállalkozás számára. Csak így kerülhető el, hogy újabb különbségek keletkezzenek a társasági adózás terén a tagállamokban. Ha az egységes rendszer megfelel a többi alapelvnek, és kellően versenyközpontú, akkor a rendszer kötelező vagy választható jellege kisebb jelentőséggel bír majd. „A kötelező rendszerhez fűződő kételyek a rendszer konkrét kialakításának is függvényei.”¹⁴⁷

Átmeneti rendelkezések

Az egységes társasági adóalap bevezetése nagy horderejű változás, amely átmeneti szabályozást is szükségessé tehet, ami a gyakorlatban vagy a fakultatív jelleg ideiglenes lehetővé tételét, vagy a rugalmasabb (többlépcsőzetes) bevezetést jelentheti.

Rugalmas határozathozatali szabályok

A hosszú távú stabilitás követelménye mellett fontos, hogy a rendszer rugalmasan tudjon alkalmazkodni a környezet változásaira, és képes legyen reagálni a működése közben felmerülő problémákra, hiányosságokra. Ezért a szabályozásnak tartalmaznia kell az ilyen kiigazítások zökkenőmentes végrehajtását szolgáló rendelkezéseket is.

¹⁴⁶ HL C 88/12 (6.6 pont 52.o.)

¹⁴⁷ Ugyanott

Függelékek

1. számú függelék Az Európai Unió tagállamainak jelölése

AT	Ausztria
BE	Belgium
BG	Bulgária
CY	Ciprus
CZ	Csehország
DE	Németország
DK	Dánia
EE	Észtország
ES	Spanyolország
FI	Finnország
FR	Franciaország
GR	Görögország
HU	Magyarország
IE	Irország
IT	Olaszország
LT	Litvánia
LU	Luxemburg
LV	Lettország
MT	Málta
NL	Hollandia
PL	Lengyelország
PT	Portugália
RO	Románia
SE	Svédország
SI	Szlovénia
SK	Szlovákia
UK	Egyesült Királyság

2. számú függelék

Az országok pénzügyminisztériumainak (adó jogszabályainak) elérhetősége

Ország	MOF honlapok webcíme
Ausztria	http://www.bmf.gv.at
Belgium	http://www.minfin.fgov.be/index.html
Bulgária	http://www.minfin.bg/en/
Ciprus	http://www.mof.gov.cy/mof/mof.nsf/DMLindex_en/DMLindex_en?OpenDocument
Csehország	http://www.mfcr.cz
Dánia	http://www.fm.dk/1024/default_eng.asp?
Egy Királyság	http://www.hm-treasury.gov.uk
Észtország	http://www.fin.ee/?lang=en
Finnország	http://www.vn.fi/etusivu/fi.jsp
Franciaország	http://www.minefi.gouv.fr/
Görögország	http://www.mof-gl.k.gr/en/home.htm
Hollandia	http://www.minfin.nl/en/home
Írország	http://www.finance.gov.ie
Lengyelország	http://www.mf.gov.pl
Lettország	http://www.fm.gov.lv/index.php?id=8
Litvánia	http://www.finmin.lt/web/finmin/home
Luxemburg	http://www.etat.lu
Magyarország	http://www1.pm.gov.hu/
Málta	http://www.mfin.gov.mt/
Németország	http://www.bundesfinanzministerium.de http://www.steuerliches-info-center.de/de/003_menu_links/004_LFINV/index.php
Olaszország	http://www.finanze.it/export/sites/default/finanze/index.htm
Portugália	http://www.dgo.pt , http://www.dgo.pt/Ingles/index.htm
Románia	http://www.mfinante.ro/eng/index.jsp
Spanyolország	http://portal.minhac.es
Svédország	http://www.sweden.gov.se/sb/d/2062
Szlovákia	http://www.finance.gov.sk/
Szlovénia	http://www.gov.si/mf/angl/index.html

Rövidítések

APA	Advance Pricing Agreement
BETF	Business Europe Task Force
CCCTB	Common Consolidated Corporate Tax Base
CEC	Commission of the European Communities
CFC	Controlled Foreign Company
CFT	Cash flow tax
CIT	Corporate Income Tax
CLO	Central Liaison Office
CUP	comparable uncontrolled price
EU JTPF	European Union Joint Transfer Pricing Forum
EU TPD	European Union Transfer Pricing Documentation
FA	Formula(ry) Apportionment
FEE	Fédération des Experts Comptables Européens
GAAP	Generally Accepted Accounting Principles
IAS	International Accounting Standards
IBFD	International Bureau of Fiscal Documentation
IFRS	International Financial Reporting Standards
IMD	International Institute for Management Development
KKTA	Közös Konzolidált Társasági Adóalap
MNE	Multinational Enterprise
MOF	Ministry of Finance
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
TNM	transactional net margin
VIES	Value Added Tax Information Exchange System